

Caiete Silvane

Revistă de cultură

67-68

Măști, istorii, tradiții

Piața Universității - Autoportret cu mască - Lucian Muntean

Poem pentru "Caiete Silvane"

Matelotul

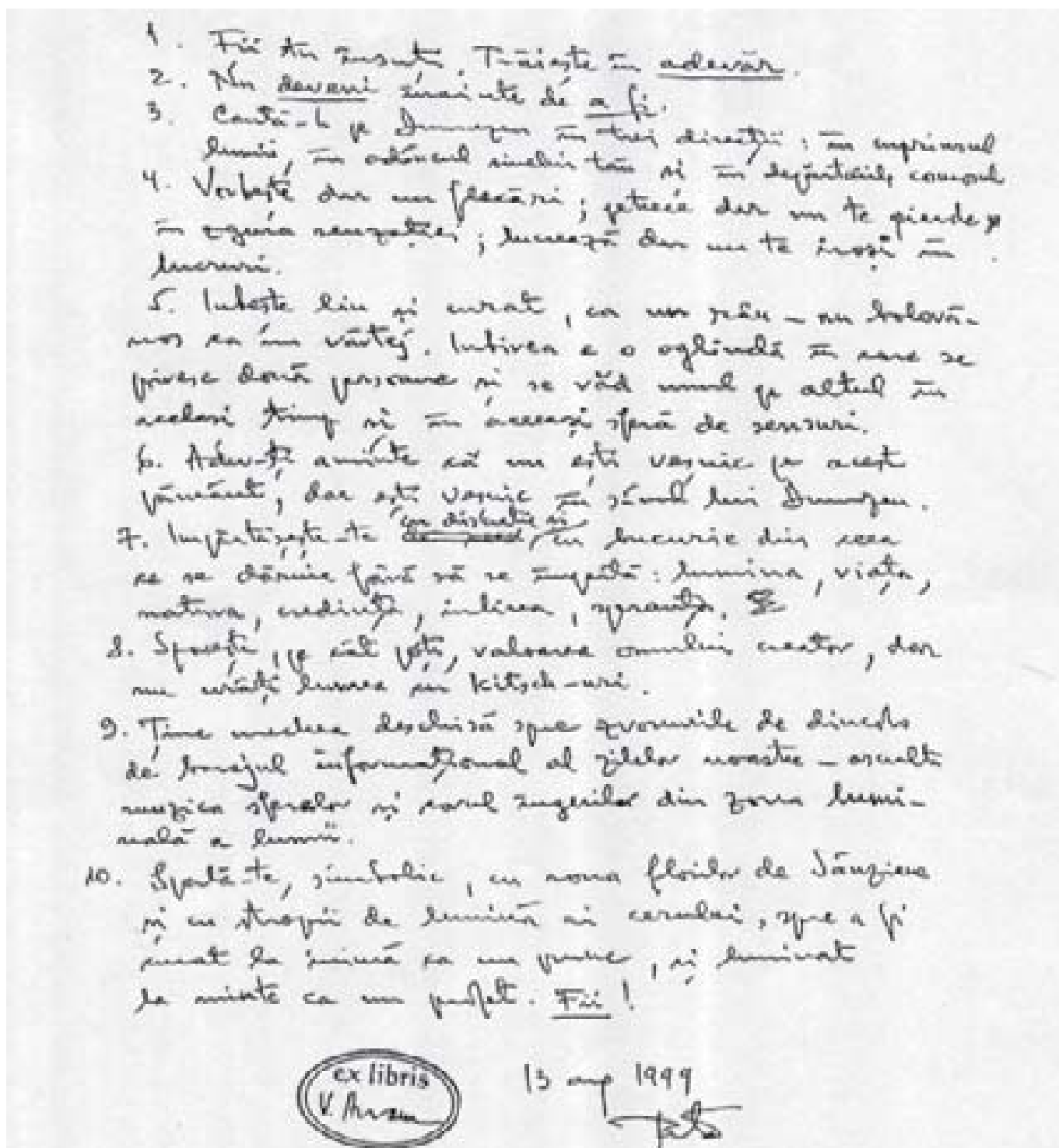
nu
mai adie
nici o speranță
nu
mai bate
nici un gând
răzvrătit
marea e-n criză...
pe corabia
muribundă
ostenit după băi
de mulțime
matelotul
moșăie la timonă
se trezește
din
visul de aur
și răcnește
pieziș
cătrec țărnel pustiu
să
trăiți
bine
să trăiți bine
sub cerul
sărac

Marcel LUCACIU

Ex Libris Vasile Avram

1. Fii tu însuși. Trăiește în **adevăr**.
2. Nu **deveni** înainte de **a fi**.
3. Caută-l pe Dumnezeu în trei direcții: în cuprinsul lumii, în adâncul sinelui tău și în depărtările cosmosului.
4. Vorbește dar nu flecări; petrece dar nu te pierde în zgura senzației; lucrează dar nu te irosi în lucruri.
5. Iubește lin și curat, ca un râu - nu bolovănos ca un vârtej. Iubirea e o oglindă în care se privesc două persoane și se văd unul pe altul în același timp și în aceeași sferă de sensuri.
6. Adu-ți aminte că nu ești veșnic pe acest pământ, dar ești veșnic în sânul lui Dumnezeu.
7. Împărtășește-te în discuție și cu bucurie din ceea ce se dăruie fără să se împartă: lumina, viața, natura, credința, iubirea, speranța.
8. Sporește, pe cât poți, valoarea omului creator, dar nu urâți lumea cu kitsch-uri.
9. Ține urechea deschisă spre zvonurile de dincolo de barajul informațional al zilelor noastre - ascultă muzica sferelor și corul îngerilor din zona luminală a lumii.
10. Spală-te, simbolic, cu roua florilor de Sânziene și cu stropii de lumină ai cerului, spre a fi curat la inimă ca un

prunc, și luminat la minte ca un profet. **Fii!**

13 aprilie 1999

Nimic nu mai e bun pe lumea asta decât o casă **a ta**. Unde să trăiești în liniște și bucurie, și unde să te regăsești pe tine însuți, seara, după oboseala alergare de peste zi.

Fiecare casă care se cinstește pe sine - prin cinstea celor care o locuiesc - are o legătură mistică (și mistică) cu **sfera originilor**. Casa **ta** e centrul lumii - al universului. De aici pleacă și aici se întorc toate coordonatele cosmosului, stratificându-se în jurul vetrei simbolice (unde arde focul sacru), al icoanei (unde pulsează candela credinței) și al mesei unde vin să se așeze, atunci când îi chemi, toți cei dragi, vii sau morți, să sporească

dulceața locuirii. Și nici Dumnezeu nu lipsește.

Căci e un mare har al cerului **să știi locui** pe acest pământ. Frumos, curat, deplin, ca într-o rugăciune. Să ai de unde **merge** și unde **veni**. Să simți lângă umărul tău **axa lumii** (**axis mundi**), ca un reper valabil în eternitate, pe care să-l regăsești și când nu vei mai fi trup în carne și oase - când vei reveni, împreună cu îngerii, la sărbători mari, să sfințești **locuirea** urmașilor tăi.

13 august 1999

(Dăruite revistei "Caiete Silvane" de doamna Felicia Avram, soția regretatului scriitor, la Zalău, în 24 iunie 2010, cu ocazia lansării volumului "Terra Mirabilis".)

Nimic nu e mai bun pe lumea asta decât o casă **a ta**. Unde să trăiești în liniște și bucurie, și unde să te regăsești pe tine însuți, seara, după oboseala alergare de peste zi.

Fiecare casă care se cinstește pe sine - prin cinstea celor care o locuiesc - are o legătură mistică (și mistică) cu **sfera originilor**. Casa **ta** e centrul lumii - al universului. De aici pleacă și aici se întorc toate coordonatele cosmosului, stratificându-se în jurul vetrei simbolice (unde arde focul sacru), al icoanei (unde pulsează candela credinței) și al mesei unde vin să se așeze, atunci când îi chemi, toți cei dragi, vii sau morți, să sporească dulceața locuirii. Și nici Dumnezeu nu lipsește.

Căci e un mare har al cerului **să știi locui** pe acest pământ. Frumos, curat, deplin, ca într-o rugăciune. Să ai de unde **merge** și unde **veni**. Să simți lângă umărul tău **axa lumii** (**axis mundi**), ca un reper valabil în eternitate, pe care să-l regăsești și când nu vei mai fi trup în carne și oase - când vei reveni, împreună cu îngerii, la sărbători mari, să sfințești **locuirea** urmașilor tăi.

13 august 1999
Dok

Pretexte (IV)

Utile mi se par și chiar ingenioase, spre binele istoriei culturale, mai ales locale, demersurile lui **Aurel Podaru** în domenii precum schița monografică, evocarea, editarea de documente și corespondență, comentariul critic.

Caietele de literatură populară ale lui Pavel Dan, ori fixarea unui topos precum gara din Beclean prin câteva sensibilități creatoare sunt cărți ce stăruie în memoria cititorului. Prozator controversat, Aurel Podaru a stârnit unele condeie critice, între care Alex Ștefănescu, sau a dezamăgit, mai cu seamă pe o parte dintre confrății prozatori. *Mai sus de tivul rochiei*, cu care e prezent în antologie, e o proză scurtă cu și despre tovarăși vorbind în lozinci, până și atunci când își exprimă niște vagi stări erotice, căci de sentimente adevărate nu sunt capabili. Comic de situație ar fi, dacă ar fi unul autentic, faptul că o vizită a *celui mai iubit* în orașelul Dumbrava o împinge pe Lili în apartamentul și apoi în patul lui Dinu, un flăcău tomnatic, fără prea mare chef de amor. Insul s-ar dori un om problematic, fără să poată fi astfel. Dar, nici vorbă de umor, finalul e ridicol, întrucât după consumarea unui act erotic fugace și indecis, protagoniștii se îmbie să meargă reciproc la miting. Schița pare datată și scrisă în scop propagandistic.

Revenind la poezie, **Flore Pop** reprezintă echinoxismul pe latura lui mistică, în prelungirea lui Adrian Popescu și Dan Damaschin. Pe deasupra versetelor însă plutește și o suflare blagiană: *Sondăm întunericul cu o vrere, cu o dorință, cu simțul nemăsurii / sau cu neputință. Îl sondăm << peste poate >> în oarecare privință. // El crește-n lumină și nu dă de știre, când și cum se împlinește în fire. / << tenebra luminoasă >> nu-i capătul lumii și nici Dumnezeu în ființă. // Întunericul-soare împlinește viața și ființelor ce nu-i întorc fața. / El razele pline le face lumină ca noi să vedem între mine și tine.. // Iar Domnu-i acolo departe în ceață, deși mai aproape de orice viață. / E logic departe și-absurd de aproape, e duhul plutind peste întâiele ape. (Apofază - Proximitate și distanță divină, p. 223).* Miracolul Neprihănitei Nașteri e subiect în amplul poem, *Magii din Răsărit*. Fascinantă rămâne aici descrierea drumului arătat de steaua cu coadă, iar paradigma e de căutat la T.S.Eliot, în *Călătoria magilor*. Prezență discretă în viața literară, Flore Pop e totuși o robustă personalitate poetică. Un arhivar cu condei limpede, arătând-ne din când în când și ferestrele ce dau spre un soare lăuntric, este **George - Vasile Rațiu**. Omul a scris de toate, dar în bibliografia sa, vastă, precumpănesc istoria literară, memorialistica și contribuțiile documentare. Identificăm în două dintre compunerile lui: *Răzorul cu pânze albe* și *Izvorul devenirii* amintiri duioase, scrise îngrijit. Bucata intitulată *Profesorul Lupu* e un portret scris fără cusur al unui om de carte și dascăl bistrițean. Memorialistul are în vedere amănunte semnificative, din care prinde ființă cel evocat:

Virgil Rațiu, Ioan Pinteau,
Ion Radu Zegreanu, Aurel Podaru

*Avea /.../ un fel aparte de a ține cartea, în mână și a nume cu sfiala răspunderii și a recunoștinței față de cel ce o scrisese. (p.235). Un alt portret creionat cu pana încinsă în călimara călinesciană e cel al lui Matei Eminescu la Bistrița: *Vara, sau peste an, în zilele însorite, pe aleea și în grădina mare din spatele casei, ce se întinde până în strada N.Bălcescu, putea fi văzut un <<domn>> într-un costum de culoare închisă, cu pălărie și baston, care se plimba, cu opriri lungi, imperturbabil (p.235).**

O proză autentică de un realism netrucat e cea pe care o semnează **Virgil Rațiu**. Bucata pare un fragment dintr-o *Carte cu adolescenți*, cum sună titlul de aici. Se disting limpede două secvențe. E mai întâi o descindere aproape brutală în atmosfera unui topos, orașul Râu Repede, în spatele căruia nu e greu de ghicit Bistrița. Aici, *Trebuie să faci cunoștință, cât de cât, cu un mănunchi de tineri. Sunt șaisprezece, Nu, nu sunt șaisprezece. Sunt de fapt, treisprezece plus Bolidu. Toți sunt elevi la aceeași școală, Colegiul << Teodor Tanco >> din Râu Repede. Compun o trupă de tineri de nedespărțit. (p.238).* Viitoarele personaje, ca și ambianța orașului, ne sunt prezentate succint. După un procedeu consacrat, se insistă totuși asupra familiei unca dintre fete, având un nume care nu prevestește nimic bun, ba dimpotrivă, Nonoleta Olimp. Partea a doua descrie un fenomen meteorologic insolit: un episod de iarnă cu toată cohorta de procese însoțitoare, vânt aspru, viscol, ninsoare, îngheț, în miezul unui anotimp cald, când frunzele erau încă verzi. Pe acest fundal e relatată întâmplarea propriu-zisă. Ea începe la școală unde, din pricina vifoniței, se produce rumoare, soneria anunță pauză anapoda. Acțiunea se mută, din școală, *La Belitu*, un bar rău famat, unde tinerii sunt cunoscuți de personal drept clienți cheflii și gălăgioși. Aici e concentrat nucleul dur al povestirii, iar Nonoleta Olimp se desprinde în personaj principal. Într-o ceață etilică tot mai groasă, ea îl prinde pe Ovidiu, zis Zaț, un fante local, de degetul mic,

intră cu el în toaletă și se închid pe dinăuntru în cabina femeilor. Nu după mult timp, tânărul părăsește cabina pentru dame, făcând semn celorlalți băieți să intre pe rând. Punctul cel mai fierbinte al tramei e atins prin leșinul tinerei nimfomane, finalul petrecându-se la spitalul de urgență, în prezența părinților Nonoletei, Linda și Ipolimen, cărora medicul se sfiește să le comunice adevărul ce a cauzat trauma. Epicul e punctat de dialoguri vii, deși pe alocuri cam stivitoare prin brutalitatea lexicală a personajelor. Puțin cam trasă de păr ni se pare și puțin cam forțată, simetria dintre căderea într-o transă crispată a profesorului de la liceu în fața fenomenului natural neobișnuit și leșinul Nonoletei. Proza are pe alocuri și accente naturaliste.

Dintre poetele antologice, **Viorica Știr** culege elogii în primul rând în calitatea ei de traducătoare. Și e vorba de poezie japoneză, ori de filosofi precum Karl Jaspers sau Jean Paul Sartre. Când spunem acestea, ne gândim la temeinicia culturală a celei care scrie versuri, nu simple fulgurații de vorbe. La nivelul câte unui topos funcționează bine memoria culturală a miturilor, de la Oedip la Ulysse, în vreme ce în alte texte ne întâmpină pete de expresionism de esență rurală: *Ghiozdane burdușite / Cu nuci și gutui / Luminând alfabetul // Case ardelene / Așternute cu frunze de plop amare / Care cu bivoli trec oftând / Sub povara înmiresmată.* (**Toamnă ardeleană**, p.245). Principalul atribut al liricii scrise de Viorica Știr e caligrafia. Extracția picturală a acestei poezii e concentrată în poeme scurte, atinse de un ușor dezechilibru lexical, bătând înspre viziune, ca în poemul **În sepia**. Înclinația spre acea lume numită *a boabei și a fărâmei*, precum și formularea sprintar-ludică vin dinspre Arghezi, dar picătura de trăire pusă în vers e a copilului etern: *țurțure, țurțure, / Cine ți-a pus numele / și te-a atârnat, în glumă / De o streșină de lună? // Picură-ne printre gene / Lacrimă de cosânzene / Când se torc la gura sobei / Pagini din povestea vorbeii // De te-ai sparge în scânteii / Ar suna din clopoței* (**Țurțure**, p.246). Alteori, scurgerea timpului e percepută dureros ca la simbolizii, căci, în **Calendar**, poeta e vizitată, fie și doar în treacăt, de angoasă. **Victor Știr** scrie o poezie în care cuvântul neaș se ține de mână cu conceptul, ca într-o fotografie de familie unde bătrânul țăran e surprins cu nepoții de la oraș pe genunchi. În sensul acesta, **Butelia lui Klein** ar putea fi luată drept o *ars poetica*: *Am început să scriu poemul / cu instrumentele de măsurat / Un compas o linie cu care se face / Cuadratura cercului / Când se poate firește / Am căutat acele cuvinte / Vechi de la facerea lumii / Viitor de la spargerea vaselor / Poemul a început să-și dea / Mațele deschiderii / Să se replice fără sfârșit / Fără sfârșit.* (p.250). După cum se poate constata din chiar finalul acestui poem, asociațiile prea stridente nu conduc spre avangardă, cum poate ne-am aștepta, ci fac doar deservicii poeziei. Dorind să sucească gâtul epitetelor prăfuite, poetul cade într-un spasm liric: *Dumnezeu simte / teoria tensorilor / de rang n / ca libelula / apropierea serii.* (p.253).

Sever Ursa nu e doar profesorul eminent al câtorva zeci de generații de elevi de la Maieru, ci și muzeograful onest, pasionat și dăruit cu ardoare moștenirii literare a lui Liviu Rebreanu. În antologia **Pretexte** publică o

La Braniștea: Săluc Horvat, Viorel Mureșan, Daniela Sitaru-Tăut, Vasile Dragomir, Olimpiu Nușfelcan.

comunicare de la o comemorare a scriitorului, scrisă cu sufletul deschis al celui învățat să dea din preaplinul său, mai cu seamă tinerilor. Poate că stilul e prea mult de alocațiune, ușor exaltat, în raport cu rigorismul rebrenian. Textul e o caldă și lucidă pledoarie pentru profesia de muzeograf, care - deontologic - se distanțează de ceilalți cercetători ai literaturii: *Îngrijitorii de case memoriale nu-și pot ascunde un gând de mândrie că, fără să se erijeze în subtili istorici ori critici literari, reușesc să pună în valoare prin exponate și cuvânt inspirat, fațete inedite uneori, ale neprețuitei moșteniri.* (p.257). După un model impus de Rebreanu cartea se încheie cum a început: cu un poet reductibil, **Ion Radu Zegreanu**. Constatăm cu satisfacție că autorul scrie mici terține după toate canoanele, nu doar formale, ale haiku-ului. Încărcătura livrescă e prezentă în unele: *Lan de lucernă / Bacovia la coasă / prin verdele crud.* (**Lan de lucernă**, p.260). Excelent e și poemul **Cioplitor în marmură**, care surprinde o clipă de omenească trăire absolută, în relație cu natura, cu poezia, cu sculptura, cu moartea. Poetului i se alătură în antologie și imaginea de critic literar. Prin **Scene și scenarii ale revoluției și Pe celălalt mal**, Ion Radu Zegreanu se apleacă asupra unui microman de Aurel Podaru și asupra romanului **Ecluza** al lui Radu Mareș. În cele două articole profesorul devine hermeneut, dar și critic lucid, capabil de afirmații și formulări, uneori prudente. Întotdeauna însă, penetrante!

La sfârșitul cronicii, credem că se impun și câteva remarci de principiu. După ce parcurgi, cu atenție, cele aproape 300 de pagini format mare, antologatorul ți se pare cam mărinos. Caracterul eterogen al cărții îl dau numeroase texte ne-literare, scrise veleitar, a căror prezență putea fi ocolită numai prin impunerea unor criterii limpezi, de la care să nu existe abatere. Dar fenomenul acesta se întâmplă, aproape fără excepție, cu antologiile zonale. Presiuni se fac de când lumea și în cele naționale, ori chiar mai sus. Pentru o eventuală reeditare a **Pretextelor**, reducerea cam la jumătate a numărului de prezențe ar aduce un spor de valoare și de prestigiu volumului colectiv.

Viorel MUREȘAN

Caiete Silvane

Poem în tăcere

Poet și prozator, Olimpiu Nușfelean este un scriitor bistrițean cu o bogată activitate, concretizată în volume distincte, de la roman, *La marginea visului* (1980), la povestiri, *Poziția ființei* (1982), concentrându-și penelul asupra versurilor, strânse în *Libertate de noapte* (1995), *Focul irevocabil* (2000), *Iubește-mă repede și uită-mă iar* (2005), lista putând continua.

Tomul *Poeme pentru cei care citeșc în liniște* a fost găzduit spre tipar de Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2009, întregind portativul artistic al unui scriitor care își ascultă în tăcere poemul ce devine metaforă a solitudinii: "Acum eu tac/ și ascult ritmul sângelui tău/(...)/ Cu pulsul ascultat de mine/ în liniștea versului" (*Poem pentru cel care citește în liniște*).

Volumul este conceput selectiv, adresându-se celor care citeșc poemul în tăcere și îl percep ca meditație, transcendere a cotidianului și plonjare în intimitatea artei. Versul lui Olimpiu Nușfelean este unul care își amenajează iluzoriul spațiu în sacralitatea logosului: "Râzi și plângi/ în versul meu cuminte", iar marile teme precum timpul și iubirea devin substanța întregului op. Pe alocuri, transpare o poetică a *privirii* prin frecvența invocare a lui Eminescu în vers, ceea ce traduce o preocupare atentă a poetului pentru poemul sfârșitului de secol XIX: "și Eminescu/ numai pe mine/ mă va învăța/ să mor frumos!" (*Lecția de română*), sau "Voiam să-i spun că, da, iubirea mea/ seamănă cu a lui./ c-am învățat și eu să mor «sara pe deal», în sunet de buciom./ Ci el/ nemuritor prin ceruri luneca" (*Eminescu*).

Tendința spre filosofare este vădită și vibrează discret prin fiecare verb trascrișc atent pe imensitatea albă, însuflețindu-l: "Dar cine, venit de pe drumuri ascunse;/ suflă peste cuvinte/ frica greșitei mășuri/ dintre Neștiut și Nimic?" (*Cântec înspăimântat*); "Iar palma/ Marelui Neștiut/ pe fața mea -/ sabie sau petală?" (*Flacăra neantului*).

Olimpiu Nușfelean devine un artizan al fonemei pe care o caută și o selectează acribios, inserând-o într-o formulă stilizată, în aticamera căreia mocnește tăcerea: "Atâtea alfabete-am buchisit/ că mult prea greu/ mi-ar fi să spun/ tăcerii care îi este slujbaș..." (*Alfabet*).

Nadirul și zenitul se contopesc într-o meditație metafizică a poetului frământat de neliniști și cufundat în mistere: "Din sângele meu/ niciun păcat străin/ nu întărită/ înrăitele fiare/ iar oasele-mi sunt așteptate/ undeva de-un nisip neștiut...// Doar cețuri albe/ mă sugrumă/ încât nu puteți ști/ unde mi-e inima/ și dacă./ lovind./ o pasăre/ de aici/ se va desprinde..." (*și dacă...*).

Poemul citadin al primei părți, *Cântec înspăimântat*, reiterează motivele care sunt centrate în jurul acelorși câmpuri semantice: zborul (aripi, pasăre), pe de o parte, ceață (cenușă, colb), pe de alta, nuanțând, în plan poetic dorința de a evada din timpul ce se consumă într-o realitate care agresează individul, poemul devenind din această perspectivă unul al contrastelor, uneori aproape oximoronic, evidențiind atitudinea oscilantă și frondistă a poetului: "am uitat, am uitat că întârzie/ pasărea neagră-n livada luminilor" (*Clar de ziuă*); "Iar se așterne/ colbul/ în straturi groase/ în orașul încremenit în gura/ unui Dumnezeu adormit/ cu fuioarele străzilor pe

piept" (*Colb pe oraș*).

Poetul își construiește conștiincios posteritatea artistică, fiind conștient de perenitatea și precaritatea lumii, investește în dimensiunea sacră a existenței: "La noapte/ voi scrie/ cel mai rămuros/ poem/ și mâine dimineață./ când pasările lumii/ vor căuta țara mea însorită./ destule locuri de cuibar/ vor fi.// Eu le voi număra/ sosind în zbor./ cu aripile lor mari/ vor scutura/ din palma mea/ cenușa așteptării..." (*Poem în puterea nopții*).

Timpul, moartea, nimicul devin axa centrală a primei părți din închistările cărora vrea să se elibereze poetul care sapă prin logos culoare spre devenire: "În calendare însemnă un anotimp final/ când nu visăm/ ci ascultăm/ cum curge un plictis etern prin lume/ în care chemăm viermele, ascunsul,// să sape lungi tuneluri, pentru cețuri,/ și o cenușă stearpă, pentru urne,/ să nu coboare nicio pasăre în ea./ s-o spulbere sau să o scurme./(...) și noi vorbim, vorbim și ne-auzim/ din ce în ce mai slab prin galerii./ orbind pe-ascuns, cu palmele însângerate/ trăgând din moarte-n moarte fructul mort!..." (*Joc cu măr*).

Poetul găsește formula fericită a combinării imaginilor biblice într-un creuzet ideatic cu sentimentul dragostei care nu s-a alterat, creând o expresie sinceră și o frază ce respiră galvanic modernitatea. Iubirea se construiește sincretic și gradual în poemul lui O.Nușfelean pe un eșafodaj sacru și religios, pe de o parte (*Iluzie la Veneția*) și *Păpușa de ceară* în care iubita devine o imagine stilizată a ideii de perfecțiune, iar pe de alta profan în care versul surprinde prin contraste și varietatea expresiei (*Femeia printre verdețuri și cratițe*).

Poemul alunecă discret spre adevăratele tribulații ale omului solitar care întocmește o fișă a cotidianului în *Visul omului liber*, transformând-o într-o lirică postmodernă, valorificând deopotrivă estetica urâtului și elementele antipoeziei, versul șocând prin asociații lingvistice neașteptate și prin agresivitatea rostirii, în consonanță cu secolul murdar și compromis în care trăim care eludează frumosul și esteticul din forma sa: "În zorii incerți, pe care sintagme comune/ nu-i pot vlăgui,/ pe plaurul hăcuit al algelor vomitate/ de noaptea milenară a frământării,/ aici mi-am găsit naufragiul./(...) în vreme ce singurătatea/ e tot mai grea și mai grea,/ avortată de marea strivită" (*La mal*); "Rostogolindu-vă din patul indecent/ al politicii/ în patul curvei/ pe care-o plătiți/ cu pensia muribundului./ trageți secolul după voi/ prin noroiul istoriei" (*Poem pentru contemporanii cinici*).

Olimpiu Nușfelean este observatorul cerebral și riguros al unei lumi în imersiune într-o bancrută spirituală în poemul *Ouă politice*, însă nu uită să fie poet, deși ar putea fi acuzat de absența elementului poetic în poemele cu un evident accent politic și social, construind pe pânza realului, autentice imagini artistice: "Un ciob de sticlă/ scuipă lumini/ în pânza pierdută/ a păianjenului" (*Pod sus*).

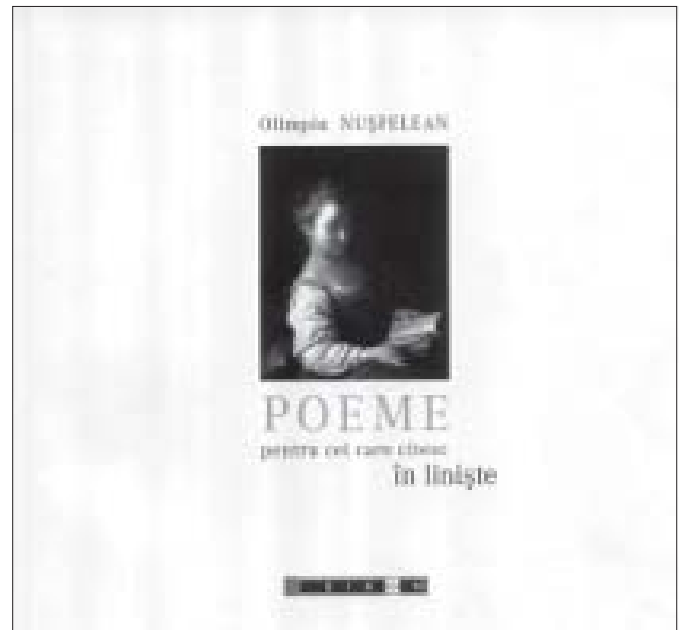
O retorică a poeziei, un discurs și un jurământ despre libertate este poemul *Visul omului liber* care nuanțează tranșant o esențializare a unei ideologii ce urmărește să salveze ființa dintr-o realitate contaminată la toate nivelurile ei: "Eu, omul liber, având dreptul să spun/ tot ce-mi trece prin cap./ declar sfânt/ dreptul meu la libertate!".

Prin *Poem transilvan* ancorăm într-un timp nealterat, sacru al copilăriei poetului când "bunicii se mai sfătoșesc spunând povești", iar " în cartea pruncilor șincai presară / lumina școlii Ardelene", când eroii "Horia și Cloșca și Crișan/ urcă încrâncenați/ prin zăpada sufletului/ spre marele imperiu al dreptății", conturând un poem amplu, riguros în care cititorul devine partener și martor al înstrăinării: "Oare tu, cititorule,/ știi că am prieteni?/(...)// Îți spun:/ orice sabie poate fi înlocuită/ cu un cuvânt mângâietor!".

Elementul religios nu părăsește versul lui O.Nușfelean, ființa redescoperă latura sacră a existenței, salvându-se în și prin credința pe care poetul învață să o valorifice intens în actul artistic, prin poemul dubitativ și autoreflexiv *Rană*: "Tot învățând să spăl/ picioarele străinului,/ când voi avea destulă știință/ să spăl/ picioarele celui drag?".

Trezit de avalanșa de versuri ce a declanșat și o acută criză poetică determinată de o lipsă a cenzurii, dar și a valorii acestora, poetul O.Nușfelean devine, și pe bună dreptate, sceptic, dezvăluindu-și atitudinea interogativă în ceea ce privește destinul poemului în contextul actual al diluării accentuate a simțirii și a rostirii cu sens: "Poezia pe care-o scriu azi/ mâine va muri.// Se ridică pe picioarele tremurânde/ ale cuvintelor,/ îmi ia privirea și pulsul,/ ca o vietate ce trăiește/ în alt secol/ - mai înalt,/ nenăscut -/ și se înalță sus, tot mai sus,/ de pe umerii mei în care și-a înfipt/ ghearele sensului.// Pipăi, cât pot, cu degetele ei/ neantul" (*Poemul neliniștii mele*).

Un volum construit pe niveluri de receptare diferențiate,

amplu, variat, în care semnificatul și semnificatul se contopesc într-o reacție argumentată poetic, ne oferă Olimpia Nușfelean, poetul care induce singur cititorului un posibil răspuns la dubitațiile finale: "Cine învinge?/ și cine-i învinsul?" în urma lecturii corpusului poetic. Arta autentică va fi cea care va învinge criza sincerității pe care o traversăm.

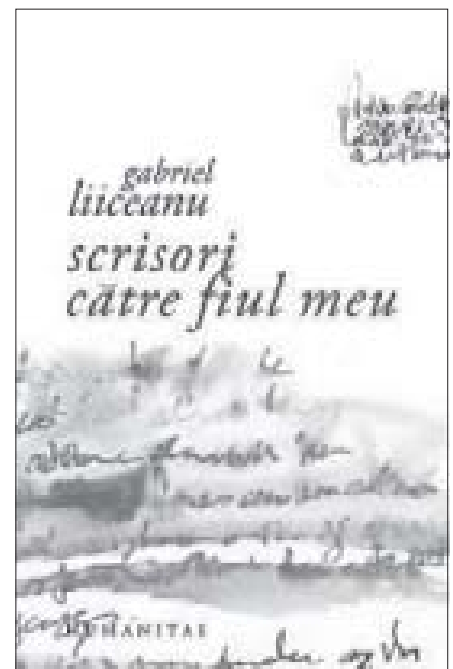
Imelda CHINȚA

Elogiul inimii

Printre figurile ilustre de intelectuali români ce aparțin lumii contemporane, Gabriel Liiceanu deține o poziție oarecum privilegiată datorită sobrietății însoțite de o eleganță și o reverență a rostirii foarte rar întâlnite. Mai întâi, itinerarul său biografic probează o cultură vastă, extrem de solidă, cu predilecție, de natură clasică. Studiul filozofiei, al limbilor latină, greacă, engleză și germană l-a ajutat să-și înzestreze spiritul cu operele lui Platon, Aristotel, Shakespeare, Schelling, Hegel, Kant, Husserl, Heidegger etc. Apoi, autorul a cunoscut notorietatea grație *Jurnalului de la Păltiniș* (1983) - o carte viu comentată; o carte singulară și inconfundabilă despre relația maestru-discipol, menită să dezvăluie personalitatea lui Constantin Noica. De altfel, *Epistolarul* (1987) a reunit o mare parte din comentariile pe care le-a generat această neobișnuită construcție narativă. După 1989, au urmat multe alte apariții editoriale dintre care unele probează fie apropierea filozofului de literatură (*Apel către lichele* - 1992, *Declarație de iubire* - 2001, *Ușa interzisă* - 2002), fie ipostaza «moralistului de serviciu» (*Despre*

minciună - 2006, *Despre ură* - 2007, *Despre seducție* - 2007). Oricum, cert este că Liiceanu abordează literatura mai degrabă din perspectiva diaristului, iar scrierile sale (pe cât de subiective, pe atât de eterogene) pot fi rareori și doar cu aproximație încadrate într-o specie anume precum apologia, pamfletul, eseu, jurnalul sau epistola.

Scrisori către fiul meu (Editura Humanitas, București, 2008) este un astfel de hibrid literar a cărui unitate stă tocmai în diversitate. Fragmente de jurnal, pagini memorialistice, note de lectură, scrisori, amintiri, toate se împletesc - de-a lungul unei confesiuni patetice - îmbrățișând deopotrivă prezentul și trecutul precum iedera. Pornind de la convingerea că ele, cărțile "nu sunt altceva decât epistole groase adresate prietenilor de departe", autorul își construiește - meticolos - volumul din șaisprezece scrisori imagine al căror farmec îl dau fluxul memoriei și digresiunile controlate. Un tată plecat în America îi scrie, înaintea unei operații dificile, fiului său din Japonia. Evident, e doar o pură convenție, un pre-text pentru textul literar ce câștigă

mult în autenticitate grație confesiunii totale și sincerității dezarmante, chiar dacă (întâmplător sau nu) în biografia autorului există, într-adevăr, acest fiu rătăcitor, poposit pe meleaguri nipone.

Primele două scrisori (întrunite sub titlul *American Story*) par desprinde dintr-un

memorial de călătorie al cărui centru de gravitație îl constituie America și mirajul ei. Pentru naratorul lipsit de "curiozități turistice", fascinația unui asemenea tărâm nu își exercită - imediat - stăpânirea din mai multe motive: " ...filmele americane sunt atât de multe și au spus atâtea despre realitatea americană, încât se pare că la fața locului nu mai e nimic de văzut. America mea privită din fotoliu și înțeleasă din cărți este pesemne mult mai bogată decât modelul ei real." Totuși, călătorul este extrem de atent la detalii, dovedește o mare acuitate și prezintă - cu generozitate - câteva instantanee cum ar fi excursia la Nashville (capitala statului Tennessee, dar și a muzicii *country*), Memorial Day ("Ziua Eroilor") sau ceremonialul liturgic oficiat la *biserica baptistă de pe strada 8*. Înarmat cu "orgoliul lucidității", analizând și disecând fiecare gest, zâmbet sau privire, naratorul încearcă să elucideze misterul prosperității americane: " ... totul la ei s-a născut organic, totul a apărut dintr-o întâmplare, un gând, o inițiativă pe care vremea sau nebunia urmașilor le-au amplificat. Nimic căzmit, nimic forțat, nimic întrerupt. O creștere frumoasă, născând cu vremea o tradiție care așază generațiile pe firul continuităților neîntrerupte și care, în final, înseamnă *bogăție acumulată* (...). Simplu spus, America nu e altceva decât o societate fără *pierderi*, în care fiecare respectă, preia și amplifică ceea ce a pus pe lume un predecesor." Adevăratul motiv al descinderii în miraculoasa țară îl reprezintă, însă, *inima*, respectiv crizele de tahicardie, descrise cu minuțiozitate și într-o manieră naturalistă, de parcă suferința ar fi predestinată să devină obișnuință. Dincolo de amintirea inimii de adolescent, de senzația și prospețimea primei iubiri, tracul dinaintea operației propriu-zise provoacă angoase, dar și revelații existențiale: "...a trăi înseamnă a fi neliber prin iubire. Ajungi cândva să simți, așa cum am simțit eu atunci, că ești obligat să *nu* te prefaci și că iubirea de sine, pentru ca să aibă un sens, trebuie să-și aibă capătul în alții. Și că, atunci, lucrul cel mai dureros este paragina pe care dispariția ta o poate aduce în existența celorlalți." Proust și Gide par a-l influența, abia perceptibil, pe scriitorul Liiceanu, căci întregul periplu american stă sub impulsul rememorării, fiind construit din secvențe narative dispersate, cuprinse de o tandrețe genuină. Așa este, de pildă, scena întoarcerii acasă, pentru câteva zile, a

"finței depărtării" (fiul plecat în lume și pierdut în neagra străinătate, dar mereu prezent, în sufletul tânăr al tatălui însingurat). Există, în toate aceste scrisori (blajine sau temperamentale) o doză puternică de afectivitate, pentru că - surprinzător pentru un filozof! - bătăile accelerate ale inimii învăluie aroganța rece a rațiunii: " ...dragul meu, nimic nu se face pe lumea asta fără inimă. Nimic, nici măcar o singură secundă a vieții noastre. Un neurolog american, Antonio Damasio, a scris o carte în care arată că fiecare gând al nostru este înmuat în afectivitate, că în nici o hotărâre a noastră, nici în cele în care ne propunem să fim *total lucizi*, rațiunea nu este lăsată singură. Nu există *rațiune pură*, iar dacă rațiunea ar putea fi separată de magma ei afectivă (...), rezultatul ar fi că nici o hotărâre n-ar mai fi cu putință."

"Expediate" din București (sub genericul *Cearta ta cu viața*), ultimele șapte scrisori sunt dense și substanțiale. De această dată, nostalgia este cea care dă tonul confesiunii, fiind evocate, printre multe altele, casa copilăriei (strada Dr. Lister 69 - "un adăpost al istoriei, o citadelă") și "minunea care a fost ea", mama - izvorul nesecat al iubirii depline: "Splendoarea iubirii materne (...) vine din faptul că ea este necondiționată, absolută de orice aluzie contractuală. Cineva își pune în joc toată rezerva de afecțiune a finței sale, fără ca pentru asta să pretindă replica pe loc sau să aștepte în genere ceva. Ea este o dăruire pură, lipsită de gândul oricărei răsplăți." Noianul relațiilor delicate (majoritatea la persoana întâi) mai cuprinde întâlnirea esențială cu Noica (din anul 1967), o scrisoare a maestrului către Liiceanu, precum și paginile de jurnal indirect ale tânărului discipol - pagini cuprinse de efuziune și bântuite de întrebări retorice: "Pentru ce purtăm mască? Pentru a nu trăda urâtul din noi? Sau pentru a nu trăda frumosul din noi? Pentru a fi mai mari? Sau pentru a fi mai mici decât suntem?" Se mizează, din nou, pe afectivitate, căci semnatarul celebrului *Jurnal filozofic* îi adresează ucenicului său următorul îndemn: "Dăruiește-te, Rafail, dăruiește-te. E ceva de făcut pe lumea asta." Persistă și o notă de dramatism, în lungile scrisori, de vreme ce ele abordează inclusiv tema condiției

umane, încercând să răspundă la întrebări de genul "Ce e cu noi aici, pe pământ? De unde venim și încotro o apucăm după ce plecăm de aici?" - întrebări la care Heidegger, Kant sau Cioran n-au putut găsi nici ei un răspuns univoc. În sejurul pământean ce ne-a fost impus - e de părere Liiceanu - trebuie să trăim fiecare clipă, încercând să facem "lucruri cât mai plăcute, capabile să ne umple de bucurie" și n-ar fi rău să ne construim propriul nostru "sistem de iluzii" din care, pe cât posibil, să nu ieșim. Altfel, "dacă am sta clipă de clipă cu ochii ațintiți pe condiția noastră *penitenciară*, am înnebuni, ne-am sinucide sau am face ca leneșul din povestea lui Creangă." Poate, mai important decât un asemenea expozeu filozofic este permanentul elogiu al inimii și, implicit, al iubirii sub toate aspectele ei: maternă, paternă, filială etc. În fond, Liiceanu e de-a dreptul captivant și pasional, atunci când redescoperă - "pe cerul iubirii europene" - cuplul Romeo și Julieta, insistă pe idealitatea vieții afective ori pe tragicul oricărei întâlniri în absolut, crede în jumătatea celeilalte fințe ce ne întregește și declară - pios - că: "...nimic nu poate fi mai minunat decât să-ți întâlnești sufletul-pereche, cel care, se zice, ne-a fost hărăzit de la începuturile lumii." O adiere de scepticism se simte, însă, printre rânduri, odată cu iminenta căsătorie devenită o "afacere" în cadrul căreia "cuplul face un legământ nescris cu societatea că se va conforma exigențelor ei". Așa-zisa "nuntă cu dar" presupune, în cele din urmă, "năvălirea celorlalți în existența ta" și reduce mitul fericirii prin iubire la "ideea unei trăinicii pe baze materiale." Adevărata iubire are nevoie de multă discreție, de intimitate, de aura tainei: "Dacă mă întrebi pe mine, toate cuplurile lumii ar trebui să se nască și să rămână sub pecetea tainei. Ca să-și salveze iubirea, cei doi trebuie să creeze pentru ea un spațiu și un timp în care nu poate pătrunde nimeni."

Fericit amalgam de emoții, sentimente și idei filozofice, *Scrisori către fiul meu* e o carte subtilă, plină de rafinament și erudiție ce emană - la finalul unei lecturi palpitate - o nebanuită căldură sufletească; e cartea unui stilist impecabil, dar, mai ales, a *Omului* Gabriel Liiceanu.

Marcel LUCACIU

Elemente structurale în basmul *Copil Aflat*

În răspăr cu tendințele spiritului științific, care, de când a devenit modelul cultural dominant și criteriul unic al verității continuă să dezvrăjească natura, basmul încearcă restaurarea lumii fermecate. Este adevărat că civilizația modernă ar fi de neconceput fără ofensiva nemiintâlnită a spiritului științifico-tehnic, care aduce cu sine schimbări în standardele de viață și influențează semnificativ chiar psihologia și comportamentul omului, însă nu trebuie uitat ceea ce a spus Carl Gustav Jung cu mai bine de jumătate de secol în urmă, anume că secularizarea, represiunea misterului și eliminarea ritualului din cutuma socială conduc inevitabil la alienare. Privăți de ceremonii inițiatice, care, pe lângă că transmit coduri comportamentale etice și un summum de cunoștințe care nu pot fi dobândite pe altă cale, indivizii ajung la angoase, frustrări, tensiuni sociale și, mai devreme sau mai târziu la deteriorarea identității, numite cu termenii lui Jung individuație. Individuația este procesul de cristalizare a personalității, iar mitul, basmul, povestirea prin faptul că sunt vehiculele principale prin care se transmit arhetipurile, dețin funcția formativă atât pentru psihicul individual, cât și cel colectiv.

De aici, de la ideea jungiană a formării psihice prin asimilarea și punerea în lucru a arhetipurilor vom porni în analiza structurală a basmului *Copil Aflat* scris de profesorul Grigorie Croitoru (ed. Caiete Silvane, Zalău, 2010). Întrucât am avut o ocazie anterioară să ne referim la prima parte, vom supune analizei de această dată partea a doua - *Copil Aflat și Frumoasa Frumoaselor* -, respectiv a treia - *Copil Aflat și Tărâmul Fericirii*. La o lectură din perspectiva psihologiei abisale, cred că nu e dificil de identificat în cuplul Copil Aflat - Frumoasa Frumoaselor complexul jungian *Animus - Anima*. Ce vrea să spună acesta? După viziunea lui Jung psihicul nu este omogen, ci polarizat, fără ca asta să-i afecteze unitatea. Inspirat probabil de diagrama taoistă Yin-Yang și preluând simboluri din mitologia greco-latină savantul elvețian găsește că psihicul individual este deopotrivă masculin (*Animus*) și feminin (*Anima*) în toate persoanele. Desigur, separația genurilor face ca psihicul să se comporte preponderent masculin (rațiune, voință, forță) sau feminin (sensibilitate, intuiție, delicatețe), însă întotdeauna e prezentă și partea cealaltă, adică perechea. Esențial este în procesul de individuație, adică în compunerea propriei personalități să echilibrăm cele două componente, altfel spus să integrăm perechea. Bărbatul, al cărui

psihic are determinanță caracteristica *Animus*, trebuie să-și integreze feminitatea, *Anima*, și reciproc.

Eu cred că, în basmul profesorului Croitoru, Copil Aflat este *Animus*, iar Frumoasa Frumoaselor e *Anima*, găsirea lor, dragostea și decizia de-a trăi nedespărțiți tot restul vieții însemnând cristalizarea unității psihice, mântuirea personalității. Fără partea corespondentă fiecare se simte neîntreg, iar aventurile săvârșite și încercările prin care sunt chemați să treacă reprezintă procesul de călire, coacerea și închegarea unității sufletului. Din acest punct de vedere nu greșim cu nimic dacă spunem că basmul este, de fapt, povestea regăsirii de sine a sufletului și a mântuirii lui prin refacerea unității. Pentru a fi și mai completă, iubirea lor este integrată într-o diagramă cosmică, prin refacerea corespondențelor dintre semnele aflate pe corpul lui Copil Aflat, respectiv pe năframa Frumoasei Frumoaselor, și aștri cerești - Soarele și Luna: "*Iubita mea, după cum se vede, noi am avut ursitoare comune, căci ne-au legat, la naștere, viețile una de alta. Semnele de pe năfrămuța ta și cele de pe trupul meu, sunt semne de recunoaștere. Soarele și Luna sunt simboluri ale dragostei eterne*" (p. 12, II), îi spune tânărul iubitei lui. Dacă am dori un argument în plus, și în mitologia biblică bărbatul și femeia își coaparțin, ei fiind la origine o singură ființă, iar după despărțirea trupurilor rămâne ca iubirea să le restituie unitatea pierdută. În același registru trebuie înțeles și mitul Androgenului, relatat de Aristofan în dialogul platonician *Banchetul*.

Arhetipul *umbrei* e alt element important în structura și derularea epică a basmului. De remarcat de la bun început că Grigorie Croitoru nu preia semnificațiile jungiene ale *umbrei*. Dacă în analitica jungiană umbra exprimă conținuturile malefice, negative, personalitatea răufăcătoare și tenebroasă, având corespondentul arhetipal în Diavol, basmuitorul de la Lunisă, în schimb, încarcă Umbra cu personalitate benefică, protectivă, acordându-i și eficacitatea operativă a unui duh străjer posesor de puteri magice. Umbra este aici epifenomenul unei persoane feminine (*Roua Dimineții*), care i-a salvat viața lui Copil Aflat, ducându-l în locul din care mai apoi îl va recupera acel bătrânel simplu ce-și hrănea capra cu muguri de copac în pădure: "*Umbra aceasta ascunde făptura care și-a riscat viața ca s-o salveze pe a mea. Apoi, mi-a purtat de grijă câțiva timp, până mi-a pierdut urma. De atunci mă caută și m-a găsit aici.*" (p. 29, II) De-a lungul întregii aventuri a tânărului erou, chiar după ce își

află perechea, pe Frumoasa Frumoaselor și pleacă în căutarea părinților lor, iar, mai apoi a Tărâmului Fericirii, Umbra îl însoțește, folosindu-și avantajul invizibilității pentru a îndeplini sarcini dificile care presupun înșelarea vigilenței adversarilor ocazionali sau a vajnicilor zmei și căpcăuni. Totodată ea îndeplinește și misiunea purtătorului de vești bune, înștiințându-i pe cei doi tineri că amândoi sunt de os împărătesc, iar părinții lor sunt încă în viață, dar uzurpați și înrobiți de niște zmei samavolnici (corespunzători în planul imaginar arhetipului *Monstrului*). Din momentul în care li se destăinuie acestea, sarcina lui Copil Aflat și neprețuitei lui însoțitoare devine găsirea împărățiilor părinților lor, eliberarea acestora din gheara ticăloșilor zmei.

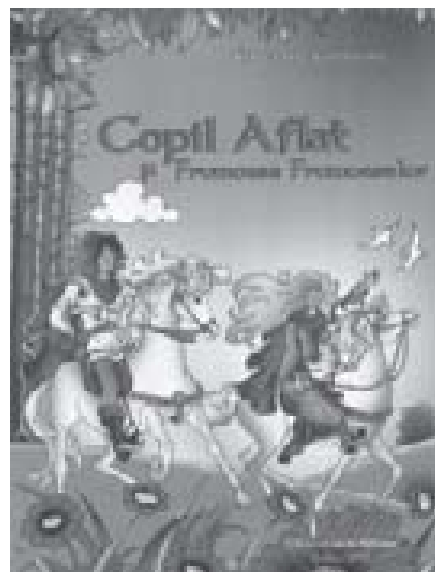
De observat în acest punct că schema narativă a basmului combină motivul luptei între forțele Binelui și cele ale Răului, cu cel al eroului eliberator. Copil Aflat este eroul, însă sarcinile lui pot fi împlinite doar prin concursul multor alți personaje, între care Frumoasa Frumoaselor, Umbra, frații săi pe care mai întâi îi eliberează din peștera în care îi țineau înlănțuiți zmeii, dar și caii lor înaripați, șoimul și, destul de surprinzător, chiar un balaur recunoscător pentru faptul că i-a fost lăsată viața atunci când Copil Aflat ar fi putut să-l omoare. Din ființă malefică, balaurul se convertește într-un personaj ce-și pune forța în sprijinul Binelui. Tot el este cel care îi arată izvorul tămăduitor din a cărui apă eroul poartă mereu la sine o butelcă, asigurând vindecarea, întinerirea, recăpătarea forțelor celor tratați. Apa vie, având virtuțile unui panaceu ușurează sarcinile medicale ale lui Copil Aflat, care nu ezită, desigur, să vindece acolo unde e nevoie, însă, parcă, în felul în care curge povestirea, cu prea mare

ușurință, ceea ce împuținează efectul moral. Parcă distribuie panaceul în stânga și în dreapta, nemaifiind nevoie de nimic altceva pentru repararea unui rău săvârșit, iar asta simplifică enorm efectul dramatic și dă o notă de facilitate eroismului.

Lupta Binelui cu Răul, o schemă arhetipală, prezentă în toate literaturile lumii, se produce aici printr-un dualism de principiu. Adică, cele două principii adverse sunt încarnate în specii diferite, care parcă ar fi destinate luptei prin însași datele radical incompatibile ale existenței lor. Nu se luptă membri ai aceleiași specii care ar avea calificare morală diversă, ci oamenii cu dihaniiile (balauri, zmei, căpcăuni). Agenții Răului apar ca uzurpatori ai puterii legitime deținute de împărați a căror domnie asigură ordine, prosperitate și fericire supușilor, răsturnând astfel, criteriile de viațuire, impunând dictaturi, robie, umilirea ființelor umane. Pe scurt, lumea omului a ajuns să fie dominată și batjocorită de specia blestemată a zmeilor și căpcăunilor. Referindu-se la Frumoasa Frumoaselor, Copil Aflat relatează: "De mică, ea a fost răpită de un căpcăun, din ghearele căruia am reușit să o scot. Căpcăunul vrea să se ducă în împărăția tatălui său, să-l omoare și să devină el împărat, iar pe supuși să-i transforme în robi." (p. 71, II). Deci, Binele și Răul sunt din start separate pe specii, ceea ce face din armagedonul condus de Copil Aflat un război al lumilor, adică al omului cu bestia, căreia, până la urmă îi strivește căpățâna. Asistăm, aici, la conturarea în structura basmului a motivului *Eliberatorului*, care, așa cum am sugerat mai sus, e împlinit de

funcția de tămăduitor, lucru nu foarte popular în literatură: "Voi mi-ați dat speranța că eu și poporul meu vom fi din nou liberi și poate o să-mi văd și fata, lumina ochilor noștri, pe care mi-a răpit-o din leagăn căpcăunul", spune împăratul eliberat din robia căpcăunului, tatăl Frumoasei Frumoaselor, Paltin Împărat (p. 77, II)

Motivul Tărâmului Fericirii, prezent în cea de-a treia parte a basmului, este, de asemenea, unul larg răspândit în mitologie și culturile populare poate pentru că exprimă una dintre cele mai acute propensiuni sufletești - năzuința spre fericire. Grecii aveau Insulele Fericirilor unde plecau după moarte sufletele celor buni. Paradisul este toposul cel mai cunoscut în care pare a fi cu puțință împlinirea fericirii eterne. Dar în basmul lui Grigorie Croitoru, deși perechea Copil Aflat - Frumoasa Frumoaselor călătoresc fizic înspre un loc, un spațiu geografic unde speră să găsească Tărâmul Fericirii, după o suită de întâmplări, de contacte cu creaturi și ființe necunoscute, după întâlnirea cu Bătrânul stăpân al munților și vânturilor (arhetipul jungian al *Bătrânului înțelept și mag*, deținător al cunoașterii și puterii), care îi supune unor probe dificile, dar obligatorii, înțeleg că fericirea nu este un loc, ci o stare, că nu poate fi găsită, ci trebuie clădită prin fapte bune, că orice loc de pe pământ poate deveni Tărâmul Fericirii dacă e populat de oameni binevoitori și dreți, feriți de patimi și de ură. Drumul spre lumea fericirii lor este unul inițiativ, iar după absolvirea probelor menite călării și purificării personalității, eroii noștri capătă nemurirea, dar în mod condiționat - să facă numai binele în toate

momentele și circumstanțele: "Ați băut nectarul care vă asigură viața veșnică și vă face invulnerabili la orice. Dar veți pierde acest dat dacă vă veți folosi puterile pentru a face rău cuiva și când în sufletul vostru își va face loc sentimentul de ură." (p. 67, III).

Lupta Binelui cu Răul, care oferă ocazia conturării tipului eroic al lui Copil Aflat, și călătoria transfiguratoare către acea dimensiune a sufletului în care poate străluci lumina fericirii necorupte cred că sunt cele două traiecte largi pe care evoluează evenimentele basmului scris de profesorul Croitoru. Într-un spațiu al semnificațiilor spirituale, ele compun aceea roză mistică a personalității universale ce și-a câștigat nemurirea prin iubire și bunătate.

Vianu MUREȘAN

Dispersia memoriei în interferența infinită a formelor

Rod al intenselor eforturi creatoare, recentul volum semnat Alexandru Jurcan, *Cei rămași pe pământ* (Casa Cărții de Știință, 2010), constituie un proiect desăvârșit în zece ani de muncă. Romanul, cu vădite inflexiuni lirice, topește în textura sa teme și motive recurente ale liricii și prozei lui Alexandru Jurcan, dar într-o alcătuire și o rostire caleidoscopice, filmice, reafirmându-l pe autor drept veritabil maestru al condeiului: iubirea ultragiată, erotismul crepuscular, singurătatea, moartea și obsesia cultivării ei, fuga de sine, vidul și visul, angoasa, călătoria interioară, amintirea, premoniția. Ca elemente de tehnică romanesă sunt decisive pentru conturarea acestei lumi textuale a "celor rămași pe pământ": descrierea (tehnică eminentă cinematografică), notațiile scurte, incisive, discursul indirect și indirect liber, paralelismul, metamorfozele personajelor, intertextualitatea prin citare, parafrază sau referințe livrești (la actori, regizori, scriitori, filme sau cărți celebre, la teorii cosmogonice).

Septi, protagonistul, pendulează, în prima parte a romanului, între două iubiri aparent disonante sub aspectul căutărilor. Lavinia, partenera "oficială" a lui Septi, este femeia dominatoare, cinică, pragmatică. Ea îl aservește pe Septi, la început prin carnalitate, printr-o atracție cu cât mai străină spiritului său analitic, cu atât mai

irepresibilă pentru Septi, iar mai apoi prin cultivarea unei gelozii morbide, otrăvitoare. Septi se simte legat, la propriu, de prezența feminină a Laviniei, mentalul îi este acaparat de scenarii erotice în care soția sa se acuplează cu vecinul Nico sau cu muncitorul Cornel, doi masculi exhibiționiști, mult prea tributari plăcerilor mundane. Scenariile se prelungesc în visele protagonistului, configurând un veritabil univers obsesional. Scene suprarealiste, visele însoțesc personajul pe toată perioada fugii de țară și de sine. Grafica realizată de Marius Șandor completează imagistic expansiunea universului interior al damnării lui Septi.

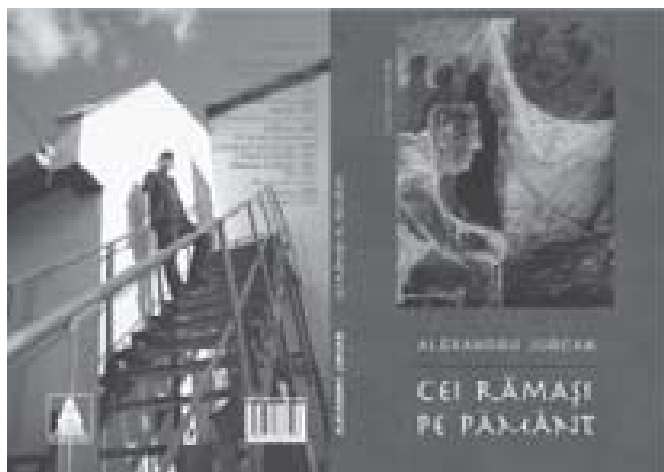
Constatând "pe viu" că soția sa într-adevăr îl înșală, Septi nu se poate elibera de imaginea obsedantă a Laviniei și caută un refugiu în strania chemare a vecinei Nati. Iubirea dintre ei se consumă în ritualuri nocturne de purificare sufletească, de prospectare a cărărilor cunoașterii, de cultivare a unor fetișuri (erotice și culturale) sub semnul unui etern preludiu: două fotolii, două ciubăre cu apă caldă pentru îmbăiere, cărți vechi care trebuie curățate de patina timpului. Pivnița, caverna platonice în care se întâlnesc devine un spațiu aparent eliberator, cu o scenografie amintind de prefigurarea unei morți simbolice (căutate) a personajului. O opoziție la fel de aparentă se stabilește între "cei

rămăși sub pământ" și "cei rămași pe pământ": primii "n-au gânduri rele, sunt ființe deosebite", iar ceilalți "vor avea aripile lor nevăzute, cu care se vor înălța din când în când". Iubirea platonică dintre Septi și Nati desfășoară un dialog al umbrelor, cu inflexiuni de tandrețe topită. Personajul își dă seama că se aruncă orbește într-o "inflăcărare înșelătoare". În fond, se recompune un dialog între două singurătăți paralele ce converg spre același amurg.

Curând, Septi va descoperi că fusese doar o piesă în complicata scenografie a lui Nati, un cobai studiat cu de-amănuntul nu doar în pivnița vecină, ci chiar în propria casă! Între nimfomania Laviniei și curiozitatea morbidă a lui Nati, Septi își deplânge condiția de gănganic kafkiană. Interludiul prilejuit de vizita din satul natal are darul de a-l tulbura și mai mult, de a-i reaminti că existența sa e măcinată treptat sub semnele unei erotici agonice. Rătăcirea în labirintul de iluzii devine apanajul personajului: "Aveam senzația că m-am rătăcit într-un cimitir uriaș, că devenisem prizonierul aceluia cimitir, că trebuia să veghez mormintele și lumânările, până la un semn neștiut. Lumea mea obișnuită dispăruse undeva, după un imens paravan. Ajunsesem la capătul universului, care era, de fapt, începutul meu, satul natal. Aici erau alte coordonate. Deodată, am avut revelația că satul meu natal era, deci, anticamera morții." Eroul efectuează întoarcerea la punctul zero, un *acid trip*, un drum psihedelic în memoria lutului.

Nemulțumit, decide să plece la Paris. Aici, în inima unei civilizații moderne, ritmurile se întetesc. Imaginile proiectează halucinant cronica unei apocalipse anunțate: accidente, sinucideri, ploii devastatoare, ambuteiaje, isterie colectivă în raport cu iminența prăbușirii asteroidului, spectrul poluării. Alături de visele zbuciumate ale eroului, scenele consemnând lapidar accidentele sau efectele devastatoare ale ploilor rivalizează cu imagini tari din orice film de acțiune: "Singur în fața Senci, aproape de statuia Aglaci Liberaki. Ajung în față la Notre Dame. Sute de turiști stau la coadă să pătrundă în catedrală. Sirena poliției începe un refren amețitor. Un câine fără lesă, speriat, răstoarnă o fetiță, care izbucnește într-un plâns isteric. (...) La WC e o coadă de neînțeles. Bărbați și femei așteaptă cuminiți să ajungă la cabine. Caut monedele adecvate și, după o oră, în spatele unor chinezi, ajung și eu la aparatul de la pisoar. Brusca apar cinci polițiști și se năpustesc asupra unui bărbat care tocmai urina. Sunt acolo, lângă el și îngheț. Complet inhibat, doresc să ies. Totul mi-e egal, într-o senzație de plutire. (...) Mă întorc la Café Paris, unde mă așteaptă Annie. Acolo e nebunie: poliție, medici, televiziune. Café Paris nu mai există. A avut loc un atentat terorist. Trupuri despicate, sânge, moloz."

Septi, hăituit de fantomele intelectuale ale Laviniei și Naticii, urmează un traseu sinuos, la care aderă alte personaje, de extracții tipologice diverse. Călătoria lor devine un carusel al riscului, dar un carusel firesc, la fel ca fuga eroilor din filmul lui Peter Fleischmann, *Sindromul Hamburg*. Septi fuge de el însuși, nu de amenințările exterioare: "ți-ai pus în cap că asteroidul n-are cum să atingă Franța. Iartă-mă, e un adevărat infantilism. Tu ai avut alte motive, mă rog... asteroidul e în tine, infiltrat în toate țesuturile tale, n-ai cum să scapi de el, oriunde te-ai duce. Ești condamnat prin tine însuși, te victimizezi, alergi." Claire îi spune, în alt rând: "Tu fugi de asteroid, cu gândurile legate de femeile tale de-acolo." Toată această fugă e o implozie a personalității, a esenței și a libertății sale ca individ. Otrava iubirii neîmpărtășite îi corodează lui Septi substratul ontologic, inclusiv ca personaj. O scenă demnă de *Eraserhead* al lui David Lynch: "Tot ceea ce trăiești, tot ceea ce smulgi vieții, pentru tine o faci. Orice plonjare în vid, în ireal, în

fantastic, în aventură sau cunoaștere are un singur scop, o unică iluminare: tu, tu, tu! Cei ce se iubesc ies adesea din apa lor languroasă doar ca să exclame: «Noi doi formăm o singură persoană!» Exact! Nimic mai adevărat, astfel încât ei recunosc că, separat, fiecare reprezintă doar o jumătate de persoană. Trăiesc ciunțiți, îngropați într-un șantier de vorbe, de supărări și împăcări." Treptat, asistăm la dezintegrarea personajului, la dispersia memoriei sale într-un univers din care nu se mai poate întoarce. Periferiile se clatină, centrul nu mai rezistă. O interferență de forme întretese universul obsesional al lui Septi. Rochia lui Annael "devine o flacără imensă, ce linge trupul stâncii în zvâcniri albastrii, sacadate". Cerul primește culoarea oceanului la reflux. Ațipit pe nisip, eroul simte pescărușii zburând deasupra valurilor: "țipetele lor mă dor asemenea unor amintiri moarte pe jumătate". Într-o cameră, "Singurătatea sufletelor atârână în colțuri." Spre amurg, "Luminozități de bronz apar din trupurile oboseite ale norilor. O goană infinită într-un labirint putred". Într-o dimineață, "Oameni singuri, răsfirați pe plajă. Ambarcațiuni private, pontoane în formă de T, singurătate amestecată cu nisip umed". Pe lângă pescăruși și greieri, avioanele "cern spaimă cleioasă".

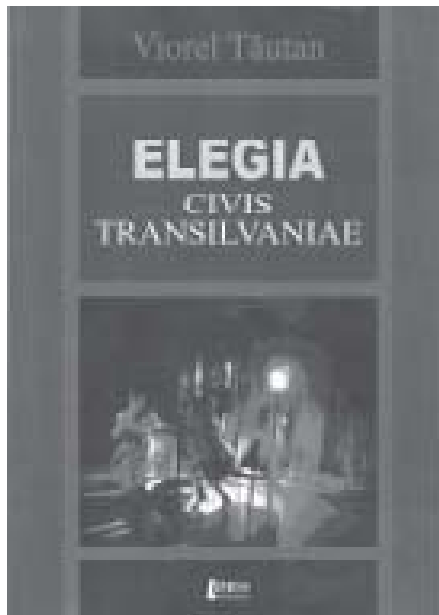
Ultimele pagini ale romanului transcriu glisarea lui Septi în alte lumi textuale. Rătăcind prin deșert, la îndemnul umbrei lui Proust, el devine o Cassandra străină, încercând să salveze personaje celebre de roman din ghearele morții. Nereușind, își continuă transgresiunea în virtutea unei inerții programate. Septi se simte, se presimte un corp străin, singur, neînțeles, "părăsit pe o altă planetă". Își presimte statutul de personaj care se mișcă pe coordonate prestabilite. De aceea încearcă evadarea și mântuirea prin intrarea în alte lumi textuale cu vieți predestinate. Delirul său ambulatoriu este parafrizat prin sintagma "Omul căzut din cărți", sintagmă adecvată pentru conținutul semantic al personajului, pentru dimensiunea sa global-textuală de sens. Totuși, iluminarea pe fond uman nu îl ocolește. La un moment dat, privindu-și tavanul de acasă, eroul meditează: "Până se declanșează capriciile destinului, deschizând alte poteci, n-avem habar de atâtea și atâtea posibilități. Speranța se învecinează adesea cu cenușa sau neantul. Ajunge o pasăre rănită pe care încerci s-o oblojești și viața ți se schimbă într-un oarecare fel. Adică îți descoperi niște calități, disponibilități". Un roman dens, expansiv, incitant. Un roman care te absoarbe în jocul său de forme interferente, de aglutinări intertextuale, de dispersii suprarealiste. Un roman al căutărilor, al pierderilor și al regăsirilor de sine, o oglindă infidelă pentru deschiderea de existență a oricărui cititor.

Cristian PAȘCALĂU

Caiete Silvane

Cărțile României

■ "*Elegia Civis Transilvaniae*" a lui **Viorel Tăutan** (Ed. Limes, Cluj Napoca,

2010) începe în forță și într-un formidabil mod de adresare versificat (ca-n "Odiseea") către muritorii de rând ce suntem noi, plictisitul "*ipotețic cititor atins de morbul curiozității măcar*".

În consecință, noi, îndelung cercatul și poate predestinatul cetitoriu, vom aduce un plus de strălucire volumului Domniei Sale, după cât ne vor îngădui puterile. Remarca-vom așadar, după o răbdătoare analiză, lucrul cel mai la îndemână, adică bine gândita curgere creativă din prima parte a cărții în cea de a doua, apoi din cea de a doua în cea de a treia - ceea ce adumbrește năvalnica impresie inițială, cum că tomul e făcut din trei părți distincte și ne obligă să spunem că opera aceasta nu este grabnic încheată, ci cu migala unui antic acd întocmită.

Noi, cetitoriul de cărți, zăbovit-am cu osârdie asupra scrierii și aducem în fața posibilei (sau ipotetice) plebe cetitoare din cetatea numită România următoarele:

"*Se desprinde cât de nemulțumit ești de tine/ și cât de lene îți e să te schimbi*" (**intermezzo pe circuit închis**), "*toți purtăm pe umărul stâng un înger alb*" (**Înger alb, înger negru**), "*încă mai am ce să spun*" (**despre acest tren personal**), "*atunci îmi vine să strig/ poeți sunt doar cei care trec*" (* * *).

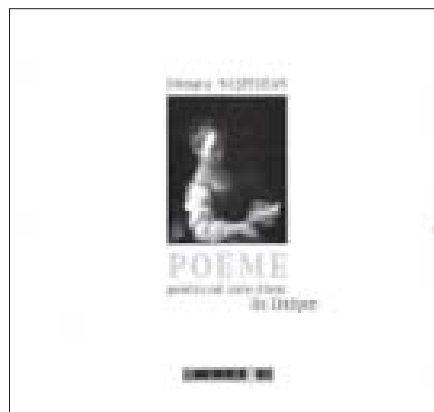
Îngădui-ne-vom un prielnic răgaz mental acolo unde găsim "**Egolatrie**" (pag. 71), pentru a ne lua binemeritata răsplătă și dobânda de la pagina 75

("Ascuns"). Așa ajungem la "**Ultimul spectacol**", ultima pagină pentru care unul din cărturarii acestui neam a îngropat o parte din viața lui la temelie.

Noi, cetitoriul, ne înclinăm cu respect în fața Domniei Sale **Viorel Tăutan** și îl rugăm umil prin această scrisoare să "făgăduiască" și cealaltă jumătate despre care vorbește într-un prea scurt "**Argument**".

■ Norocul de-a fi poet (mai ales român) vine ca florile de măr primăvara: oricât încercă (și uneori izbutește) să facă avere ori să se impună ca "nume" în literatură - tot la a-și risipi averea ajunge, rămânându-i doar numele.

Cazul pe care-l am în față e cel al lui **Olimpiu Nușfelean** care, prin volumul "*Poeme pentru cei care citesc în liniște*" (Ed. Eikon, Cluj Napoca, 2009) confirmă spaimele prezentului social. Editor al

revistei "*Mișcarea literară*" (de o ținută grafică și valorică impecabile), **Olimpiu Nușfelean** e visătorul întârziat al literaturii noastre: "*Trimite-mă să-ți cumpăr ulei înmiresmat*", iată un vers pe care Omar Khayyam l-ar fi invidiat ("*Înmiresmează-te frumoaso/ Ca pe-un altar cu mirodenii*", spune Khayyam); autorul nostru, însă, ne lovește cu al doilea vers: "*să ungi cu el spre seară cuvinte de serviciu*", un strigăt modernist, dar atât de pur în expresie (**Lant**) încât s-ar putea topi pe loc "**Păpușa de ceară**" de pe următoarea pagină.

Ce este interesant (ca o curiozitate!), este faptul că unele pagini nu sunt numerotate, respectiv nu au numărul paginii tipărit. Iată încă ceva extraordinar, puternic precum numai Credința poate fi: "*E numai un spectacol al vieții/ iarba de care nu scapă poezii?*" (**Poemă de dus**

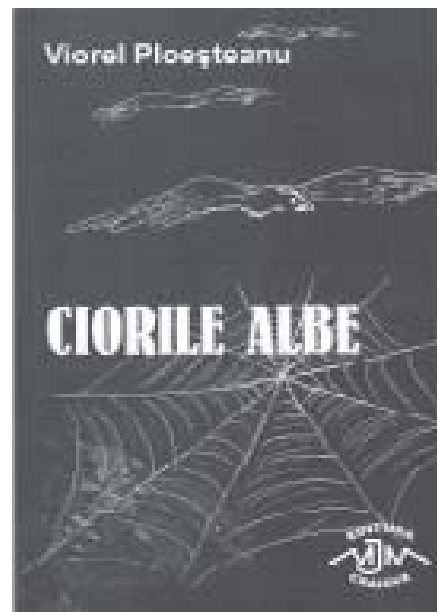
melcii la pășunat).

E păcat de Dumnezeu să nu citești ce scrie acest poet.

■ Pe **Viorel Ploșteanu** l-am cunoscut în vara aceasta, într-o tabără de creație de la Galați, organizată de "Esențe" - un site interactiv de pe internet. O prezență discretă cu o cameră digitală și atât. Spre diferență de cei care voiau să-și vândă cărțile, **Viorel Ploșteanu** le-a dat "de gratis" și asta mi-a atras atenția: din ce în ce mai rar cunosc oameni care, în aceste vremuri zbuciumate, să urmeze biblicul concept: "*Fără plată ați primit, fără plată să dați*".

Cartea pe care mi-a dat-o (un roman) se numește "**Ciorile albe**" (Ed. Craiova, Dolj, 2007). Trec peste faptul că are girul lui Fănuș Neagu și ajung la percepția mea de cititor înrăit: **Viorel Ploșteanu** construiește volumul în dublu model, cel al anilor 1960-1975, combinat cu cel actual, al presupusei "modernități".

Infrastructura stilistică atinge uneori o exprimare de tip Eugen Barbu (vezi "Groapa"), lucru firesc dacă ținem seama de tipologia personajelor, însă imediat se trece la romantism și apoi la postmodernism (așa cum l-a definit critica literară "de direcție" de azi). Această combinație aleatorie pe alocuri, dar impusă autoritar în zone bine stabilite de autor îi poate asigura un succes de casă rapid. Îi recomand să apeleze la o editură care tipărește tiraje de masă pentru că sunt sigur că-și va găsi locul în literatura română.

Ștefan Doru DĂNCUȘ

Serie nouă, Anul VI, Nr. 8-9 (67-68), august - septembrie 2010

Note de lectură. Trandafir Vid, *O iubire, două iubiri*

Apărut recent la Editura "Caiete Silvane", volumul de poeme "O iubire, două iubiri" este a treia carte semnată de preotul Trandafir Vid (prima este o monografie despre preotul-martir Traian Costea, din Treznea, Editura "Caiete Silvane, 2006, iar a doua carte - "De dragul păcătoșilor", Editura Episcopiei Sălajului "Credință și viață în Hristos" - o versificare a Patericului).

Când, prin bunăvoința autorului, am intrat în posesia cărții, m-a surprins simplitatea și frumusețea titlului. *O iubire, două iubiri*. Am mediat asupra lui înainte de a întoarce filele și m-am gândit ce titlu inspirat! Seamănă a numărare, mi-am zis, dar desigur este o asumare. Ba mai mult, o binecuvântare. Că doar pe noi, oamenii, ne-a binecuvântat Dumnezeu cu puțința de a iubi, cu darul și bogăția de a iubi. Ce imensă și unică bogăție iubirea! Și ce poate fi mai nobil decât un om care iubește și care își poate număra iubirile: o iubire, două iubiri. Prima iubire, totală, necondiționată, pentru divin, pentru Dumnezeu, iar cealaltă, pentru lume, pentru natură și oameni și, neîndoios, pentru Ea. Cele două iubiri sunt legate între ele, pentru că cine Îl iubește pe Dumnezeu își iubește și aproapele... "Una și alta sau una într-alta... Nu știu", după cum însuși autorul mărturisește în "Cuvânt înainte":

"Fiecare om are un singur suflet, un singur trup și o mie de fețe. Le schimbă în fiecare zi, fără să recunoască, în funcție de o mie de factori. Numai sfinții au o singură față. Ei Îl au pe Dumnezeu mereu înainte și înțeleg că lângă El multiplă personalitate nu există. De aceea sfinții sunt personali.

Notta bene: eu nu sunt sfânt. Deci... am o mie de fețe. Multe dintre ele sunt desenate - sumar, e drept - în paginile acestea. Liniștea-neliștea, iubirea-neiubirea, credința-necredința. Poate cuvintele acestea sunt ele însele o față. O față la rândul-i cu multe fețe. Fața poetului-nepoet.

Versurile-neversurile acestea au fost scrise în adolescență, atunci când, iubind, nu știam că iubesc și, neiubind, mă amăgesc cu gândul că sunt îndrăgostit. Și când spun iubire, Îl am la modul absolut și pe Dumnezeu în vedere. În fapt, am numit placheta aceasta *O iubire, două iubiri*, pentru că în ea sunt cuprinse emoțiile mele născute din două mari iubiri. Una pentru ea, indiferent care i-ar fi numele, și una pentru El, al cărui nume nu îl știe nimeni. Una și alta sau una într-alta... Nu știu. (...).

Cu certitudine, *Sine Deo nihil*. Fără Dumnezeu nu există nimic. Nu există iubire. În glasul lin și dulce-al Patericului/ ar fi așa: "S-au dus frații la avva/ și-i cerură/ cuvânt de-nvățătură/iar avva le-a vorbit încet/ și înțelept:/ "Când te mândrești cu ce nu ai/ ești un copil./ Când te mândrești cu ceea ce ai?.../ Sine Deo nihil.../ Sine Deo nihil" (*Sine Deo nihil*, pag. 7). Nimic fără Dumnezeu. Și bucuriile și necazurile, și râsul și plânsul sunt încercări prin care El ne ajută să ne clădim pe dinlăuntru, să ne descoperim: "Și-ai încărcat cu plâns, Doamne,/ fînța mea toată./ Știu, sfântul meu,/ se topesc ghețarii/ din suflet și gând/ iar lacrimile calde/ sunt ghețarii ce plâng" (*Love story*, pag. 9). Motivul lacrimilor, plânse și neplânse, este frecvent în poeziile preotului Vid. Regăsim prima lacrimă, a doua lacrimă, dar și a treia lacrimă, și cea mai nobilă dintre ele, lacrima căinței. "Căldura lacrimilor" (*Vermus sum*, pag.10); "lacrimile mele din utrenii" (*Așteptare*, pag. 12); "Steaua mării mele plânge/ la prohodul nesfârșit./ Lasă plângă pân' s-o frânge/ pân' ce mare-o fi de sânge/ și m-o naște fericit" (*Steua mării*, pag. 18); "Mă iartă Tu,

Doamne. Plâng./ plâng cu lacrimi din veci" (*Schit*, pag. 22); "așa ne căutăm atrași de patimi/ o lacrimă și-un înfinit de lacrimi" (*O lacrimă*, pag. 32); "Taci și ascultă cum râde/ pământul sub noi/ e un râs de chemare. (...) Râdeți și plângeți/ eu v-aștept pe-amândoi/ spre-ngropare" (*Taci și ascultă*, pag. 36); "Pământul este mort/ doar eu sunt viu/ și lacrimi multe pe obraz de fiu/ risipitor/ se încunună cu sudori ce dor/ iertarea de păcate/ deșertate" (*Străfulgerare*, pag. 38); "Îndrăgostit poetul, când s-a născut din lut/ doar spre a iubi în lacrimi și dor a fost făcut./ n-a plâns, nu și-a rupt haina, nu a fugit de gând/ și-a iubit ne iubirea cu sufletul plângând/ și-a hotărât prin lacrimi să nască nesfârșit/ poveștile iubirii nedemne de iubit." (*Îndrăgostit poetul*, pag. 40); "Copiii părăsiți/, mătinile, plecăciunile/ pribegesc doar printre lacrimi și sfinți/ rugăciunile." (*Fărămituri*, pag. 42); "Privirile pline de dor/ Ale zăpezii care plânge" (*Zăpada din povești*, pag. 58); "Simt cum mă strângi/ și cum mă plângi" (*Tu și eu*, pag. 63); "Norii se îngheșuie să plângă" (*Reverii de toamnă*, pag. 64). Lacrima și plânsul sunt comune celor două iubiri. Ele înalță, ele purifică.

Versuri din acest volum m-au dus cu gândul la Lucian Blaga, la "Eu nu strivesc corola de minuni a lumii"... De altfel, unul dintre poeme se cheamă "Versul lui Blaga": "A spus că veșnicia s-ar fi născut la sat./ Apoi s-a dus/ și a lăsat Lancrămul și statuile. În tăcerea de lehdă/ au înțeles culorile curcubeului/ numai cerurile./ Filosofia este răspunsul la întrebările mari/ cu gând de pruncie. Nu veșnicia s-a născut la sat/ ci satul s-a născut în veșnicie" (pag. 43).

Ars poetica este, după părerea mea, poemul "Iubire de cuvânt"(pag. 13): "Va fi iubire Doamne!/ Iubire de toamne/ și de primăveri/ iubirea de ieri./ E prea amară ziua de azi fără Tine./ Va fi iubirea iubirii de bine/ iubirea Cuvântului/ care este povestea poveștii/ de peste poveste./ Nu vor mai fi glăsurii/ de iubiri/ încununat de triste simțiri: iubirea de trup și de evă./ Cuvântul fă-l să fie, Doamne, sevă/ în suflete-flori, roșii de iubire./ și umple-apoi întregă biata-mi fire/ de singurul cuvânt:/ Logosul sfânt."

Diverse ca scriitură (și inegale ca valoare poetică) poemele părintelui Trandafir Vid sunt de-o sensibilitate aparte, duiosenia împletindu-se cu înțelepciunea și resemnarea: "Hai să fugim departe/ să nu mai fim./ Hai să murim și să scăpăm de moarte./ Vino departe!/ Hai să fugim de neștiința neagră/ de a pleca din moarte peste moarte./ Să ne-gropăm în vânturile reci/ și o să trăim în moarte vieți o mic./ Hai să nu credem că-i o nebulă/ să poți fi fericit în veci de veci./ Hai să fugim departe/ doamnă moarte" (*Fuga*, pag. 48). În alt registru, de melos popular, este poemul *Frunză de nuc* (pag. 51): "Frunză de nuc, frunză de tei/ ce iar mă pui, ce iar mă ici./ din umbra ta, din brațul ei./ sub umbra ta, pe brațul ei./ tu să mă pui, să nu mă ici./ frunză de nuc, frunză de tei." La fel, însă cu un cu totul alt mesaj este poemul *Ce voi fi* (pag. 65), care încheie această plachetă de versuri: "Ce voi fi când voi fi mare?! Simplu/ Lut pentru ulcioare./ țărână pentru brusturi verzi./ Pajiște pentru livezi./ Rădăcină pentru muri./ Liniște pentru păduri".

Sperăm că acestui volum care adună versuri din adolescență ale părintelui Trandafir Vid, îi vor urma alte volume, pentru că, nu-i așa, cine se "îmbolnăvește" de cuvânt are un singur leac, scrisul.

Ileana PETREAN - PĂUȘAN

Caiete Silvane

Poeme de Alexandru Jurcan

Copilărie răstignită

Văru-meu cu care am copilărit
stă la reanimare
într-un pavilion negru
am cumpărat un spray special
contra morții
stau lângă patul lui -
cum văd coada verzuie a morții
apăs tubul șuierător
moartea dispare o vreme
"te simți bine?" întreb
"aștept vânturile" șoptește
vânturile... valurile...
ori copilăria răstignită
la margine de drum

Lumina desenată

Pe toți v-am mințit -
prietenii ai mei -
nu v-am vorbit niciodată
despre săgețile înfipite în trupul meu
cămăși largi purtam
să nu vedeți rănilor -
zâmbetele mele roșii
v-au dat putere
să vă împingeți corăbiile în alte
teritorii -
acum când știți adevărul
nu vă pironiți la poale de munte
necuvintele mele închid fructul oprit
lumina cea îndepărtată e un simplu
desen
însă, rogu-vă,
nu vă opriți!

Spunerile veșniciei

N-aveați cum să înțelegeți -
sufletul meu călătorea dincolo de
limite

trăgea după el cruci ale înțelepciunii
nu iubea, nu ura
nu auzea glasurile ciorilor
nu scotea un cuvânt
până când a sosit în fața casei
din pânzele de arbore
până când râul deșertăciunii
a adus lada secretă
până când mâna-mi de piatră
a deschis spunerile veșniciei

Înainte prăpastiei

Înainte prăpastiei
ni s-a dat buchetul final
tu - rochie de fulgere albastre
eu - alge de naufragiu verde
ultima șampanie arămie
sub dantela cerului gălbui
ce simplu ar fi fost totul
dacă aș fi crezut în vocea hăului
ce bogate ar fi fost nopțile noastre
dacă nu mi-aș fi bătut joc de limite
chiar și acum
vizibila prăpastie mi se pare
gluma lui Dumnezeu -
cât timp EL stă acolo sus

măinile tale răsădesc mătase
în cenușa sufletului meu

Mângâiere albastră

Am tot ce-mi trebuie -
(șopti câinele)
un lighean plin cu oase
o găleată cu apă
o cușcă bine ancorată
un lanț solid și lung
am ploi nesfârșite
zăpezi jucăușe
singurătate cu muște putrede
numai că numai că
îmi lipsește o mângâiere albastră

Poveste închisă

Povestea noastră închisă
în casa verde
uneori privește prin perdeaua
cernită de păianjeni
prizonieră a orgoliului ciuruit
de gloanțele întrebărilor
în curtea înecată în ierburi minore
legată cu lanțuri geme
umbra trupurilor noastre

George Vulturescu

Sfârșitul semnificației

Mereu am înaintat spre Nord. Nu m-am oprit. Am înaintat în tăcerea de piatră a credinței: pe drum de piatră ochii îmi deveniră de piatră, trupul de piatră, stelele de piatră. Credința mea avea jilțuri de aur pentru toate semnificațiile. Zeii ședeau în semnificații precum acul de venin în pântecul viespii.

Până când vântul de gheață ne-a adus o șoaptă, ne-a strecurat-o șficuitor la urechi: „Jivine se cuibăresc printre absidele prăbușite ale sălilor: nimeni nu-l mai așteaptă pe om”.

Vântul ne-a hrănit în gâmfarea de-a înainta. (Pe mine mă însoțește Row. El are un ochi orb). Cât de departe am fost? Cât de mult știm acuma? Cât ne ajută ce știm? Avem genunchii zdrelțiți de colții pietrelor. Talpa ne sângerează-n încălțări și hainele sunt năclite pe trup. Sub solzii ascuțiți ai hidrelor de la intrare putrezesc insecte. Colții ascuțiți se desfac din carnea tumefiată a lupilor cum se desprind pietrele pe povârnișuri. În templele Nordului, în săli sunt doar cărți în care mocnește jarul. Precum jivinele în huceaguri aprinse văd cum se zbat literele pe pagini, se răsucesc, se desprind ca o piele jupuită de pe un trup cald. Ard și inscripțiile sfârșind în stâncă zidurilor („Ochiul Orb nu este un eșec al vederii, ci al Neantului de-a nu se putea dezvălui”, zice Row)

Dincolo e orizontul. El se îndepărtează cu cât te apropii de el. În sfârșit Nordul este eliberat de teama de-a semnifica Nordul.

A kinyilatkoztatás vége

Amerre Észak van én mindig arra jártam. Nem álltam meg soha. Hittem, akár a kő nyugalma előre vit: az út kővén kővé vált a szemem és a testem csillagok kővévé lettem. Hittem aranyos trónusok jelentését hordozta. Az istenek úgy ültek e jel jegyében, mint maró méreg darázs hasában.

Addig, míg jeges szél fülünket ostorozta suttogás terjedt egyszerre szét: „Állat fésszel már az apszisok közt, ledőlve mind a termek: senki nem vár már emberre ott.” Széllel bélelve haladtunk előre (Row kísért. Az egyik szemére vak.) Milyen messze voltunk? Mennyit tudunk most? Mennyit segít mindez most nekünk? Térdünket szétszabdalta a kővek szeglete, cipőnkben talpunk vértől volt izmos. Testünkön ruhánk bemocskolódtott. A bejárat hidráinak hegyes pikkelye alatt rovarok rohadtak. Éles szemfoguk levált a farkasok puffadt hasáról, ahogy e lejtőről a kővek leválnak. Észak templomainak termeit már csak a könyvek őrzik. Még pislog bennük a parázs. Mint vadállatok az égő cserje közt, látom, hogy vergődnek oldalaikon a betűk, összetöporódnak, majd leválnak, mintha nyúznák, ahogy meleg testről leválik a bőr. Lángolnak a feliratok is a kőfalon. (A Vak Szem nem a látás kudarca, hanem a hiábavalósága, ami nem látható” – mondja Row).

Ott a horizont a túloldalon. Amennyire közelítesz hozzá, éppannyira távolodik el. Észak, így végre megszabadult a félcikemtől, mindattól, amit ez a kinyilatkoztatás hordozott: Észak.

Fordította: Gaál Áron

(din vol. **Primăvara Poeziei / Költészet Tavasz** 10, Ed. **Caiete Silvane - Hepehupa**, 2010)

Apelul de seară

Parodie

Viorel Mureșan

Poem pentru "Caiete Silvane"

("Caiete Silvane" nr. 66/2010)

el era profesor și avea în spate tot liceul

împreună cu tinerii profesori a luat în brațe
tot ce era nou în pedagogie și greul
de aici a pornit să-l înhațe

până era ziua pe sfârșite,

imediat după ore, stătea în biblioteca de os a școlii

ca o umbră se vedea, adâncă,
în lumina absentă, nebună,

a sutelor de cărți necitite
și bărfele încercau să descompună
trupul lui de stâncă -
toate pietrele nimicului
se izbeau de el cu un sunet urât,
dar el răbda și zâmbea

învechiților profesori și se urca sângele la gât

se va vedea,
zicea el, ce și de la cine au ciugulit
elevii, abia la bacalaureat

ultima dată
l-am întâlnit la Galeria de Artă
IOAN SIMA de la Zalău, așa se cheamă,
acolo l-am și lăsat,
înspre Nord, într-o ramă...

Lucian PERȚA

Despre un anumit eveniment cultural

În foarte multe studii și articole din presa scrisă, semnate de unul sau altul dintre jurnaliști, preambulul s-a dovedit a fi un așa-numit "loc comun", sau snop de "truisme", adică teoretizări referitoare la aspecte comune ale vieții. Și nu e prima oară când o afirm. L-am practicat și eu nu odată, convins că mai sunt cititori care nu percep corect și la timp impactul realității evidente, pe de o parte, iar alții se lasă duși de valul modernității în așa măsură încât nu mai acceptă calitatea perenă a unor evenimente intrate în tradiție. Alt truism, veți exclama!

Ei bine, un așa-numit fapt comun, ținând într-o mare măsură de evenimentialul periodic, frecvent în marile centre urbane cu tradiție culturală, are cu totul alt impact într-un orășel cum este Jibou, ai cărui locuitori s-au dezobișnuit treptat de asemenea aspecte ale îmbogățirii visteriei cultural-artistice personale,

nu fără dezinteresul generat/ manifestat de acei care se cuvine să-și justifice statutul ce incumbă astfel de preocupări cotidiene. Și nu putem da vina doar pe expresia-șablon "E criză!"

Cu ocazia Festivalului "Primăvara Poeziei", ediția a X-a, pe simezele Muzeului de Istorie din Zalău au fost prezentate participanților lucrări de pictură ale artistei Széll Katalin din Oradea. Ne-am recunoscut bucuroși în timpul derulării evenimentului. Deși trecuseră peste treizeci de ani de la plecarea sa către alte repere, liniile fizionomice și-au păstrat acuratețea, astfel că nu mi-ar fi fost dificil s-o recunosc. Nu același lucru îl pot spune despre propriile-mi linii cranio-faciale, ca să nu mai vorbim de modificările spectaculoase ale taliei și grosimii, ceea ce a derutat-o atunci când mi-a auzit numele rostit de către tradiționalul moderator ad-hoc, ziaristul Fejér László, în

cunoscutele-i tonalități bass-baritonale. Apoi n-a uitat să amintească, în alocuțiunea ei, de prima sa "expoziție personală - 1972, în holul Casei Orășenești de Cultură, al cărei moderator a fost dl. prof. Relu Tăutan."

După manifestările de bucurie a revederii, exprimate în gesturi firești, conversația din finalul întâlnirii marcate de Festival, ne-a pus într-o situație esoterică, cunoscută îndeobște sub denumirea de telepatie: Ne-a agreat concomitent ideea organizării unei expoziții similare și la Jibou. M-a întrebat dacă vreau să mă ocup de organizarea acesteia. Am reacționat bucuros, promițându-i să colaborez. I-am sugerat câteva locuri potrivite pentru astfel de acțiuni, cum foaierul Casei de Cultură, holul filialei BRD, sediul UDMR. A optat pentru Casa de Cultură, din motive sentimentale nostalgice. Orașul unde s-a născut în 1944, unde și-a petrecut copilăria, a parcurs etapele învățământului primar și gimnazial, și unde revenea în vacanțele adolescenței, pe când era eleva Liceului de Arte din Baia Mare.

La Jibou s-a căsătorit, atunci când i-a venit sorocul, preluând numele soțului: Széll. După circa trei ani s-au mutat la Oradea. Aici a început să se afirme, pas cu pas, în lumea

artiștilor, mai cu seamă a pictorilor.

Pentru afișul vernisajului mi-a trimis prin e-mail o fotografie-portret urmată în plan vertical de-un text succint, din care aflăm că artista SZÉLL KATALIN a urmat, la opt ani de la absolvirea liceului, între anii 1970 și 1975, cursurile unei școli libere de pictură, sub directa îndrumare a artistului profesor Vés? Ágoston.. A avut cinci expoziții personale. A participat la nenumărate expoziții colective în țară și în străinătate. Lucrările sale au obținut mai multe premii la diferite saloane. Este membră fondatoare a Galeriei de Artă "Ern? Tibor" din Oradea, fiind secretară și cronicar în cadrul acesteia.

Odată redactate și multiplicare, afișele au fost răspândite în cele mai vizibile locuri din oraș începând de la Casa de cultură, nu înainte de a-i consulta pe managerul și metodistul acesteia în legătură cu perioada optimă a zilei când accesul în foaiere poate fi supravegheat. Acordul fiind stabilit, cu o zi înaintea evenimentului am expus tablourile, având colaborarea implicită din parte angajaților instituției de cultură. Spațiul suficient etalării celor treizeci de lucrări este însă destul de precar luminat pentru o astfel de expoziție. Câți dintre locuitorii orașului or fi văzut afișele, câți s-au oprit să le citească n-avem de unde ști. Cert e că în ziua și la ora vernisajului am fost prezente aproximativ douăzeci de persoane, majoritatea - rudenii, foști colegi de școală și prieteni ai artistei. Scriitoarea Györfi-Deák Simone și semnatarul acestor consemnări de conținut eterogen au fost solicitați la debutul expoziției, pentru a prezenta în alocuțiuni substanțiale atât date din biografia protagonistei, cât și informații legate de mijloacele ideale și materiale, precum și de tehnici folosite în realizarea lucrărilor de pictură, iar scriitorul Györfi-Deák György și-a asumat rolul de foto-reporter al manifestației. În finalul acestei prime părți, doamna Széll Katalin a mulțumit celor doi moderatori și întregii asistențe, marcând starea de bucurie de-a se afla după atâția ani într-o astfel de împrejurare, alături de fiul domnici-

sale, înconjurați de prieteni și de colegi. Apoi, sucuri, fursecuri conversații în fața câte unui tablou, cum se obișnuiește.

Artista declară că pictează din plăcere de când era mică, simțindu-se atrasă de aspectele reale, dar și virtuale în tot ce o înconjoară. Nu s-a cantonat într-o anume tehnică, iar tematic preferă peisajul, natura, florile. Constat, privind-i pentru a câta oară lucrările, predilecția pentru culorile calde, pensurarea evazivă în peisaje care acoperă trei anotimpuri, eludând iarna, alături de contururi precise ale unor elemente-detaliu în case vechi țărănești, sau armonii coloristice în buchete de flori. Folosește uleiul, acrilicul și tempera. Câteva lucrări pe boabe de orez sau coji de ouă mărunțite și lipite pe suport de carton sau de pânză reușesc să ilustreze afirmațiile pictoriței.

Un eveniment care ar fi fost investit cu epitetul "festiv", dacă reprezentanții intelectualității jibouane, și nu numai, ar fi dat curs invitației stipulate de afișe, dacă ridicau privirile să le observe în

trecerea lor intempestivă sau nu pe străzile orașului, dacă ar fi obișnuiți cu o frecvență mai mare a unor astfel de acțiuni (extrapoliez gândindu-mă și la alte genuri de spectacol). Dar atâta timp cât spațiile Casei Orășenești de Cultură sunt frecvent solicitate mai degrabă în campanii electorale, iar spectacole de varii genuri sunt prezentate doar de cinci șase ori pe an, cetățenii pierd obiceiul de a detecta afișierele. Făcând aceste ultime observații, nu mă gândesc strict la orașul Jibou, necazul meu vizează relația cetățean-cultură prin spectacol în majoritatea orașelor "de provincie". Pentru că în marile centre culturale se mai merge la teatru, la operă, la concerte. Sunt consecințele unor mari curențe în educația copiilor și ale tinerilor care parcurg sistemul de învățământ preuniversitar și universitar. Sunt consecințele degradingoladei politice programate astfel încât să-i îmbogățească pe cei aleși și să-i alunge din țară pe tinerii cei mai capabili.

Studii și documente despre isihasm*

**Michel
 Vâlsan**

II

Din diferitele citate date mai sus rezultă că, în mediile în discuție, binecuvântarea introductivă în practica isihastă este prezentată ca o inițiere. Am remarcat o mărturie în același sens într-un studiu apărut acum zece ani în *Istina* (numerele 3 și 4, 1958, Boulogne-sur-Seine), intitulat *L'avènement philocalique dans l'Orthodoxie roumaine* și purtând în loc de semnătură indicația "Un călugăr al Bisericii ortodoxe din România". Dl Scrima, într-o menționare a articolului apărută în *Hermes*¹, a făcut cunoscut acum faptul că el este autorul studiului pomenit, și cum există în paginile respective date ce pot fi evocate aici cu folos, având un raport direct cu documentul pe care l-am comentat, vom reproduce din el părțile ce ne interesează în mod mai special. În același timp, vom face pe marginea lui câteva remarci critice și anumite puneri la punct². De altfel, datorită contextului criticabil al acestor date și a complexității unei lămuriri satisfăcătoare ce ar fi fost necesară la momentul potrivit, nu am vrut să recurgem la această mărturie atunci când ne-am redactat răspunsul dat lui M. Pallis intitulat *L'initiation chrétienne* (E.T. numerele 389-390, mai-iunie și iulie-august 1965).

Precizăm înainte de toate că obiectul articolului publicat de *Istina* era de a semna și situa, istoric și spiritual, evenimentul constituit de apariția, în anii 1946-1948, a primelor 4 volume ale unei Filocalii românești bine comentate, la fel ca și reînnoirea spirituală, mai exact isihastă, pe care această publicație o urma și susținea: "Înflorirea filocalică românească se situa, scria călugărul, în punctul de convergență al unei proclamări a mărturiei scrise și a reînnoirii vieții de rugăciune: chiar această «coincidență» este semnul autenticității sale. În anii '40, cercuri în care laicii se întâlneau cu monahii, au reînviat, în lumina învățăturilor Părinților, căutarea Rugăciunii inimii până în ziua în care a fost primită binecuvântarea ce venea pe linia starețului Paisie³. Momentul plinătății era din nou atins". Aluzia, toată lumea o va înțelege acum, privea apariția Părintelui "Ioan Străinul" care aducea în acest mediu calea isihastă.

Definind rolul "corpus"-ului filocalic în viața Bisericii și a ordinului monahal, autorul a fost nevoit să precizeze noțiunile specifice isihasmului ce ne interesează.

Ținem să subliniem de la început ideea unei rezerve categorice, observată în lumea ortodoxă, față de examinarea sau simpla expunere publică a elementelor constitutive ale "tradiției" isihaste, și în special în ceea ce privește latura tehnică a acestei căi, lucruri ce sunt de competența unui ordin mai mult sau mai puțin ezoteric, și pe care le putem de altfel califica drept inițiatice. Autorul se ferește și el să încalce această regulă nescrisă, fiind totuși obligat, în cursul expunerii sale, să ofere câteva precizări inedite care ni se par, în definitiv, destul de bine venite, în ciuda remarcilor mai puțin reușite ce le însoțesc uneori.

Iată mai întâi un pasaj ce atinge problema principală a existenței unui "ezoterism creștin":

"Ești frapat în mod firesc de caracterul «tehnic» neobișnuit al învățaturii filocalice și al practicii isihaste: o judecată defavorabilă, făcută în numele misticii occidentale altfel structurate, pare întotdeauna justificată (?). E vorba de o transmitere tradițională incontestabilă; nu este aceasta o ocazie nesperată (!), pentru reprezentanții tradiționalismului modern (*sic*), de a primi o confirmare clară din însuși sânul creștinismului, această «religie» refractară la orice adevăr ezoteric? Tradiția filocalică nu este lipsită de un evident element de taină (nume dat în Biserica ortodoxă nu doar sacramentelor, ci și anumitor ierurgii sau chiar experienței spirituale văzută în profunzimea sa teandrică): aceasta, deopotrivă, printr-o optică predispusă, evocă, în afara ideii de "ezoterism creștin", afinitatea, dacă nu echivalența, cu tehnicile spirituale extrem-orientale (*sic*): asta nu fără a ridica noi probleme" (pp. 296-296).

Vom reține din acest pasaj menționarea unei diferențe între "isihasm" și "mistica occidentală", datorate "caracterului tehnic" al primului ceea ce ne va aminti anumite remarci ale lui René Guénon⁴; și e interesant de constatat că expresia "mistică occidentală" este înțeleasă și ea într-un sens guénonian; vom regăsi de altfel mai departe mențiuni ce constituie o raportare implicită la doctrina tradițională așa cum a fost ea formulată de Guénon, deși numele acestuia nu a fost niciodată citat. Apoi va trebui să remarcăm pentru o primă oară afirmația că în cazul isihasmului e vorba de o "transmitere tradițională incontestabilă"; aluziile ce urmează, la drept vorbind puțin cam stângace, ne-au convins, dacă mai era nevoie, că autorul intenționează să aducă o confirmare tezei lui Guénon despre inițierea creștină. Însă în acest caz de ce vorbește de "tradiționalismul modern", împrumutând astfel limbajul celor ce nu înțeleg adevăratul punct de vedere tradițional care este propriu-zis anti-modern⁵. De fapt, în aceste condiții, nu vedem cum ar mai putea fi vorba de o "confirmare evidentă" de vreme ce ea ar fi oferită reprezentanților unei poziții doctrinale ce ar trebui să fie în acest caz pseudo-tradițională. Dimpotrivă, din moment ce în privința isihasmului punctul de vedere al lui Guénon și al celor ce-l urmează coincide în fond cu punctul de vedere al spiritualității ortodoxe (chestiunile de formulare netrebuind să constituie o dificultate insurmontabilă)⁶, ar fi perfect logic

Serie nouă, Anul VI, Nr. 8-9 (67-68), august - septembrie 2010

să se spere ca mărturiile suplimentare să se adauge, mai devreme sau mai târziu, dintr-o parte sau alta, la ceea ce se știa deja din anumite surse și să confirme astfel în cazul creștinismului, o dată în plus, existența unei structuri de bază, considerată de toată lumea ca "normală", legată de natura și mijloacele tehnice ale inițierii veritabile; în această privință, când autorul vorbește de "afinitatea dacă nu echivalența" cu alte forme tradiționale orientale, el comite un *lapsus calami* (care se va repeta de altfel în articolul său) folosind calificativul "extrem-orientale", căci se-nțelege că se gândește în acest caz la India. Sigur este și faptul că creștinismul ca tradiție propriu-zisă, deși de formă religioasă, n-ar putea fi considerat ca "refractor" oricărui adevăr ezoteric decât de către cei ce țin de un spirit strict exoteric⁷, ca de pildă teologii catolici - mai ales neotomiști, dar nu numai - care au combătut teza inițiativă a lui Guénon și au contestat existența unui "ezoterism creștin".

Pasajul următor ne va permite să situăm mai bine ideea de "transmitere incontestabilă" despre care a fost vorba:

"E necesar, pentru început, să recunoaștem că ne găsim în fața unei «tradiții». Viața spirituală a fost întotdeauna concepută în Biserica orientală ca o transmitere vie, o *paradosis*, ce vehiculează Spiritul întrupat în istorie. Dovadă e faptul că nu există aici nici un conflict important cu Tradiția Bisericii, nici o distincție de natură față de aceasta. Suflul aceluiași Duh Sfânt aprinde focul Rugăciunii inimii și îl menține viu în Biserică; în interioritate, e adevărat, dar tocmai de aceea nu permite nici o depreciere ezoterică (*sic*) a vieții spirituale realizată sub alte forme. (Precizăm că, dacă o taină nu este un secret, acest lucru e adevărat în special în cazul tainei creștine, care continuă condiția însăși a Dumnezeuului Întrupat, ce se dăruiește în același timp fiecăruia în plenitudinea Sa, și nevăzut pentru cei ce nu-l sesizează. Ne găsim, în mod esențial, într-un alt univers decât cel al doctrinei ezoterice ce-și protejează «adevărul său universal», printr-o inițiere secretă, împotriva psihicilor și a hilicilor. Distincția, ea însăși exterioară, între ezoteric și exoteric, este lipsită aici de sens, deoarece nu mai e vorba de o continuitate ascunsă a unui trecut sacru și care neagă timpul, ci de o continuitate de Prezență, în fiecare clipă creatoare și însuflețitoare - s-ar putea spune a unei contemporaneități a Spiritului. Ni se pare oportun să discernem, în acest sens, între tradiția Bisericii și celelalte forme tradiționale, în curs de reanimare artificială la ora actuală)" (pp. 300-301).

Reținem din acest pasaj, ca un lucru pozitiv sub raport inițiativ, noțiunea de "tradiție" și sensul cuvântului *paradosis* pe care ea îl traduce, căci la drept vorbind nici unul din cei doi termeni nu se folosește de obicei în accepțiunea subliniată aici. În orice caz, nu avem de obiectat nimic asupra acestui punct. Înțelegem perfect și grija autorului de a nu disocia Spiritul tradiției integrale sau de a-i opune formele operative, ci de a afirma, dimpotrivă, coeziunea organică a tradiției isihaste cu Tradiția Bisericii. Și înțelegem cu atât mai ușor acest lucru cu cât știm că se-ntâmplă la fel în celelalte tradiții de formă religioasă sau monoteiste: nu altfel este conceput *Taçawwuf*-ul în *Dîn*-ul islamului sau *Kabbala* în iudaism. Însă, bineînțeles, nu s-ar

Serie nouă, Anul VI, Nr. 8-9 (67-68), august - septembrie 2010

Monah isihast din Muntele Athos

mai putea folosi aceleași formule unificatoare și totalizante dacă s-ar lua în considerare în mod mai special mijloacele tehnice și modalitățile practice ale isihasmului, deoarece în acest caz spiritul specific căii inițiatice derivat din Spiritul total ar fi chemat să apară cu caracterele sale proprii ce nu pot fi confundate cu celelalte specificări ale Spiritului⁸.

În privința tainei creștine "care nu este un secret", autorul are astfel în vedere în mod esențial taina Crediței, altfel spus revelația fundamentală al unui *credo* comun, "simbol" în lipsa căruia nu există religie, fie că e vorba de altfel de creștinism sau de orice altă tradiție cu formă religioasă, și pe care sunt apoi fondate formele doctrinale, instituțiile sacre, la fel ca și riturile și toate actele vieții tradiționale. Cât privește precizarea că în acest caz "ne găsim, în mod esențial, într-un alt univers decât cel al doctrinei ezoterice ce-și protejează «adevărul său universal», printr-o inițiere secretă, împotriva psihicilor și a hilicilor", ea arată înainte de toate că autorul opune aici creștinismul în special formelor inițiatice antice ale lumii greco-romane, cărora li se pot adăuga anumite prelungiri occidentale, apoi că creștinismul însuși nu ia în considerare astfel decât aspectele cele mai exterioare ce pot fi cunoscute de întreaga comunitate și care coincid în fapt cu ceea ce se numește de obicei exoterism⁹. Această situație este comparabilă așadar, sub același raport, cu cea constatată în celelalte tradiții cu formă religioasă, caracterizate prin această legătură organică statornică între instituțiile proprii căii inițiatice și cele ale vieții de obște despre care am vorbit deja înainte. Deoarece, pentru a fi mai expliciti, în aceste forme tradiționale, căile inițiatice se prezintă în cadrul lor tradițional propriu ca și "căi de perfecțiune" a religiei generale, și asta în mod necesar, fiind de asemenea ceva în plus, care contează de altfel mai mult decât tot restul: astfel, în tradiția islamică *Taçawwuf* este raportat în mod regulat la *Ihsân* (exelența în Credița și Supunerea față de Dumnezeu) care este a treia treaptă a *Dîn*-ului (Religia) după treptele *Islâm*-ului (Supunerea) și *Imân*-ului (Credița). Însă dacă inițierea isihastă, kabbalistă sau

mutaḥawwif pe calea sa specială ce comportă o influență spirituală, o disciplină și o metodă de lucru corespondentă accede la gradele superioare ale ființei, există pentru ea sfîntirea, transcendența, deschiderea intuitivă și accesul la taine ce nu pot fi înțelese de alții nici divulgate în mod nehibzuit, caz în care diferențierea față de "psihici" și "hilici" se va produce prin forța lucrurilor chiar dacă aceștia, fie din caritate sau din simplă prudență, nu sunt desemnați în mod expres ca atare... - La fel, cu siguranță, există o "Prezență" peste tot, dar câte grade totuși în această "Prezență" care este cea a posibilității totale! Nu este de folos să se simplifice și să se generalizeze din nevoi apologetice, deoarece se riscă atunci să fie înlăturată rațiunea de a fi a căii isihaste înseși în ansamblul Tradiției creștine. Să observăm că, ceea ce se spune în acest pasaj, atunci când se opune "o continuitate ascunsă și care neagă timpul" "contemporaneității Spiritului", este de neînțeles în această formulare imprecisă; trebuie să abandonăm pentru moment acest punct, pe care-l vom relua când vom regăsi mai departe notații mai explicite asupra acestui subiect. - În fine, dacă e vorba să se afirme un avantaj pentru "Tradiția Bisericii" în raport cu unele forme tradiționale "în curs de reanimare artificială la ora actuală" - ceea ce n-ar putea să vizeze, la drept vorbind, decât încercări pseudo-tradiționale - de ce pune în această categorie, și chiar fără nici o restricție, "celelalte forme tradiționale", ca și cum acest lucru ar putea prezenta ceva adevărat, și ca și cum autorul ar fi în măsură să cunoască realitățile spirituale și ezoterice ale ansamblului lumii tradiționale. Această lipsă a simțului proporțiilor este totuși surprinzătoare. Există aici de altfel un ilogism evident: dacă în celelalte forme tradiționale s-ar fi ajuns la starea de extincție presupusă de aceste cuvinte, lumea actuală în ansamblul său s-ar fi sfârșit deja; deoarece cu siguranță nu printr-o reanimare precum cea a recente renașteri isihaste din România (autentică fără îndoială, însă totuși foarte modestă) s-ar putea îndepărta scadența unei catastrofe devenită în acest caz inexorabilă. De altfel reînsuflările inițiatice sau în mod mai general tradiționale - și asta în domeniul oricărei forme tradiționale vlăguite și deficiente - nu sunt posibile decât pentru că forțele Tradiției în general sunt încă vii și lucrătoare; în asemenea caz există chiar o conjuncție de intervenții sau influențe ce emană de la alte forme tradiționale interesate de o redresare învecinată, așa cum am spus deja în diferite ocazii¹⁰, astfel încât înflorirea filocalică și renașterea isihastă paralelă în țările române a putut fi favorizată, sub o formă oarecare, pe față sau subtil, de aproape sau de departe, și în ciuda anumitor aparențe, prin concursul factorilor tradiționali de origine străină și nu obligatoriu de formă specific creștină. Singur faptul că opera lui Guénon este destul de cunoscută în mediile intelectuale românești (deja cu câțiva ani înainte de 1940) și acum de o întregă generație de noi isihăști, este destul de semnificativ¹¹.

Pasajul ce urmează imediat după cel pe care l-am comentat, privește transmiterea inițiativă în modalitatea și semnificația sa:

"Trebuie să mergem totuși mai în profunzime și să recunoaștem acest Spirit ca spirit de filiație. Viața de

rugăciune (și acesta este al doilea fapt care s-ar cere subliniat) se naște înlăuntrul inimii prin binecuvântarea Avvei, Părintele duhovnicesc ce nu este doar maestrul (*praeceptor*) ci literalmente cel ce dă naștere (*non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo*) unei ființe noi în Hristos, deopotrivă Fiul și Tatăl nostru. Lumina botezului este astfel «trezită» și îndreptată spre plenitudinea sa, adică spre scopul normal al vieții creștine pe care tradiția orientală îi place să-l numească îndumnezeire. Calea isihiei conduce spre ea, și momentul binecuvântării Părintelui o deschide, dreaptă și înaripată, îndepărtând pericolele, iluziile, aberațiile ce apar din întuneric. (Nu putem să nu considerăm în această perspectivă, încă o dată, inițierea ce oferă accesul la realitatea secretă în formele tradiționale clasice ca lipsă a binecuvântării sau necunoașterea paternității, ceea ce o obligă să fie legată inevitabil de ciclul impersonal al unui adevăr ascuns și să se oprească la el. Totul rămâne în această ordine a lucrurilor)" (p. 301).

În ciuda unui stil ce riscă să dăuneze clarității noțiunilor, se va desprinde de aici ca fapt pozitiv precizarea că această cale a isihiei este deschisă prin binecuvântarea Părintelui duhovnicesc; dimpotrivă, atunci când adaugă că acesta "dă naștere" (firește *ex Deo*) unei ființe noi, aceasta nu mai privește actul inițial ce nu reprezintă decât "conceperea" acestei ființe, ci "nașterea" însăși, adică opera împlinită.

Desigur, se spune în afară de asta că această binecuvântare produce "trezirea" luminii botezului (cea a botezului ortodox care încheie "confirmarea"); totuși, binecuvântarea Părintelui operează atunci o "transmitere": cea a unui "spirit de filiație". Aceasta este regula isihastă și ea este comparabilă în definitiv, după cum știe toată lumea, cu inițierea în *Taḥawwuf*, cu particularitatea, în acest ultim caz, că *isnâd*-ul (baza instituțională) a acestuia urcă în mod explicit și fără întrerupere prin lanțul *chuyûkh*-ilor (sing. *chaykh* echivalentul "bătrânului" sau a "starețului") până la Profet care este inițiatorul căii respective pe planul uman.

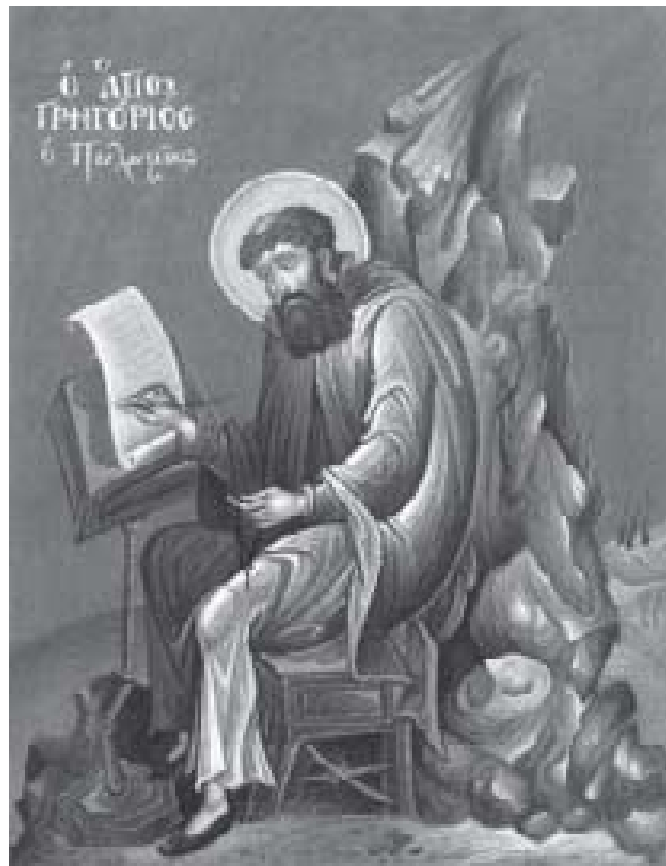
În paranteza ce încheie acest pasaj, autorul, urmându-și perspectivele sale apologetice, ajunge la considerarea inițierii în formele tradiționale "clasice" ca "lipsă a binecuvântării sau necunoașterea paternității". Calificativul "clasice" nu este foarte precis, însă înțelegem că se raportează, în orice caz, la inițierile antice dintre care unele s-au putut de altfel menține destul de mult timp în paralel cu ciclul inițierii creștine. Dar precum se știe, exista și aici o "transmitere", oricare i-ar fi fost modalitățile și denumirile, o cale și o "călăuză", și oricum, pentru că și în acest caz era vorba de instituții și de revelații divine și nu de invenții umane, inițierile respective (despre care la drept vorbind se știu puține lucruri și mai ales din epoca decadenței lor) erau cu siguranță ceea ce trebuiau să fie pentru lumea tradițională corespondentă, pentru ca scopul, fie metafizic, fie cosmologic, să fie vizat și atins sau cel puțin abordat. Noțiunile specifice și termenii tehnici erau alții, deoarece definițiile tradiționale ale realităților și formelor instituite în consecință erau diferite. Însă în absolut, nu este chiar interzis să gândim că în epoca inițială și normală a așa-ziselor căi "clasice" - a căror vechime trebuia adesea să fie

preistorică și nu doar precreștină - pe locul funcțional al "paternității spirituale" din tradiția creștină se aflau, în afara indispensabilei "călăuziri" sau a "măestriei" inițiatice (acest ultim titlu nefiind niciodată limitat la sensul exoteric de *praeceptor*), modalități de contact cu realitățile superioare și forme de orientare inițiatice atât de elevate încât au devenit cu timpul inactuale pentru o umanitate ce decăzuse calitativ din ce în ce mai mult¹². În aceste condiții, ce poate însemna ideea autorului că asemenea căi inițiatice ar fi avut drept scop să intre în legătură cu un "ciclu impersonal" al unui "adevăr ascuns" la care "se opreau"? Se crede așadar, că aceste căi inițiatice considerate în condițiile lor normale, au fost fondate într-un mod oarecare, greșit și ineficace, pe când fondatorul lor nu este altul decât Dumnezeu, care în calitate de legislator este Înțelepciunea însăși? (Deoarece, până la proba contrară, presupunem că autorul este capabil să înțeleagă originea în egală măsură divină a multiplelor forme pe care le îmbracă Tradiția unică în funcție de timpurile și de regiunile lumii, deși nu ne vom aștepta vreodată ca el să facă deschis o profesiune de credință universalistă; ne va fi suficient să nu mai găsim în scrisul său judecăți comparatiste nedrepte sau tendențioase.)¹³ Preferăm să nu ne exprimăm altfel decepția asupra acestui punct, cu atât mai mult cu cât considerații de acest fel nu schimbă nimic în privința valorii datelor pozitive desprinse din același text.

Mai departe, autorul își rezumă constatările și formulează unele aprecieri:

"Trebuie, în consecință, să vedem în tradiția isihastă o *tradiție arcană*? N-am putea afirma acest lucru fără nuanțe, dar nici nu-l putem nega fără nuanțe. Necesitatea de a păstra un echilibru delicat în apreciere decurge, în parte cel puțin, din faptul că problema s-a complicat de ceva timp prin diferite interpretări ezoterice. Nu credem că acestea sunt capabile să ofere o lumină autentică pentru înțelegerea spiritualității isihaste (deși le recunoaștem meritul normal de a întreține o frământare generală a ideilor), pur și simplu pentru că ele provin dintr-o altă sursă decât aceasta din urmă. Ar trebui așadar lăsate la o parte aceste puncte de vedere și să se privească mai degrabă, pe cât posibil din interior, *ab intra*, situația concretă a isihasmului în propriul său context. Se arată în acest caz, ca element esențial, faptul că el se găsește în interiorul Tradiției Bisericii; nu ca o altă tradiție, ci ca tradiția conținută în Tradiție, la fel cum (pentru a folosi o imagine exactă a Sf. Grigorie Palama) "inima este corpul cel mai interior al corpului". Rugăciunea Inimii este *calea* vieții contemplative, drumul mereu identic sieși și mereu nou când îl parcurgi (ceea ce presupune transmiterea, inițierea sau, după cel mai bun nume al său, binecuvântarea). Altfel spus, extensia structurii formale a tradiției pe planul propriu vieții contemplative (dovedită de caracterul său monahal predominant în Biserica orientală) conferă acesteia constanța, discreția, rigoarea *surselor* înseși ale vieții spirituale ce curg în Biserică, distingând-o de o «școală mistică». Și accesul la ea va fi în același timp, firesc și deschis sau dificil și primejdios, în funcție dacă momentul potrivit a venit sau nu. Nu de puține ori, într-adevăr, întâlnim la Părinții neptici un avertisment privind apropierea

Serie nouă, Anul VI, Nr. 8-9 (67-68), august - septembrie 2010

Sfântul Grigore Palama (1296-1359)

de taină și porunca de a se pregăti pentru ea: sub aparenta repetare a unei norme îndeobște cunoscute, ei indică discret intrarea în partea «arcană» a textului considerat care va trebui interpretat în consecință. Ne place să invocăm ca exemplu excelentul *Tratat de rugăciune* al Patriarhului Calist, care proclamă în capitolul VIII despre lucrurile ce vor veni: Ca niciun profan, niciun copil la vârsta laptelui să nu atingă aceste obiecte interzise înainte de vreme. Sfinții Părinți au denunțat nebunia celor ce caută lucrurile înainte de timpul lor și încearcă să intre pe ușa *apathéia*-ei fără să dispună de mijloacele necesare. Cel ce nu cunoaște literele nu este în stare să descifreze un text" (pp. 446-447).

Autorul se arată deci ezitant în privința chestiunii de a ști dacă tradiția isihastă este sau nu o «tradiție arcană», și asta din motivul destul de curios că ea "s-a complicat de ceva timp prin diferite interpretări ezoterice". Or, în primul rând, e vădit după aceasta că exista pe acest subiect o "problemă" înainte ca interpretările ezoterice, neprecizate aici, să o fi "complicat"; ar fi normal să se știe cum a fost ridicată și formulată această problemă, cum s-a încercat rezolvarea ei și de ce a rămas o "problemă", se pare chiar pentru adepții isihasmului. Acest călugăr ortodox ce se străduie înainte de toate să certifice autonomia tradițională a acestei căi inițiatice a creștinismului oriental, și care pentru asta respinge punctele de vedere și opiniile ce nu provin din mediul isihast, nu are aici altă grijă decât să excludă punctele de vedere ezoterice, nespunând totuși nimic despre interpretările teologice catolice sau chiar ortodoxe care au poate responsabilitatea de a fi făcut din isihasm o "problemă", dacă nu de a o fi "rezolvat" într-un sens

decepcionant, pentru a nu spune mai mult.

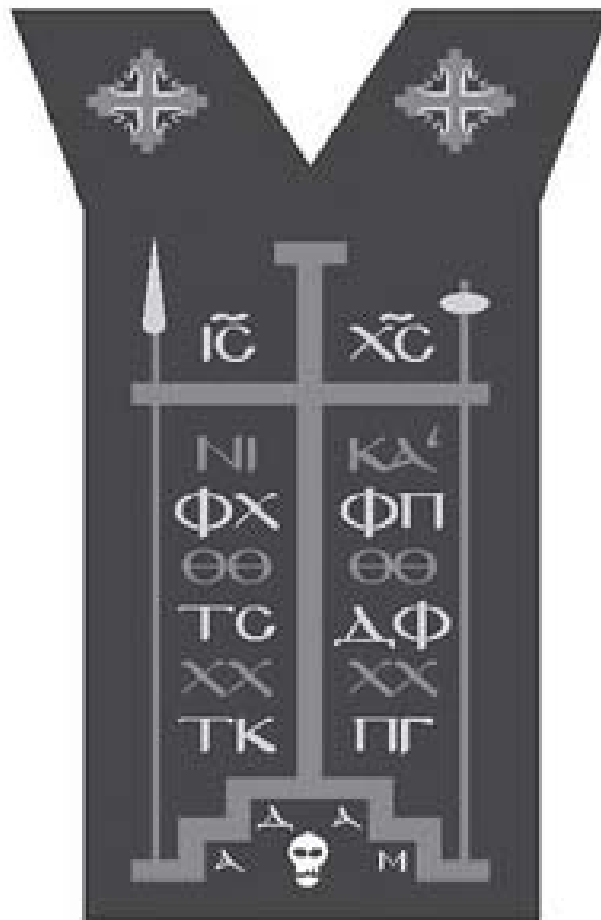
Făcând aceasta, autorul este sigur că a rezolvat problema sa. Însă prima constatare ce se poate face în această privință este că el o face și mai de neînțeles, folosind aici o expresie puțin uzitată, care nu definește și nu explică nimic prin ea însăși. Într-adevăr, ce poate semnifica mai întâi o "tradiție arcană" pentru a putea apoi răspunde ce este ea în cazul isihasmului! Căci aici "problema" isihasmului este pusă în raport cu această noțiune. Or "arcan" poate însemna mai multe lucruri, la fel ca expresia "secret inițiativ" studiată de Guénon în *Aperçus sur l'Initiation* (cap. XII, XIII și XVIII); există multe forme ale acestui secret: secretul "esențial" care este inefabil prin natura sa, secretele secundare stabilite prin instituțiile sacre sau prin disciplina spirituală ce privesc diverse domenii: secretele științelor și artelor tradiționale, secretele riturilor și simbolurilor, secretele "mijloacelor de recunoaștere" etc.; și credem că dacă autorul ar fi recurs la aceste noțiuni cu valoare generală (studiate și situate în ansamblul lor de Guénon), n-ar fi riscat să "complice" problema și ar fi avut cele mai mari șanse să-și înțeleagă subiectul și să-l clarifice.

Judecând după punctele de vedere la care ajunge autorul atunci când încearcă să definească calea isihastă sub raportul noțiunii de "arcan", ne dăm seama că problema trebuia să fie pentru el în realitate dublă, și ar fi interesant de văzut cum răspund la ea unii adepți actuali ai poziției isihaste, aparent mai dispuși decât alții să contribuie la clarificarea unor probleme de primă importanță pentru conștiința tradițională a timpului nostru:

1. Mai întâi, e vorba de a ști dacă în Tradiția creștină există un "ezoterism creștin" ca domeniu particular al spiritualității, caracterizat printr-un scop aparte, o doctrină adecvată, rezervată și mijloace spirituale proprii, sau dacă dimpotrivă există doar o spiritualitate generală, desigur cu teme și grade multiple, dar fără separarea formală, pornită de la vreun punct și sub vreun raport obiectiv determinate, între, pe de o parte, o cale specială și rezervată, și o religie comună pe de altă parte.

2. Apoi, și oricare ar putea fi de altfel răspunsul dat primei chestiuni, e important de știut mai ales dacă există o "inițiere" în isihasm, ce constituie atașarea formală la această cale printr-un act special care ar putea fi fie un "acord de adeziune", fie un "rit de transmisiune" (și ar trebui precizat de asemenea ce este transmis în acest caz), fie în consecință ambele în același timp.

Una dintre aceste chestiuni se referă la existența unui "ezoterism", cealaltă la "inițierea specială", or dacă adoptarea noțiunii imprecise de "tradiție arcană" permite să se răspundă la prima printr-o profesiune de credință spiritualistă ambiguă susceptibilă să facă toate interpretările utile, faptele ne obligă să răspundem categoric afirmativ la a doua chestiune care, tehnic vorbind, este capitală, căci acest răspuns are sensul că sacramentele obișnuite indispensabile întregii lumi creștine și folositoare în egală măsură ezoteriștilor și exoteriștilor și nu numai, nu sunt suficiente

Megaloschema - veșmânt sacramental purtat de isihăști

pentru a fi cu adevărat pe calea isihastă. Numai că, isihăști ca autorul nostru, nu spun clar că această inițiere aparține unui ordin ezoteric deoarece găsesc stânenitoare noțiunea de ezoterism, și că de altfel existența acestei inițieri, care este binecuvântarea introductivă a "părintelui duhovnicesc" nu este o instituție secretă. Vai, și noi ceilalți, ne-am străduit din greu să convingem spirite precum M. Pallis că inițierea isihastă există ca atare, că ea transmite ceva și leagă în același timp, și că "părintele duhovnicesc" este realmente un "inițiator" sau mai degrabă "inițiatorul" creștin indispensabil pe plan uman!

În pasajul de care ne ocupăm aici, în afara acestei atestări a inițierii isihaste (în definitiv "confirmarea clară" despre care autorul vorbește la început)¹⁴ și a afirmației deja cunoscute că isihasmul este "o tradiție conținută în Tradiție", se găsesc puține lucruri cu adevărat caracteristice.

Notația întâmplătoare făcută prin analogie structurală cu corpul tradiției, și spunând că "rugăciunea Inimii este calea vieții contemplative", nu enunță o dată arcană, ci o noțiune elementară și universal cunoscută a metodei inițiatice, care este prezentată aici într-un mod simplificat și puțin cam vag.

Caracterele vieții contemplative înșirate apoi pentru a o diferenția de orice "școală mistică" nu au din păcate nimic precis sau specific. Condițiile de acces la cale nu sunt nici ele definite, iar menționarea pregătirii prealabile și a precauțiilor ce trebuie respectate nu este urmată de explicații instructive. La urma urmei, e posibil ca acest mod de a

prezenta lucrurile să se datoreze și faptului că autorul nu avea o cunoaștere suficientă a acestor subiecte.

Într-un alt pasaj, pe care-l vom reproduce și în care vom găsi un fel de rezumat, autorul s-a hotărât să păstreze, în cazul tradiției sale, dacă nu ideea, cel puțin expresia de "arcan", încheindu-și constatările astfel:

"Reținem astfel elementele «arcanului isihast»: subtilitatea doctrinei, transmiterea unei filiațiuni spirituale, discreția (tăcerea și deosebirea duhurilor). Suficiente pentru a-l defini în interiorul universalei Tradiții a Bisericii, la care ele participă, aceleași trăsături se sustrag pe de altă parte oricărei identificări forțate cu indiferent ce «adevăr ezoteric» constituit pe o bază impersonală, pornind «de dincoace». Adăugăm deci a patra notă distinctivă: smerenia (nu este vorba, evident, de o atitudine psihologică, ci de o stare în mod propriu metafizică), semn al lepădării de sine și al comuniunii cu Persoana absolută, care a spus totuși: «Qui a semetipso loquitur gloriam propriam quaerit; qui autem quaerit gloriam ejus qui misit eum, hic verax est et injustitia in illo non est» (Ioan, 7, 18)" (pp. 447-448).

După cele spuse de noi înainte, nimeni nu va gândi că vrem să forțăm identificarea "arcanului isihast" cu indiferent ce "adevăr ezoteric", ci doar să relevăm analogia isihasmului cu căile inițiatice ale altor tradiții actuale de formă religioasă, și e îmbucurător că se poate face o asemenea constatare pentru creștinismul Orientului, căci cel al Occidentului pare mult mai puțin favorizat sub acest raport. De altfel, la drept vorbind, dacă n-ar fi existat tradiții precum islamul (a cărui cale inițiativă, *Taḥawwuf*, a constituit, după sfârșitul secolului XIX, obiectul constant al cercetărilor orientaliștilor, laici și religioși, și în sfârșit, din fericire, al expunerilor unui scriitor de limbă occidentală ca René Guénon, integrat el însuși acestei căi și Tradiției respective), e posibil să nu se fi știut nici până astăzi, în lumea occidentală și creștină chiar în ansamblul său, ce sunt inițierea și ezoterismul veritabile, nici să se-nțeleagă că există un "spirit tradițional" universal ce face posibile comparațiile și analogiile inter-tradiționale, ajutând astfel să se ia cunoștință de realitatea unui adevăr unic ce constituie prin el însuși și datorită multiplelor sale resurse firul și urzeala tuturor formelor lumii sacre, la fel ca și ale existenței universale înseși.

Însă ce înseamnă exact "indiferent ce adevăr ezoteric" neadmis de autorul nostru ca termen de comparație, deoarece este "constituit pe o bază impersonală, pornind «de dincoace»? E un fel de enigmă, care are desigur legătură cu "continuitatea ascunsă și care neagă timpul" pe care am relevat-o înainte fără s-o fi putut înțelege nici pe ea. E posibil ca toate acestea să intenționeze a asigura căii isihaste, ca și creștinismului însuși, un privilegiu de unicitate și incomparabilitate, noțiunea de Personalitate divină putând juca în acest sens un rol determinant. În *Etudes Traditionnelles* nu ne-am oprit pentru a examina seriozitatea acestor concepții exclusiviste, știind că există în fiecare cale tradițională veritabilă o originalitate ce constituie rațiunea sa de a fi ca formă aparte a adevărului unic, dar nu ca Adevărul însuși. În orice caz, noi nu cunoaștem cale tradițională, de formă religioasă sau altfel,

Serie nouă, Anul VI, Nr. 8-9 (67-68), august - septembrie 2010

care să se manifeste pornind "de dincoace": toate pornesc de la un Principiu despre care ele afirmă de altfel că este unic.

Lucru remarcabil, imediat după acest rând orgolios și particularist, autorul adaugă, ca notă distinctivă finală a arcanului isihast, "smerenia" desemnată ca "propriu-zis metafizică". Se mai poate deci spera... Îmbucurător este și faptul că expresia "în mod propriu metafizică" și chiar sensul ei sunt aici strict "guénoniene". Să fie într-un ceas bun!

În încheierea acestui paragraf sunt amintite cuvintele lui Hristos referitoare la învățătura sa: "Cel care grăiește de la sine își caută propria lui slavă; dar Cel Care caută slava Celui Ce L-a trimis, Acela este adevărat și nedreptate într-însul nu este". Desigur, acest citat este foarte dezinteresat și nu vizează personal pe nimeni în mod precis, dar oricum, în ce ne privește, de vreme ce am făcut aluzie la un maestru intelectual a cărui calitate doctrinală și-a lăsat amprenta chiar în limbajul celor ce vor să-i dea lecții (*post mortem*), credem că acest călugăr cultivat ar putea fi întrebat dacă cunoaște (în prima jumătate a acestui secol de individualism intelectual caracterizat și de un anti-tradiționalism tot mai generalizat) un alt autor în afară de René Guénon care, expunând doctrine și idei de importanță capitală pentru ordinea fundamentală a lucrurilor, să și le fi atribuit atât de puțin lui însuși și care să fi făcut, în același timp, într-un mod atât de clar, dovada originii lor tradiționale.

Ar mai putea fi întrebat, din moment ce citatul evanghelic îl denunță pe cel ce "caută propria lui slavă", dacă cunoaște, pentru aceeași perioadă, un alt autor în afară de Guénon care, deși și-a îndeplinit misiunea, să fi fost mai deliberat expus neînțelegerii, ostilității, exclusivismelor, atacului și oprobiului - multă vreme aproape fără excepție - de către o întreagă generație de universitari (orientaliști, teologi, filozofi) și de pseudo-spiritualiști (teozofi, ocultști), ca să nu vorbim de scriitori de diverse apartenențe.

La fel, când se vede că, în toate scrierile sale, Guénon nu are altă grijă decât de a arăta valoarea cunoștințelor tradiționale, de asemenea unicitatea și atotposibilitatea Principiului din care acestea provin și spre care converg, când se constată că a reușit să aducă cel mai mare omagiu intelectual Adevărului cel mai universal, și să trezească în mulți intelectuali de toate apartenențele conștiința și cultul acestui Adevăr conform diverselor forme sacre ce le sunt accesibile, nu s-ar putea spune și despre el, în ordinul său și păstrând proporțiile, că a căutat "slava Celui ce l-a trimis" și că este "adevărat"? Altfel, ar trebui să fie bănuț de "nedreptate" (*injustitia*), cum o cere *per a contrario* fraza hristică, lucru neplăcut lui Dumnezeu, ceea ce ar fi prea grav mai ales din partea unora ce ar trebui de la început să aibă o poziție și un punct de vedere vrednice de stimă.

În continuarea articolului sunt tratate în special câteva probleme pe care le mai pune isihasmul: valoarea spirituală a tehnicii respiratorii, chestiunea originii orientale a acestei tehnici etc., puncte de un anumit interes în ce privește caracterizarea isihasmului ca și cale inițiativă, dar care ies totuși din sfera studiului prezent.

În concluzie, suntem mulțumiți că am găsit în scrierile dlui Scrima câteva date deosebit de folositoare investigațiilor doctrinale ce ne preocupă, și sperăm că vom

mai avea ocazia să regăsim în lucrările sale viitoare lucruri de o asemenea utilitate documentară și intelectuală. Declarăm de asemenea că ne vom dispensa cu plăcere de examinarea critică pe care n-am putut din păcate s-o evităm de această dată.

Traducere de Daniel HOBLEA

* Studiu publicat în *Études Traditionnelles* nr. 406-407-408, 1968 (traducerea primei părți a apărut în *Caiete Silvane*, nr. 62/ 2010) - n.t.

¹ Vezi *Hermes*, 4, p. 88, nota 1.

² La drept vorbind, lucrarea în discuție ar merita o examinare de ansamblu; poate vom reveni, cu o altă ocazie, asupra celorlalte puncte ce ne interesează, cel puțin până în momentul publicării lucrării de ansamblu anunțate de dl Scrima în altă parte sub titlul *Thèmes et structures en spiritualité comparée*, și în care, se pare, ar trebui reluat materialul din această lucrare mai veche.

³ Paisie Velicicovski, înnoitorul isihasmului din secolul XVIII în Moldova și Rusia.

⁴ Vezi *Aperçus sur l'Initiation*, p. 25.

⁵ Pentru a spune până la capăt ce gândim despre acest pasaj, ni se pare că autorul, care și-a încredințat textul (primul pe care l-a publicat în Franța) unei reviste catolice, vroia astfel să ofere garanții de independență în raport cu autoritatea doctrinală a lui Guénon; nemaivorbind că modul în care a făcut-o n-a fost dintre cele mai fericite.

⁶ Am rezumat acest punct de vedere în articolul nostru "*L'Initiation chrétienne - Răspuns dat dlui Marco Pallis*" publicat în *Etudes Traditionnelles* din mai-iunie și iulie-august 1965; teza lui Guénon asupra isihasmului se află citată la pp. 178-181.

⁷ Cât privește obiecțiile de ordin verbal formulate față de teza lui Guénon de un cititor superficial, ele sunt reduse la justa lor măsură prin afirmațiile de bază conținute în citatele reunite la paginile 160-161 în articolul nostru din 1965 citat înainte.

⁸ Pentru a fi mai bine înțeleși, vom lua un exemplu din domeniul sacramental obișnuit. Duhul Unic intervine și operează în fiecare sacrament cu o formă și o virtute particulare ce nu sunt interschimbabile cu cele ale altui sacrament. *A fortiori* la fel stau lucrurile într-un domeniu și mai particular, cum este de pildă cel al "binecuvântării" instituită tehnic pentru practica isihastă sau, mai bine zis, pentru diferitele trepte ale acestei practici. (Cf. în special ceea ce am relatat mai sus despre cele 7 "binecuvântări" corespunzând unei ierarhii septenare a condițiilor inițiatice). La această multiplicitate coerentă și ierarhizată a formelor Spiritului unei aceleași tradiții am făcut deja câteva aluzii în articolul din 1965, pp. 152-153, 176-177 și 183-184.

⁹ Se va găsi în altă parte ceea ce am spus că trebuie înțeles mai exact prin acest termen.

¹⁰ Vezi, ultima dată, *E.T.* ianuarie-februarie 1968, pp. 33-34. - Amintim de asemenea, cu titlu de exemplu, ceea ce a notat Guénon în legătură cu influențele islamice în

Occident prin Ordinele cavaleriei, la fel în cazul lui Dante și mai târziu în cazul rozicrucianismului (cf. *Ezoterismul lui Dante*); deopotrivă în legătură cu originea iudaică a ezoterismului ordinului *Elus Coens* fondat de Martines de Pasqually în secolul XVIII. - Apropo de iudaism, călugărul român remarcă el însuși cazul hasidismului "contemporan cu isihasmul popular originar din aceleași regiuni ucrainiene și carpato-moldave" (p. 31, nota 35); numai că, în acest caz, el declara: "partea discretă pe care el i-o datorează isihasmului n-ar putea fi negată"; această influență este posibilă într-adevăr, doar că ar trebui să poată fi dovedită ca atare. Important este că autorul admite asemenea influențe, și admite chiar în principiu că ele pot funcționa și într-un sens invers, atunci când adaugă: "în intensa frământare a epocii și a mediului, osmozele și intercomunicațiile spontane nu încetau să se producă". Însă pentru că, pe acest subiect, autorul vorbește de "osmoze" și "intercomunicații spontane", ceea ce corespunde mai degrabă unei concepții naturaliste și sociologice, trebuie adăugat că atunci când influențele în discuție sunt acțiuni inițiatice autentice, ele nu se produc ca simple acțiuni umane, datorate învecinărilor locale și amestecurilor sociale, ci ca factori ai unei iconimii providențiale a realităților.

¹¹ E foarte remarcabil și faptul că, în ciuda condițiilor istorice cunoscute, studiul operei lui René Guénon s-a tot dezvoltat în mediul românesc. Unul dintre corespondenții noștri recentți, guénonian de apartenență isihastă, informându-ne despre cititorii români ai acestei opere, ne scria că "numărul lor depășește orice supoziție", fapt ce concordă cu ceea ce știm din altă parte.

¹² Se poate aminti aici cu titlu de ilustrare că, în misterele antice, teofania - Prezența prin excelență - era un fapt operativ regulat. - Istoria sacră a Arcei Alianței la israeliți, care la început era suportul unei Prezențe divine vizibile zi și noapte, și care și-a pierdut tot mai mult din efectivitate și importanță, poate să dea ea însăși o idee despre ceea ce erau resursele spirituale ale timpurilor vechi.

¹³ Remarca noastră este cu atât mai oportună cu cât dl Scrima, cum am arătat deja, are intenția să publice o carte în materie de "spiritualitate comparată".

¹⁴ O altă mărturie isihastă ce folosește o terminologie asemănătoare exista deja în *Prière et Sainteté dans l'Eglise russe* (Ed. Du Cerf, 1950) (sublinierile ne aparțin): "Doar el (*starețul*) este singurul care-l poate iniția pe ucenic în gradele superioare ale rugăciunii mistice, «copilul» ce acționează fără încuviințarea «părintelui său duhovnicesc» devenind aproape sigur victima dracilor. Această inițiere, de altfel, nu se limitează la povețe și la o învățătură intelectuală ci este o *adevărată transmitere de forțe spirituale. Prin rugăciunea și binecuvântarea starețului ucenicul primește darurile Harului divin*" (pp. 135-136). Un alt pasaj al aceleiași cărți menționează, fără a fi prea explicit, o transmitere mai individualizată: "Sf. Serghei din Radoneț, înainte de a se retrage în singurătate, a fost binecuvântat de un «bătrân» care i-a transmis *darul «științei spirituale»*" (pp. 132-133).

Există iubire interconfesională?

Preambul:

Scriu rândurile care urmează la sugestia unui distins coleg. Intenționasem să le public într-unul dintre cotidienele județene, însă m-a reținut îndoiala posibilității acestei acțiuni cu un material atât de amplu. Părintele Claudiu Lucian Pop, Rectorul Colegiului Pontifical "Pio Romeno", despre care Prea-Sfințitul Florentin, Episcop al Eparhiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla, afirmă că "e lumina noastră la Vatican", mi-a răspuns solicitării, îndatoritor cum îl știm, și mi-a trimis, via Mail, minima și esențiala indicație bibliografică ce m-ar ajuta. Le mulțumesc. Doamne ajută!

Un extrem de important eveniment s-a derulat la nivel mondial timp de un an în lumea creștină, fără ca întreaga creștinătate să rezoneze, în manieră ecumenică, dacă nu confraternă, cum ne-am așteptat. Cu atât mai puțin mass-media românească. Dar câți dintre noi, credincioșii români, știm cu adevărat să ne manifestăm iubirea pentru semenii noștri, principală calitate a creștinului. Despre ce este vorba? Mulți dintre noi știm că, în urma înregistrării unui fenomen care vine în contradicție cu misia hărăzită prin vocație și hirotonire, există dovezi din ce în ce mai numeroase și mai evidente ale unor preoți (de statut atât tradițional, dinainte de Marea Schismă, cât și după), deviați binișor de la morala intrinsecă misiei decurgând firesc din Decalog și din Sfânta Evanghelie, ba încercați de Necuratul cu diverse poftă trupești și cu patima înavuțirii fără opreliști.

Așa încât perioada 19 iunie 2009 - 11 iunie 2010 a fost declarată de către Sfântul Scaun "Anul Sfintei Preoții", la inițiativa Sanctității Sale Papa Benedict al XVI-lea, propusă din data de 16 martie 2009, în timpul adunării plenare a dicasterului Congregația pentru Cler. Va fi ocazia "să fie descoperită frumusețea și

importanța preoției și a fiecărui hirotonit, atenția căzând asupra "promovării indispensabile și prioritare a vocațiilor la slujirea primită prin hirotonire" (am citat din scrisoarea trimisă apriori de Congregația pentru Cler către toți Episcopii din lume).

Sfântul Părinte sublinia, cu această ocazie, necesitatea "unei ascensiuni spre perfecțiunea morală, care trebuie să locuiască în orice inimă autentic sacerdotală". Tocmai de aceea s-a inițiat Anul Preoției, pentru a fi înserat în căutarea perfecțiunii spirituale de care depinde mai ales eficiența slujirii preoțești. A început în solemnitatea Preasfintei Inimi a lui Isus, când au fost sfințiți preoții în Bazilica Sfântul Petru, prin celebrarea vesperelor prezidată de către Suveranul Pontif. Acest eveniment jubiliar a coincis cu aniversarea a 150 de ani de la moartea Sfântului Ioan Maria Vianney, exemplu superior de păstorie în slujba și spre folosul turmei lui Cristos, a cărui relicvă a fost adusă la Roma, în timpul celebrărilor de deschidere, de către Episcopul de Belley-Ars, pentru a fi proclamat "patron al tuturor preoților din lume".

O altă inițiativă în program a fost publicarea "Directorului pentru confesori și directori spirituali" împreună cu o culegere de texte ale Papei despre temele esențiale ale vieții și misiunii preoțești în epoca actuală. Tema aleasă pentru anul jubiliar era "Fidelitatea lui Cristos, fidelitatea preotului", pentru a indica "primatul absolut al harului. "Noi iubim pentru că el ne-a iubit cel dintâi (1In 4,19) și, în același timp, indispensabilă adeziune cordială a libertății care iubește, amintindu-ne că numele iubirii, în timp, este: <fidelitate>!". Pentru buna reușită a evenimentului eclezial, Sfântul Părinte a încredințat Congregația pentru Cler, în acord cu Episcopii diecezani și cu superiorii institutelor călugărești, misiunea de "a promova

și a coordona diferitele inițiative spirituale și pastorale care vor părea utile pentru a se percepe tot mai mult importanța rolului și a misiunii preotului în Biserică și în societatea contemporană".

Scrisoarea, semnată de cardinalul Claudiu Hummes, prefect al Congregației pentru Cler, și de Arhiepiscopul Mauro Piacenza, secretar, s-a constituit într-o invitație de a celebra Anul Preoției în fiecare Dieceză, permițând o pregătire corespunzătoare și solicitând inițiative și întâlniri, care să trezească atenția clerului și a credincioșilor față de valoarea slujirii primite prin hirotonire.

În mod deosebit, Episcopii din toate părțile lumii au fost invitați să se unească în ziua de 19 iunie la recitarea vesperelor prezidată de Papa, promovând celebrări asemănătoare în fiecare Catedrală, sanctuar sau biserică semnificativă din Dieceză, implicând preoți și credincioși. De asemenea, dicasterul a îndeamnat să fie incluse în aceste inițiative parohiile, locurile de formare sacerdotală, asociațiile, mișcărilor, școlile (catolice), mănăstirile, institutele de viață consacrată și orice realitate eclezială care, "în funcție de propria condiție și de propria carismă, pot să ofere o contribuție valoroasă la Anul Preoției". S-a stabilit ca o necesitate să fie sensibilizat "întregul popor sfânt al lui Dumnezeu: persoanele consacrate, familiile creștine, cei suferinzi și, mai ales, tinerii așa de sensibili față de marile idealuri, trăite cu elan autentic și fidelitate statornică".

Anul Preoției a fost ocazia privilegiată pentru o "aprofundare teologico-spirituală și de misiune pastorală", se mai spune în text, "rodnică înainte de toate pentru preoții înșiși, chemați să reînnoiască conștiința identității lor și, prin urmare, să revigoreze tensiunea misionară care provine din

intimitatea divină, din faptul de <a fi> cu Domnul. Rodnicie pastorală care se dilată în orice loc și persoană din Biserică". De aceea, este oportun "să se rezerve vizibilitatea justă prin intermediul mass-media". În afară de această implicare necesară a mijloacelor de comunicare în masă, scrisoarea dicasterului îi sfătuiește pe prelați să consulte situri pe Internet unde au fost anunțate evenimentele și oferite ajutoarele utile pentru exerciții spirituale, momente de rugăciune, întâlniri și inițiative pastorale. Toate acestea, fără a pierde din vedere că Anul Preoției a fost nu un eveniment "spectaculos, ci un an care s-ar voi să fie trăit mai ales ca reînnoire interioară în redescoperirea bucurioasă a propriei identități, a fraternității proprii preoțimii, a raportului sacramental cu propriul Episcop". În mod deosebit, s-a recomandat ca "să se aibă grijă de <prezența> preoților în orice loc al misiunii Bisericii, chiar mergând în întâmpinarea celor care, deși fiind botezați, încă nu au fost suficient evanghelizați".

Anul Preoției s-a încheiat cu o Zi Mondială pentru Preoți, celebrată cu Papa în solemnitatea Preasfintei Inimi a lui Isus din luna iunie 2010. Atunci s-a văzut dacă evenimentul a răspuns la așteptările Papei Benedict al XVI-lea care, în discursul în care l-a anunțat, a amintit cât este de "urgentă și recuperarea acelei conștiințe care-i face pe preoți să fie prezenți, identificabili și de recunoscut fie datorită evaluării credinței, fie datorită virtuților personale, fie datorită și îmbrăcămintei, în locurile culturii și ale carității, din totdeauna la inima misiunii Bisericii".

La încheierea Anului Sfintei Preoții, în perioada 9-11 iunie a.c., la Roma s-a defășurat un program special. Au fost trei zile de rugăciune și reflecții care au culminat în solemnitatea Preasfintei Inimi a lui Isus.

În prima zi, 9 iunie, dedicată convertirii și misiunii preoților, au fost prezenți în Bazilica "Sfântul Paul din afara zidurilor", unde, după exemplul apostolului neamurilor, s-a meditat asupra dimensiunii de convertire permanentă a vieții sacerdotale și asupra legăturii dintre sfințenie și eficacitatea misiunii. Meditația a fost prezentată de cardinalul Joachim Meisner, arhiepiscop de Köln.

A doua zi, 10 iunie, cei peste 15.000 de preoți care s-au înscris în mod oficial la manifestări, printre care și câteva zeci din partea bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolică, însoțiți de Prea-Sfântul Forentin Crihălmeanu, s-au adunat din nou în bazilica "Sfântul Paul din afara zidurilor". Intenția acestei zile de rugăciune și adorație a fost aceea de a fi împreună într-un reînnoit Cenacol, ca apostolii în jurul Sfintei Fecioare, în așteptarea și în ascultarea Duhului. Meditația din a doua zi a fost prezentată de cardinalul Marc Ouellet, PSS, arhiepiscop de Québec.

În sfârșit, la marea priveghere seara și la Liturgia de încheiere de vineri, 11 iunie, s-au strâns cu dragoste în jurul lui Petru, Papa Benedict al XVI-lea, cardinali (30), arhiepiscopi, episcopi (cca. 400), preoți și laici ascultând cuvântul său autoritar care, cu siguranță, știe să dilate orizonturile și să arate cât de mare și de largă respirație este, și trebuie să fie, trăirea și acțiunea Bisericii și a preoților, în orice circumstanță, pentru adevăratul bine al sufletelor și pentru mântuirea lumii.

Ar fi fost o eroare atât de gravă ca acest Eveniment, măcar în etapa sa finală să fi fost celebrat de toate cultele creștine, unite sub același stindard al iubirii aproapelui, oblăduiți ai aceluiași Păstor, care este Mântuitorul nostru Isus Cristos, pe care îl recunosc unanim?

Viorel TĂUTAN

Încheierea Anului Sfintei Preoții: Papa mulțumește lui Dumnezeu care se încredințează unor oameni slabi și cere iertare pentru scandalul abuzurilor (Înregistrarea emisiunii de la Radio Vatican)

(RV - 11 iunie 2010) A se servi de un om, în ciuda slăbiciunilor sale, pentru a-l face pe Dumnezeu să fie prezent în toți oamenii și în orice timp: în aceasta consistă măreția preotului. Este gândul, pe care Benedict al XVI-lea l-a plasat în inima Liturghiei euharistice de încheiere a Anului Sfintei Preoții oficiată vineri la altarul din fața

Bazilicii Vaticane în solemnitatea Preasfintei Inimi a lui Isus.

Extraordinară prezența preoților la celebrările încheierii anului dedicat lor: în Piața San Pietro, din nou plină, s-au aflat vineri dimineață ca și la veghea euharistică din seara precedentă, peste 15 mii de preoți concelebranți din 97 de națiuni, inclusiv din România. Cifrele încep de-acum să corespundă realității, întrucât verificate. Din România au fost peste o sută de preoți de ambele rituri, din toate diecezele țării.

Ca și la veghea de rugăciune încheiată cu adorația și binecuvântarea cu Preasfântul Sacrament, Papa a atins la Liturghie punctele nevralgice ale vocației la preoție oprindu-se încă o dată prin cuvinte de mare umilință asupra răni provocate de abuzurile în dauna minorilor comise în Biserică. "Cerem cu insistență iertare lui Dumnezeu și persoanelor implicate" pentru ca "un atare abuz să nu se mai întâmple niciodată".

Papa a vorbit despre marea încredere, marele curaj al lui Dumnezeu la începutul istoriei Bisericii, o îndrăzneală fără limite: a considera că "un om sărman", - mărginit cum e - să fie capabil să împărtășească Iubirea infinită. Ca într-o mare frescă, și într-o predică aproape fără egal ca durată, densitate de conținut, și intensitate emotivă, Benedict al XVI-lea a zugrăvit realitatea extraordinară a vocației la preoție în toate nuanțele ei. A făcut-o prin trăsături luminoase de penel pornind de la rădăcina divină a acestei chemări, dar fără să ascundă umbrele pe care limitele omenești le proiectează, uneori în mod nedemn, asupra ei.

• Dumnezeu se slujește de un sărman om vrând ca prin intermediul lui să fie prezent pentru oameni și acționeze în favoarea lor. Dumnezeu a îndrăznit să se încredințeze pe sine unor ființe umane care, deși cunoscând slăbiciunile noastre, consideră oamenii capabili să acționeze și să fie prezenți în locul său; acest curaj al lui Dumnezeu constituie lucrul cu adevărat mare în

cuvântul "preoție".

"Iată sensul Anului Sfintei Preoții", a repetat Papa întinderii imense de preoți concelebranți în haină albă, care au transformat Piața Sfântul Petru într-un imens altar sub cerul liber, având în față o mare tapițerie reprezentându-l pe Sfântul Paroh din Ars: "Am voit să reînsuflețim bucuria că Dumnezeu ne este atât de aproape, și recunoștința pentru faptul că el se încredințează slăbiciunii noastre". Voiam să spunem "din nou tinerilor că această vocație, această comuniune de slujire pentru Dumnezeu și cu Dumnezeu, există - mai mult, că Dumnezeu este în așteptare să spunem "da". Deci, a constatat Pontiful:

• Era de așteptat ca "vrăjmașului" această nouă strălucire a preoției să nu-i fi fost pe plac; el ar fi preferat să o vadă dispărând, pentru ca în cele din urmă Dumnezeu să fie împins afară (*aplauze*). și așa s-a întâmplat încât, tocmai în acest an de bucurie pentru sacramentul preoției, au ieșit la lumină păcatele unor preoți, mai ales abuzul în dauna celor mici, în care preoția ca sarcină a solitudinii lui Dumnezeu în avantajul omului este schimbată în opusul ei.

"Dacă Anul Preoției ar fi trebuit să fie o glorie a prestației noastre umane personale, atunci ar fi fost zădărnicit de-a binelea de aceste situații", a observat Papa. În schimb, "considerăm ceea ce s-a întâmplat" ca "o îndatorire de purificare care ne însoțește în viitor". Astfel, încă o dată, cuvintele lui Benedict al XVI-lea au revelat conștiința unui rău care cere o solidaritate foarte profundă:

• Și noi cerem insistent iertare lui Dumnezeu și persoanelor implicate, în timp ce vrem să promitem să facem tot posibilul pentru ca un atare abuz să nu se mai întâmple niciodată.

Comentând puțin după aceea, Psalmul 23 propus la Liturghie, psalmul păstorului și al oaspetelui, unde se

vorbește despre bastonul cu care păstorul apără turma "de animalele sălbatice" și cărja de care se sprijină "pentru a traversa pasaje dificile", a adăugat:

• Și Biserica trebuie să folosească bastonul păstorului, bastonul cu care protejează credința împotriva falsificatorilor, împotriva orientărilor care sunt, în realitate, dezorientări. Însăși folosirea bastonului poate fi un serviciu de iubire. Astăzi vedem că nu este vorba de iubire, când se tolerează comportamente nedemne în viața sacerdotală. La fel nu este vorba de iubire dacă se lasă să prolifereze erezia (...). Însă, în același timp, bastonul trebuie întotdeauna să devină din nou cărjă pentru păstor, cărjă de sprijin care să ajute oamenii să poată păși pe drumuri anevoioase și să-l urmeze pe Domnul.

În Psalmul 23, Benedict al XVI-lea identificase răspunsul uman de "iubire și grațitudine" lui Dumnezeu care, a spus, prin Cristos și-a deschis inima "pentru noi":

• Dumnezeu se îngrijește personal de mine, de noi, de umanitate. Nu sunt lăsat singur, pierdut în univers și într-o societate în fața căreia se rămâne din ce în ce mai dezorientați. El îmi poartă de grijă. Nu este un Dumnezeu ce stă departe, pentru care viața mea ar conta prea puțin.

Un Dumnezeu "unic și bun, dar departe", a continuat, este în schimb cel considerat de religiile lumii, în timp ce în trecut Iluminismul îl considerase creator și că apoi s-a dezinteresat de însăși creatura sa și de istoria ei, în care, a afirmat "Dumnezeu nu intervenea, nu putea să intervină":

• Mulți poate nu doreau nici ca Dumnezeu să se îngrijească de ei. Nu voiau să fie deranjați de Dumnezeu. Acolo unde solitudinea și iubirea lui Dumnezeu sunt percepute ca deranj, acolo ființa umană se prăbușește. Este

frumos și mângâietor a ști că există o persoană care îmi vrea bine și se îngrijește de mine.

Dar este mult mai decisiv că există acel Dumnezeu care mă cunoaște, mă iubește și se preocupă de mine. "Acest gând - a insistat - ar trebui să ne facă cu adevărat bucuroși". Dumnezeu "vrea ca noi ca preoți, într-un mic punct al istoriei, să împărtășim preocupările sale pentru oameni":

• "A cunoaște", în semnificația dată de Sfânta Scriptură, nu este niciodată doar un a ști exterior, așa cum se cunoaște numărul de telefon al unei persoane. "A cunoaște" înseamnă a fi lăuntric aproape de altul. A-i vrea bine. Noi ar trebui să căutăm să "cunoaștem" oamenii din partea lui Dumnezeu și în vederea lui Dumnezeu; ar trebui să căutăm să pășim cu ei pe calea prieteniei cu Dumnezeu".

Și dacă este inevitabil ca în cursul vieții să trebuiască să parcurgem "căi întunecate ale ispitei, ale descurajării, ale încercării, pe care fiecare ființă umană trebuie să le traverseze":

• Și în aceste văi întunecate ale vieții el este acolo. Da, Domnul, în întunecimile ispitei, în orele obscurității în care toate luminile par să se stingă, arată-mi că tu ești acolo. Ajută-ne pe noi preoții, ca să putem fi alături de persoanele încredințate nouă în asemenea nopți întunecate. Pentru ca să le putem arăta lumina ta.

O urare care la terminarea Liturghiei, Benedict al XVI-lea a încredințat-o unei rugăciuni de consacrare și încredințare Inimii Neprihănite a Mariei, urmată de invitația solemnă, formulată în șapte limbi și adresată celor peste 400 de mii de preoți catolici din întreaga lume "de a fi credincioși promisiunilor" preoțești, reînnoite la Liturghie, în bisericile din Orient și din Occident, și "de a continua cu reînnoit avânt drumul de sfințire în această slujire sacră".

Despre cinstirea relicvelor sfinte

A. Argument

Este oportună, acum, expunerea doctrinei Bisericii despre cinstirea relicvelor sfinte și pentru motivul că, de câțva timp încoace, societatea românească este asaltată de imagini televizate care pot produce sminteală, atingând chiar credința televizorilor în caracterul sacru al acestora. Aproape toate canalele TV din România relatează, în direct și exagerat de des, manifestările organizate la locurile care adăpostesc Sfinte Moaște, focalizând mai ales imagini ale participanților al căror comportament degenerază în acte care nu dovedesc venerarea acelor relicve.

Încercând, cu modestele mele puteri și mijloace, să fiu prezent în misiunea de azi a Bisericii, "noua evanghelizare" promovată de sfântul Părinte Papa Ioan Paul al II-lea pentru creștinii mileniului al treilea, readuc în planul actualității doctrina despre cinstirea cuvenită sfințelor moaște și folosul sufletesc ce-l putem avea prin contactul direct cu această "materie purtătoare de Spirit sfințitor". Încep cu un scurt dicționar explicativ al cuvintelor: adorație, altar, antimis, corpuri neputrezite; apoi: temeuri ale cinstirii relicvelor și practica bimilenară a Bisericii.

B. Dicționar

I. Adorația este temelia și cadrul oricărei rugăciuni: printr-un act de iubire curată, adorăm perfecțiunile (în totalitate sau una specifică) ale Sfintei Treimi și ale fiecăreia dintre Persoanele Trinitare. Acordând acest omagiu de contemplare, iubire, admirație, laudă și recunoștință Autorului tuturor lucrurilor, Îl facem să ne asculte cu bunăvoință și să-și reverse harurile asupra noastră¹. **Adorarea** se cuvine numai Sfintei Treimi, lui Dumnezeu Cel Unul în Ființă și Întreit în Persoane: Tatăl, Fiul și Spiritul Sfânt. Omul este chemat să aducă lui Dumnezeu cult de adorare prin care îi recunoaștem atotputernicia de Creator a tot ce există, îi mărturisim recunoștință și iubire pentru opera Sa de răscumpărare a omenirii; îi aducem laudă, închinare și mulțumire; ne

rugăm pentru iertarea păcatelor și mântuirea sufletelor.

Deosebit de cultul de **adorare**, rezervat numai Persoanelor Sfintei Treimi, Dumnezeu a lăsat Bisericii căi și mijloace ajutătoare pentru întărirea credinței și mântuirea sufletelor: **cinstirea** sau **venerarea** îngerilor și a sfinților (între care Preacuratei Fecioare Maria i se cuvine **supravenerare** - hiperdulie - ca aceleia ce este Născătoare de Dumnezeu); apoi cinstirea sau venerarea Sfintei Cruci, a sfințelor icoane, precum și a unor obiecte sau veșminte prin care Dumnezeu arată în minuni atotputernicia Sa: omoforul și brăul maicii Domnului, lanțul Sf. Petru și altele.

N.B.: Adorația - latria - și venerația - dulia -, sunt esențial diferite de condamnabila idolatrie, de cultul zeilor.

II. Altarul sau jertfelnic este locul prezenței lui Dumnezeu, atât în Vechiul cât și în Noul Testament. **Sfânta Masă** din altarul bisericilor creștine, încăperea de după catapeteasmă, înlocuind Sfânta Sfințelor din templul Vechiului Testament, reprezintă Sfânta Cruce pe care S-a jertfit Cristos, și pe ea se aduce mereu jertfa nesângeroasă a Sfintei Euharistii. Perdeaua brodată cu heruvimi care despărțea în templul Legii Vechi "sfânta", de "sfânta sfințelor" este realizată în templul Legii Noi de iconostas, care nu desparte ci unește cele două spații, pentru că: prin această punte, se dau binecuvântări, se vestește Cuvântul și se împărtășește Euharistia.

Spațiul de dincolo de iconostas, altarul, în care se oficiază jertfa liturgică, este copleșit de prezența Celui ce i S-a arătat lui Moise în rugul arzând². De aceea la procesiunea cu Evanghelia, înainte de a intra în Altar, cutremurați de sfânt fior, preoții liturghisitori se roagă în taină: "*Doamne, Cel ce ai așezat în ceruri cetele și oștile îngerilor și ale arhanghelilor, spre slujba mării Tale, fă ca împreună cu intrarea noastră aici să fie și intrarea sfinților Tăi îngeri, care împreună cu*

noi slujesc și împreună măresc bunătatea Ta!".

Pentru ca masa din lemn, piatră, marmoră sau alt material din altarul unei biserici noi să devină Sfânta Masă - altar al jertfei Euharistice, ea trebuie sfințită pentru această sacrosanctă destinație de către Episcop, printr-un ritual special, în cadrul căruia tot clerul cântă și stihira: "*Sculându-se Iacob dimineața și punând piatra pe care o pusese sieși căpătâi, a ridicat-o și a turnat asupra ei untdelemn și a zis: Domnul este în locul acesta, iar eu nu am știut; înfricoșător este locul acesta; nu este el altceva decât casa lui Dumnezeu, și aceasta este poarta cerului. Aleluia, aleluia, aleluia!*"; iar Episcopul, cu mâna lui pune în piciorul mesei (într-o cavitate anume pregătită) o cutiuță cu **sfințele moaște**; peste ea se așază tabla mesei, pe care se lipesc, în cele patru colțuri, icoanele celor patru evangheliști: Matei Marcu, Luca și Ioan; apoi se îmbracă în giulgiu alb. Astfel, masa din noul altar devine Sfânta Masă, prin rugăciunea Episcopului și așezarea sfințelor moaște și a icoanelor Evangheliștilor.

III. Antimisul este o bucată de pânză de mătase sau de in, pe care este reprodusă icoana înmormântării Domnului nostru Iisus Cristos (înconjurată de textul "*Iosif, cel cu bun chip, de pe lemn luând preacurat trupul Tău, cu giulgiu curat înfășurându-l și cu miresme în mormânt nou îngropându-l, l-a pus*"), deasupra căruia tronează Dumnezeu Tatăl și Spiritul Sfânt înconjuțați de cetele îngerești ce cântă: "*Sfânt, Sfânt e Domnul Savaot. Plin e cerul și pământul de mărirea Lui. Osana, întru cele de sus. Bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului. Osana, întru cele de sus*". În cele patru colțuri ale pânzei sunt reproduse icoanele celor patru evangheliști; pe părțile laterale sunt uneltele de tortură de pe Golgota, iar în partea de jos, la mijloc, consemnarea consacrării: numele, data, locul și semnătura Episcopului care a sfințit această pânză și a cusut

în ea **moaște** de-ale sfinților, astfel pâza devenind **antimis**.

Întreaga minune euharistică, de transformare a speciilor naturale (pâine și vin) în Sfânt Sacrament (Trup și Sânge), are loc pe sfântul antimis, pe care preotul îl desface pe altar înainte de intrarea cu cinstitele daruri de pâine și vin (la cântarea "Noi, care pe heruvimi cu taină-i închipuim...") și îl împătură numai după ce toți cei chemați s-au cuminecat și, ridicându-se poporul din genunchi, preotul înalță ectenia: "Drepti împărtășindu-ne cu dumnezeieștile, sfintele, înfricoșătoarele lui Cristos Taine, cu vrednicie să mulțumim Domnului".

Fiecare preot, ca trimis al Episcopului într-o parohie (cu întreită misiune: învățător al Cuvântului, ministru al Sacramentelor și păstor al comunității) primește, odată cu jurisdicția și **antimisul** sfințit de noul Episcop diecezan.

IV. Corpuri neputrezite. Prin creație omul era destinat ne-stricăciunii, ființă cu suflet și trup nemuritor. Păcatul neascultării de Dumnezeu, ruperea suflotească și înstrăinarea omului de Creatorul său i-au atras moartea și stricăciunea; iar prin moarte trupul devenea (din cauza păcatului) și întinător, considerând că s-a spurcat oricine se atinge de un om mort sau de cadavrul lui³. De la Adam încoace asupra tuturor oamenilor planează, ca un blestem, această urmare a păcatului protopărinților și sunt supuși stricăciunii și descompunerii trupului în cele din care au fost alcătuiți, adică în pământul în care se îngroapă⁴.

Cunoaștem doar câteva excepții de la această "lege a firii": Enoh, care n-a văzut moartea, fiind luat la cer⁵ și profetul Ilie Tezvitianul, care a fost răpit la cer într-un car ca de foc⁶; iar alții, deși îngropați în pământ n-au putrezit, cum se spune de Moise (care, la venirea Mântuitorului Cristos apare, împreună cu profetul Ilie, pe muntele Tabor, când are loc Schimbarea la Față⁷ și de sfinții care au ieșit din morminte, după învierea Domnului, și s-au arătat multora în Ierusalim⁸.

Cu venirea lui Iisus Cristos în

lume se creează o nouă situație, căci (prin jertfa, moartea, învierea, înălțarea la cer și coborârea Spiritului Sfânt) El a adus lumii harul răscumpărător, sfințitor și îndumnezeitor, prin care oamenii se sfințesc ("Pentru ei Eu mă sfințesc pe Mine însumi, ca și ei să fie sfințiți întru adevăr"⁹), din clipa încreștinării (prin Botez, Euharistie, Mir) devenind vase de cinste gătite prin orice lucru bun¹⁰, trupurile lor fiind, prin harul Spiritului Sfânt, temple (lăcașuri, biserici) vii ale lui Dumnezeu¹¹.

Prin împărtășirea Sfintelor Sacramente cu vrednicie, creștinii sunt înfiați, devenind *fii ai lui Dumnezeu* prin har¹², iar cei care se mențin permanent în această stare de har, sporind în virtuți și având pe Cristos sălășluind în ei¹³- viața lor fiind Cristos¹⁴- se fac prin aceasta și "părtași ai dumnezeieștii firi"¹⁵.

De aceea unii s-au și învrednicit de o seamă de daruri (putând săvârși minuni) iar trupurile unor sfinți au devenit și nestrăcioase, făcând, deci, excepție de la legea generală a putrezirii și descompunerii: se păstrează intacte sau răspândesc miros de bună mireasmă, unele fiind chiar "izvorătoare de mir".

C. Temeiuri biblice și patristice ale cinstirii relicvelor sfinte.

I. Sfânta Scriptură dă mărturie că Dumnezeu a înzestrat trupurile unor sfinți cu puterea de a face minuni încă din timpul vieții:

Ev. Luca 8,43-44: "O femeie, care de doisprezece ani avea scurgere de sânge și-și cheltuisese toată averea cu doctorii și de nici unul nu putuse să fie vindecată, s-a apropiat de Iisus prin spate, s-a atins de poala hainei Lui și îndată i s-a oprit scurgerea sângelui".

Ev. Matei 14,34-36: "și, trecând marea, au venit pe uscat în Ghenizaret. și cunoscându-L (pe Iisus) oamenii locului, au trimis veste în tot ținutul acela și au adus la El pe toți bolnavii. și-L rugau ca ei să se atingă doar de poala hainei Lui; și câți se atingeau se vindecau".

Faptele Apostolilor 5,15-15: "... (În Ierusalim) scoteau pe cei pe cei bolnavi în ulițe și-i puneau pe

paturi și pe târgi pentru ca, atunci când vine Petru, măcar umbra lui să umbrească pe vreunul din ei. și se aduna și mulțimea din cetățile dimprejurul Ierusalimului, aducând bolnavi și bântuiți de duhuri necurate, și toți se vindecau".

Faptele Apostolilor 19,11-12: "și Dumnezeu făcea prin mâinile lui Pavel minuni puțin obișnuite, până acolo încât basmale sau șorțuri de pe trupul său erau aduse peste cei bolnavi și bolile se îndepărtau de ei, iar duhurile cele rele ieșeau dintr-înșii".

II. Sfânta Scriptură atestă că trupurile unor sfinți și-au păstrat și după moarte puterea de a face minuni:

4 Regi 13,20-21: "și a murit Elisei; și l-au îngropat. Iar la începutul aceluia an au intrat în țară pâlcurile tâlhărești ale lui Moab. și-a fost că-n timp ce unii îngropau un om, iată că au dat cu ochii de tâlhari și l-au aruncat pe om în mormântul lui Elisei, a înviat și a stat pe picioarele lui".

III. Sfânta Scriptură arată că rămășițelor trupești ale celor drepti li se dădea o cinstire deosebită:

Geneză 50,1-14 relatează că trupul mort al patriarhului Iacob a fost scos din Egipt și dus cu mare cinste în Canaan.

Exod 13,19: "Atunci a luat Moise cu sine osemintele lui Iosif, căci cu jurământ îi legase Iosif pe fii lui Israel: "Cu adevărat vă va cerceta Domnul; atunci să luați cu voi și osemintele mele de aici".

4 Regi 23,17-19: Regele Iosia dă poruncă oamenilor din Betel să respecte mormântul "omului lui Dumnezeu": "Nimeni să nu se atingă de oasele lui! Așa că osemintele lui au fost cruțate, împreună cu osemintele profetului care venise din Samaria".

IV. Sfânta Tradiție atestă că în practica Bisericii a existat totdeauna cultul relicvelor:

Sf. Ambrozie (?397): "Voi singuri ați văzut pe mulți care numai s-au atins cu mâinile lor de veșmintele Sfinților și s-au vindecat în acel ceas de neputința lor"¹⁶.

Sf. Ioan Gură de Aur (?407): "Un

om ca toți oamenii nu poate să facă minuni după moarte; mucenicul însă poate săvârși multe și mari minuni. Nu te uita, dar, la aceea că trupul mucenicului zace înaintea gol și lipsit de activitate sufletească, ci uită-te la aceea că în el sălășluiește o altă putere mai mare decât însuși sufletul, adică harul Sfântului Spirit, care prin lucrările sale cele minunate ne încredințează pe noi despre adevărul Învierii prin minunile pe care le face"¹⁷.

Sf. Augustin (?430) relatează despre mai multe minuni săvârșite, în fața multor martori, prin moaștele Sf. Martir Ștefan¹⁸.

Sf. Ieronim (?430): "Eu nu zic că noi adorăm moaștele martirilor, pentru ca să nu slujim creaturii mai mult decât Creatorului. Ci noi cinstim moaștele martirilor, ca să adorăm dumnezeiește pe Acela ai cărui martiri sunt ei, noi cinstim pe servitorii, așa ca cinstirea lor să treacă la Stăpânul, care a zis: "Cel ce vă primește pe voi, pe Mine mă primește"¹⁹.

Sf. Ioan Damaschin (?749): "Stăpânul Cristos ne-a dat ca izvoare mântuitoare moaștele sfinților, care izvorăsc în multe chipuri faceri de minuni și dau la iveală mir cu bun miros. Nimeni să nu fie necredincios. Căci prin voința lui Dumnezeu a izvorât în pustiu apă din piatră tare (Exod 17,5; Numeri 20,7-11) și din falca măgarului apă pentru Solomon, căruia îi era sete (Jud. 15,19), este de necrezut ca să izvorască mir binemiositor din moaștele mucenicilor? Cu nici un chip, pentru cei care cunosc puterea lui Dumnezeu"²⁰.

Conciliul al VII-lea ecumenic (787) - "ținut împotriva iconoclasmului și pentru restabilirea cultului icoanelor - a hotărât pentru totdeauna a se cinsti sfintele moaște ca și Sfânta Evanghelie, Sfânta Cruce și sfintele icoane, sub pedeapsa caterisirii clericilor și a excomunicării mirenilor din Biserică, dacă nu vor cinsti sfintele moaște, sfintele icoane și celelalte obiecte sfinte"²¹.

Concluzie:

Biserica are un cult al relicvelor sfinte sigur autentice (adică acele

trupuri neputrezite ale sfinților, sau rămășițe din trupurile lor, sau oase, sau îmbrăcăminte, sau obiecte rămase de la ei, prin care Dumnezeu și-a arătat și își arată atotputernicia Sa în săvârșirea minunilor văzute), cult instituit pentru preamărirea lui Dumnezeu și cinstirea sfinților Săi, pentru ajutorarea creștinilor în necazurile lor sufletești și trupești și pentru întărirea lor în credință.

Totdeauna Biserica și-a manifestat practic învățătura despre cinstirea deosebită a sfintelor moaște, a relicvelor sfinte. Astfel:

- a zidit altare și a înălțat biserici pe mormintele sfinților martiri încă din primele secole: pe moaștele Sf. Ignațiu (?104), ale Sf. Policarp (?166) etc;

- a rânduit zile de sărbătoare în amintirea aflării ori a strămutării unor relicve sfinte: 17 ianuarie: cinstirea lanțului sfântului, măritului și întru tot lăudatului Apostol Petru; 27 ianuarie: aducerea moaștelor Sf. Ioan Gură de Aur la Constantinopol (în anul 380); 29 ianuarie: aducerea la Constantinopol (445) a moaștelor Sf. Ignațiu al Antiohiei ; 24 februarie: Prima și a doua aflare a capului Sf. Ioan Botezătorul (453); 2 mai: aducerea moaștelor Sf. Atanasie cel Mare la Constantinopol (373); 25 mai: a treia aflare a capului Sf. Ioan Botezătorul (853); 2 iulie: Așezarea veșmântului Sfintei Fecioare Maria în biserica Vlaherne (458); 2 august: aducerea la Ierusalim a moaștelor Sf. Arhidiacon Ștefan (415); 25 august: aducerea moaștelor Sf. Ap. Bartolomeu la Veneția (830); 31 august: așezarea în raclă a Brâului Maicii Domnului (sec. IX) etc;

- a organizat pelerinaje, călătorii pioase, la locurile unde se aflau moaștele diferiților sfinți;

- i-a învățat pe credincioși temeierile cinstirii relicvelor sfinte și a apărării această învățătură de rătăcirile ereticilor.

"Venerația relicvelor are ca sigură justificare cinstirea minunilor pe care Cristos le săvârșește prin slujitorii Săi, sfinții, pentru a-i îndemna pe credincioși să le urmeze exemplul"²².

¹ Tertulian Langa, *Credo dicționar teologic creștin din perspectiva ecumenismului catolic*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997 p.13

² Exod 3,5

³ Numeri 19,11-13

⁴ Geneză 3,19

⁵ Geneză 5,24; Evrei 11,5

⁶ IV Regi 2,11

⁷ Matei 17,3-5

⁸ Matei 27,52-53

⁹ Ioan 17,19

¹⁰ II Timotei 2,21

¹¹ Ioan 14,23; 15,4; I Corinteni 3,16-17; 6,19-20

¹² Ioan 1,12; Romani 8,14-17; Galateni 4,56

¹³ Galateni 2,20

¹⁴ Filipeni 1,21

¹⁵ II Petru 1,4

¹⁶ Sf. Ambrozio- *Epistulae* 22, 9 - *Cuvântare la aflarea moaștelor Sf. Gervasii* (cit. apud. Ioan Mircea în vol. *Îndrumări misionare*, Editura Institutului biblic și de misiune al BOR, București, 1986, p.850)

¹⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvântare la amintirea Sf. Mucenic Vavila*, P.G., L 529 (cit. apud. Ioan Mircea în vol. *Îndrumări misionare*, Editura Institutului biblic și de misiune al BOR, București, 1986, p.849)

¹⁸ Sfântul Augustin, *De civitate Dei*, XXII,8

¹⁹ Sf. Ieronim, *Epistola către presbiterul Ruperiu*, 37,1 (cit. apud. Petre. Deheleanu, *Sectologie*, Arad, 1948, p. 173).

²⁰ S. Ioan Damaschinul, *Dogmatica*, trad. Dumitru Fecioru, București, 1938, p.278

²¹ Ioan Mircea în vol. *Îndrumări misionare*, Editura Institutului biblic și de misiune al BOR, București, 1986, p.854

²² Tertulian Langa, *Credo dicționar teologic creștin din perspectiva ecumenismului catolic*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997 p.222

Vasile-Romul POP

Autorul este preot greco-catolic la Oradea.

Serie nouă, Anul VI, Nr. 8-9 (67-68), august - septembrie 2010

Mănăstirea din hotarul Bălanului - Sălaj

Hramul "Adormirea Maicii Domnului", 15 august

Mănăstire ortodoxă de călugări, cu obște în curs de formare începând cu anul 1993
Zile de pelerinaj: 15 august și 8 septembrie

Așezare

Mănăstirea Bălan este situată în partea central sud-estică a județului Sălaj în hotarul satului Bălan într-o poiană de un pitoresc aparte care, de când știu oamenii locului, s-a numit "LA MĂNĂSTIRE", așezată la poalele dealului cu numele Fața Mănăstirii.

Accesul la mănăstire se face din satul Chendrea de pe DN 1G care face legătura între Jibou și Cluj-Napoca, pe Valea Almașului, aflat la 15 km de Jibou, circa 40 km de Zalău și 65 km de Cluj-Napoca.

Din drumul național, la mai puțin de un kilometru de partea nordică a satului, se desprinde spre est Ulița Morii, până la râul Almaș peste care s-a construit un pod trainic din lemn peste care pot trece automobilele fără nicio problemă.

De aici până la mănăstire, drumul pietruit, accesibil în orice anotimp, însoțește Pârâul Cornilor ce desparte cele două șiruri de dealuri așezate pe direcția est-vest urmând poalele dealurilor dinspre nord. N-ai cum te rătăci pentru că este singurul drum întreținut, dar și pentru că este însoțit de linia electrică ce are ca punct final, după circa 3 km, tocmai mănăstirea.

Mai departe, spre răsărit, sunt locuri mai puțin bătute de piciorul omului, codrii seculari cu legendele lor; dealul Hagăului, pădurea Blidarului, Poiana Cocoșului, ceva mai departe cătunul Poiana Spinului, iar peste dealurile din partea de sud, satul Trestia.

Pe versantul opus mănăstirii se întinde o altă poiană largă, mărginită din trei părți de pădure - **FUNDĂTURA** - cu un izvor rece și cristalin, cunoscut loc de popas și recreere.

Complexul mănăstiresc ca atare este așezat într-o poiană întinsă ce pătrunde ca o nișă între doi versanți cu pante accentuate ce parcă ocrotesc construcțiile și oferă umbră, verdeață, răcoare și loc de reculegere.

Istoric

Așezarea monahală situată între hotarele satelor Bălan și Chendrea pe care tradiția locală o atribuie secolului al XIV-lea (cel mai târziu al XV-lea) a fost la începuturi o bisericuță ridicată la vremea aceea ca loc de închinare pentru sătenii din cătunul PRISLOAPE - situat la nord față de așezarea mănăstirii și cei din satul Chendrea care, la acea vreme era așezat pe DOSUL TINII, platoul situat pe direcția sud-vest față de mănăstire.

Satele de pe Valea Almașului sunt atestate documentar din anul 1350. Dar cu siguranță ele existau cu mult timp înainte. Analele ungurești amintesc că în timpul cuceririi Transilvaniei de către unguri, aceștia au întâmpinat "dărză împotrivire la Căpuș și pe Valea Almașului".

De bună seamă locuitorii acestor ținuturi aveau și biserici în care se închinau și dădeau mulțumire lui Dumnezeu. Despre prima bisericuță nu știm decât că, probabil, era așezată spre

răsărit față de locația actuală a mănăstirii, pe această direcție, găsindu-se urmele unei vetre locuite.

Biserica se înnoiește cel mai târziu la începutul secolului al XVII-lea. Este locașul pe care sătenii l-au strămutat în sat în timpul revoluției de la 1848 în locul numit Cricova, unde dăinuie și astăzi.

Conscripția lui Bucov din 1760-1762 ignoră existența mănăstirii pierdută departe, între dealurile împădurite, spre care accesul era în cel mai bun caz o simplă potecă și înscrisă la Bălan o singură biserică ortodoxă, cu 140 de familii, în mod sigur biserică de lemn din Josăni, construită la 1695 și care a slujit satului Bălan până nu demult.

Așezarea mănăstirii în mijlocul pădurilor, departe de drumurile circulante au salvat-o, probabil, de la distrugere și în același timp, a oferit adăpost și călugărilor ortodocși de la mănăstirea Strâmba atunci când aceasta a fost luată în stăpânire de către călugării greco-catolici.

De altfel, potrivit tradiției locale, începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea mănăstirea a avut cei mai mulți viețuitori dovadă fiind și numeroasele cărămizi și pietre prelucrate găsite pe terenurile care au fost în proprietatea mănăstirii.

Cu timpul, dată fiind relativa apropiere, între cele două mănăstiri s-au stabilit relații de colaborare care au dăinuit până aproape de jumătatea secolului al XX-lea în ciuda faptului că erau de confesiuni diferite.

BISERICA ACTUALĂ A MĂNĂSTIRII a continuat firul existenței vechiului lăcaș strămutat și a fost ridicată prin anul 1860, mai întâi sub forma unui frumos altar din lemn de stejar, îmbinat în "crestături" și acoperit cu șindrilă, în jurul prestolului bisericuței strămutate, prestol care a rămas pe vechiul loc. După anul 1890 credincioșii din Bălan au construit și naosul și pronaosul întregind construcția după planul și pe locul vechii bisericuțe.

În anul 1915 în partea de sud a mănăstirii s-a construit un

foișor circular de formă octogonală, cu fundație de piatră sprijinit pe opt stâlpi de stejar. Inițial foișorul a fost acoperit cu șindrila, dar mai târziu, peste șindrila s-a pus tablă zincată. În foișor preoții slujeau Sf. Liturghie atunci când bisericuța se dovedea neîncăpătoare. Inițiativa acestei construcții inedite se leagă de numele preotului paroh de Bălan, Ioan Pop, ginerele preotului Ioan Nossa din Trestia.

De numele acestui vrednic preot, originar din Miluani, și a vrednicei sale soții Maria se leagă construirea, prin anul 1926, pe latura sudică a mănăstirii, a unei interesante biserici pavilionare, necesară adăpostirii pelerinilor în caz de ploaie în timpul ofierii slujbelor religioase.

Au existat perioade, dificil de precizat, când, din diferite motive nu au viețuit călugări la mănăstire, dar pelerinajele n-au încetat și se oficiau sfintele slujbe la sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului, hramul mănăstirii, de către preoții din satele învecinate.

Până în anul 1958, la 15 august, de Sfântă Mărie-Mare, la biserica mănăstirii slujea un sobor de 10-15 preoți sosiți de pe raza județului Sălaj împreună cu sute de credincioși de pe Valea Almașului, Valea Agrijului și Valea Someșului.

Începând cu anul 1959 autoritățile locale n-au mai acceptat prezența la mănăstire a preoților din alte comune cu intenția vădită de a întrerupe pelerinajul la mănăstire. Din anul 1970 până în 1983 pelerinajul și slujbele la mănăstire au încetat, iar biserica, foișorul și biserica pavilionară au început să se deterioreze.

În această situație credincioșii din Bălan au început în anul 1981 lucrările de reparații pornind de la acoperiș care a fost învelit cu tablă. Toate reparațiile au fost suportate prin contribuția benevolă a celor 400 de familii de credincioși ortodocși din Bălan.

În ziua de 15 august 1983 s-a reluat pelerinajul la mănăstire, ocazie cu care s-a făcut și sfințirea lucrărilor. Chiar dacă au fost admiși la mănăstire numai preoții din comuna Bălan, sutele de credincioși, veniți din toate părțile județului, n-au putut fi opriți.

În anul 1993 a fost reînființată mănăstirea de călugări Bălan, la început cu doi viețuitori. Astăzi, în 2010, la mănăstire sunt 4 viețuitori. În această perioadă s-au făcut ample lucrări de reparații, s-a construit corpul de chilii, s-a introdus curent electric și apă curentă.

Întreaga mănăstire a prins viață și așteaptă, primitoare, credincioși de pretutindeni.

Între legendă, tradiție și adevăr

Existența unui lăcaș de cult pe vatra actualei mănăstiri încă din zorii mileniului al doilea, dacă nu mai devreme, nu poate fi pusă la îndoială, gândindu-ne că aceste ținuturi au fost locuite din cele mai vechi timpuri.

Singurul document, Antimisul episcopului Dionizie Novacovici, care nu este datat, ne-ar îndreptăți să plasăm începutul existenței mănăstirii destul de târziu, între anii 1762-1770 când Biserica Ortodoxă Română avea în fruntea ei pe acest episcop. Se poate presupune că biserica strămutată în sat ar fi fost construită în 1792, pe locul alteia mai vechi, devastată în perioada persecuțiilor or "uniației". ținând seama că satul Bălan era așezat pe un drum circular,

expus continuu șicanelor catolicilor putem presupune că localnicii și-au ales locul de închinare departe la 3-4 km de sat, întemeind cătunul Prislop. Poate așa se explică faptul că Bălanul, în ciuda tuturor presiunilor și încercărilor, a rămas, de-a lungul secolelor, ortodox.

În lipsa unor documente, de altfel specifice culturii transilvane de la hotarul dintre primele două milenii, suntem nevoiți să apelăm, ca în multe alte cazuri, la tradiția locală transmisă din generație în generație.

Astfel, există convingerea oamenilor locului, susținută, se pare, și de unele vagi trimiteri din înscrisurile parohiei ortodoxe, că domnitorul Moldovei, Ștefan cel Mare și Sfânt, cu ocazia întemeierii ctitoriilor sale din Transilvania, bisericile episcopale ale Vadului și Feleacului, auzind despre osârdia călugărilor de la mănăstirea din hotarul Bălanului, ar fi înzestrat-o cu icoane, vase de cult și odoare scumpe din aur și argint și care, în timpul prigoanei împotriva ortodocșilor de la începutul secolului al XVIII-lea, spre a-i "convinge" să treacă la catolicism, călugării ar fi îngropat lucrurile scumpe fie pe terenul din preajma mănăstirii, fie în albia pârâului mănăstirii.

În tradiția locală, biserica strămutată în timpul revoluției de la 1848 își are legenda ei. Se spune că unul din căpitani de oaste ai Crăișorului Munților, Avram Iancu, ar fi fost din Bălan, pe numele său de familie Georgea. Și astăzi în satul Bălan există numeroase familii cu acest nume. După înfrângerea revoluției cătanele împăratului l-au căutat pe acesta în satul de baștină și neafându-l s-au răzbunat pe soția care era însărcinată, străpungând-o cu baioneta.

La vremea aceea satul Bălan era așezat pe malul drept al Almașului în timp ce în stânga râului, până la dealurile din partea de vest, se întindea un câmp larg și mănăs. Drept represalii ungerii au hotărât să colonizeze acest șes cu secui aduși din partea de răsărit a Transilvaniei.

Preotul, împreună cu învățătorul și primarul din sat ar fi aflat din surse oficiale de intențiile ungerilor, au adunat obștea satului și au hotărât să aducă biserica mănăstirii din hotar și să o așeze în mijlocul șesului. Biserica a fost demontată piesă cu piesă într-o singură zi, transportată noaptea cu douăzeci de care cu boi, cu roțile înfășurate în paie ca să nu facă zgomot, și montată a doua zi în locul numit Cricova. Ca totul să pară veridic "au închipuit" și câteva zeci de morminte fictive în jurul bisericeții.

La sosirea secuilor, găsind biserică și cimitir ortodoxe au refuzat să se așeze în acel loc și au plecat spre alte zări.

Strămutându-se biserica în sat, sfântul prestol a rămas descoperit în mijlocul poienii, supus vicisitudinilor naturii: vânturi, ploi, zăpadă, arșiță. A stat uitat de oameni până când o întâmplare providențială le-a amintit că nu se cuvine ca Sfânta masă pe care s-au săvârșit Sf. Taine să rămână sub cerul liber. Într-o primăvară câțiva copii din Bălan au ajuns cu oile pe care le pășteau până la mănăstire. În joacă, unul dintre ei s-a urcat pe Sfânta masă de pe care a căzut. Și, deși înălțimea mesei nu depășea 100-120 cm, iar pământul era moale, îmbibat cu mustul zăpezii care tocmai se topise, băiatul a murit pe loc.

Sătenii, oameni cu frica lui Dumnezeu, și-au dat seama că acesta era un semn dumnezeiesc și totodată pedeapsă pentru că au lăsat în voia vitregiilor naturii Sfânta masă pe care s-a săvârșit sute de ani Sf. Liturghie.

În urma acestei întâmplări o familie mai înstărită din Bălan, de-a lui Casian, care nu avea copii, au ridicat în jurul Sf. mese un altar frumos din lemn de stejar cioplit cu măiestrie, îmbinat

în creștături și acoperit cu șindrila adusă de mocani din părțile Huedinului. Pentru fapta lor creștinească Dumnezeu le-a dăruit copii.

Despre strămutarea bisericii de la mănăstire există și altă versiune, mai puțin legendară, dar poate mai aproape de adevăr, susținută de martori oculari ai acelor vremuri, gospodari de frunte ai satului, demni de crezare: Pop Zaharie, decedat în 1906, la vârsta de 79 de ani, Ianchiș Ioan a lui Casian, decedat în 1907, la vârsta de 91 de ani, Georgea Petre a lui Iosivaș, decedat în 1906, la vârsta de 78 de ani, Ianchiș Grigore a Helerii, mort în 1916, la vârsta de 82 de ani și Rodina Ioan, învățător, decedat în 1917, la vârsta de 80 de ani.

În urma revoluției din anul 1848 și românii de pe Valea Almașului își doreau libertate, egală îndreptățire, dar mai ales să fie stăpânii pământului pe care îl munceau.

În primăvara anului 1949, sătenii din Bălan, ca să dobândească o livadă din imediata apropiere a satului, ce aparținea familiei nemeșești Hatfaludi din satul Brusturi, au demolat mănăstirea, au transportat-o cu carele cu boi în sat, ridicând-o în acea noapte până la acoperiș. Proprietarii, fiind anunțați de omul lor de încredere au venit în sat cu pandurii care i-au împrăștiat pe săteni, sistând lucrările. Restul materialelor au rămas împrăștiate împrejur până în 1851, când în urma legii de expropriere, pământul respectiv a fost atribuit parohiei ortodoxe ca loc de cimitir, iar biserica a fost terminată în toamna aceluiași an.

Pe locul mănăstirii demolate a rămas pristolul expus vitregiilor naturii. Unul din copiii care pășteau oile, servitorul învățătorului Simion șchiopu, așezându-se pe pristol ca să-și aranjeze opincile, din acea clipă a rămas mut.

Această întâmplare l-a îndemnat pe Ianchiș Ionaș a lui Casian, om cu frica lui Dumnezeu, împreună cu preoții Crăciun

și Dumitru Georgea să pună pristolul sub adăpostul unui altar lângă care s-a ridicat apoi și biserica de lemn, devenită loc de pelerinaj pentru creștinii ortodocși din protopopiatul Ungurașului care cuprindea circa 25 de parohii.

A doua jumătate a secolului al XX-lea a adus vremuri vitrege și tulburi pentru întreaga biserică. Nu a făcut excepție nici mănăstirea Bălan. Mai întâi autoritățile locale - Consiliul Popular al comunei Bălan - au permis accesul la mănăstire doar preoților și credincioșilor din comună. Mai apoi, între anii 1970-1983, pelerinajul la mănăstire a fost întrerupt și din cauza preoților din satele comunei asupra cărora organele de partid și securitatea exercitau presiuni și amenințări. În acei ani toate construcțiile au început să se ruineze nefiind întreținute. Sătenii din Chendrea s-au oferit să preia mănăstirea cu terenul aferent și în câțiva ani să facă toate reparațiile necesare și au și început demersuri oficiale la protopopiatul Zalău.

Numai că bălănenii n-au fost de acord cu inițiativa celor din Chendrea, au convocat adunarea parohială în frunte cu preotul paroh care le-a propus să dărâme biserica pavilionară, se pare cea mai afectată, și să repare doar bisericuța și foișorul, acestea necesitând cheltuieli mai mici. Credincioșii n-au acceptat această variantă și au trimis la fața locului doisprezece membri ai adunării parohiale, printre ei fiind și meșteri lemnari, care au constatat că se pot face ușor și nu cu multă cheltuială toate reparațiile.

Începând cu anul 1981 prin stăruința credinciosului Rus Vasile, ulterior ales episcop, s-au început reparațiile la mănăstire înlocuindu-se mai întâi căpriorii și grinzile distruse și prin bunăvoința lui Mărcean Ioan (Nașu) din Chechiș, pădurar, care a oferit gratuit tot materialul lemnos necesar. Peste șindrila, în mare parte compromisă, s-a învelit acoperișul cu tablă galvanizată. În locul padimentului de scândură din naos și

pronaos s-a turnat șapă de beton. S-au reparat apoi biserica și foișorul, toate cheltuielile ridicându-se la suma de 70.000 lei provenind din contribuțiile benevole ale bălănenilor. Reparațiile au fost terminate în anul 1983, an în care, la 15 august, de Sfântă Mărie-Mare s-au sfințit lucrările și s-a reluat pelerinajul la mănăstire, dar numai de către preoții și credincioșii din comună.

Arhitectura mănăstirii

Biserița strămutată din hotar dăinuie și astăzi în colțul cimitirului din Bălan - adevărată bijuterie din lemn, de mici dimensiuni, având un plan dreptunghiular, cu absida poligonală, cu cinci laturi. Consolele cioplite, dispuse în "coadă de rândunică", se intersectează în perechi la absidă, date fiind proporțiile reduse ale acesteia. După strămutarea în sat i se adaugă, pe latura sudică, o prispă cu stâlpi ciopliți și un turn scund cu foișor simplu peste pronaos.

În interior, biserița este acoperită cu tavan drept în pronaos și cu boltă, ușor curbată, terminată cu un mic timpan spre est, în altar. Naosul are bolta semicilindrică ușor retrasă de la pereți, sprijinită pe un arc transversal, cioplit, și pe o grindă-meșter decorată cu bumbi și rozete. Decorul bolții vine în sprijinul datării timpurii a acestei biserițe.

O dovadă în plus pentru vechimea construcției este și peretele plin dintre pronaos și naos, străpuns numai de o mică intrare semicirculară precum și catapeteasma cu două intrări.

În prezent biserica este renovată, prin grija consiliului local, s-a refăcut acoperișul din șindrilă. Din păcate, chiar dacă cu bune intenții, atât în interior cât și în exterior peste lemnul pereților s-a așternut un strat subțire de tencuială, cu scop de protecție, care, credem că ar trebui înlăturat, sub asistență de specialitate punând astfel vechea biseriță în adevărata sa valoare.

Biserica actuală a mănăstirii are același plan dreptunghiular ca și biserica strămutată, cu absida decroșată, pentagonală, cu un turn scund cu foișor deasupra pronaosului, terminat cu un mic turn conic în vârful căruia străjuiește Sf. Cruce.

Biserica are lungimea de 15 metri, lățimea de 5 metri și înălțimea de 5-6 metri. Naosul este despărțit de pronaos de un perete din bârne de stejar în mijlocul căruia este ușa de intrare în naos. Altarul este despărțit de naos printr-o catapeteasmă de lemn de stejar, intrarea în altar făcându-se printr-o singură ușă. Are bolta semicirculară din scândură de brad și pardoseală de pământ. Atât interiorul cât și exteriorul pereților este acoperit cu un strat subțire de tencuială cu mortar din nisip și var.

Acoperită inițial cu șindrilă, după deprecierea acesteia, fiind mai greu de procurat, acoperișul a fost învelit într-o primă fază cu carton asfaltat și apoi cu tablă.

Deși este luată în evidența monumentelor istorice până acum nu s-au alocat fonduri pentru reabilitare și readucerea ei la adevărata valoare, toate reparațiile și intervențiile - unele nefericite - au fost realizate prin contribuția credincioșilor și a unor sponsori generoși.

Foișorul, de formă octogonală, s-a construit la câțiva metri în partea de sud a bisericii, prin anul 1915. Construirea lui a fost necesară pentru că an de an numărul credincioșilor veniți la mănăstire de 15 august era tot mai mare, iar soborul de preoți care slujeau Liturgia ajungea la un număr de 10-15, încât

biserica se dovedea neîncăpătoare, iar foișorul era soluția pentru oficierea în bune condiții a Sf. Liturghii.

Așezat pe fundație de piatră, opt stâlpi de stejar sprijină acoperișul, inițial acoperit cu șindrilă peste care a fost așternută ulterior tablă zincată. Intrarea în foișor se face prin partea de apus.

Biserica pavilionară, o construcție inedită, realizată din inițiativa și pe cheltuiala preotului paroh al satului Bălan, Pr. Ioan Pop, și a soției sale Maria, la rândul ei fiica preotului Nossă Ioan din Trestia, era mai mult decât necesară numărului tot mai mare de pelerini mai întâi că biserica, de dimensiuni modeste, devenise de mult neîncăpătoare și apoi pentru adăpostirea acestora, mulți sosiți din ajunul sărbătorii.

Întreaga lemnie necesară acestei construcții a fost prelucrată de către meșterul local Stroian sub directă supraveghere a Pr. Pop Ioan.

Și biserica pavilionară respectă planul dreptunghiular, cu absida poligonală, cu cinci laturi. Pronaosul adăpostește cafasal sprijinit pe grinzi de brad fixate pe stâlpi de susținere din stejar. Deasupra pronaosului a fost construit un turn mic cu foișor. Bolta este semicirculară, din scândură de brad, iar altarul este despărțit de naos de catapeteasma din scândură de brad cu trei intrări. Pereții sunt realizați dintr-o suită de arcade inițial deschise.

Dimensiunile ei sunt mai generoase decât ale vechii biserici: lungimea de 25 metri, lățimea de 8 metri, iar înălțimea de 7-8 metri.

Pelerinaje și procesiuni

Credincioșii de toate confesiunile creștine au fost dintotdeauna plini de evlavie față de Fecioara Maria, mama care și-a sacrificat Unicul Fiou pentru mântuirea întregului neam omenesc. Ei îi adresau cereri, rugăciuni, dorințe la toate slujbele religioase, dar mai ales în timpul manifestărilor de pietate colectivă - pelerinaje, procesiuni și reuniuni mariane.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea pelerinajele și procesiunile dedicate Sf. Maria au cunoscut, în Transilvania cea mai mare amploare.

Acestea erau favorizate de marea apreciere de care se bucura Fecioara Maria în întreaga societate, dar și de faptul că cele două sărbători principale, dedicate ei, erau situate în timpul verii - Adormirea Maicii Domnului sau Sfânta Mărie-Mare în 15 august, sau la începutul toamnei - Nașterea Maicii Domnului sau Sfânta Mărie-Mică, la 8 septembrie, când, de regulă, vremea este frumoasă.

Asemenea practici devoționale erau obișnuite atât în mediul ortodox cât și în cel greco-catolic. În timpul pelerinajelor credincioșii de aceeași confesiune sau de confesiuni diferite stabileau între ei relații de coeziune și solidaritate religioasă.

Pelerinajele erau precedate de oficierea Paraclisului Maicii Domnului în fiecare seară din postul Sf. Maria (1-15 august).

Între confesiunile ortodoxă și greco-catolică existau permanent influențe și împrumuturi reciproce cunoaștere și acceptare frățească.

La începutul secolului al XX-lea mănăstirea din hotarul Bălanului devenise un adevărat centru ortodox de pelerinaj, la concurență cu mănăstirea greco-catolică de la Strâmba, aflată la distanță relativ mică una față de alta.

Inițial, preoții celor două mănăstiri trăiau în cele mai bune

relații, slujind împreună Sf. Liturghie, iar preoții ortodocși, în fruntea enoriașilor participau activ la pelerinajele organizate la Mănăstirea Strâmba începând cu anul 1882. Asta, până când preoții ortodocși au început să fie tratați cu răceală mai ales de către preoții uniți din generațiile mai tinere, totul culminând în anul 1889 când preoților ortodocși li s-a dat de înțeles că locul lor nu mai era acolo.

Acesta a fost motivul pentru care, în 1890, protopopul de atunci al Ungurașului (Românași), Pavel Roșca propune reînființarea mănăstirii din hotarul satului Bălan și inițierea pelerinajelor în 15 august și 8 septembrie. În anul următor, 1891, s-a organizat primul pelerinaj la mănăstirea Bălan și care s-a bucurat de un mare succes, iar în anii care au urmat numărul participanților a fost din ce în ce mai mare și datorită învățătorilor, preoților și cantorilor din comunele învecinate care au popularizat, organizat și condus procesiunile de credincioși.

Dar, după realizarea Marii Uniri din 1918, în loc de o intensificare a pelerinajelor s-a produs un regretabil regres, numărul pelerinilor scăzând an de an până prin 1928, când intervine vrednicul paroh al Bălanului, Ioan Pop, care cerea, sprijinit de protopopul de Românași, Ioil Ghiuruțan (Ghiuruțan?!) reorganizarea pelerinajului și intensificarea cultului Fecioarei Maria, deoarece... nu numai că nu poate aduce niciun folos, ci din contră... (avea în vedere pelerinajul din 1928).

El propunea, printre altele, următoarele acțiuni: obligativitatea prezenței tuturor preoților și cantorilor care să-i conducă pe pelerini din parohia lor, amenajarea corespunzătoare a Mănăstirii Bălan și a împrejurimilor, interzicerea actelor de comerț pe o rază de un kilometru ș.a..

Roadele acestor măsuri n-au întârziat să apară astfel că, perioada de apogeu a pelerinajelor a constituit-o anul 1935, când numărul de credincioși ortodocși, sosiți la mănăstirea Bălan, a fost net superior celor greco-catolici de la Mănăstirea Strâmba.

Mulți pelerini soseau la mănăstire în ajunul sărbătorii, 14 august. Cei mai în vârstă privegheau și se rugau peste noapte în biserică, iar cei tineri rămâneau în biserică pavilionară și în foișor sau pur și simplu sub cerul liber când numărul lor era foarte mare, cântând până noaptea târziu cântări închinare Sf. Maria. Când numărul celor sosiți din ajun era deosebit de mare unii își făceau colibe și înoptau la poala pădurii din imediata apropiere unde încingeau focuri în jurul cărora cântau până târziu în noapte.

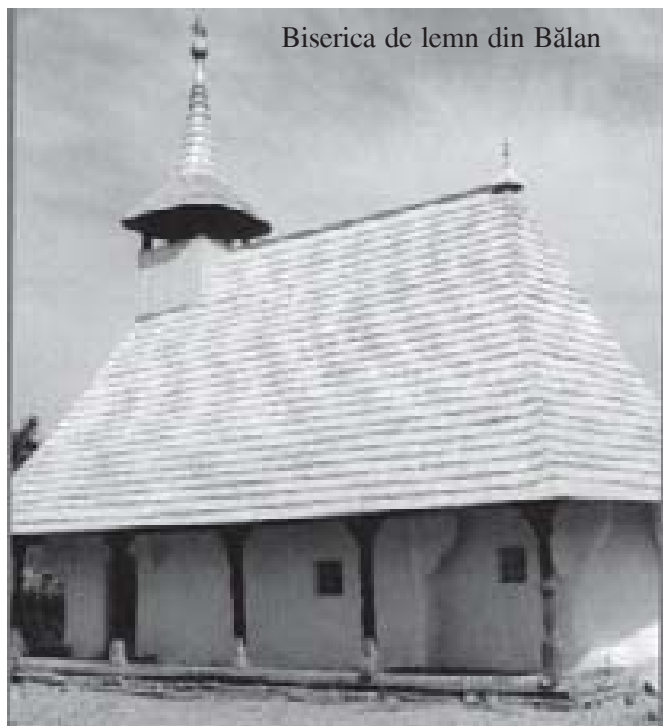
În dimineața praznicului Adormirii Maicii Domnului soseau procesiunile din satele de pe Valea Almașului, a Agrijului și chiar de pe Someș. Pelerinii veneau încolonați cu prapori și cu icoana Maicii Domnului împodobite frumos cu șterguri și cununi de spice, în fruntea lor. De obicei erau întâmpinați de preotul lor sau de un grup de preoți cu Sf. Evanghelie și cu Sf. Cruce la intrarea în incinta mănăstirii unde este ridicată o răstignire.

Era în firea lucrurilor ca cea mai numeroasă și mai impresionantă procesiune să fie cea a bălănenilor, în fruntea căreia venea cântând corul, Societății culturale "Episcopul Nicolae Ivan", cel mai bun cor pe patru voci din tot protopopiatul, care făcea repetiții aproape zilnic și cânta în biserică la Sf. Liturghie, dar participa și la toate sărbătorile oficiale.

În fața răstignirii se făceau trei închinăciuni, se înconjura răstignirea de trei ori, apoi, în grup se înconjura tot de trei ori

Serie nouă, Anul VI, Nr. 8-9 (67-68), august - septembrie 2010

MONOGRAFII

Biserica de lemn din Bălan

biserica mănăstirii și biserică pavilionară.

Sf. Liturghie începea la ora 10 și se termina în jurul orei 12. Înainte de Liturghie, uneori și în timpul nopții, preoții mărturiseau credincioșii. După împărtășirea credincioșilor se ținea predica urmată de taina Sf. Maslu. Serviciul religios se încheia de obicei pe la ora 14.

În final toți participanții erau serviți cu mâncare gătită de credincioșii din satele Bălan și Chendrea.

În ultimii ani s-a reluat obiceiul pelerinajului la mănăstire și numărul credincioșilor este din ce în ce mai mare și datorită accesului ușor spre mănăstire, și frumuseții locurilor și așezământului monahal, dar mai ales sporirii numărului celor evlavioși.

Vasile BURIAN

BIBLIOGRAFIE

- Dănuț, Pop, Cultură și societate în județul Sălaj (1918-1940), Editura Caiete Silvane, Zalău, 2000, p. 168-169.
- Ioan, Godea, Ioana Cristache-Panait, Monumente istorice bisericesti din Eparhia Oradiei, BISERICILE DE LEMN, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, Oradea, 1978, p. 245-254.
- Gheorghe, Săia, Monografia satului și bisericii din Chendrea, Arhiva parohiei Chendrea, p. 56-61.
- Lavinia, Buda, Practici devoționale mariane din Sălaj la începutul secolului al XX-lea, în Caiete Silvane, nr. 64, 2010, p. 38-39.
- *** Sălaj, Monografie, Editura Sport-Turism, București, 1980, p. 41
- *** Arhivele Naționale, Direcția Județeană Sălaj, Fond Prtopopiatul Ortodox Românași, Dosar 176/1912-1939, fila 8-9.
- Idem, Dosar 70, fila 24.
- Ibidem Dosar 71, fila 132, 133.
- Adriana, Almășan, Monografia comunei Bălan din județul Sălaj, Lucrare de licență, Facultatea de Litere, Universitatea de Nord Baia Mare, coord. Științific Delia Suiogan, Baia Mare, p. 234, 236.

Preotul Ion Petrică:

"Am ales teologia din dorința de a-l cunoaște pe Dumnezeu"

această școală.

Îmi aduc aminte că de multe ori în pauză discutam cu el diferite teme și în afara școlii ne-am întâlnit de multe ori, locuiam destul de aproape unul de celălalt și Ionică, cum îi spun eu, este prieten cu fiul meu Claudio.

Ionică este un tânăr inteligent, plin de înțelepciune, cu mult bun simț și mai presus de toate un OM minunat.

Părintele Ioanichie, cum este cunoscut în viața monahală a făcut din Mănăstirea "Sfântul Ilie" de la marginea Vasiovei lui Tata Oancea o bucățică de rai. Aici la biserica din mănăstire după o slujbă ținută de părintele Petrică oamenii se înalță spre ceruri și Dumnezeu coboară pe pământ.

Adalbert GYURIS: - De ce ți-ai ales teologia? De ce preot la mănăstire?

Preot Ion PETRICĂ: - Deși am iubit matematica, fizica, chimia, mai precis, științele exacte, am ales, sau mai bine zis Dumnezeu m-a ales să mă apropiu și să caut cunoașterea și chiar mai presus de cunoaștere, adică întâlnirea și unirea tainică cu Dumnezeu, care se află în teologie. Când spun că se află în teologie, mă gândesc la viața în Dumnezeu și nu la latura ei gnoseologică (științifică). Evagrie Ponticul în *Filocalia* volumul 1 (traducere, introducere și note ale marelui teolog român părintele Dumitru Stăniloac) la *Cuvânt despre rugăciune*, poziția 60, mărturisirea următoare: "*Dacă ești teolog, roagă-te cu adevărat: dacă te rogi cu adevărat, ești teolog.*". Așadar, am ales teologia din dorința de a-L cunoaște pe Dumnezeu și de a trăi cu El prin rugăciune adevărată. Însă nu este așa de ușor, pentru că aceasta este calea care duce la cea mai mare și la cea mai importantă comoară pentru om. Adevărata noastră comoară este Dumnezeu și trăirea împreună cu El.

Am ales să fiu preot la mănăstire,

pentru că nu m-am căsătorit și, în viitor, doresc să îmbrățișez monahismul în forma sa oficială, adică depunerea voturilor monahale: castitate, ascultare și sărăcie de bunăvoie. Monahismul răsăritean oferă un alt mod de viață, diferit total de modul de viață al lumii contemporane. Monahul este o ființă eshatologică, adică o ființă a veșniciei, care în această viață pământească luptă cu Hristos spre a se înveșnici în Hristos. Taină mare este această cale a sfințeniei!

- Eu sunt catolic, tu ești ortodox, care este marea deosebire dintre cele două religii ?

La întrebarea aceasta trebuie precizate câteva aspecte. Ortodoxia și Catolicismul nu sunt două religii. Creștinismul este unul. Diferențele sunt date pe latură dogmatică, liturgică etc. Și nu cred că este cazul de a începe expunerea unui paralelism între cele două Biserici. Important este un alt aspect: între mine și tine există o împreună-viețuire. Așadar, avem un punct comun: Hristos Domnul. Când suntem în Hristos diferențele confesionale devin probleme secundare. Sigur, este mai greu din punct de vedere dogmatic sau din punct de vedere liturgic. Aceste diferențe există, însă există și cea bucurie a iubirii...

- Există vreo speranță privind unirea celor două biserici?

Acesta este un punct extrem de sensibil, la care răspunsul meu, dacă l-aș da, ar fi ori unul speculativ (înțelegând că voi prelucra sub formă matematică informațiile pe care le dețin și voi oferi un rezultat), ori unul total subiectiv (în care expun propria părere). În schimb, pot prezenta înțelegerea asupra Bisericii Creștine pe care am găsit-o de ceva timp în *Dicționarul Evului Mediu Occidental*. În această carte este arătată diferența dintre "Biserica

-s-a născut la 9 mai 1975
-între 1994-1998 a urmat Facultatea de Teologie la "Universitatea de Vest" din Timișoara, devenind licențiat în teologie ca preot și profesor de religie

-între 1999-2003, profesor de religie la Liceul "Traian Lalescu" din Reșița

-între perioada 1998-2000 a fost diacon la Episcopia Caransebeșului
-din anul 2004 este preot slujitor și viețuitor al Mănăstirii Vasiova, din cadrul Episcopiei Caransebeșului

-vorbeste franceza bine

Cărți publicate:

- **Meditații pentru contemporani**, Ed. Marineasa, Timișoara; Pagini 100; tipar 700 buc.; 2006

- **Conceptul sentimentului de comuniune socială la Alfred Adler; o părere și completare teologică / o abordare speculativă constructivă**, Ed. Marineasa, Timișoara; Pagini 166; tipar 700 buc.; 2008

În luna noiembrie 2008, cartea a fost premiată cu "**premiul special al juriului**" la **CONCURSUL NAȚIONAL DE PROZĂ "LIVIU REBREANU"** care a avut loc în județul Bistrița-Năsăud;

- **Cuvinte vechi tâlcuite în timpuri noi**, Ed. Agnos, Sibiu, 2009, pagini 152, tipar 1000 buc. 2009

Ultimii șase ani cât am stat în România am lucrat ca dascăl la liceul din Bocșa II, în această perioadă Ion Petrică a fost elev și a terminat

apostolică" și "Biserica imperială" și cred că am spus totul. Vom avea o unitate totală a credinței atunci, când ne vom regăsi cu toții în "Biserica apostolică" și nu în cea la nivel doar de instituție. În *Tratatul de sociologie* al lui Raymond Boudon, în privința creștinismului, se arată foarte clar că procesul de industrializare a lumii (de fapt de la *Revoluția franceză* și până în zilele noastre) a "aruncat" Biserica spre o formă doar instituțională. Laicizarea în mare parte a statelor din Occident a împins Biserica mai degrabă către o formă instituțională de existență, decât către una organică de viață. Biserica era și trebuie să rămână un organism care are în centru pe Hristos. La un asemenea nivel, în care vorbim de Biserică doar ca instituție, e foarte greu să gândim unirea celor două și implicit absorbția protestantismului și a neoprotestantismului, ca să ne reîntoarcem la timpul de dinaintea anului 1054, în care creștinismul să fie doar unul singur și ca formă.

- Ce semnificație ar avea acest pas și când s-ar putea împlini?

Părerile sunt împărțite. Sunt unii care cred că nu ar fi un lucru bun ca acest pas al unirii dintre cele două Biserici să existe cândva, alții consideră că ar fi necesar pentru o asemenea lume care se desacralizează și, chiar mai mult, se dezumanizează. Nu aș da un răspuns categoric în această privință. Sunt prea multe aspecte de dezbătut și sigur nu ne-ar ajunge timpul, iar, dacă ar fi să scriu o carte despre acest aspect, nu cred că aș termina-o prea curând. Dar voi pune pe gânduri pe toți cei ce vor citi acest interviu. În cartea *Enciclopedia dezvoltării sociale*, coordonată de către profesorul universitar Cătălin Zamfir, la capitolul despre globalizare, punându-se problema dimensiunii socioculturale a globalizării, în privința unificării tuturor religiilor se spune că amalgamul religios ar putea fi realizat doar la nivelul altor religii decât cea creștină. Creștinismul iese din schema de unificare (aș putea spune demonică) pe care au "realizat-o" la nivel de religii cei ce

conduc lumea din umbră. Este foarte importantă, în aceste vremuri, unitatea de credință și mărturisirea lui Hristos la unison de către toți oamenii care cred în El. Ipotetic vorbind, o unire a creștinismului ar fi extrem de necesară, ca toți să fim una, așa, cum, de altfel, se ruga și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, însă e destul de greu. Țin foarte mult la Ortodoxie, sunt apropiat și de Biserica Romano-Catolică, însă am văzut și grupări așa-zis creștine, în care manifestarea lor pentru Dumnezeu este una care nu se potrivește deloc cu mărturisirea în duh a Bisericii Ortodoxe în care eu slujesc. De aceea, cred că va fi extrem de greu să facem o predicție în ceea ce privește unirea și trăirea sub același acoperământ în creștinism.

- Ce înseamnă scrisul pentru tine?

Scrisul pentru mine înseamnă destul de mult. Am publicat până acum trei cărți care - zic eu - în procentaj maxim mă reprezintă. Nu le-am publicat din dorința de a avea un nume, ci efectiv din bucuria de a-L mărturisi pe Hristos și prin intermediul scrisului. Lucru, de altfel, mărturisit de mine în fiecare cuvânt lămuritor / cuvânt introductiv din fiecare carte a mea. Acum vreo zece ani (prin 2000) un domn îmi sugera să scriem o carte împreună și, de bucurie, am început să visez cu ochii deschiși că voi publica o carte. Bucuria a fost mare prea devreme, deoarece nu s-a realizat acest lucru, chiar dacă eu îmi făcusem tema. La fel s-a întâmplat și un an mai târziu, când patru persoane trebuia să muncim la o carte legată de învățământul religios la nivel de liceu, însă și de această dată mi-am făcut partea, ceilalți nu, și nu a mai apărut lucrarea. Acum patru ani (în ianuarie 2006) mi-a apărut prima carte și am fost tare bucuros. Cartea, în general, este un moment de bucurie pentru mine. Unii se bucură de o mașină luxuoasă, alții de o vilă, alții de realizări financiare spectaculoase, eu mă bucur de cărți și cu atât mai mult atunci, când pot să scriu și să public despre Hristos.

- Biblia spune să nu ne închinăm la chip cioplit. Din această perspectivă, ce reprezintă icoanele ortodoxe și statuetele catolice ?

Porunca a II-a din Decalog menționează acest aspect în Vechiul Testament, la cartea Ieșire 20, 4 și urm., însă icoana nu este nici chip cioplit, nici idol, ci este o reprezentare care face trimitere la o realitate spirituală. Există trei modalități de închinare: adorarea, pe care o atribuim doar lui Dumnezeu întreit ca Persoane (Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt), preacinstirea, pe care o atribuim doar Maicii Domnului și cinstirea, prin care îi venerăm pe semenii noștri care s-au desăvârșit în Hristos. Dacă stau bine să mă gândesc, nu ar fi corect să spun că mă închin icoanelor, ci îl cinstesc pe sfântul N, sărutându-i chipul zugrăvit în icoană. Aceasta este înțelegerea profundă atunci când rostim expresia "ne închinăm icoanelor". Icoana este un obiect de cult, dar nu ne folosim de ea ca un simplu "instrument de lucru", ci ea face o trimitere reală către lumea lui Dumnezeu. Ea este fereastra care ne face să fim în comuniune cu sfinții, cu Maica Domnului, cu Mântuitorul Iisus Hristos. Sigur, există și alte mijloace de întâlnire și de unire cu Dumnezeu, cum e - spre exemplu - rugăciunea, însă, vorbind despre icoană, pot face o astfel de precizare fără a reduce experiența lui Dumnezeu doar la o reprezentare. În prima mea carte,

Meditații pentru contemporani, am două articole despre icoană, unul l-am formulat folosind un limbaj dogmatic, iar celălalt folosind un limbaj catehetic care e mai accesibil omului de rând. Îmi aduc aminte că am tratat și momentul apărut în veacul al VIII-lea al primului mileniu creștin cu privire la icoană.

Considerată a fi un idol, icoana a fost scoasă din biserică de cei ce au căzut într-o asemenea erezie. Lucrurile sunt mult mai profunde și toate pleacă de la prima erezie, arianismul, (combătută în anul 325 la primul Sinod ecumenic) prin care s-a "atacat" dumnezeirea Fiului, deoființimea și consubstanțialitatea Lui cu Tatăl, dar aici dezbaterile sunt mult mai profunde și nu intru în amănunte. Perioada legată de combaterea icoanei poartă numele de iconoclastism. Încercarea a fost mare și a ținut mult: o formă de iconoclastism există și-n zilele noastre, chiar dacă la sinodul din 787 s-a stabilit adevărata învățătură despre icoană. Aici s-a arătat rolul ei multiplu, și anume:

- **cel estetic** - acela de a împodobi biserica și de a crea un cadru anume pentru rugăciune; deși părinții spun că în rugăciune să nu-ți imaginezi nimic, totuși trebuie spus că imaginea bună și sfântă este sădită de Dumnezeu în om și ea ne este necesară alături de celelalte puteri ale sufletului, cum sunt: simțurile, opinia, înțelegerea, rațiunea. Așadar imaginația nu trebuie înlăturată, ci trebuie curățită, deoarece prin ea - după cum zice Părintele Stăniloae - avem puterea de a crea, asemănându-ne Creatorului nostru;

- **cel pedagogic** - acela de a cunoaște Sfânta Scriptură, învățătura Bisericii, istoria Bisericii, viețile sfinților;

- **cel latreutic** - de a însoți cultul Bisericii, de a-L avea pe Hristos în chip văzut alături de noi, de a o avea pe Maica Domnului, pe sfinți;

- **cel haric** - de a mijloci harul divin.

Va trebui să facem diferențierea între o icoană și un tablou religios. Icoana, în Biserica Ortodoxă, ia naștere în urma rugăciunii, a nevoinței și a stării interioare

profunde a pictorului în relația cu Dumnezeu. Există rânduiești care trebuie respectate la pictarea unei icoane. Modelul icoanei este prestabilit, trebuie să fie modelul bizantin, în care chipul nu este unul realist, ci este unul transfigurat de nevoință, de sfințenie, de lumină divină etc. Eu când mă închin - spre exemplu - icoanei lui Hristos, nu mă interesează icoana ca obiect, ci, sărutând picioarele Domnului din icoană, sărut picioarele lui Hristos din veșnicie, Cel ce poartă în veșnicie trup prin înomenire, dar transfigurat după înviere. Așadar, eu nu sărut imagini ireale, fără corespondent în realitate, ci în virtutea dumnezeirii Fiului, pot trece în duh din lumea mea în lumea Domnului și, sărutând picioarele Lui sfinte din icoana Sa, sărut în chip real picioarele Domnului meu, pentru că Dumnezeu mă poate face contemporan praznicului împărătesc pe care-l sărbătoresc indiferent care este el.

Voi încheia răspunsul la această întrebare, lăsându-l pe Sfântul Ioan Damaschin, un luptător împotriva iconoclastismului, dar și un sfânt iubitor al Icoanei icoanelor, să ne mărturisească despre sfințita icoană: *"Dar când Dumnezeu, din pricina milostivirii milei Lui s-a făcut om, cu adevărat pentru mântuirea noastră - și s-a făcut om nu cum s-a arătat lui Avraam în chip de om și nici cum s-a arătat profeților, ci s-a făcut om în chip substanțial și real - a făcut minuni, a suferit, a fost răstignit, a înviat, s-a înălțat și toate acestea s-au întâmplat în chip real și a fost văzut între oameni; deci când s-au făcut acestea, s-a înfățișat în icoană chipul Lui spre aducere aminte de El".* Același lucru ni-l dezvăluie și o cântare bisericească: *"Negrăită și dumnezeiască este rânduiala Ta cea către oameni, Cuvinte al Tatălui, căci Chipul cel nezugrăvit de mână, ci de Dumnezeu scris, nemincinoasă arată întruparea Ta. Pentru aceasta icoana Ta o cinstim sărutându-o".*

- Ești și profesor de religie, ce este de făcut ca tinerii să-și îndrepte pașii mai mult spre biserică?

Nu mai sunt profesor de religie!

Am fost, dar nu profesor de religie titular, ci eram încadrat la plata cu ora. Aceasta se întâmpla în perioada anilor 1999-2003. Mi-a prins bine întâlnirea cu elevii de liceu, mai ales că, cei ce conduceau liceul din Reșița, unde predam, îmi dădeau la început de an școlar doar clasele a XI-a și a XII-a. Subiectele pe care le-am dezbătut la ore erau interesante: tot felul de preocupări legate de evoluția științei, de relația știință-religie etc. Mai rar întâlneam tineri care se rugau, care deprinseseră din familie modul de viață creștin: rugăciunea, postul, mersul la biserică, spovedania, împărtășania, duhovnicul etc. Ca tinerii să se apropie din ce în ce mai mult de biserică, ar fi necesar să se schimbe modul de viață al societății moderne. Deși mă folosesc de foarte multe lucruri pe care societatea modernă le promovează, totuși sunt valori în societatea tradiționalistă care nu pot fi înlocuite niciodată.

În primul rând, cred că tinerilor trebuie să li se ofere accesul și la alte informații decât cele prezentate azi de către mass-media. Ei trebuie să ajungă să cunoască Biserica și în profunzimea ei, nu doar la nivel informațional, ci experimental. Îmi aduc aminte că la o oră de religie, întristat că elevii mei cunoșteau doar nume ale artiștilor, ale sportivilor, ale maneliștilor etc. le-am prezentat pe marele Pavel Florenski - preot rus, matematician, fizician, filozof etc. care era catalogat drept "da Vinci" al rușilor. A murit în închisorile comuniste, după ce a fost ridicat de la domiciliu de către NKVD, strămoșul KGB-ului. Tinerii elevi, auzind de el, au fost profund mișcați și m-au întrebat: "Dar noi de ce nu am știut de el?" și pe seama acestei întrebări se pot spune multe. Am destulă experiență ca să propun tot felul de lucruri folositoare pentru atragerea tinerilor la Biserică și la unirea lor cu Hristos: promovarea unor proiecte de către Biserică în care să fie implicați tinerii; realizarea convențiilor de colaborare între/dintre Biserică, școală, ONG-uri etc. Apropierea tinerilor de Biserică într-un mod masiv se va face atunci când noi, slujitorii, vom deveni modele de

viață în Hristos. Harul lucrează în viața unui sfânt, iar liniștirea lui în Hristos, slujirea lui, tot ceea ce face el se transferă comunității / comunităților și implicit tinerilor. În varianta aceasta cred mai mult.

- Cei ce nu cred în Dumnezeu se pot prăbuși în absurd?

Trăim vremuri grele. Întotdeauna, orice perioadă a istoriei a avut greutățile ei, însă acum, când cu toții credem că trăim într-o lume emancipată (progresul științific, lejeritatea comunicării și a mobilității locului de muncă), îmi pun multe semne de întrebare. Ateismul e la modă. Multe state occidentale sunt laicizate, iar oamenii din aceste țări, dacă nu sunt atei declarați, sunt cel puțin indiferenți din punct de vedere religios. Nu știu dacă atei se prăbușesc în absurd, însă absurditatea, adică ateismul, poate fi o normalitate într-o societate laicizată, în care creștinismul se regăsește, ca trăire în adevărul dumnezeiesc, la tot mai puțini oameni. Unul din capitolele foarte importante ale sociologiei îl reprezintă devianța. Odată cu Reforma lui Luther din 1517 are loc nașterea protestantismului. Acest fenomen, la începutul său, era socotit o devianță. Ulterior, peste veacuri, pentru un sociolog care studiază fenomenul religios, protestantismul - datorită extinderii lui - nu mai este socotit o devianță, ci o normalitate în societate. Ceea ce mă frământă este tocmai acest proces și anume, ateismul ca o devianță, iar apoi ateismul ca o normalitate. Nădăjduiesc că Dumnezeu nu ne va lăsa într-o asemenea nesimțire față de cele duhovnicești și față de viața în Dumnezeu. În România, potrivit recensământului din 2002, ateismul este cuprins alături de celelalte religii în afară de creștinism, însumând un procent de aproximativ 1,1%.

- Omul își poate alege singur destinul sau este predestinat încă de la naștere?

Mă feresc întotdeauna să folosesc cuvântul "destin", cu atât mai mult cuvântul "predestinație". Despre "predestinație" vorbesc foarte mult

culțele protestante. Tot omul este chemat de a se mântui în Hristos. Preferențialitatea nu este un atribut al lui Dumnezeu. Sigur, o alegere există, dar aceasta este legată de neam și de felul în care un neam se desăvârșește în urmașii lui pentru că aceștia se sfințesc în Hristos și prin Hristos. Avem în Sfânta Scriptură genealogia Mântuitorului nostru Iisus Hristos (vezi Evanghelia după Matei și după Luca). Avem alegerea Maicii Domnului, avem și alegerea Sfântului Ioan Botezătorul etc. Părintele Nicolae Steinhardt vorbea în cartea lui ***Dăruind vei dobândi*** tot de o alegere, dar nu de predestinație. Spre exemplu, părinții Maicii Domnului, Ioachim și Ana, de asemenea părinții Sfântului Ioan Botezătorul, Zaharia și Elisabeta, s-au rugat ca Dumnezeu să le dăruiască prunci, și le-a dăruit. Acești prunci născuți cu și în rugăciune, post, nevoiță au primit anumite daruri. Aici vorbim de rânduiele profetice, nu de predestinație. Sunt două lucruri diferite.

Omul poate să-și aleagă singur

destinația, scopul, finalitatea în această viață. Este liber să o facă. Este liber să trăiască cu Hristos sau să aleagă să trăiască fără Hristos. Însă în aceste situații, poate să trăiască veșnic, sau să moară veșnic.

- Ce trebuie să știm și mai ales să facem în fiecare zi pentru a ne apropia de Bunul Dumnezeu?

-Să iubim: pe Dumnezeu, pe oameni, animalele, natura etc. Un părinte a fost întrebat de un ucenic când vine sfârșitul lumii. La care părintele i-a răspuns că sfârșitul lumii vine atunci când nu va mai exista cărare de la semen la semen, adică când nu va mai fi dragoste între oameni. Asta trebuie să facem în fiecare zi: să-L iubim pe Dumnezeu, pe semen, creația întreagă. Desăvârșirea în iubire sfântă este lucrul bine plăcut lui Dumnezeu.

-Dragă părinte Ionică, mă bucur că am reușit să realizez acest interviu de mare sensibilitate și îți mulțumesc că te am printre prietenii mei, destul de puțini de altfel.

Adalbert GYURIS

Interviuri neconvenționale

- răspunde prozatorul Sorin Teodoriu -

Ștefan Doru Dăncuș: Cum te simți ca mare scriitor?

Sorin Teodoriu: *Dar eu nu sunt un mare scriitor, poți să-mi spui cel mult prozator de weekend. Scrisul este pentru mine un răsăf, o delectare unde personajele vorbesc făcând și desfăcând situații obișnuite sau mai puțin obișnuite. De aceea caut mereu locuri cât mai așezate, liniștite... Știi cât de mult îmi lipsește liniștea? Mi-ar place să intru într-o sală de spectacol după ce s-au stins toate luminile, să mă așez undeva pe ultimul rând, pe cea din urmă treaptă pentru a contempla în liniște frumosul întâmplării... în liniște, Dăncuș!*

Ștefan Doru Dăncuș: Câți bani câștigi din scris?

Sorin Teodoriu: *Nu câștig și nu am câștigat niciodată bani din proză, ori din piesele de teatru, din site-ul Bocancul Literar sau din evenimentele Pariu pe Prietenie organizate. Această activitate, să-i spun spirituală, mi-ar place să rămână la stadiul de hobby personal, atât cât se poate.*

Ștefan Doru Dăncuș: Care este diferența între un scriitor din America și unul din România?

Sorin Teodoriu: *Nu ar trebui să existe diferențe. Și scriitorii americani și cei români sunt tot oameni, ei iubesc literatura și au harul scrisului. Și unii și ceilalți pot fi distrați, sentimentali, pragmatici, aereni. Eu îi văd pe scriitori ca pe niște oameni însemnați, pe jumătate însingurați, închiși cu orele în camera lor de lucru, senini sau puși*

pe harță, veșnic îndrăgostiți și întotdeauna curioși. Asta cred, scriitorii seamănă între ei.

Ștefan Doru Dăncuș: Cine va învinge: internetul sau cartea tipărită?

Sorin Teodoriu: *Astăzi internetul câștigă multe bătălii în detrimentul cărților, dar cartea tipărită va câștiga cu siguranță războiul. Internetul înseamnă un fel de scară de valori pe care scriitorul urcă îndreptându-se spre carte ca spre un țel, prin internet el capătă o recunoaștere a scriiturii, devine cunoscut, internetul este o armă redutabilă. Este accesibil, chiar ieftin aș spune și aduce servicii imediate. Cartea tipărită înseamnă mult mai mult, înseamnă că scriitorul și-a atins apogeul. Chiar dacă mulți scriu cărți doar ca să-și hrănească orgoliul personal. De fapt ce-i mai important în viață: ce cauți sau ce găsești?*

Ștefan Doru Dăncuș: Cum te legitimezi ca scriitor în fața lui Dumnezeu?

Sorin Teodoriu: *Cu Dumnezeu am vorbit foarte mult, mai ales în ultimele luni... Curiozitatea m-a împins întotdeauna înainte, ca și întrebarea obsesivă: cum o să fie atunci când?... Și eu ca și alții am intrat în templul lui Apollo ca să aud cu urechile mele șoaptele oracolului din Delphi, să știu dinainte cum va fi întâlnirea cu Dumnezeu. M-am strecurat printre ruine templului, am pășit cu grijă... acolo florile cresc pe roci poroase, diforme. Flori de piatră ce viețuiesc abrupt, prinse cumva între viață și*

moarte. În templul lui Apollo orice șoaptă pare un destin, și eu ca și ceilalți am căutat înțelesuri pe care numai Apollo le-ar fi putut descifra odată... numai că el n-a descifrat niciodată nimic și asta pentru că nu e nimic de descifrat. Știi ce cred? Că Dumnezeu se amuză privind cum creația lui divină își traversează viața fluierând.

Ștefan Doru Dăncuș: Continuă acest început: VREAU SĂ SPUN CĂ...

Sorin Teodoriu: *...numai hazardul poate împinge moneda să cadă pe o față sau pe cealaltă. Pentru că o față arată întotdeauna victoria, iar cealaltă, căderea. Uite, dacă în mijlocul dezastrului lumea te-ar vedea bufnind în răs, ce ar gândi? Ori că ești nebun, ori c-ai descoperit al doilea nume pe care-l poartă succesul: eșecul?...*

Ștefan Doru Dăncuș: Autograf pentru revista "Caiete Silvane".

Sorin Teodoriu: *Laurii învingătorului se transformă în spini doar atunci când el se află pe vârful muntelui și este fericit.*

Ion Talos, omagiat la 75 de ani

Spre bucuria și plăcerea noastră, și nu numai, finele anului 2009 ne-a oferit ca dar masiva lucrare **Romania Occidentalis - Romania Orientalis. Volum omagial dedicat Prof. univ. dr. Ion Talos**, editat de Alina Branda, Ion Cuceu, Editura Fundației pentru Studii Europene, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009, 704 pag.

Cartea se deschide luminos cu un excelent portret foto, de o rară eleganță, care ni-l aduce sub priviri pe Ion Talos cel de azi, lăsându-l undeva în penumbră pe cel din vremea adolescenței și tinereții, stăruind și acum în memoria noastră.

Titlul sugerează largul spațiu cultural în care se manifestă creația științifică a savantului și prestigiul internațional de care se bucură.

Deși prin organizarea tehnică a lucrării nu se evidențiază, totuși noi considerăm că, după formă și conținut, ea este structurată în două părți: prima conține informații necesare orientării generale a cititorului și a doua prezintă diferite studii semnate de autori.

Prima parte. Așezat chiar la început, *Cuprinsul*, facilitând orientarea în corpul cărții, înregistrează cele 57 de contribuții semnate de tot atâtea autori care se exprimă în limba maternă a sărbătoritului (24) și în mai multe limbi europene de largă circulație: engleză (11), franceză (8), germană (4), italiană (5) și spaniolă (5), ceea ce asigură lectura și înțelegerea studiilor oriunde în lume.

Prin cele 169 de nume prezente în *Tabula gratulatoria* se relevă prestigiul, prețuirea și recunoașterea de care se bucură personalitatea și opera lui Ion Talos în țară și peste hotare.

Această parte se încheie cu *Bibliografia* completă a operei lui Ion Talos, care, până în prezent, însumează 269 de titluri: 8 monografii, 128 de studii și articole, 10 ediții și traduceri, 1 manual, 6 bibliografii, 96 de recenzii, 2 lucrări în manuscris aflate la Institutul Arhiva de Folclor a Academiei Române, 14 conferințe și comunicări și 4 interviuri.

Cele opt monografii constituie miezul de aur al contribuției lui Ion Talos, de aceea le notăm aici:

1. *Jerfa zidirii în obiceiurile și legendele europene*. București, 1970, 226 p.

2. *Meșterul Manole. Contribuție la studiul unei teme de folclor european*. Tvol Iă, București, 1973, 470 p.

3. *Meșterul Manole. Contribuție la studiul unei teme de folclor european. II. Corpusul variantelor românești*, București, 1997, 491 p.

4. *Gândirea magico-religioasă la români. Dicționar*. București, 2001, XVII + 278 p.

5. *Petit Dictionnaire de mythologie populaire roumaine*. Grenoble, 2002, 213 p.

6. *Cununia fraților și Nunta Soarelui. Incestul zădărnicit în folclorul românesc și universal*. București, 2004, 959 p.

7. *Lupta voinicului cu leul. Mit și inițiere în folclorul românesc*. București, 2007, 59 p.

8. *Valea Gurghiului. Monografie etnologică*. Coordonatori: Ion Mușlea, Dumitru Pop, Ion Talos. Ediția a doua îngrijită de Ion Cuceu, Cluj-Napoca 2008, 358 p. + 26 planșe.

Partea a doua. Cele 57 de studii ce compun partea de conținut a volumului provin de la personalități care lucrează și s-au afirmat deplin în cadrul unor fundații cu țeluri științifice, institute academice de cercetare și universități de vază din: Austria (Viena), Belgia (Bruxelles), Franța (Paris, Sorbonne IV), Germania (Freiburg, Göttingen, Köln), Italia (Padova, Perugia, Roma, Torino), Spania (Cadiz, Sevilla), cu care se unesc cercetătorii noștri de la institutele de cercetare ale Academiei Române și de la

universități din: Alba Iulia, Baia Mare, București, Cluj, Iași, Sibiu.

În totalitatea lor, studiile țin de aria largă a științelor etnologice și antropologie culturală și sunt de o mare diversitate a subiectelor abordate, a tehnicilor și formulelor de realizare. Multe dintre ele se referă direct la personalitatea și creația științifică al lui Ion Talos, relevând atât trăsăturile omului, cât și problematica și caracteristicile operei sale. Se naște astfel portretul luminos al savantului român de talie europeană: foarte activ, harnic, cooperant, iscoditor, preocupat de aspecte variate ale culturii tradiționale orale din spațiul limbii române precum și al altor limbi romanice, savant care, prin verticalitate și prin realizările concrete obținute în cercetare, se face cunoscut în Europa pe sine împreună cu limba și cultura noastră tradițională, cu rădăcinile ei străvechi.

Pentru Marius Sala (*Castor și Pollux*, p. 609-611), prietenia bazată pe afinități științifice dintre Ion Talos și Artur Greive, născută când primul era lector de limba română la Köln, a căpătat o înaltă valoare simbolică, de aceea o aseamănă cu dragostea frățescă dintre gemenii Castor și Pollux, personaje din mitologia antică greacă.

Amalia Pavelescu (*Gheorghe Pavelescu și Ion Talos*, p.483-486) relevă firescul prieteniei și corespondenței dintre cei doi cercetători. "Totul a decurs firesc și frumos, căci erau din același altoi, cu rădăcini în satul ardelenesc, cu respect și admirație pentru cultura populară, formați la școala clujeană, având aceleași modele culturale și aceiași maeștri spirituali: Ion Mușlea și Lucian Blaga". Autoarea observă relativa unitate de vederi a celor doi în multe probleme și încearcă să caracterizeze stilul creației științifice a lui Ion Talos. "Scrisorile...erau...făcute cu rigoarea unor veritabili oameni de știință, ce cunosc importanța și rolul detaliului, au pertinentă în idei, pasiune, consecvență, imbold spre cercetare, dorință de cuprindere vastă și sintetică, caracteristici principale ale formației clujene, vizibile nu numai în materialele destinate publicului, ci și în conduita personală. În scrisorile lui Ion Talos se simțea adierea unui stil specific omului de înaltă cultură, care caută detaliul semnificativ, aparent neimportant, pentru a se ridica apoi la o imagine totalizatoare, ilustrativă pentru definirea culturii tradiționale române în plan european".

Ilie Moise (*La o aniversare*, p.401-403), știindu-l pe savant, cel de prin 1970, ni-l prezintă astfel: "Aureolat de prietenia cu întemeietorul Arhivei de Folclor a Academiei Române (Ion Mușlea, precizarea n.), dar și de o scurtă colaborare cu Lucian Blaga, Ion Talos se număra printre puținii amici și colaboratori ai celui mai important folclorist al momentului, Ovidiu Bârlea".

"Copleșea prin profunzimea problematicii abordate și vastitatea proiectelor. Lucra la o teză de doctorat axată pe cercetarea complexă a unceia dintre capodoperele literaturii orale românești - *Meșterul Maole* - supunând unui atent examen morfologic atât baladele din spațiul extracarpatic, cât și colindele transilvănene, pe care le considera cele mai vechi texte de la noi".

"Formația sa de factură occidentală ... i-a accentuat preocupările în privința racordării cercetării românești la cea europeană, a relansării cu succes a studiilor comparative..."

Cei mai mulți autori români, care semnează studii în această carte, își concentrează atenția asupra diferitelor probleme referitoare la monografiile publicate de Ion Talos, lucrări care constituie partea cea mai valoroasă, mai cunoscută și mai rezistentă din toată opera savantului. Ne oprim câte puțin asupra câtorva.

Iordan Datcu (*Ion Talos de-a lungul anilor*, p.193-204),

analizând cu competență diferitele subiecte și tipuri de lucrări științifice, realizează o imagine de ansamblu a contribuției lui Ion Talos, în cadrul căreia evidențiază mereu caracteristici de bază ale operei acestuia: aportul personal, metoda utilizată, noutatea și originalitatea.

Observațiile privitoare la *Meșterul Manole* (I, 1973) se încheie cu concluzia: "Cercetarea lui Ion Talos, prin materialul inedit foarte bogat, prin orizontul comparatist fără precedent la noi, prin sagacitatea cu care radiografiază motivele poetice ale tipurilor românești, se înscrie ca o contribuție însemnată la cunoașterea unuia din miturile noastre esențiale". (și, de asemenea, a reflectării mitului într-o creație literară, completăm noi).

Despre *Gândirea magico-religioasă la români. Dicționar*, Jordan Datcu scrie: "Cea dintâi notă particulară a dicționarului mitologic al lui Ion Talos este aceea că, în cele aproape 500 de articole, include (*întregul spectru al gândirii arhaice la români, inclusiv unele figuri de basm*), deci fenomenele istorice, sociale și religioase".

Încheindu-și observațiile asupra vastei opere *Cununia fraților și Nunta Soarelui. Incestul zădărnicit în folclorul românesc și universal*, Jordan Datcu spune: "Lucrarea lui Ion Talos, substanțial informată în toate secțiunile ei, convinge în demonstrația și în demersul ei comparatist... că aceste creații, prin ideile lor poetice, filozofice și etice, prin originalitatea lor față de legendele extraeuropene și față de cântecele sud-slave înrudite tematic, prin bogatul fond de cunoștințe culturale datând din primele secole ale Evului Mediu, prin marea lor circulație pe un areal mai mare decât acela al *Miorișei*, constituie unul dintre (*pilonii de bază ai templului arhaic al culturii române*)".

Ultima și cea mai generală concluzie din acest însemnat studiu este: "Prin varii mijloace, Ion Talos a contribuit la cunoașterea în mediile științifice germane și în cele, mai largi, ale specialiștilor din Vest, a creației populare românești, chiar a literaturii de autor..."

Pentru Ion Șeuleanu (*Două cărți despre mitopoetica și arhaicitatea culturii populare (tradiționale) românești*, p.613-616) cercetătorul omgiat este " etnologul de primă linie din știința românească a momentului" iar cele două cărți "au contribuit substanțial la consolidarea prestigiului de veritabil și avizat cercetător al lui Ion Talos".

Într-o caracterizare sintetică, *Dicționarul* este prezentat astfel: "Cele aproape 500 de articole, redactate cu un profesionalism desăvârșit, au menirea de a inter-relaționa și de a demonstra, în felul acesta, că mitologia românească există ca fenomen de o complexitate dezarmantă, copleșitoare, că ea a apărut și s-a menținut veacuri, pe cale orală, până astăzi, că ea este (*opera țărânimii române*), că ea este comparabilă cu oricare dintre marile mitologii ale lumii, în sfârșit, că ea a funcționat și încă mai funcționează ca un răspuns, ca o reacție la provocările vieții, ale existenței".

Deoarece ne aflăm cu discuția la *Dicționar*, ne permitem să atragem aici și observații ale altor autori.

I. H. Ciubotaru afirmă că *Dicționarul* este " o carte de referință prin sinteza pe care o face asupra culturii noastre populare, prin suportul teoretic ce răzbate din fiecare pagină parcursă, prin rigoarea și profesionalismul cu care sunt redactate articolele, prin suplețea și eleganța stilului și, nu în ultimul rând, prin pronunțarea specificului românesc în context european și universal." (După Ion Șeuleanu, p.615).

Ilie Moise, referindu-se la aceeași lucrare, zice: "*Dicționarul* rămâne cel mai frumos (*omagiul adus țărânimii și contribuției ei la cultura națională*). Cartea s-a bucurat de un real succes de librărie și a fost încununată de Academia Română cu *Premiul Timotei Cipariu*".

Ion Cuceu (*Un vechi proiect de cercetare: Enciclopedia*

culturii tradiționale românești, p.141-150) aduce în fața cititorului câteva momente esențiale și figuri de personalități deosebite ale etnologiei noastre: Ovid Densusianu, Dumitru Caracostea, Ovidiu Bârlea, Ion Mușlea care au contribuit substanțial, teoretic și practic, la apropierea de înfăptuire a marelui proiect, *Enciclopedia culturii tradiționale românești*, ideal rămas nerealizat până azi, dar pentru pregătirea temeinică a transformării ideii în adevăr palpabil a lucrat fiecare în felul său. Prin continuarea muncii de organizare și conducere a Arhivei de Folclor a Academiei Române și prin aportul său de cercetător foarte valoros pe care l-a adus la pregătirea și realizarea în fapt a unor segmente importante ale marelui proiect, Ion Talos se încadrează în rândul acelor personalități de excepție.

Extrasele din studiul lui Ion Cuceu, reproduse mai jos, ni-l arată pe Ion Talos împreună cu alți etnologi clujeni, acționând neîncetat pentru atingerea țelului urmărit.

"După dispariția neașteptată a lui Ion Mușlea, în 1966, în Institutul clujean de etnologie și folclor autoedificarea internă a Arhivei a continuat prin eforturile colectivelor de cercetare conduse de succesorii săi: Dumitru Pop (1966-1969), Ion Talos (1969-1985) și Ion Cuceu, din 1985 până azi. Proiectele inițiale ale fondatorului au fost urmărite pe toate planurile activității, cu scopul transformării institutului într-un centru european de informare și documentare etnologică și de antropologie a culturilor tradiționale". (...)

"Ion Talos, discipolul atât de prețuit al lui Ion Mușlea, a edificat *Baza de date asupra colindatului și colindelor*, a publicat studiile monografice și corpusurile exemplare privind temele *Meșterul Manole*, dicționarul mitologic *Gândirea magico-religioasă la români*, *Cununia fraților și Nunta Soarelui*, *Lupta voinicului cu leul*".

"În fruntea unor colective, Talos edifică două lucrări din viitoarea *Enciclopedie*:

Dicționarul tipologic al cimiliturilor românești (Ion Talos, Ion Cuceu, Virgiliu Florea), instrument de arhivă însumând peste 70.000 de texte.

Dicționarul tezaur al proverbelor românești, maghiare și săsești, o lucrare ce indexează tipologic-tematic 175.000 de texte (Ion Talos, Ion Cuceu, Virgiliu Florea, Vöö Gabriela și Hanni Markel)". (...)

"Cu certitudine, cele două dicționare, referitoare la proverbe și la cimilituri, dicționarul mitologic și ritologic pe care l-a publicat, se înscriu, exemplar, în viziunea lui Ion Mușlea, ele au fost gândite și coordonate de discipolul său, Ion Talos, în deplină consonanță cu concepția magistrului său privind rolul Arhivei de Folclor din Cluj în elaborarea marilor sinteze ale culturii tradiționale".

Recenzând o carte atât de complexă și de voluminoasă, scrisă de 57 de autori diferiți, este dificil să se poată surprinde, în puține rânduri, întreaga problematică abordată împreună cu diversitatea de viziuni, formule de compoziție și stiluri. De aceea țelul nostru a fost doar de a semnală apariția acestui excelent volum omagial, de a descoperi idei, păreri și imagini din care se încheagă portretul de azi al savantului român Ion Talos așa cum îl văd, simt, prețuiesc și iubesc cei care îl cunosc personal sau care au parcurs o bună parte din opera sa. Credem că prin aceasta stărnim curiozitatea și interesul față de acest cercetător, de creația lui și, poate, față de o largă arie a științelor etnologice.

Atingerea frumoasei vârste de trei sferturi de veac (s-a născut la 22 iunie 1934) devine în mod firesc sărbătoare. Dublată de o carte omagială, sărbătoarea se înalță și ridică pe sărbătorit într-un loc luminos, înconjurat de lauda, prețuirea, cinstirea și dragostea pe care le merită, fiindcă le-a obținut prin îndelungate eforturi personale.

La muți ani, Condei viguros!

Augustin MOCANU

Frumuseți ale liricii populare locale

- Notă -

Preocupările mele în domeniul folclorului s-au îndreptat aproape numai spre aria Sălaj - Codru.

În primăvara acestui an sucit, am recitat cu emoție un însemnat număr de creații lirice originare din spațiul amintit. Suprasaturat de lectură și cam tocit de vreme, am început lucrul cu puțină poftă, de entuziasm neputând fi vorba. Nu târziu, am simțit că mă învioresc ca și cum aș fi fost supus unui tratament cu ierburi dătătoare de energii magice binefăcătoare. Se poate că poezia citită și recitată mi-a pătruns în suflet mai viguros și mai profund ca niciodată. De aceea mi-am întărit convingerea că lirica noastră populară

pune la îndemâna cititorului o imagine complexă, atotcuprinzătoare și captivantă a problematicei vieții, care, prin bogăție, varietate și rafinament artistic, confirmă pe deplin înzestrarea nativă a creatorilor anonimi și relevă virtuțile românului de la țară.

Din mulțimea pieselor asupra cărora m-am aplecat, am reținut vreo trei sute, tocmai destule pentru o frumoasă antologie a cântecelor de dragoste și dor din aria Sălaj - Codru.

Propun redacției revistei *Caiete Silvane* să-și bucure încă o dată cititorii, oferindu-le creațiile pe care le-am ales anume pentru plăcerea lor.

T E X T E

Cine-o-nceput horile
Aibă ochi ca zorile
Și fața ca florile.

(Pomi, SM)

Nu vă mirați că horesc,
Că-s tânără și iubesc.
Bade, de nu m-ai iubi,
Niciodată n-aș hori.

(Buciumi, SJ)

Auzit-am, auzit
Că dragostea s-o oprit.
Să opresc apile tăte,
Da' dragostea nu să poate.

(Băsești, MM)

Dragostile, dragostile
Trec prin apă, nu se-neacă,
De voinicii mei se leagă;
Trec prin tină, nu se-ntină,
De voinicii mei s-anină.

(Gâlgău, SJ)

Cine-o făcut dragostile
Mânce-i grău' pasările,
Și ovăsu pițigușii
Și mintea din cap grelușii.
Dragostile n-au rușine:
Mărg pân tină, nu să-ntină,
Mărg pân sat nu să rușină.

(Odești, MM)

Nicio poamă nu-i dulce
Ca poama din pomărie
Și drăguțu cel dintâie;
Nicio poamă nu-i amară
Ca poama di pă ogoară,
Drăguțu de-a doua oară.

(Odești, MM)

Țucu-mi-te, om frumos,
Din toată firea m-ai scos,
Numai ochii mi-ai lăsat
Să nu mă lovăsc de gard.

(Gâlgău, SJ)

Știutu-te-o focu, lele,
Că ai trupu floricele,
Și gura faguri de miere
Și buzele ruminite,
Numa pentru mine-oprite.

(Dobrocina, SJ)

C-așa-i mândrața la ochi
Ca roua de busuioc,
C-așa-i mândruța la gene
Ca roua de sânzâiene,
C-așa-i mândra uneori
Ca și roua de pe flori,
Ca roua de trandafiri,
Buzele moi și subțiri.

(Glod, SJ)

Bade, dragostile noastre
Rămas-o pustii pe coaste.
Și-am fost vineri pe la ele
Și-o răsărit vioarele,
Vioarele, flori adânci,
Când le vezi, bădiță, plângi.

(Șeredciu, SJ)

- Ce ești, lele, subțirea?
- Bade, dragostea mi-i grea.
- Ce ești, lele, subțirică?
- Bade, dragostea mă strică.

(Dobrocina, SJ)

Măi bădiță, ochii tăi
Când îi sui, când îi coboi,
Din picioare mă doboi;
Când îi sui, când îi ridici,
De la inimă mă stângi.

(Oarța de Sus, MM)

Bade, de când ai plecat,
Negură s-o pus pă sat,
Și pă pomii din grădină
Și la mine la inimă.

(Babța, SM)

Cât îi lumea și țara,
Nu vezi om ca bădița,
Numa-n munte este-un brad
Cât bădița de înalt,
Lângă brad o floricea
Ca mine de frumușea.

(Cliț, SJ)

Chica badii cea galbănă
Sufală vântu de-o leagănă
Și o leagănă frumos,
De-i cade drăguța jos.

(Corni, MM)

Am un drăguț de codrean
Cu pană de măghiran.
Pana vântu o clătea,
La inimă mă durea;
Pana vântu o clătește,
La inimă mă topește.

(Homorodu de Mijloc, SM)

Cine n-are dor pă vale
Nu ști luna când răsare,
Nici noaptea cât îi de mare;
Cine n-are dor pă luncă
Nu ști luna când să culcă,
Nici noaptea cât îi de lungă.

(Boju, CJ)

Bade, bădișoru meu,
Cântărit-am doru tău.
Pus-am sare, pus-an lut,
Doru tău trage mai mult;
Pus-am lut și pus-am sare,
Doru tău trage mai tare.

(Sălățiș, SJ)

Doru meu pă unde umblă,
Nu-i pasăre să-l ajungă;
Doru meu pă unde zboară,
Nu-i pasăre să-l doboară.

(Aluniș, SJ)

Sărac bade, doru tău
De ți-l-aș căpăta eu,
Până-n prânz l-aș sămâna,
Până-n sară l-aș tăia,
Mi-l-aș face stog în prag
Și l-aș îmblăți cu drag;
Ba l-aș măcina mărunț
În morișcă de argint,
Mi-l-aș cerne pân sprâncene
Și l-aș frământa-ntre gene,
Ba l-aș coace fără lemne.

(Drighiu, SJ)

Frunză verde, mărul,
Ia-mă-n brață, dorule,
Și mă leagănă frumos

Să nu pic din leagăn jos,
Că-s copilaș dezmiertat,
Nu dorm numa legănat.

(Poarta Sălajului, SJ)

Doamne, cum sună izvoru
Unde-și cântă badea doru!
Săraca inima lui
E ca frunza plopului,
Că nu bate pic de vânt
Și-i vezi frunza tremurând;
Și când bate și când stă,
Frunza lui se clatină.

(Aluniș, SJ)

Vai de mine, mult dor duc
Coalè sara, când mă culc,
Demineața, când mă scol
Cu sânuțu plin de dor.
Mă dusăi la prundu sec,
Doru mândrii să-l înec.
Străgă frunza răchiții:

Nu-neca doru mândrii!

(Buciumi, SJ)

De ar fi doru o floare
L-ar vinde-n târg fiecare,
Da doru-i o păsăruică,
Când îl prinzi, nu vezi nimică.

(Ortelec, SJ)

Vină și nu mai pleca,
Dorule, din calea mea,
Că-mi ești drag ca soarele
La toate ogoarele;
Că-mi ești drag ca și luna,
Ca zăua și lumina...

(Ortelec, SJ)

Slobozia, 15 iulie 2010

Augustin MOCANU

Abonează-te la **CULTURĂ!**

*

Caiete Silvane

*Prin oficiile poștale și factorii poștali, prin Damco sau prin redacție.
Prețul unui abonament pe o lună, pentru anul 2010, a rămas neschimbat: 2 lei.

www.caietesilvane.ro

Nunta tradițională românească în Zona Someș

În această zonă există o tradiție populară, menită să combată tendința unor feciori și fete, care din diferite motive prelungesc perioada de feciorie, respectiv - fete până la vârsta de 37-40 ani la feciori, respectiv peste 30 de ani la fete - vârste la care numai babele îi mai pot ajuta sau uneori nici ele. Pentru combaterea acestei tendințe, în noaptea de Anul Nou, alți feciori din sat le fac "moșuți" din zdrențe la fete "bătrâne" și îi așează în fața ușii, iar când fata deschide ușa, moșutul îi cade în brațe. La feciorii bătrâni li se fac "babe" care se pun în fața ușii, iar când faciorul deschide ușa, îi cade în brațe. Acestea sunt "glume" populare cu un substrat adânc, menite să-i determine pe cei vizați să nu mai amâne căsătoria la nesfârșit.

Primul pas decisiv spre căsătorie se face prin "credințare" sau logodnă, în termen literar. La scurt timp după logodnă (una-două luni) are loc nunta. Pregătirile directe pentru nuntă încep cu șase zile înainte. Înainte de cununie, la Valea Loznei mireasa este însoțită la biserică de feciori și fete. Feciorii poartă niște steaguri formate din prosoape țesute în casă și împodobite cu funde. În vârful steagurilor se află, de obicei, un buchet de busuioc, sasău sau alte flori. Băieții poartă pălărie neagră cu buchet de flori naturale, de obicei de mușcată sau flori artificiale din hârtie creponată. Este un adevărat spectacol să vezi tineretul satului, în grup compact, mergând la biserică într-o asemenea ținută, respectând tradiția. Localitatea respectivă își merită pe deplin titlul de "leagăn al tradițiilor populare românești". Asemenea scene pot fi văzute și la Lozna, Podișu, Dăbâlceni, Lemniu, Fântânele-Rus, Rus, Zalha etc. Aici am aflat cele mai frumoase obiceiuri și creații poetice din obiceiul de nuntă. Aceasta este limba românească cea mai frumoasă auzită pe plaiuri românești transilvane, care i-a atras pe compozitori ca: Constantin Brăiloiu ("Nunta în Someș"), folcloriști: Virgil Medan ("O mie de chiuituri de pe Someș"), Ion Pop Reteganul, poezi George Coșbuc etc. Parafrazându-l pe Nichita Stănescu, putem spune că aici, unde limba română este cea mai pură, aici e "patria mea". În localitățile acestei zone, de pe cele două maluri ale Someșului, nunta ținea două-trei zile. Ea începea duminică și continua luni și marți. Marți, în săptămâna nunții, fetele făceau steagul de nuntă din năframă neagră cu flori roșii. La Lozna și Valea Loznei se făceau patru-cinci steaguri de nuntă, câte două pe o uliță: partea mirelui și partea miresei. Înainte de nuntă cu două trei zile, fetele împodobesc steagurile băieților pe care-i iubesc, cu mărgelile și alte podoabe. Bățul steagului este îmbrăcat în hârtie creponată și panglici multicolore. Acestea sunt cele mai frumoase steguri de nuntă din toată țara Silvaniei. Joi se fac colacii cei mari: la taroste, la chemători, la boi în coarne, la sechereș. Chemătorii cheamă la nuntă tinerii necăsătoriți. Ei au în mână câte un balțau - un baston de lemn, de 1,20m lungime, cu panglici multicolore, mărgelile și un batic de al miresei. Chemătoarele cheamă la nuntă fetele. Ele au în mână un colac mare împodobit cu un batic, peste el cu prime, mărgelile și oglindă. Formula de chemare la nuntă a chemătorilor este tradițională, în versuri foarte frumoase. Fiecare localitate își are formula proprie de chemare. Prezentăm aci formula de chemare la nuntă de la Lemniu (1405) -anul atestării documentare a localității): "Avem cuvânt și grai/ De la cinstitul crai/ și de la cinstita crăiasă/ Care mâini va fi mireasă/ Vă roagă cu drag/ Să veniți în prag/ Să veniți cu toții/ Să veniți "în socri". Înainte de nuntă cu una-două zile, mirele și mireasa își invită

rudenile apropiate. Sâmbăta seara, care precede nunta, se face șiratău la casa de nuntă. La Valea Loznei, cu două zile înainte de nuntă se face "Sărbătorirea bradului" la casa de nuntă în loc de șiratău. Sâmbăta cu o zi înainte de nuntă, mireasa își transportă hainele și mobila pe care la mire, cu fete și feciori, cu chiuituri și cântece.

În mod obișnuit, la nuntă pe Someș sunt două steaguri pentru cele două părți: partea mirelui și partea miresei. La Lozna și Valea Loznei, purtătorii steagurilor de nuntă se numesc călăreți. În trecut, probabil, toți cei care purtau steaguri la nuntă erau călăreți. Lucrul acesta rezultă și din câteva chiuituri culese de la șasa și Rus (1225 - anul atestării documentare: "Nime-n lume nu mi-i drag/ Ca bădița de la steag/ Că-i înalt și bălău/ L-aș cuprinde de drăguț/ Că-i cu pinteni la călcăie/ și cu flori la pălărie". Rus, 1972, Bereschi Marina, 16 ani, 8 clase, nr. 310). Chiuitura - specie folclorică mai pertinentă, păstrează obiceiul sau ritualul descris chiar și după dispariția acestuia.

În ziua nunții la Fântânele-Rus, chemătorii devin stegari. La Lozna ei se numesc călăreți, la Podișu colăcari, la Valea Loznei vilfei. Dar în majoritatea localităților zonei, chemătorii au această denumire generică.

Nunțașii care participă la nuntă în prima parte a nunții, deci după venirea de la cununie, se spune că merg "în cuscri", iar cei care merg la nuntă duminică noaptea se spune că merg "în socri". "În socri" merg cei căsătoriți, iar "în cuscri" participă mai ales tinerii.

La poarta casei miresei și a mirelui este câte o prăjină de 5-6 m înălțime, iar în vârf o năframă roșie sau neagră și panglici albe

de mătase. În vârful prăjinei - un struț de busuioc. La nuntă sunt doi starosti: unul al mirelui, celălalt al miresei.

Duminica se obișnuiește oficierea religioasă a cununiei. În ziua cununiei, mersul după nănași marchează primul pas spre cununie. Nuntașii și muzicanții se deplasează după nănași, chiuiind: "Vai, săraca nănașa/ Mult o stat și ne-o așteptat/ Pe fereastră s-o uitat/ Pe fereastra grădinii/ S-o temut că n-om veni/ Toată noaptea și-o gătat/ Hurculășul de la poale/ C-astăzi îi nănașe mare". (Bereschi Marina, 17 ani, 11 clase, Rus, 1972).

Mersul după mireasă este cel mai productiv, atât ca poezie, cât și din punct de vedere muzical. Acest moment e marcat de "Horea miresei", cântată cu însuflețire de toți nuntașii: "Noi mîrem după mireasă/ După ruja din fereastră/ Ce mireasă ducem noi/ Nu o dăm pă șasă boi/ Nici pă șasă, nici pă patru/ Nici pă jumătate satu". Melodia "Horei miresei" ce se cântă la Rus, la mersul după mireasă, îmi amintește că în satul meu natal, Răscruți, com. Bonțida (sat atestat documentar în 1325, cu numele "villa Walasuth"), la nuntă se cântă aceeași melodie, dar fără text, spre deosebire de localitatea Rus, unde textul și melodia se păstrează și în prezent. (Pentru a se cânta "Horea miresei" în localitatea menționată mai sus se folosesc cuvintele "He, la, la, la, la..."). Pe drum spre casa miresei se chiuie: "Spusu-ț-am, mireasă, țâie/ Să nu samini busâioc/ La țâțâna vraniți/ Că ți l-or călca cuscrii/ Cuscrii cu picioarele/ Caii cu potcoavele./ și de noi n-ai ascultat/ Busâioc ai sămănat/ și cuscrii ți l-o călcat".

(Fântânele-Rus, 1972, Abrudan Ileana, 42 ani, 7 clase). Sau: "Ieși afară tu mireasă/ și te uită pân colac/ Că vine cine ți drag/ și te uită pân resteu/ Că vine mirele tău" (Podișu, 1972, grup de chiuitoare din sat). Cuscrii sunt nuntașii care participă la prima parte a nunții și care vin după mireasă acasă ca să o ducă la cununie și apoi acasă la mire. A doua chiuitură se referă la un obicei foarte frumos și original, care se mai păstrează în subzona Bezded, com. Gârbou, în cadrul zonei învecinate Buciumi-Agrij. În localitatea Bezded, când mirele cu nașii și tarostele vin să ceară mireasa și s-o ducă la cununie, mireasa privește din casă mirele, (nașii și tarostele) printr-un colac cu gaură în el, pentru ca să trăiască bine cu acesta.

În fața porții încuiate a casei miresei, tarostele mirelui, în fruntea nuntașilor mirelui, are un dialog viu cu tarostele miresei. Aceasta e orația de colăcărie, foarte bine păstrată în această zonă. Cu această ocazie au loc schimburi de replici abile, care dovedesc o paradă oratorică binevenită și pe înțelesul tuturor, și care în final conduce spre o bună înțelegere între cele două tabere: porțile se deschid și nuntașii mirelui intră în curtea casei miresei.

În casa miresei, tarostele mirelui rostește "Cerutul miresei" și "Iertăciunile miresei". După aceasta, mirelui i se prezintă o fetiță în loc de mireasă. Starostele răsplătește fetița cu câțiva bani de bomboane, căci și ea va fi mireasă când va fi mare. Apoi i se prezintă mirelui o babă drept mireasă. Mirele o refuză și cere să i se aducă adevărată mireasă. Acum mirele este supus unei probe de abilitate pentru a-și afla mireasa. Mireasa e acoperită cu un cerceaf împreună cu alte două fete. Ele pun mâinile pe masă și mirele trebuie să-și recunoască mireasa astfel. După ce a recunoscut-o, o prezintă nănașei ca să o pregătească pentru cununie. Când această pregătire s-a încheiat, alaiul cu mirii și nănașii pornește la cununie. Alaiul ce pleacă la cununie, se formează astfel: primii sunt nașii cu mireasa între ei; după ei nașele încadrează mirele, după care urmează restul nuntașilor.

În localitățile în care dusul hainelor miresei nu s-a făcut

înaintea nunții, acestea se duc după ce alaiul de nuntă cu mirii a plecat la cununie. Câteva fete încărcau hainele miresei pe care. Ele mergeau pe care cântând și chiuiind: "Doamne ajută-ne la drum/ Să mergem într-un ceas bun". Fiecare car avea câte patru boi, în coarne șterguri frumoase. Când ajungeau la casa mirelui, nu vroiau să le descarce fără un litru de horincă. Dusul hainelor era o bună ocazie pentru a demonstra nuntașilor hărnicia miresei și a mamei sale: "Câte haine am încărcat/ Tăt mireasa le-o lucrat/ Mireasa cu maică-sa/ Că le-o plăcut a lucra/ I-iu!/" (Fântânele-Rus, 1972, Abrudan Ileana, 42 ani, 7 clase).

Când alaiul pleca la cununie, se chiuia: "Hai, mândră, la cununie/ Până-i verde frunza-n vie/ Dacă frunza s-a usca/ Ai veni, nu te-oi chema/ Popa nu ne-a cununa". (Podișu, 1973, Popovici Elena, 39 ani).

Uneori drumul alaiului spre biserică era legat cu lanțuri, iar pentru eliberarea drumului nănașul trebuia să plătească un litru de țuică. La intrarea în biserică, chemătorii sau stegarii se așezau de o parte și de alta a ușii cu balțauăle sau steagurile ridicate în cruce. Mai întâi intra mirele, apoi mireasa, după ea nașii. La ieșire gestul se repeta. Semnificația gestului chemătorilor era "nedespărțirea tinerilor până la mormânt" (Fântânele-Rus, Mureșan Ioan, 47 ani, 7 clase, taroste). La finalul cununiei, nuntașii ies din biserică, iar mai la urmă ies mirii.

Drumul alaiului spre casa de nuntă se făcea în chiot și veselie. De la jumătatea drumului spre casa de nuntă, doi chemători alergau până la casa respectivă și reveneau, întâmpinând alaiul cu câte un colac în mână. În fața casei de nuntă era așezat un scaun, pe care se afla o farfurie cu grâu și o găleată cu apă. În timp ce mirii și nașii înconjurau de trei ori masa, o femeie arunca boabe de grâu asupra mirilor, alta îi stropea cu apă, cu un struț de busuioc, în timp ce se chiuia. Cei din neamul miresei chiuiau: "țâpați grâu, nu țâpați pleavă/ Că ni-i mireasa de treabă". Cei din neamul mirelui răspund: "De vi-i mireasa de treabă/ Nici mirele nu-i din pleavă". Se mai chiuia: "Nu ne udați pă suman/ Că suntem de mare neam"; sau: "Nu ne udați pă bondiță/ Că sântem din mare diță/ Poate că nu v-am uda/ De v-am vedè bondița" (Fântânele-Rus, 1972, Abrudan Ileana, 42 ani, 7 clase). După aruncarea grâului peste miri, un chemător arunca farfuria peste casă și ura: "Noroc la tineri!". Aruncarea farfuriei peste casă înseamnă: "Spargerea certei în familie" (Zalha). La Valea Loznei, flăcăul care aruncă peste casă farfuria în care a fost grâu spune că, dacă aceasta se sparge, tinerii vor întâmpina și necazuri în viață; dacă rămâne întreagă, mirii vor trăi o viață fără greutăți, în fericire și bucurie.

Soacra mare (dacă mireasa merge de noră) întâmpină mirii în ocol (în trecut pe pragul casei), servește pe tineri cu o sticlă cu țuică și prăjituri și spune: "Dintr-o mie, dintr-o sută/ Tu mi-ai fost cea mai plăcută/ Dintr-o sută, dintr-o mie/ Numai tu mi-ai plăcut mie" (Fântânele-Rus, 1972, Abrudan Ileana, 42 ani, 7 clase).

După primirea noului cuplu de către socri, cei necăsătoriți iau loc la mese. Aceasta este nunta "în cuscri". Când mireasa se așeza la masă, i se aduceau doi copii, un băiețuș și o fetiță de 4-5 ani. Aceștia sunt "mirii cei mici". Mirele și mireasa îi cinstesc cu câte o mică sumă de bani și prăjitură. Nuntașii servesc mâncările. După masă urma "Danțu miresei" care dura 2-3 ore. Până spre seară, tinerii jucau dansurile specifice nunții în această zonă: "Patru pași", "șapte pași", "Bătuta", "Învârțita".

Seara veneau la nuntă vârstnicii, iar tinerii plecau acasă. Aceasta era nunta "în socri". Când socrii veneau de acasă, ei aduceau câte un litru de horincă. Nuntașii se așezau la mese.

Tarostele spunea că în primul rând se va da cinstea miresei și după aceea se va servi masa.

La Rus, în acest moment al nunții își fac apariția socrii cei mici. Ei sunt primiți cu o chiuitură cu subînțeles profund: "Ieși afară, tu, mireasă!/ Că vine mă-ta de-acasă/ Cu uăluțu plin cu vin/ La inimă cu suspin/ Cu uăluțu plin cu bere/ La inimă cu durere" (Rus, 1972, grup de chiuitoare din sat). Fiecare nuntaș închina mirelui, miresei, nănașilor în chiuituri în versuri. Fiecare nuntaș închina prietenului, vecinului cu sticla sa de horincă. Apoi servea mâncare. Prin această bună amicitie se crea o atmosferă ospitalieră de toleranță și bună înțelegere la nuntă.

Apoi urma "danțu miresei" (începând cu anul 1960, în zona Someș acest dans se juca mai rar). Când acest danț se juca la danțu miresei, în nunta "în socrii" ordinea era:

1) nașul cel mare dansa primul mireasa și plătea 500 lei și cadouri: o cuvertură, un servici de bucătărie.

2) Urmează socrii cei mari și neamurile mirelui și ale miresei: se dau bani și cadouri.

3) Urmează prietenii mirilor și ceilalți nuntași: aceștia dau bani, cadou și colac de nuntă.

La sfârșitul dansului, tarostele anunța câți bani s-au adunat (exemplu: 25000 lei) și valoarea totală a cadourilor (exemplu: 7000 lei). În timpul danțului se chiuia în funcție de persoana care juca mireasa.

Cel mai așteptat moment în nunta pe Someș este "datul găinii". Acesta se face paralel cu servirea ultimului fel de mâncare: prăjitură, tort, cafea. Uneori se dau două găini la nuntă. Socăcița care dă găina are o ștergură la brâu prinsă în diagonală.

Găina e frumos împodobită, ornată cu sasău și cu țigara în gură. Datul găinii cuprinde un întreg ritual. Socăcița spune cântecul, muzicantul o susține cu un fond muzical, iar nașii sau alte femei din sală îi răspund acesteia. De cele mai multe ori se antrenează mulți nuntași și socăcița trebuie să fie talentată ca să poată improviza pe loc răspunsurile. În final, nașul plătește găina cu 25, 50, 100 lei. Scopul realizării acestui spectacol este distracția.

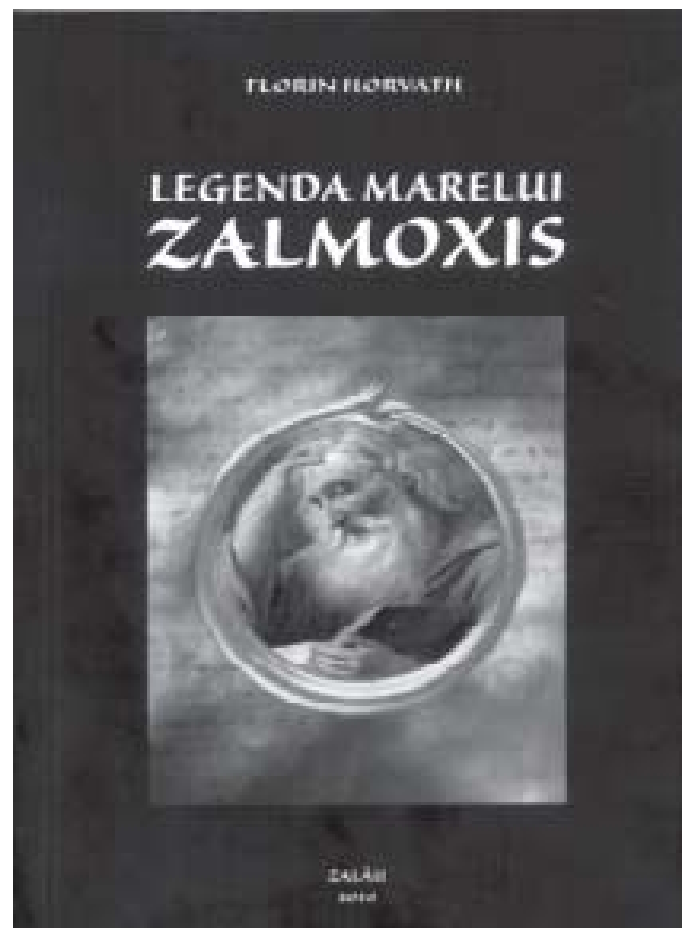
După "datul găinii", mireasa își schimbă portul. Ea se retrage într-o încăpere. Acolo mireasa își ia baltul și rochia de mireasă și se îmbracă în haine de nevestă. Vine un băiețuș și despletește părul, iar nănașa îi face conciuul miresei. Băiețușul o îmbrăbodește și o sărută o dată, după care mireasa iese la dans cu mirele. Luni, a doua zi de nuntă, se adună rudeniile mirilor și servesc "prânzul miresei". La o săptămână după nuntă, mirii merg "pe ominie" la nași în calitate de fini.

La Zalha, după câteva săptămâni de la nuntă, tinerii căsătoriți se duc "pă ratotă". Dacă nunta s-a făcut la băiat, tinerii se duc la socrii cei mici (părinții fetei). Participă familia mirelui, cu două-trei rudeni mai apropiate. Aici se servește o masă, iar tinerii căsătoriți servesc mai întâi ouă.

Irimia BORCA, Mărioara BORCA

(Din cartea "Nunta tradițională românească din Țara Silvaniei și Țara Codrului" apărută la Editura "Caiete Silvane", Zalău, 2010.)

Cărți lansate recent la Zalău

Serie nouă, Anul VI, Nr. 8-9 (67-68), august - septembrie 2010

Caiete Silvane

Considerații asupra ritualurilor de nuntă

"Nunta este socotită din vechime o taină ca și nașterea și moartea: spre deosebire de acestea însă, omul participă la nuntă conștient în ceasul de floare al viețuirii sale. Dacă nașterea corespunde zorilor viețuirii și moartea amurgului, nunta este ceasul de amiază, cel mai limpede pentru om, dar și cel mai greu tocmai datorită acestei limpezimi"¹. Deși a apărut mai târziu ca ceremonial, nunta a devenit cea mai importantă manifestare din viața omului și poate tocmai acest fapt face ceremonialul nunții cel mai deschis înnoirilor, ca efect al nevoii continue de adaptare a omului la modificările sociale². Căsătoria "vârful unei piramide, structurată pe existența magico-ceremonială pe care o oferă existența umană"³, este modul prin care omul își rânduește viața, se adaptează comunității și devine mai puternic în lupta pentru existență⁴.

Conform lui Romulus Antonescu, spre deosebire de naștere și înmormântare, care înseamnă "participare activă unilaterală, cel de-al doilea termen fiind pasiv în cazul ceremoniei, nunta este prin excelență o construcție binară, cele două componente condiționându-se reciproc"⁵. Aceeași idee se regăsește și în scrierile Deliei Suiogan, care consideră că întreaga structură semnificativă a nunții stă sub semnul cifrei doi (doi miri, doi nași, două familii implicate, două lumânări la cununie, două tabere ale nuntașilor, două stări puse în discuție)⁶.

Toate riturile care intră în componența nunții sunt considerate a sta sub semnul sacrului și al magiei. Nunta dintre bărbat și femeie este asemănată cu cea a cerului cu pământul. Ca ceremonial religios, ritualul de căsătorie este "un final în el însuși, care creează o legătură sancționată supranatural, suprapusă faptului biologic primar: unirea unui bărbat și a unei femei într-o relație pe viață privind afecțiunea, comunitatea economică, procreția și creșterea copiilor"⁷. Religia dă căsătoriei monogame o "marcă de valoare și sancțitate"⁸.

Analizând ceremonialul nunții, se observă că nu doar mirii și familiile acestora sunt influențați, ci întreaga comunitate. Astfel, "ritul se deplasează de la personal sau interpersonal la sociocentric, transformând simultan individul și reificând socialul drept context al acestei transformări. (...) Căsătoria este fundamental socială, onorând sub formă ceremonială sinele colectiv"⁹.

Actanții¹⁰

Actanții ceremonialului nupțial sunt: mirele, mireasa, socrii mari (părinții mirelui), socrii mici (părinții miresei), nănașii, stegarul, druștele, chemătorii la nuntă, socăcița, omul pă cămară, ceata de feciori, prietenele miresei, ceterașii și nuntașii, toți având îndatoriri bine determinate.

Mirii sunt actanții principali, factori activi în desfășurarea ceremonialului, ce iau decizia de a trece de la o stare existențială la alta, de la dependența de familiile în care au crescut, la independență, prin formarea propriei lor familii¹¹. Mirele are o serie de atribuții legate de organizarea nunții, iar mireasa este considerată personajul principal al ceremonialului, ea aflându-se în centrul preocupărilor tuturor: mireasa este "obiectul înstrăinării și al apropierii, persoana ei fizică și spirituală este cea asupra căreia se acționează"¹².

Alături de aceștia, semnificând continuitatea, reproducerea socială, se află *mirii mici* (copii îmbrăcați la fel ca mirii, care merg la cununie în fața lor și fac unele dintre gesturile celor mari).

Fig. 1. Mireasa mică (alături de miri, călăreți și druște)

Socrii mari și *socrii mici* sunt cei care trebuie să își dea consimțământul asupra căsătoriei tinerilor, asupra zestrei și tot ei pregătesc ospățul și își asumă câte o parte din cheltuielile nunții.

Nașii au un rol deosebit de important, acela de a-i iniția pe miri, de a-i îndruma, convertindu-se astfel în părinții lor spirituali. De obicei, nași sunt chemați cei ce i-au și botezat pe miri, dar pot să fie nași și familii de vază în sat sau prieteni ai mirilor. În oricare dintre aceste situații, ei trebuie să aibă un comportament moral ireproșabil, spre a se putea converti în modele pentru familia nou formată.

Stegarul este unul dintre actanții principali și are atribuții complexe; el se va ocupa de adunarea materialelor necesare confecționării steagului, va juca steagul, fiind, un reprezentant al mirelui. De obicei el este văr cu mirele sau prieten al acestuia. Activitatea lui se încheie odată cu desfacerea steagului. Cununa de bărbânoc cu care fusese împodobit steagul o dă miresei, recomandându-i să o folosească la prima scaldă a celui dintâi copil¹³.

Druștele sunt verișoare sau prietene ale miresei, care o însoțesc pe aceasta cu o duminică înaintea nunții la biserică, purtând costumația specifică de nuntă (anexa 1).

De asemenea, au ca atribuții: chematul la nuntă, împletitul cununii. Acum locul druștelor este luat de domnișoarele de onoare, care sunt însoțite de cavaleri; în Moisei, cei ce însoțesc druștele sunt numiți drujbani.

Chemătorii la nuntă sunt cei care asigură implicarea comunității în ceremonialul nunții, ei mergând la fiecare casă, spre a exprima dorința mirilor și a părinților acestora de a-i avea alături pe membrii comunității în care trăiesc. Spre a reliefa importanța lor, persoanele care cheamă la nuntă au unele semne distinctive: haine de sărbătoare, flori la pălărie și o uiașă de horincă sau, mai nou, chemătoarele fiind femei, câte o floare.

Ceata de feciori are, de asemenea, un rol bine definit în cadrul ceremonialului; feciorii trebuie să-l însoțească pe mire peste tot, pe drum, horind cu ceterașii după ei, să participe la cusutul steagului și să întrețină atmosfera. Același rol îl aveau pentru mireasă *grupul de fete*¹⁴.

Săcăciță este aleasă o femeie specializată în pregătirea bucatelor pentru astfel de evenimente și ale cărei calități sunt recunoscute. Pe lângă calitățile de bună bucătăreasă, trebuie să fie glumeață și să se priceapă la strigături. Dar, ea poate să-și delege o persoană de încredere care să strige în locul ei. Dincolo de bucatele obișnuite, ea trebuie să pregătească și preparatele rituale: colacul, găina. Ea va începe pregătirea bucatelor din prima zi a săptămânii în care are loc nunta.

Omul pă cămară avea drept rol să primească pomninoelul, darul simbolic de nuntă, ce era constituit dintr-o cană de mălai (două kg) și o jumătate de litru de țuică, valoarea darului crescând treptat la zece kg de mălai și un litru de țuică. Țuica adunată se împărțea apoi nuntașilor¹⁵. În prezent, un bărbat apropiat familiilor mirilor este numit om (șef) pe cămară, iar rolul lui este să supravegheze ce cantități de mâncare și băutură se consumă (nevoia de o astfel de supraveghere a apărut datorită faptului că nu doar cei din familie servesc nuntașii, ci și persoane străine; uneori, astfel de persoane au sustras alimente și băuturi destinate mesenilor).

Nunta fiind un prilej de bucurie, muzica nu poate lipsi în astfel de momente. *Ceterașii* sunt prezenți în fiecare moment esențial, de la cusutul steagului până la îmbălțuitul miresei și chiar a doua zi, la uiaga de pe blid.

Nuntașii sunt, la rândul lor, actanți în ceremonialul nunții, prezența lor însemnând de fapt acceptarea noii familii în comunitate.

Chiar dacă, în timp, au apărut unele modificări, acestea constau în special în denumirea actanților (stegarul și călăreții au fost înlocuiți de cavalerii mirelui, iar druștele de domnișoarele de onoare), funcțiile lor simbolice putând fi descoperite și în prezent.

Anuța POP

Bibliografie

Antonescu Romulus, *Elemente permanente ale ceremonialului de nuntă la români*, în Cupcea Mihai (coord.), *Comunicări științifice pe teme folclorice - Sighetu Marmăției 1970-1971*, Centrul Creației Populare a Județului Maramureș, Baia Mare, 1973

Corniță Constantin, *Zona Maramureș. Matricea etnologică și paradigmele folclorului maramureșean*, Ed. Umbria, Baia Mare, 2001

Dăncuș Mihai, *Zona etnografică Maramureș*, Ed. Sport. Turism, București, 1986

Kligman Gail, *Nunta mortului. Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Ed. Polirom, Iași, 1998

Malinowski Bronislaw, *Magie, știință și religie*, Ed. Moldova, Iași, 1993

Moanță Ion (ed.), *Nunta la români. Orații*, Ed. Minerva, București, 1989

Petrescu Nicolae, *Primitivii*, EFES, Cluj-Napoca, 2001

Suciu Alexandru, *Nevoia actuală de ceremonial și ritual*, Ed. Lux Libris, București, 1998

Suiogan Delia, *Simbolica riturilor de trecere*, Ed. Paideia, București, 2006

¹ Ioan Alexandru, *Semnificația nunții*, în Ion Moanță (ed.), *Nunta la români. Orații*, Ed. Minerva, București, 1989, p.5

² Delia Suiogan, *Simbolica riturilor de trecere*, Ed. Paideia, București, 2006, p.119

³ Romulus Antonescu, *Elemente permanente ale ceremonialului de nuntă la români*, în Cupcea Mihai (coord.), *Comunicări științifice pe teme folclorice - Sighetu Marmăției 1970-1971*, Centrul Creației Populare a Județului Maramureș, Baia Mare, 1973, p.57

⁴ Nicolae Petrescu, *Primitivii*, EFES, Cluj-Napoca, 2001, p.173

⁵ Romulus Antonescu, op.cit, p.57

⁶ Delia Suiogan, op.cit, p.133

⁷ Bronislaw Malinowski, *Magie, știință și religie*, Ed. Moldova, Iași, 1993, p.53

⁸ Ibidem, p.54

⁹ Gail Kligman, *Nunta Mortului. Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Ed. Polirom, Iași, 1998, p.106

¹⁰ S-a ales, spre exemplificare, nunta tradițională din Maramureș

¹¹ Alexandru Suciu, *Nevoia actuală de ceremonial și ritual*, Ed. Lux Libris, București, 1998, p.65

¹² Gail Kligman, op.cit, p.106

¹³ Constantin Corniță, *Zona Maramureș. Matricea etnologică și paradigmele folclorului maramureșean*, Ed. Umbria, Baia Mare, 2001, p.272

¹⁴ Ibidem, p.181

¹⁵ Mihai Dăncuș, *Zona etnografică Maramureș*, Ed. Sport.Turism, București, 1986, p.180

Fig. 2. Mireasa și druștele

Dictatul de la Viena și masacrele de la Ip și Treznea - 70 de ani

Anul 1940 a fost cel mai greu și mai îndoliat al neamului românesc din existența sa de 4 ori milenară în spațiul carpato-danubiano-pontic, după afirmațiile savantului de renume mondial, Nicolae Iorga. Norii negri amenințau cultura și civilizația românească și granițele naționale. Atunci, prin normele ultimative trimise de ciuma roșie de la Kremlin în 26 și 28 iunie 1940, prin al II-lea Diktat de la Viena și prin acordul de frontieră din 7 septembrie 1940, cu Bulgaria la Craiova, se pierdea în total 99.738 kmp și 6.821.000 de locuitori, ceea ce însemna 1/3 din teritoriul național și tot o treime din populația țării. Trupul țării a fost realmente ciopâțit și sfărțecat. Am pierdut mult fără să opunem bruma de rezistență, pentru că așa au considerat cârmuitorii țării de atunci, spunând că e mai bine să pierdem teritorii decât să dispară România din rândul națiunilor lumii. și ca să ne dăm mai bine seama de acest lucru, voi aminti faptul că în 29 august 1940, cei doi "arbitri" au somat România să accepte cedarea unei părți a Transilvaniei deoarece, în caz contrar, era preconizată o acțiune militară care urma să ștergă România de pe harta Europei și a lumii. Așa cum s-a scris în presa vremii, "România neajutată de nimeni a cedat în fața actului de violență, sovietic și maghiar, de atunci ea nu a mai fost stăpână pe destinul său".

Și totuși, Nicolae Iorga în Consiliul de Coroană a spus patetic: "Ne batem, blestem dacă nu ne batem".

În teritoriile ocupate în vara anului 1940, autoritățile sovietice și maghiare s-au dat la acte de terorism inimaginabile împotriva populației românești neajutate. Asasinatele, jafurile și deportările au însoțit instaurarea și organizarea noilor regimuri în părțile de teritoriu național, răpite, numai vremelnice din trupul României. Mii de români au fost siliți să plece în Siberia, munții Tianșan și Hymalaia, pe fluviul Amur, de unde majoritatea nu s-au mai întors niciodată. Găsim astăzi, aici, scris pe tăblițele unor localități denumirile de Românașul sau Ciobănașul.

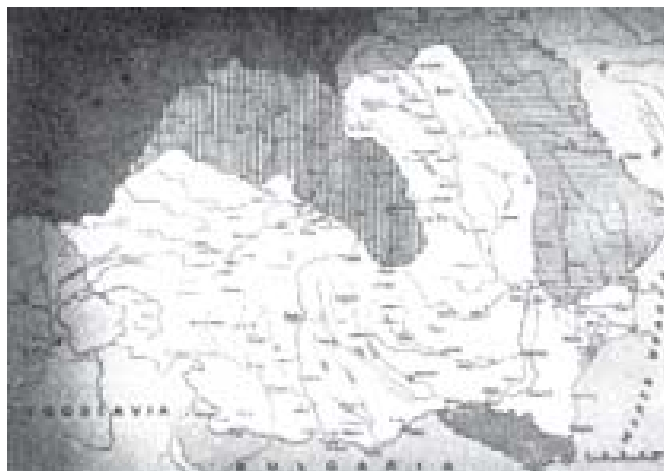
În Centrul și Nord-Vestul Transilvaniei, imediat după sosire, ungarilor au săvârșit atrocități de un primitivism fără precedent.

După cum se știe, din teritoriul vremelnice cedat făcea parte și județul Sălaj, cu o suprafață de 5.191 kmp (astăzi, 3.850 kmp, 1,6% din suprafața țării) și o populație de 340.347 de locuitori din care: români - 56,6%, maghiari - 30,4%, germani - 4,7%, evrei - 3,9%, slovaci - 1,7%, alte naționalități - 2,7%.

Istoria Sălajului este un lanț nesfârșit de oprimări de sus în jos, de durere și revoltă, de jos în sus. "În Țara Silvaniei - după cum sublinia pe bună dreptate Corneliu Coposu - ne-a fost încercată mai mult decât oriunde răbdarea, iar asupra și umilința, ne-au fost aici ursitoare întunecate. Înfrății cu ele am suportat jugul umilinței și am legat Sălajul pentru totdeauna de veșnicia românească".

Diktatul de la Viena, redactat de altfel numai în germană și italiană, la articolul 2 scria: "Teritoriul de până acum care revine după aceasta Ungariei se va evacua de trupele române în termen de 14 zile și se va preda Ungariei în stare de ordine..."

Toți cetățenii care se cedează de către România obțin automat cetățenia ungară".

Sălajul a fost teatrul celor mai sălbatice și mai sângeroase acte de violență, din mulțimea de fărădelegi, comise de unguri în partea noastră de țară vremelnice robită. În inima Sălajului dar și în mijlocul neiertătoarei noastre aduceri aminte de Treznea, cu nenumărați români omorâți de barbarii secolului este Ip-ul cu cadavrele batjocorite, peste țărâna cărora mâini necunoscute au plantat în tainele nopților de groază crizanteme albe de durere. Ambasadorii neamului și-au dovedit neomenia purtând coroana lui Ștefan (Vaik) tot atât de strâmbă ca gândurile lor, de-a lungul năpăstuirilor așezărilor sălăjene, în descinderea lor din fauna pădurii. Căci nimeni pe lume nu a dat dovadă mai desăvârșită ca dedesubtul pojghiței de omenie în neamul urmașilor lui Arpad, domnește atâta sălbăticie și neomenie.

Din primele zile ale ocupației maghiare s-a deslănțuit pentru Sălaj o teroare de neînchipuit împotriva populației românești, manifestată prin injurii, bătaii crâncene, arestări, internări în lagăre, confiscări, deposedări de bunuri, acte de degradare a demnității românești, expulzări, schingiuiuri, violuri și asasinat.

Orașul Zalău a fost ocupat de către trupele maghiare în ziua de 8 septembrie 1940, zi în care ocupanții au asasinat 7 români, din care 4 femei, sub pretextul că ar fi atacat un escadron unguresc. Cadavrele au fost îngropate de jumătate pentru a fi devorate de câini. În abatorul orașului alți 6 români au fost uciși, iar în curtea liceului, un căpitan maghiar, personal, a împușcat două femei și un bărbat.

Ieșind din oraș, la Brădet, au găsit două gospodării românești, proprietatea lui Gavrilă Vicaș și Gheorghe Prunea, împușcându-i pe loc pe toți cei găsiți acolo, inclusiv pe soția lui Gheorghe Prunea, gravidă în ultima lună.

Pe serpentinele Meseșului au mai fost împușcați 10 români care veneau cu lapte și ouă pentru vânzare.

În pădurile Meseșului au zăcut zile întregi trupuri de femei batjocorite și apoi sfărțecate. Trupele maghiare au ajuns în aceeași zi la Ciumărna unde au ucis 11 români și nu au continuat drumul spre Cluj, ci se îndreaptă pe câmp spre Treznea. Acest scenariu a fost pregătit tot în 8 septembrie, ora 17,00, într-o casă din spatele centrului militar din Zalău, de groful Bay Ferencz și acoliții săi, autorii morali ai masacrului de la Treznea.

Serie nouă, Anul VI, Nr. 8-9 (67-68), august - septembrie 2010

La intrarea în sat - în 9 septembrie - pe câmp au găsit câțiva copii români pascănd vitele. Întrebându-i de unde sunt, aceștia au răspuns, din Treznea. Fără nicio vorbă, au fost împușcați cu toții și lăsați morți pe izlazul comunei.

În acest timp, sătenii erau adunați în frunte cu preotul Costea pentru a le face ungerilor o bună primire.

Ora 9,00. Cinci soldați maghiari sosesc în Treznea și cer ca toți cetățenii cu cai și căruțe să le pună la dispoziția armatei maghiare. Ora 10,00. Sosește o grupă de cavalerie. Ora 11,00. Sosesc soldații Regimentului de Vânători de câmp, soldați bine dispuși. Prima dată s-au trimis două proiectile de artilerie în biserică. Primăria a fost făcută praf, fiind dinamitată.

După ocuparea satului, auzindu-se focuri de armă trase de un grup de soldați maghiari în stare de ebrietate, maghiarii au dezlanțuit măcelul asupra românilor. Români sunt masacrați cu focuri de armă și mitraliere, străpunși cu săbiile și baionetele, iar casele sunt atacate cu grenade și incendiate.

"Nicolaie Brumar a fost luat din casă și, împreună cu soția și cele două fiice, au fost împușcați lângă o căpiță de fân și apoi sfărtecați cu baionetele".

Preotului ortodox ascuns în casa parohială i s-a dat foc și a ars împreună cu casa sa.

Învățătorul Lazăr Cosma și soția lui au fugit, fiind ascunși între Agriș și Bodia, la podul Calchiesei, unde se găsește astăzi și crucea ridicată în memoria lor. Femeii Ana Negrean de 65 de ani i s-au tăiat mâinile. Femeia Ana Sălăjan, de 31 de ani, însărcinată, surprinsă pe câmp între Păușa și Treznea, a fost străpunșă cu baioneta și i s-a scos pruncul din burtă.

Între 20,00 și 20,30, este arestat notarul Mărcuș Vasile, salvat la intervenția lui Bay, care sosise în sat, de la Zalău. Ultimii împușcați au fost Bârjac Ioan fierar și Indrieș Toader, care sosise de pe front. Aceste oribile crime mi-au fost descrise se bunicii mei, Gavril și Iustina Bârjac, care în acele vremuri tulburi aveau 35 de ani. De remarcat că la masacrul de la Treznea au participat și ungurii din Zalău. Pe doi îi cunosc și eu: unul a fost foarte multă vreme director de școală românească, iar celălalt a fost cel mai mare șef al singurului restaurant din Zalău, unde se află azi Biblioteca "Ioniță Scipione Bădescu".

La plecarea din Treznea, soldații au legat de un tun pe Gavrilă Indrieș și Ana Dănilă (tatăl inginerului agronom Aurel Ana) târându-i după ei prin tot satul Păușa prin fața casei bunicilor mei, fiind biciuiți din urmă ca și câinii de soldații unguri, fiind apoi împușcați în comuna Hida, lângă Piatra Dracului. Și acest episod groaznic îl cunosc din povestirile bunicilor mei. Multe din aceste date le am de la Iacob Bârjac din Traznea vărul tatălui nostru și de la domnul Vasilie Caraba din Treznea.

În total, la Treznea au fost uciși 86 de oameni, din care 79 români și 7 evrei, care-și dorm somnul de veci sub lespede rece a cimitirului din Treznea, singurul de acest fel din lume. Pe piatra de marmură sunt încrustate numele celor 86 de oameni, de la Ionuț Sălăjan de 2 ani, până la Maria Bârjac, de 81 de ani. Singura lor vină pentru că au murit a fost numai aceea de a se fi născut români.

În memoria lor a fost ridicat în centrul satului, în anul 1984 monumentul de la Treznea, autor sculptorul Aurel Contraș, o piramidă trunchiată ce semnifică curmarea firului vieții și alte 3 corpuri ce vor să exprime continuitatea.

Planul de exterminare a românilor de la Ip a fost pregătit de

către baronul Farago Istvan și învățătorul Uihelyi Albert, cu concursul unei companii de honvezi, conduși de locotenentul Vasvari Zoltan, care și-au găsit adepții printre naționaliștii șovini, membrii ai organizației fasciste "Garda zdrențuroșilor" (Rongyos Garda).

În noaptea de 13 spre 14 septembrie 1940, o veritabilă "noapte a Sf. Bartolomeu", bandele maghiare, în parte în stare de ebrietate, în frunte cu locotenentul din Regimentul 201 motorizat din Budapesta, însoțiți de formațiuni paramilitare precum și circa 25 elemente șovine din localitate, au atacat pe neașteptate populația românească din Ip, lipsită de apărare, masacrând-o.

Relatând tragicul eveniment, documentele vremii narează:

"A fost teatrul celui mai sălbatic și sângeros act de violență". La începutul nopții, "echipe de ostași unguri însoțite de iredențiști și membrii ai Gărzii Naționale au scos din case pe toți românii care nu fugiseră, i-au bătut până la sânge și i-au schingiuit, zdrobindu-le oasele și smulgându-le unghiile, apoi, fără a ține seama de sex sau vârstă, i-au împușcat cu focuri de armă și mitralieră. Femeile au fost batjocorite, iar copii spintecați". O mamă disperată a ieșit din ocol să meargă după doctor să-i salveze copilul bolnav aflat în leagăn. Lângă poartă a apărut honvedul care a oprit-o și a întrebat-o unde merge și ce dorește; femeia i-a spus, la care honvedul i-a răspuns "nu mai trebuie să pleci nicăieri fiindcă aici e doctorul". S-a întors împreună, au intrat în casa, au desfăcut copilul din leagăn, iar acesta i-a zămbit honvedului. Acesta a scos o armă cu baionetă pe care a împlântat-o în copil, care s-a răsucit ca o rămă în jurul baionetei.

Și ca să vă dați seama cu câtă ură au acționat, am să vă spun că cei mai mulți români au fost împușcați pe grămada de gunoi din fața grajdului, în semn de dispreț pentru români, însoțit de epitetul "budos olah" (români puturoși). În acea noapte groaznică au fost uciși 157 de oameni din vina de a fi români, de la Hossu Lucia de trei săptămâni, până la Bubo Floare de 81 de ani.

Cadavrele au fost transportate cu căruțele, unii încă mai respirau, și îngropate într-o groapă comună, de 35/25 m, peste care s-a turnat var, apoi pământ.

Și atrocitățile au continuat. La Cosnicu de Jos (comuna Ip), o fată româncă a fost legată de 2 cai și despăcată. Sigur că această tehnică a împrumutat-o de la turci, cu care ungurii au intrat în legături când au locuit în prima lor patrie pe Volga și pe Kama, și de la care au rămas cu elementele de limbă și anumite obiceiuri.

La Zalău, de Sf. Dumitru, 6 români fruntași din Aghireș au fost purtați pe ulițe, cu tricolorul românesc ținut în cuie pe spatele gol, însângerat.

După modesta mea părere, crimele de la Ip și Treznea depășesc ororile de la Lidice și Oradur, și de aceea cu le consider localități martir ale bătrânului nostru continent.

În 1983, și la Ip a fost ridicat monumentul în memoria martirilor, operă a sculptorului Aurel Terec și prin grija profesorului Grațian Porțan, care a ținut sus tricolorul românesc vreme de decenii. În 1990, imediat după revoluție dascălii unguri l-au scos din școală.

Acum, la 70 de ani de la Diktat și de la abominabilele crime, pe noi nu ne bate gândul de vendetă, ci de dorința de a nu se mai repeta asemenea tragedii. Așa să ne ajute Dumnezeu. Iertăm, dar nu uităm!

Camelia ZAHA

File din istoria satului Chilioara

foto: Nicolae Gozman

Satul Chilioara face parte din comuna Coșeiu și este așezat la o altitudine de 300 m, latitudine 47 grade și 24 minute, longitudine 40 grade și 42 minute.

La nord, satul se învecinează cu satul Lelei, la est cu Mineu, la sud cu Boeșița și Dioșod și la vest cu Coșeiu și Archid.

Satul este situat într-o vale, care se întinde între două dealuri, situate în direcția Nord-Sud, la fel ca și câmpia pe care se află așezat satul. Câmpia se sfârșește la marginea de sud a satului, acolo unde începe dealul, iar spre nord se unește cu câmpia satului Archid.

Deși face parte din categoria satelor răsfirate, satul este destul de compact, în special în zona centrală.

Din punct de vedere geologic, stratul superficial de sol este format din pământ negru (humus) și argilos, iar stratul de fundație din piatră.

Satul este străbătut de Valea Corundului, care izvorește de pe dealurile satului Dioșod și se varsă în râul Crasna, în dreptul localității Supurul de Jos.

Vegetația satului este formată din păduri de foioase (cer, goron, carpen), iar fauna este specifică acestei vegetații (vulpi, mistreți, căprioare, iar uneori s-a întâlnit și pisica sălbatică)¹.

Satul Chilioara atestat documentar în anul 1368 sub numele de Kyrwa. De-a lungul existenței sale mai este întâlnit sub următoarele denumiri: Kirua, în anul 1629; Tilivara, în 1733; Kilva, în 1750, Tyilvara, în 1850; Kirva, Chilvara, în 1854; Szilagykirva în 1913; Chilioara în 1900, 1930 și 1966².

Este o veche așezare românească, căreia românii îi spuneau prin anul 1733 "Tilioara". La început satul era așezat în partea hotarului numită "Izvoară". Tradiția spune că numele și-l derivă de la "Lilioara cea frumoasă, fata unui om ce locuia lângă izvor"³.

După Petri Mor, în lucrarea "Monografia județului Sălaj", numele satului provine din limba slavă și înseamnă "curb"⁴.

O altă versiune este aceea că numele satului ar proveni din cuvântul arhaic "chivai", adică "hram, sărbătoare". Iorgu Iordan, pornind de la Titkin, explică apelativul "chilie", care stă la baza toponimului de față, având sensul de "celulă, locuința unui călugăr, a unei călugărițe"⁵.

Prima atestare documentară a satului Chilioara o găsim în anul 1368, într-un proces de proprietate, între Kusalyi Jakesi și Jakab, fiul lui Erkedî Fülöp, pentru moșia Kyrwa. La ordinul lui Ludovic cel Mare al Ungariei, i se permite lui Kusalyi Jakesi să depună jurământ în fața Capitlului din Oradea, conform tradiției. În document se spune că, după cutumă, meșterul sau magistrul Kusalyi Jakesi și-a dat jos cureaua și încălțăminte, și-a pus un pumn de pământ în cap, și a jurat că posesiune revendicată nu a aparținut niciodată familiei Erkedî, ci a aparținut altei persoane rămasă fără urmași. Așadar, posesiunea Kirwa (Chilioara) rămâne în posesia familiei Jakesi⁶.

În anul 1423 posesiunea este menționată ca și "predium" și este reînscrisă în domeniul familiei Jacsi. Decretul este dat de către regele Ioan Sigismund și pus în aplicare de Capitlul din Oradea.

În anul 1582, se menționează că Ambrozie și Mauriciu Jakabfi o contrazic pe Jacsi Ana că posesiunea i-ar aparține.

Pe data de 10 iunie 1629, posesiunea aparținea deja de Wesselenyi Istvan și este depus un jurământ de către judele Guthi Miklos din Sici, care spune că de fapt satul era al unor iobagi de Hodod și un martor spune că iobag de-al lui Fejeregihazi Andras dorea să-și construiască o casă aici.

În anul 1703, Farkas Mihaly avea pe domeniul lui de la Chilioara 2 iobagi, și anume Jeremias Gergely și fratele său din Hodod. Ei aveau ca și dare o săptămână de lucru, la cosit, arat și secerat.

În anul 1715, la Chilioara erau 5 iobagi, 3 jeleri, care trăiau în 8 case și plăteau taxe. Dintre aceștia 4 erau unguri și 4 români. Mai târziu, în anul 1720 existau la Chilioara 17 iobagi, 5 jeleri și 22 case din care 17 ungurești și 5 românești. Populația satului în anul 1720 era de 198 persoane, din care 153 unguri și 45 români.

La anul 1733 erau amintite 10 familii de români, care îl aveau ca și preot greco-catolic pe popa Pandeale. Peste aproape două decenii, în anul 1750 populația satului ajunge la 211 persoane⁷. Peste aproape un secol, în anul 1847, în preajma revoluției pașoptiste, populația crește la 416 persoane⁸.

În anul 1850, satul Chilioara avea o populație de 609 persoane, care trăiau în 93 case. Dintre aceștia, 310 erau bărbați și 299 femei. După naționalitate, 603 erau români și 6 țigani. După religie, 603 persoane erau greco-catolici și 6 reformați. În sat se creșteau la vremea respectivă un număr de 193 bovine și 6 cai⁹.

Conform recensământului din anul 1880, populația satului Chilioara crește la 652 locuitori, care trăiau în 125 case. După

limba maternă declarată avem 580 români, 42 maghiari, 7 alte naționalități, 23 limba maternă necunoscută. După religie erau 609 greco-catolici, 2 reformați și 41 izraeliți. Așa se explică faptul că vorbitori de limbă maternă maghiară erau 42 persoane, deoarece evreii au adoptat, în Transilvania, ca limbă maternă, limba maghiară. Din cei 652 locuitori, doar 44 erau alfabetizați¹⁰.

La început de secol XX, conform recensământului din anul 1900, populația satului Chilioara scade la 626 locuitori, care trăiau în 150 case. Dintre aceștia 301 erau bărbați și 325 femei. După limba maternă vorbită, 576 erau români, 49 maghiari și un german. După religie, 585 erau greco-catolici, un romano-catolic, 9 reformați, un unitarian și 30 izraeliți. Știau scrie și citi 66 persoane, iar 103 știau și ungurește.

Pereții erau de piatră sau cărămidă la 21 case, de piatră sau pământ la două, de chirpici sau pământ la 3 și de lemn sau altceva la 124 case. Acoperișul era din țiglă doar la două case, la 8 era din șindrilă, iar la 140 era din trestie sau paie.

Suprafața totală a hotarului satului era de 1.511 jugăre¹¹, din care 1.025 teren arabil, 186 "câmp", 171 pășune, 1 jugăr de vie, 5 de grădini, 3 de pădure și 67 jugăre teren neproductiv¹².

În anul 1908, satul avea 134 de case și o populație de 658 persoane, de religie greco-catolică. Biserica de piatră a fost edificată în anul 1803, fiind renovată în anul 1904.

Școala confesională avea învățător calificat, cu un salariu de 600 coroane. Dintre cei 54 copii de școală, 36 erau băieți și 22 fete. Știau scrie și citi 36, iar școala de repetițiune avea 13 elevi. Dintre adulți știau scrie și citi românește, la anul 1908, 115 persoane (100 bărbați și 15 femei), iar românește și ungurește 60 persoane.

Hotarul comunei avea 1.000 jugăre (de fapt 1.511 jugăre), dintre care 900 erau proprietatea românilor și anume: între 1-5 jugăre erau 11 proprietari; între 5-10 jugăre erau 14; între 10-15 jugăre erau 9; între 15-20 erau 10; între 20-30 erau 6; între 30-40 erau 4 și între 40-50 jugăre erau doar 3 proprietari. Prețul unui jugăre era între 200-600.

Ocupația principală a locuitorilor era agricultura, iar alegători în sat erau 40 de persoane, care știau scrie și citi¹³.

Satul plătea o taxă de 2.150 Coroane și 14 fileri.

Tot la anul 1900 se înregistrau următoarele toponime: Valea Savului, Izvoare, Fața Temeteului, Poieni, Între Hotare, Barca Blaghii, Fața de Jos de sat, Dealul Acăstauălor, Dealul Petricios, Fântâna Cetărnă (adică fântâna cu cantarig de unde se aproviziona populația satului cu apă). Străzi: Ulița satului, Bisericii, Cioara, Ulița din sus și Ulița Temeteului¹⁴.

Primul război mondial a avut consecințe dezastruoase, în special asupra micilor gospodării, contribuind la reducerea drastică a producției agricole și la scăderea numărului de animale.

Și din satul Chilioara, care în acel moment avea o populație de 753 locuitori, au fost mobilizate 123 persoane, care au participat la război. 112 persoane au participat la bătăliile de pe front, iar 11 persoane au fost repartizate la partea sedentară. Dintre participanții la război, 17 persoane nu s-au mai întors acasă, murind pe front, 5 persoane au murit în împrejurări necunoscute, 8 au rămas invalizi, 91 s-au întors sănătoși, 2 au fost dați dispăruți. În urma celor decedați pe front au rămas 14 văduve și 29 copii orfani¹⁵.

În perioada interbelică, satul Chilioara făcea parte din plasa Zalău. Notariatul era la Coșeu, iar circumscripția sanitară la Hodod (aprox. 9 Km).

Ocupația principală a locuitorilor era, în continuare, agricultura. Nu era o viață ușoară pentru țărani, care lucrau pământul de dimineața până seara. Costul unei zile de lucru era de 30 lei, plus hrană. La munca câmpului participau, alături de bărbați, și femeile, inclusiv cele însărcinate. De asemenea și copiii mai marișori. Existau și cazuri în care femeile însărcinate nășteau pe câmp.

Totuși, aproape fiecare familie avea o casuță proprie și puțin pământ, pe care l-a primit, în special, prin reforma agrară din anul 1921.

În anul 1938 erau cultivate 210 ha grâu, 260 ha porumb, 20 ha vii, 50 ha cu floarea soarelui, 3 cu zarzavat, ogor 183 jugăre. Suprafața totală cultivată era de 729, 36 ha.

Pe lângă agricultură, unde erau angrenați 175 de plugari, mai existau în sat 4 funcționari, 4 comercianți și un meseriaș.¹⁶ În sat mai exista și o moară cu abur.

Cheltuielile administrative ale satului, în anul 1937, erau de 6.1758 lei, bugetul nefiind unul deficitar. Impozitele încasate se ridicau la suma de 15.912 lei, iar împrumuturi nu existau¹⁷.

Din punct de vedere edilitar, străzile erau destul de largi, dar nu erau pietruite, nu aveau trotuare și nu erau iluminate. Când ploua, acestea deveneau impracticabile¹⁸.

Edificiile publice erau într-o stare igienică destul de bună. Casele erau destul de încăpătoare, cu ferestre destul de mari.

Conform monografiei sanitare întocmite de către medicul de circumscripție, Mauriciu Frenkel, la data de 22 august 1938, pereții caselor erau din zid la 6 case, la 195 erau din lemn, la 40 din piatră și 5 erau încă bordeie. Acoperișul

caselor era din țiglă sau olane, la 204 case, la două era din șindrilă și la 40 din paic. Doar două case aveau peste 4 camere, cu 3 camere erau 40 de case, cu 2 camere, 199 și cu o cameră doar 5 case. Toate cele 246 case aveau sobe. Dintre acestea doar 15 case aveau latrine în curte¹⁹.

Alimentarea cu apă a localității se făcea de la două tipuri de fântâni: cea cu cantarig și cea din care se scotea apa cu cârlig și găleată. Aproximativ 90% din populației folosea fântâna cu cantarig care se găsea la intrarea de nord a localității. Se recomanda, conform monografiei amintite, ca fântâna să fie acoperită și prevăzută cu pompă.

Cimitirul românesc era împrejmuit cu gard viu, iar cel evreiesc cu gard de lemn. Erau plantate cu pomi și nu se găseau în apropierea surselor de apă.

Colectarea cadavrelor de animale se făcea de către țigani, cu carele. Cimitirul de animale se afla la o distanță de 2 km de sat, spre vest, în pădurea dintre Archid și Chilioara²⁰.

În ceea ce privește organizarea serviciului sanitar, se observă faptul că medicul de circumscripție, care își avea sediul la Hodod, vizita satul doar o dată pe lună. În caz de epidemii, satul era vizitat de câte ori era nevoie. Nu existau moașe calificate, surori de ocrotire socială sau caritate, agenți sanitari, veterinari, etc. Nu exista dispensar sau case de ocrotire.

Cu ocazia vizitelor lunare, medicul de circumscripție dădea consultări gratuite văduvelor, orfanilor și invalizilor de război, săracilor, bolnavilor molipsitori și sociali, elevilor școlari și premilitarilor. Era un mod de ocrotire socială din partea statului.

Bugetul serviciilor de sănătate publică al localității era, în anul 1937, de 850 lei. Iată și analiza acestui buget: cheltuieli de vaccinare, 250 lei; antidifterică, 350 lei; imprimate medic circumscripție - 150 lei; transport C.F.R. - 100 lei. Costul sănătății publice per cap de locuitor era de 1 leu și 14 bani²¹.

În ceea ce privește numărul populației satului, se remarcă un curs ascendent al acesteia. Astfel, în anul 1928, Chilioara avea o populație de 805 locuitori, ajungând, în anul 1938, deci înainte de izbucnirea războiului, la 966 locuitori.

Urmărind mișcarea populației în perioada 1928-1938 se remarcă următoarele fenomene: natalitatea cea mai mare o întâlnim în anul 1932, când se nasc 46 copii; mortalitatea cea mai mare tot în anul 1932, când decedează 27 persoane; decese a copiilor sub un an se înregistrează mai multe în anul 1928, când mor 10 copii; excedentul natural cel mai mare de 29 persoane se înregistrează tot în anul 1928.

Bolile care cauzau cel mai mare număr de decese erau următoarele: ale aparatului respirator (8 decese în 1931); bronșita (4 cazuri în 1936); malformații congenitale și bolile primei copilării (8 decese în 1930 și 10 decese în anii 1931, 1932 și 1934); pneumonii (4 decese în 1933); senilitate (5 decese în 1931). Maladiile sociale întâlnite în sat, în perioada 1928-1938, erau tuberculoza (un caz în anul 1933) și sifilisul (4 cazuri în 1934 și câte un caz în 1936 și 1937)²².

Populația anului 1938, după cum am amintit mai sus, era de 966 locuitori. Dintre aceștia, pe sexe, 432 erau bărbați și 534 femei. Căsătorite erau 312 persoane, necăsătorite-320, 90 văduvi și 8 divorțați. După naționalitate, 924 erau români și 42 evrei. După religie, 924 erau greco-catolici și 42 mozaici²³.

În perioada 1934-1937 satul a avut următoarea conducere: primar - Alexandru Barboloviciu, ajutor de primar - Petru

Meseșan; consilieri comunali erau Alexa Irimeș, Ioan Sabău lui Vasile, Ioan Chiorean, Ioan Marian, Ștefan Colciar, Ioan Sabău, învățătorul Gheorghe Stănică și preotul Dumitru Erdei.

Prin Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 1788 din 30 aprilie 1934 se dădea posibilitatea ca din impozitele restante către stat, partea cotelor adiționale și cotele adiționale pentru drumuri să se poată presta cu muncă în natură la refacerea drumurilor comunale, socotindu-se fiecare zi prestată cu brațele la 60 de lei, iar cu carul la 200 lei.

Prin muncă prestată s-a transportat și în Chilioara pietriș pe drumurile localității și s-au făcut șanțurile acestora, în valoare de 53.070 lei. Astfel, drumurile au devenit mai practicabile, iar locuitorii scutiți de sarcini considerabile față de fisc.

Iată și alte lucrări publice efectuate în această perioadă: școala primară de stat a fost renovată, suma ridicându-se la 6.040 lei; în anul 1935 a fost reparată biserica greco-catolică, cu contribuția în muncă publică a locuitorilor, în valoare de 5.600 lei; s-au făcut reparații la drumuri, în valoare de 57.500 lei; construcții și reparații de poduri, în valoare de 7.580 lei; construcții și reparații de fântâni, în valoare de 6.100 lei; curățirea pășunilor, în valoare de 7.600 lei; înființarea, în anul 1935, a pepinierii satului, pe o suprafață de 200 stj, înșământată cu nuci și alte semințe necesare pentru puieti, care a fost împrejmuțată cu grad de spini și dată în primire învățătorului Gh. Stănică.

Tot în această perioadă s-a încercat o valorificare mai bună a cerealelor, a produselor de lână și a vitelor²⁴.

Din păcate, asupra Sălajului s-au abătut, din nou, norii negri ai războiului, iar în urma Dictatului de la Viena din 30

august 1940 mulți dintre sălăjeni au fost nevoiți să se refugieze în partea de țară rămasă liberă, dincolo de granița provizorie, impusă prin odiosul dictat.

La sfârșitul celui de-al doilea război mondial, în momentul în care trupele române înaintau spre Carei și eliberau ultimele teritorii românești de sub ocupația horthysto-hitleristă, în raza localității Chilioara s-au dat lupte grele. În ziua de 18 octombrie 1944, la Chilioara, au căzut eroic 20 de militari români din cadrul Regimentului 34 Infanterie, ei fiind înmormântați în cimitirul din localitate²⁵. Bătălia de la ferma de lângă Archid este numită foarte sugestiv și descrisă de Ioan Bicăzan, în schița sa monografică despre Chilioara, "cuptorul de foc de la Chilioara-Archid".

Deși reforma agrară din anul 1921 a produs schimbări profunde în structura socială a populației rurale, ea nu a putut rezolva însă problemele fundamentale ale țăranilor. De aceea, la sfârșitul celui de al doilea război mondial mai multe partide, nu numai cel comunist, recunoșteau necesitatea unei noi reforme agrare²⁶. Însă, expropriările făcute pe baza legii de reformă agrară din 23 martie 1945 au reprezentat o primă etapă a politicii P.C.R de distrugere a bazei materiale a marilor proprietari și a trecerii la agricultura socialistă.

La sfârșitul lunii aprilie 1948 lua ființă și Sindicatul agricol, care era format din țăranii lipsiți de pământ, sau cu pământ foarte puțin. Astfel, lipsiți de surse de venituri proprii, ei puteau fi foarte ușor de manevrat de către activiști de partid, care, împreună cu presa locală, au încercat să mențină, în toate satele sălăjene, un climat de insecuritate și de ură a țăranilor săraci împotriva celor înstăriți, denumiți de acum înainte cu termenul de *chiaburi*.

În presa sălăjeană se dau numeroase exemple din

U.R.S.S., existând chiar o rubrică specială intitulată: "*Din viața colhozurilor din U.R.S.S.*", unde se arătau "*avantajele*" agriculturii socialiste.

La data de 3 august 1948 a fost promulgat decretul nr. 176, care prevedea trecerea în proprietatea statului a bunurilor bisericilor, congregațiilor, iar la data de 2 decembrie 1948, prin decretul 358 s-a desființat biserica greco-catolică.

Loturile bisericilor au intrat în stăpânirea statului, care le-a repartizat aproape în totalitate fermelor sale, denumite Gospodării Agricole de Stat.

În momentul desființării bisericii greco-catolice, preot în Chilioara era Dumitru Erdei, care trece la ortodoxie.

În data de 22 martie 1949, în ședința consiliului parohial preotul Dumitru Erdeli citește circulara Episcopiei de Oradea referitoare la predarea sesiunii parohiale preoțești și cantorale. Circulara din 17 martie 1949 specifică modalitatea predării pământului bisericilor Ministerului Agriculturii, adică noului regim comunist.

Preotul Erdeli aduce la cunoștință consiliului parohial, format din Alexandru Barbolovici, curator, Bicăzan Pavel, Sabău Izidor membri și Pop Vasile, cantor, că el renunță la sesiunea sa preoțească, în suprafață de 7 ha și 11550 mp.. La fel și Senatul bisericii renunță la sesiunea sa, în suprafață de 2 jugăre arător. În schimb, cantorul Pop Vasile nu renunță la sesiunea sa. În total, biserica renunța la 8 ha și 8455 mp. în favoarea statului comunist și-l preda Ministerului Agriculturii. Dar, bisericii îi mai rămâneau, totuși, în folosință 4 ha și 4000 mp²⁷.

În anul 1948 prin Decretul dat de către prezidiul M.A.N. se stabilea un nou cuantum al cerealelor care trebuiau predate la stat. Prin aceasta se urmărea, de fapt, ca țărâniea să fie descurajată să mai producă, să părăsească pământurile pentru ca acestea să fie preluate de către stat.

Având experiența anului 1947 și a primăverii anului 1948, când planurile de însămânțări nu fuseseră îndeplinite, în toamna anului 1948 se înființează, la nivel de comună, dar și la nivel de plasă și județ, comisii de însămânțări.

Și în satul Chilioara a luat ființă o astfel de comisie, care a întocmit, împreună cu organele de conducere locale și cu consiliul politic local, planul de culturi și însămânțări pe anul 1949. Însă, ceea ce este semnificativ și la acest comitet de însămânțări este prezența în componența lui, pe lângă organele civile locale și a agentului agricol, a jandarmului local.

Planul de însămânțări agricole la sate urma apoi să fie repartizat pe gospodării și să fie adus "*la cunoștința proprietarilor de pământ arabil în vederea executării planului în primăvara anului 1949*"²⁸.

Un pas important în pregătirea colectivizării a fost legiferarea, în luna ianuarie 1949, a legii privind introducerea pedepsei cu moartea, care a creat la sate un climat de frică și insecuritate. Ceea ce este semnificativ este faptul că legea prevedea pedeapsa cu moartea nu numai pentru "*crime împotriva securității statului*", ci și pentru "*crime*", aduse împotriva "*propășirii naționale*". Deci, pentru simplul fapt de a te fi opus colectivizării, puteai fi acuzat de sabotaj al economiei socialiste și condamnat. Astfel, având în mână un astfel de instrument cumplit, s-a trecut deschis la colectivizarea agriculturii, lăsându-se la o parte orice mască.

Astfel, *Rezoluția Plenarei C.C. al P.M.R. din 3-5 martie*

1949 privind transformarea socialistă a agriculturii prevedea printre altele: "*politica noastră față de țărânie trebuie să fie clară: ne sprijinim pe țărâniea săracă, strângem alianța cu țărâniea mijlocașă și ducem o luptă neîntreruptă împotriva chiaburimii*".

Confiscarea averilor din noaptea de 1 spre 2 martie 1949, cunoscută și sub denumirea de noaptea moșierilor și colectivizarea agriculturii s-a făcut pe baza unui recensământ al tuturor gospodăriilor agricole, întocmit în anul 1948.

Pe data de 23 ianuarie 1948, Primăria din Coșciu primea raportul localității Chilioara asupra încheierii operațiunii de verificare a gospodăriilor, cu unele recomandări privind locul de înscriere a morii din localitate. Conform acestui raport urmau la recenzat "*toate bunurile publice ca a școlilor, parohiilor, cooperative*" etc.²⁹.

În primăvara anului 1950 campania de însămânțări era în mare întârziere. Propaganda comunistă dădea exemplul comunelor Treznea, Agrij și Românași, unde se înființaseră deja Gospodării Agricole Colective, subliniindu-se că aici se însămânțaseră 70% din suprafețele planului de cultură stabilit.

Totodată, se afirma că dacă nu se iau măsuri urgente, comisia de plasă îi va pedepsi pe cei vinovați. Se stabilesc norme zilnice pentru fiecare atelaj, pentru ca până în ziua de 1 mai să se termine cu campania de însămânțări, deoarece se luaseră angajamente în acest sens: "*Așa cum în fabrici și uzine muncitorii și-au luat angajamente de îndeplinire a planului pentru cinstirea zilei Internaționale a muncii și Dvs. veți lua măsuri pentru a înscrie pe oglinda satului textul: ÎN CINSTEA ZILEI INTERNAȚIONALE A MUNCII COMUNA NOASTRĂ VA TERMINA CAMPANIA DE ÎNSĂMÂNȚĂRI. După care natural se arată rezultatul întrecerii între comuna respectivă și comuna cu care este în întrecere, trecându-se evidențiatii, codașii și sabotorii. Înscrierea rezultatului se va face zilnic pentru a se putea urmări mersul campaniei de însămânțări*".

Însă, în paralel cu aceste campanii de însămânțări, țărânii erau obligați să efectueze și alte munci de sezon și anume: "- *Întreținerea culturilor de toamnă, grăpatul lor cu grepi ușoare, culegerea cocenilor de porumb din aceste culturi.*

- *Repararea mașinilor și batozelor conform instrucțiunilor date de noui printr-un ordin anterior*

- *Transportul lemnului pentru I.P.E.I.L. conform planificării făcute, cu 20% din atelaje*

- *Curățirea și văruirea tuturor instituțiilor publice și a dependințelor cum și curățirea și văruirea locuințelor particulare*"³⁰.

Cei care din diferite motive nu reușeau să-și repare batozele și să le pregătească pentru campaniile de treierare erau raportați posturilor de miliție, fiind pasibili de a fi deferiți Parchetului pentru sabotaj.

În vederea începerii campaniei de treierare se făcea un plan pentru toate batozele din comună, în funcție de lățimea acestora. Se stabileau norme zilnice pentru fiecare batoză. De exemplu, în Mirșid, batoza S.M.T. avea masa de 1350 cm lățime, având stabilită o normă de 15,5 ha /10 ore, având de treierat, în total, 167 ha de cereale. Se dădea ordin, din partea organelor care făceau aceste planificări, să se lucreze câte 16 ore/zi, cu două echipe. Nu uitau să amintească faptul că dacă nu executau normele fixate și la timp va fi dat în judecată pentru sabotaj.

În cadrul ședințelor deputaților comunali, care aveau loc de obicei la începutul fiecărei luni, fiind denumite pompos sesiuni, se dezbăteau aceleași probleme și anume: campaniile de însămânțare; campaniile de recoltare, treier și dezmiriștit; campaniile de colectări și schimbul de mărfuri între orașe și sate. După ce se făceau raportările, sau dările de seamă cu îndeplinirea planurilor la diferitele munci agricole, se arăta importanța întovărășirilor cu S.M.T.-urile și se propunea a se duce muncă de lămurire a populației pentru înscrierea în întovărășiri.

În ceea ce privește colectările sau cotele, care trebuiau predate către stat, acestea se făceau la cereale (grâu, secară, ovăz), floarea soarelui, cartofi, carne, lapte de vacă și de oaie, lână de oaie și la fân³¹.

Dacă un țăran nu avea cultivat un anumit produs și astfel nu-și putea îndeplini planul de colectare impus, statul comunist "în marea lui mărinimie", îi dădea voie să schimbe cotele de la un anumit produs cu altele.

În complicatul sistem de control și supraveghere a recoltării și pentru a fi strânse cotele la timp, un rol important începe să îl joace și noua funcție de collector. Aceștia erau aleși de către împuterniciții raionali, fiind preferați țăranii care absolviseră cursurile de partid, ce fuseseră organizate de către comitetele raionale de partid, pentru simpatizanții de la sate.

Collectorul avea ca sarcină întocmirea, împreună cu Sfaturile Populare comunale, a tabelelor cu terenurile și animalele deținute de către proprietari, să verifice suprafețele de teren însămânțate și evoluția lor până la recoltare.

În timpul recoltării trebuia să supravegheze operațiunile de treierat, apoi pe delegatul de la batoză și transportul în bune condiții a cerealelor la bazele de recepție. Tot el avea

obligația de a-i sancționa, pe cei care întârziu predarea cotelor, sau pe cei care încercau să se sustragă, pe care avea sarcina de a-i da în judecată³².

În localitatea Chilioara, abia în anul 1958 noul regim comunist a reușit să înființeze întovărășirea agricolă, o primă etapă în vederea colectivizării forțate a agriculturii.

Pe data de 30 august 1958 se constituie un comitet local de inițiativă, în vederea înființării întovărășirii agricole, compus din 5 membri. La adunare nu au participat decât 9 țărani din Chilioara. Din partea raionului Zalău a luat parte, în calitate de delegat, deputatul raional Chirean Ioan. Președinte al comitetului de inițiativă a fost ales Sabou Alexandru, membru al Partidului Muncitoresc Român (P.M.R.), iar Irimeș Angela, membru al Uniunii Tineretului Muncitoresc (U.T.M) a fost aleasă în funcția de secretară a comitetului.

Comitetul de inițiativă urma să se întrunească în ședință de lucru și, pe baza unui plan de muncă, să ducă "muncă de lămurire în rândurile sătenilor pentru atragerea acestora în întovărășire".

Din actul de constituire a Întovărășirii Agricole din Chilioara reiese că până la data de 1 octombrie 1958 s-au înscris 18 persoane, care dețineau, în total, doar 8,17 ha. După cum se poate observa³³, au fost atrași să se înscrie în întovărășire țăranii care aveau cel mai puțin pământ.

Tot din actul de constituire aflăm că întovărășirii i s-a dat numele de "7 Noiembrie", la fel ca multor alte întovărășiri, eveniment istoric de sorginte sovietică, care nu avea nimic de-a face cu istoria noastră națională.

Adunarea oficială a inaugurării întovărășirii a avut loc pe data de 1 octombrie 1958 în localul școlii elementare de 7 ani din Chilioara, eveniment la care au participat și delegați din

partea raionului Zalău.

Instructorul raional de partid, Costea Alexandru, a propus un prezidiu de onoare al adunării format din Cosma Ștefan, secretar al Comitetului Raional de partid, Lakatos Zlotan, președintele Sfatului Popular Coșciu și Sabou Alexandru, secretarul Organizației de Bază al P.M.R.

În cuvântul său, Cosma Ștefan încearcă să demonstreze celor prezenți "*avantajele muncii în comun*" a pământului de către țărani și "*rezultatele frumoase*" pe care le obțin țărani uniți în întovărașiri, dând exemple din cadrul raionului Zalău. Era, bineînțeles, un exemplu de discurs propagandistic, tipic comunist.

Secretarul, Ștefan Cosma, propune, apoi, ordinea de zi, în cadrul căreia urma să fie făcut un bilanț al activității comitetului de inițiativă și să fie ales un comitet de conducere al noii întovărașiri.

Bilanțul comitetului de inițiativă a fost prezentat de către secretara comitetului, Irimeș Angela, care vorbește despre "munca de lămurire" depusă de membrii comitetului, greutățile întâmpinate și ajutorul "neprecupețit" primit din partea Sfatului popular din Coșciu.

Sabou Petru întreabă care a fost munca depusă de membrii de partid din comună în ultimii doi ani de când el a făcut cerere pentru înființarea întovărașirii. Critică pe Bicăzan Ioan, care a fost delegat de batoză și nu a dorit să se înscrie în întovărașire, deși, spune el, erau alți țărani mai săraci care să-i ocupe locul la batoză.

Țăranul Irimeș Onița, în vârstă de 74 ani, ia cuvântul și spune că va duce, în continuare, muncă de lămurire printre femei, pentru a se înscrie în întovărașire.

Irimeș Petru spune că "*va lupta contra elementelor dușmănoase*" din Chilioara, care nu doreau să se înscrie în întovărașire și astfel, conform limbajului noului regim, ar împiedica "*bunul mers al transformării socialiste a agriculturii*".

Instructorul raional de partid Cosma Ștefan se laudă că era cea de-a 50-a întovărașire care se înființa în raionul Zalău, iar Lakatos Zoltan, președintele Sfatului Popular al comunei Coșciu, mulțumește celor adunați pentru că "*au înțeles chemarea Partidului*" și au înființat Întovărașirea.

La propunerea lui Mureșan Alexandru, Sabou Petre a fost ales în funcția de președinte al Întovărașirii "7 Noiembrie" din Chilioara. La rândul lui, Sabou Petre îl propune ca secretar al noii întovărașiri pe Irimeș Vasile, iar acesta din urmă îl pronunțe pe cel de al treilea membru în comitetul de conducere, în persoana lui Sabou Vasile Cimpa.

Comitetul nou ales și-a luat angajamentul că va munci pentru a mări numărul de membri ai întovărașirii.

În final, Kiss Ioan a vorbit despre o serie de probleme agronomice, despre însămânțarea în comun pământului întovărașirii, lucrarea cu tractorul S.M.T. a pământului etc.

Pe data de 10 octombrie 1958, Comitetul Executiv al Sfatului Popular al Raionului Zalău, îndeplinea simpla formalitate și aproba constituirea acestei întovărașiri, pe baza referatului tehnic înaintat de secțiunea agricolă a comitetului. Se menționează că în Chilioara existau "*toate condițiile politice și economice pentru constituirea și funcționarea unei întovărașiri agricole*".

Se încheia, astfel, prima etapă a procesului de colectivizare forțată a agriculturii. Observăm de aici politica

noului regim comunist: în prima fază s-a încercat atragerea câtorva țărani săraci, cu suprafețe mici de teren și comasarea lor într-o singură parcelă; cei care nu erau de acord cu înscrierea în întovărașire primeau teren, la schimb, la mari depărtări și mult mai slab din punct de vedere calitativ. Din care cauză foarte mulți l-au abandonat; cea de a doua fază era ca după ce, sub presiune și teroare, în întovărașire se înscriu cât mai mulți țărani, aceasta să fie transformată în Gospodărie Agricolă Colectivă (G.A.C.)

La fel s-a întâmplat și la Chilioara. Din referatul privind situația comasărilor rezultă că până la data de 15 ianuarie 1959, s-au mai înscriș în întovărașire 7 persoane, care dețineau doar 2,15 ha teren agricol.

A urmat, apoi, un nou val de teroare și presiune, cunoscută în epocă sub denumirea de "muncă de lămurire", pentru a se înscrie cât mai mulți țărani. Această "muncă" a fost dusă de organizația de bază a P.M.R. din satul Chilioara, precum și de deputații Sfatului popular, care au exercitat presiuni asupra țăranilor, în special al celor înstăriți, care nu vroiau să se înscrie "în colectivă".

O altă tactică folosită pentru a-i atrage pe țărani în întovărașire a fost aceea a schimburilor de experiență făcute la G.A.C.-urile deja înființate, unde li se aratau țăranilor "marile realizări" ale agriculturii socialiste.

Astfel, până pe data de 15 noiembrie 1961, un număr de 271 familii din totalul de 287 familii erau înscrise în Întovărașire. Cele 271 familii dețineau o suprafață agricolă de 725,22 ha, din care 598 era teren arabil, 90,98 ha fânaț, 12,91 ha vii, 0,08 ha livezi, 17,01 ha grădini și 6,08 ha teren neproductiv. Această suprafață urma să fie muncită de 666 brațe de muncă, revenind în medie pe cap de familie suprafața de 2,69 ha, din care 2,20 ha teren arabil.

Cele 271 familii dețineau la intrarea în întovărașire un inventar viu de 4 boi, din care 2 erau debitați, și 24 cai. De asemenea, dețineau și un inventar mort, constituit din 154 care, 141 pluguri, 65 grape, 6 prășitori și o semănătoare de porumb.

În afară de aceste bunuri, de la întovărașirea agricolă mai trecea la G.A.C., ca fond de bază, suma de 14.286 lei, numerar, existent la Banca Republicii Populare Române din Zalău.

Neînscrise în G.A.C. mai rămăneau 10 familii, cu o suprafață de 27,34 ha. Cu aceste familii, se spune în referatul Comitetului Executiv al Raionului Zalău, se ducea, în continuare, "*muncă politică*", pentru a se înscrie și ei în noua formă de organizare comunistă a agriculturii.

În afară de cele 10 familii care nu erau, încă, înscrise în G.A.C. mai existau 6 familii, care dețineau, în total, o suprafață de 1,88 ha teren, care, nu știm din ce cauză, erau considerate "necolektivizabile".

Tot din referatul tehnic aflăm că noua gospodărie agricolă nu avea un grajd unde să adăpostească animalele colectivizate, ele urmând a fi adăpostite, provizoriu, în grajdurile membrilor colectivști.

Noua gospodărie nu avea nici sediu, luându-se decizia ca "*până la crearea altor posibilități*" să fie stabilit sediul acasă la un membru colectivist.

Cu toate acestea, pe data de 16 octombrie 1961, în urma referatului tehnic prezentat mai sus, vicepreședintele Comitetului Executiv al Raionului Zalău, Kiss Ioan și șeful

secției agricole, Hicea șofron, au aprobat înființarea G.A.C. din Chilioara, cu denumirea de "Drum Nou". Ei propun ca inaugurarea noii gospodării agricole să aibă loc pe data de 19 noiembrie 1961.

La momentul respectiv, din punct de vedere politic, în Chilioara existau, conform aceluiași referat amintit, 6 membri de partid și 3 contracandidați de partid, toți înscrși în noul G.A.C. mai existau 57 membri ai U.T.M., din care 56 erau înscrși în noua gospodărie agricolă și 12 deputați, din care 10 erau înscrși în gospodărie.

Intensificarea procesului de transformare a întovărășirilor în gospodării agricole, presiunea pentru a se înscrie în aceste structuri organizatorice comuniste toți țărani, s-a făcut în urma Plenarei C.C. a P.M.R., din 30 iunie-1 iulie 1961, când Gh. Gheorghiu-Dej a luat hotărârea ca în anul 1962 să se încheie "procesul transformării socialiste a agriculturii" în România. Aceasta reiese și din bilanțul comitetului de inițiativă al constituirii G.A.C. din Chilioara, comitet compus din 5 tovarăși. Acest comitet a fost "*îndrumat permanent de organizația de Partid*" și ajutat de Sfatul Popular comunal. De asemenea, "*un colectiv de tovarăși*" a fost trimis de Comitetul raional de partid din Zalău și a desfășurat "*o susținută muncă politică de masă pentru colectivizarea satului Chilioara*".

În munca de colectivizare în satul Chilioara s-au "*evidențiat tovarăși*": Irimeș Vasile, Sabou Alexandru, Pop, Petru, Sabo Ioan, Mureșan Alexandru, Mureșan Teofil, Vaida Ion, Sabău Valentin, Sabo Alexandru-băzu. De asemenea, în această muncă de lămurire au fost folosite și cadrele didactice din localitate.

Adunarea generală de constituire a G.A.C. "Drum nou"

din Chilioara a avut loc pe data de 14 noiembrie 1961. La ea au participat 228 țărani, cărora li s-au "prelucrat" principalele prevederi ale statutului G.A.C., a fost aleasă conducerea gospodăriei și comisia de inventariere. Au participat și următorii delegați raionali: Cristea Petru, delegatul Comitetului regional de partid; Sabo Carol, delegatul Comitetului Executiv al Sfatului Popular Cluj; Lucaci Ioan, secretarul Comitetului raional de partid; Sabo Gheorghe, din partea Comitetului Executiv al Sfatului Popular raional; Ardelean Vasile, președintele Sfatului Popular comunal; Sabo Alexandru, secretarul organizației de partid din Chilioara și Irimeș Vasile, președintele Întovărășirii. Lucrările adunării au fost conduse de Lucaci Ioan, care a și anunțat ordinea de zi.

În comisia de inventariere au fost aleși următorii: Marian Ioan, Simion Ion, Vaida Vasile, Sabău Patrițiu, Mureșan Teofil. Președinte al comisiei a fost propus Mureșan Teofil, iar ca secretar Marian Ioan.

Lucaci Ioan dă "indicații" asupra modului în care să lucreze noii colectiviști, a modului cum trebuia să se facă alegerile noilor organe de conducere ale G.A.C.

Inaugurarea noii G.A.C. are loc pe data de 26 noiembrie 1961, în prezența a 297 țărani colectiviști din Chilioara. Tot acum au fost alese și structurile de conducere ale gospodăriei colective.

Au fost prezenți ca delegați de la raion, instructorul regional P.M.R., Chifa Ioan, Penea Alexandru, prim secretar al Comitetului raional al P.M.R., Oprîș Alexandru, din partea Sfatului Popular raional Zalău, Luca Ilie și Trifu Isaia, delegați ai Comitetului raional de partid și Ardelean Vasile, președinte al Comitetului Executiv al Sfatului Popular din Chilioara.

A avut loc o dare de seamă a comitetului de inițiativă pentru transformarea întovărășirii în G.A.C., au fost discutate cererile de înscriere, a fost ales un consiliu de conducere și o comisie de revizie.

S-a luat hotărârea ca în consiliul de conducere al G.A.C. să fie aleși 9 membri. Astfel, au fost propuși, caracterizați, conform uzuațelor epocii, și aleși, următorii: Chiorean Vasile, Sabo Valentin, Meseșan Teofil, Costin Alexandru, Mureșean Alexandru, Simion Dumitru, Sabo Patrițiu, Sabo Ioan a Gafiuții și Sabo Alexandru. În funcția de președinte a fost ales Sabo Patrițiu, vicepreședinte Mureșean Alexandru, iar contabil Vaida Dumitru. Se stabilesc, apoi, 3 brigăzi, alegându-se, în acest sens, 3 brigadierii în persoana lui Barbolovici Alexandru, Pop Vasile și Irimeș Vasile. În comisia de revizie au fost aleși Pop Petru, Marian Ioan și Sabo Alexandru (bâzu).

Noul președinte al G.A.C., Sabo Patrițiu, arată, în final, că va lucra cât mai bine și va căuta să-și ducă la îndeplinire sarcinile

Ultima etapă a colectivizării a fost aceea a unificării G.A.C.-urilor la nivelul comunelor.

În primăvara anului 1962, pe data de 6 martie s-a luat hotărârea unificării G.A.C. din Chilioara cu G.A.C. din Archid, care se numea "Kossuth Lajos".

Noua gospodărie agricolă se numea "Chilioara" și s-a hotărât ca sediul ei să fie în această localitate, după cum reiese din procesul verbal al Comitetului Executiv al Sfatului Popular al Raionului Zalău din data de 8 martie 1962.

În același timp, însă, organele de partid au luat hotărârea unificării tuturor G.A.C. de pe raza comunei, adică, pe lângă cele două amintite, și a G.A.C. Coșeiu, care purta denumirea de "30 Decembrie".

După cum reiese din documente, adunarea de unificare a celor 3 G.A.C. a avut loc tot pe data de 6 martie 1962. La ea au participat ca delegați, Crehul Gheorghe și Dudaș Ioan, din partea raionului Zalău și inginerul Oprean, din partea regiunii Cluj.

Dacă în ceea ce privește unificarea cu G.A.C. Archid nu au fost păreri contra, în ceea ce privește unificarea cu G.A.C. Coșeiu au existat și păreri contra, venite din partea membrilor G.A.C. Chilioara. Astfel, Irimeș Alexandru întreabă delegații de la raion și regiune de ce erau obligați să se unească cu gospodăria agricolă din Coșeiu, iar Ardelean Ioan întreabă dacă fiecare sat va lucra pământul separat sau el va fi lucrat în comun cu celelalte gospodării. Sabău Maria este mai tranșantă și spune că țărani din Coșeiu nu se potriveau cu cei din Chilioara, deoarece aceștia din urmă, în opinia sa, erau "oameni muncitori nu ca cei din Coșeiu". Bertean Alexandru subliniază că locuitorii din Coșeiu erau plecați pe șantier.

Inginerul Oprean, delegatul regiunii Cluj, din care făcea parte și raionul Zalău, încearcă să-i liniștească, afirmând că grâul se va recolta pe sate, individual, de către fiecare gospodărie agricolă.

Sabău Alexandru din Chilioara arată și el că toate gospodăriile agricole din jurul Chilioarei erau deja unificate la nivel de comune.

Supunându-se la vot aprobarea de unificare a celor trei gospodării agricole, deși au existat păreri contrarii amintite

mai sus, conform șablonului epocii deja încetățenit, s-a votat "în unanimitate".

În momentul unificării celor 3 gospodării, G.A.C. Chilioara avea o suprafață de 798 ha teren, din care 768 ha teren agricol, arabil 667 ha, 75 ha fânețe, 13 ha vii, 13 ha livezi. Erau înscrise 281 familii, cu un număr de 615 brațe de muncă. Aveau în inventar 31 cai, 144 care și căruțe, 235 pluguri și 15 prășitoare.

Prin unificarea celor 3 gospodării agricole (Chilioara, Archid și Coșeiu) noua gospodărie comunală cuprindea 775 familii, cu un număr de 1662 brațe de muncă. Avea o suprafață de 1.906 ha teren, din care 1.809 ha teren agricol, 1.405 arabil, 315 ha fânețe, 45 ha vii, 44 ha livezi. Inventarul viu era alcătuit din 13 capete boi, 99 cai, 200 oi, iar cel mort din 381 care și căruțe, 494 pluguri, 15 prășitoare, 2 semănătoare pentru porumb și un saivan pentru oi³⁴.

Urmările procesului de colectivizare a agriculturii se simt, din păcate, și astăzi. În primul rând, a fost distrusă o categorie socială, cea a țărânimii tradiționale. Țăranii rămași fără pământ, în special cei tineri, au migrat spre oraș, unde au îngroșat rândurile proletariatului industrial. Așadar, industrializarea forțată s-a făcut tot prin contribuția țărânimii, folosită ca mână ieftină de lucru în întreprinderile socialiste falimentare. Un alt efect a fost acela că țăranul, care până atunci avea o mentalitate sănătoasă, moștenită de-a lungul timpului de la înaintași, a fost nevoit să fure cu ce putea de pe propriul pământ, pe care acum în lucra în folosul statului comunist. S-a instituit minciuna, hoția și neîncrederea, metehne care se simt, din păcate, și după 1990.

Un alt fenomen de migrare al populației din Chilioara, și nu numai, s-a înregistrat și după 1990, de această dată spre Occident, în căutarea unor condiții de viață mai bune. Din această localitate foarte multe persoane au migrat în Italia, în zona Immola, unde formează o adevărată comunitate românească.

Exodul populației spre orașe în timpul regimului comunist și emigrările de după 1990 au dus la scăderea numărului populației din Chilioara și la fenomenul de îmbătrânire al populației. Astfel, la recensământul din anul 2002 localitatea mai avea doar 368 locuitori, 178 de sex masculin și 190 de sex feminin³⁵.

Speranța este ca pe viitor cei plecați în străinătate să se reîntoarcă în satul natal și să contribuie la sporirea natalității.

Marin POP

Note:

1. Arhivele Naționale - Direcția Județeană Sălaj (în continuare se va cita A.N.-D.J.SJ.), *fond Prefectura județului Sălaj. Monografia sanitară a localității Chilioara*, dos. 64, f. 3
2. Gheorghe Chende-Roman, *Dicționar etimologic al localităților din județul Sălaj*, Edit. "Caiete Silvane", Zalău, 2006, p. 109
3. Dionisie Stoica, Ioan P. Lazăr, *Schița monografică a Sălajului*, Șimleu Silvaniei, 1908, p. 223
4. Petri Mor, *Szilágy Vármegye monographiája* (Monografia Sălajului), vol. III, 1902, p. 676
5. Cf. Gheorghe Chende Roman, *op. cit.*, p. 109
6. Petri Mor, *op. cit.*, p. 676
7. *Ibidem*, p. 677
8. *Ibidem*, p. 678; D. Stoica, I.P. Lazăr, *op. cit.*, p. 223
9. Studia Censualia Transsilvanica, *Recensământul din 1850. Transilvania*, Edit. Staff, Cluj Napoca, 1996, p. 278-279
10. Studia..., *Recensământul din 1880. Transilvania*, Edit Staff, Cluj Napoca, 1997, p. 294-295
11. Studia..., *Recensământul din 1900. Transilvania*, Edit. Staff, Cluj Napoca, 1999, p. 510-513
12. Petri Mor, *op. cit.*, p. 678
13. D. Stoica, I. P. Lazăr, *op. cit.*, p. 223-224
14. Petri Mor, *op. cit.*, p. 678
15. Paul Abrudan, *Documente inedite privind participarea sălăjenilor la revoluția din 1918 și Unirea Transilvaniei cu România*, în A.M.P., nr. V, Zalău, 1981, p. 479
16. A.N.-D.J.SJ., *fond Prefectura județului Sălaj. Monografia sanitară a localității Chilioara*, dos 64, f. 6
17. *Ibidem*, f. 8
18. *Ibidem*, f. 4
19. *Ibidem*, f. 7, 16
20. *Ibidem*, f. 6
21. *Ibidem*, f. 8
22. *Ibidem*, f. 14
23. *Ibidem*, f. 9, 10
24. A.N.-D.J.SJ., *fond Prefectura județului Sălaj*, dos. *Cartea de aur* (în fapt, este o "Carte albă" a guvernării liberale din perioada 1934-1937)
25. Pentru veșnica lor pomenire, le amintim numele, gradul pe care îl aveau și localitatea de proveniență: 1) Vasile Sopranca, sergent, Ialomița; 2) Nicolae Nerteșteanu, sergent, Brăila; 3) Alexa Ardelean, caporal, Constanța; 4) Tudor Mitroi, soldat, Tulcea; 5) Nicolae Trifu, soldat, Brăila; 6) Vasile Brătescu, soldat, Constanța; 7) Vasile Sârbu, soldat, Constanța; 8) Gheorghe Drăgan, soldat, Vlașca; 9) Tudor V. Tudor, soldat, Ialomița; 10) Reazim Abdula, soldat, Constanța; 11) Ioan Putina, soldat, Constanța; 12) Tudor Pascu, soldat, Constanța; 13) Demetru Stancu, soldat, Constanța; 14) Teodor Brătescu, soldat, Constanța; 15) Nicolae Trizu, soldat, Constanța; 16) Vasile A. Brătescu, soldat, Constanța; 17) Teodor Musican, soldat, Constanța; 18) Damian Marian, soldat, Constanța; 19) Gheorghe Zaharia, soldat, Constanța; 20) Constantin Oprea, soldat, Constanța; sursa documentară: XXX, *Bărbăție și credință. Combatanți sălăjeni. Evocări din războiul antifascist*, 1993, p. 343
26. Dumitru șandru, *Comuniștii, țărani și marii proprietari funciari din România în lunile premergătoare legiferării reformei agrare din 1945*, în Anuarul Institutului de Istorie A.D. Xenopol, vol. XXX, Edit. Academiei Române, Iași, 1993, p. 363-383
27. A.N.-D.J. SJ., *fond Parohia greco-catolică Chilioara*, dos. 9, f. 39-42; tot în anul 1949, în perioada 15 mai-11 iunie, biserica a fost renovată; preotul Dumitru Erdeli a fost înlocuit de preotul Emilian Popescu. Ceea ce este interesant este faptul că la Adunarea Consiliului Parohial din data de 13 ianuarie 1954, când se face predarea-primirea parohiei, sunt amintiți, ca participanți sau "invitați", pe lângă episcopul Meseșan Vasile și consilierii parohiali, delegatul sătesc Sabău Vasile și Bicăzan Teodor, secretar al Partidului Muncitoresc Român. Așadar, predarea-primirea parohiei s-a făcut "sub oblăduirea" noului regim.
28. A.N.-D.J.SJ, *fond Primăria Mirșid*, dos. *Registru de procese verbale ale ședințelor Sfatului comunal. Deciziuni, regulamente și ordonanțe. 1948-1949*
29. Idem, dos. 3, f. 10
30. Idem, *Instrucțiuni și circulări primite de la organele superioare- 1951*, vol. II
31. *Ibidem*, vol. II
32. Bogdan Tănăsescu, *Colectivizarea între propagandă și realitate*, Edit. Globus, p. 71-74
33. Iată care erau aceste persoane și suprafețele pe care le dețineau: 1) Sabou Alexandru (0,24 ha); 2) Sabou Petru (0,31 ha); 3) Ardelean Vasile (0,35 ha); 4) Bicăzan Alexandru (0,37 ha); 5) Ardelean Alexandru (0,64 ha); 6) Mureșan Alexandru (0, 32 ha); 7) Costin Iacob (0,77 ha); 8) Sabou Iacob (0,34 ha); 9) Irimeș Ioan (0,58 ha); 10) Sabou Teofil (1,58 ha); 11) Vaida Alexandru (0,29 ha); 12) Pop Clarița (0,29 ha); 13) Chiorean Alexandru (0,44 ha); 14) Cordoș Simion (0,39 ha); 15) Irimeș Angela (0,23 ha); 16) Sabou Vasile (0,25 ha); 17) Irimeș Oniță (0,20 ha); 18) Irimeș Vasile (0,58 ha).
34. A.N.-D.J.SJ, *fond Constituirea Întovărășirilor și G.A.C-urilor*, dosar Chilioara (Acest fond a fost descoperit de către cercetătorul Gheorghe șișeștean la arhivele O.C.A.O.T.A. din Zalău, unde a fost studiat și de către subsemnatul. Fondul a fost preluat, apoi, de către Arhivele Naționale- Direcția Județeană Sălaj)
35. Gheorghe Chende Roman, *op. cit.*, p. 109

Reflexivitate și autoreferențialitate

Încercarea de cunoaștere a propriului "eu", de sondare a celor mai profunde zone ale subconștientului sau, de ce nu, ale conștientului, ceea ce critica literară, făcând referire la trăsăturile literaturii optzeciste a denumit autoreferențialitate, se realizează, atunci când e vorba de scriitori, prin intermediul personajelor literare, adevărate "măști" ale eului biografic.

După o perioadă în care literatura se concentrase asupra relațiilor individ-societate, prin proza scurtă și, mai apoi, prin întâiul roman, Hortensia Papadat-Bengescu inovează, în primul rând, prin introducerea eroinelor feminine construite cu o finalitate evidentă: autocunoașterea. E, de altfel, o sincronizare la marea literatură europeană în care, la început de secol XX, "Raporturile temporale, spațiul narativ, autoreferențialitatea, meditația și profunzimea observației, lucidă, clinică, intertextualitatea, planurile dizolvate (...), proiecția subiectivă a naratorului, sunt tot atâtea elemente în schimbare, unele substituind invariante, altele inaugurând un mod nou de a investiga și de a vorbi despre natura ființei și despre sensul său existențial"¹.

În cazul Hortensiei Papadat-Bengescu, autoreferențialitatea, biografismul ce străbat din romanul *Balaurul* sunt determinate de o acută necesitate a autodezvăluirii: " Chiar în urmă, când compui ca să mă încălzesc bine de ce am de spus, trebuie neapărat să mă adresez cuiva real sau închipuit, să mă alipesc, să zic Eu, Tu...". Iată cum literatura devine un mod necenzurat de a trăi în conformitate cu simțirile și impresiile sale.

Aceeași încercare de eliberare este detectabilă și în proza unei alte scriitoare din aceeași epocă, Virginia Woolf, care încearcă "o descoperire de sine, o aflare a propriei identități."² Se poate vorbi, din punct de vedere psihologic, de o funcție compensatorie a scrisului, acesta oferind "mijlocul ideal de descătușare a energiilor afective, reprimite sau stânjenite în planul existențial curent."³ Prin Laura și Rachel, autoarele se exprimă pe sine, caută să se înțeleagă, să se regăsească, de unde anumite efuziuni sentimentale. S-a impus, așadar, o critică de tip psihanalitic, realizată de Dana Dumitriu în prefața la volumul *Călătorie în larg*, pornind de la opiniile psihanalistei Shirley Panken și ale exegetei woolfiene Louise A. Desalvo și de către Al. Oprea în volumul *Fața nevăzută a literaturii*, pornind de la lucrarea *Les journeaux intimes*, aparținându-i lui Michel Leleu și *Traite de caracterologie*, de Rene le Senne.

Încadrată în categoria sentimentalelor, Hortensia Papadat-Bengescu transferă personajului său nu numai experiența, ci și trăsăturile sale caracteristice: emotivitate, inacțiune- nu lipsa oricărei acțiuni, ci preponderența momentelor contemplative, gustul pentru solitudine, inadaptabilitate în plan social și o formă sentimentală de pascism. " Claustrată în viața provincială și în cercul familial unde nu beneficiază de înțelegerea soțului"⁴ (probleme care nu-i sunt străine nici Virginiei Woolf), Hortensia Papadat-Bengescu îi transmite Laurei acel cult al izolării pe care-l revendică, cult ce răspunde " sentimentului de invincibilă pudoare și mândrie pe care-l am la orice contract cu mulțimea."⁵

Laura corespunde nu numai prototipului reprezentat de autoarea însăși, ci și idealului autoarei. E o persoană

"noncivilă", dacă avem în vedere lipsa oricărei informații despre starea civilă, familia sau trecutul său. E aici o formă nedisimulată de concediere a biografiei, fapt ce amplifică și poziționează tutelar mediul în care evoluează, simte și meditează personajul: spitalul, toposul dominant în roman și războiul, "balaurul" care, prin intensitatea emoțiilor pe care le declanșează, modifică întreg spectrul sentimentelor personajului, îi scot la iveală cele mai ascunse pasiuni, temeri sau calități. Romantismul și emotivitatea exacerbată, recunoscute chiar de către scriitoare într-o scrisoare-mărturisire adresată aceluiași Ibrăileanu: " Am plâns enorm în viața mea, lacrimi de toate gusturile", îi sunt, de asemenea, transferate Laurei care, aflată în fața unui fapt banal, primirea unui colet, resimte o emoție puternică, "disproporționată cu faptul mic. Îl proiecta în toată existența."⁶

Personaj clasic prin educarea în spiritul moralei creștine, Laura e un personaj eliberat de orgolii personale, dedicată, pasionată, de un altruism dat nu de poziția de voluntar, ci de resorturi interioare ascunse, străine cititorului: fericită de un ofițer pentru munca depusă, găsește o explicație, o motivație profund generoasă acțiunilor sale: " Lucrase pentru voluptatea muncii și a suferinței, pentru bucuria lor."⁷ Și urmând o logică paradoxală a simțurilor, " O cuprinse o rușine mare din bucurie", considerându-se vinovată că " poate a abuzat de dreptul de a lucra, că a luat poate ceva din partea de muncă a celorlalți".

Tocmai această pasiune mistică a sacrificiului o deosebește de ceilalți, transformându-i existența într-o confruntare dramatică, distorsionându-i expresionist realitatea: " Existența ei își încorda puterile ca să înfrunte, să lupte, să treacă prin uragan."⁸

Permanenta pendulare între gândire și simțire duce la conturarea unor contradicții. Semnalul care anunțase începerea războiului are multiple rezonanțe în conștiința personajului: " Notele, sacadate două câte două, erau azvârlite masiv, rar, în repetiția aceea nesfârșită. Așa prelungite, sunetele te supărau, îți infiltrau treptat grija, te acopereau de trudă." E, după cum aprecia Valeriu Ciobanu, " O fatalitate neagră care te acoperă și apasă fără a-ți da putință de scăpare."⁹ Mai mult, cuvântul război dobândește noi semnificații ce poartă în mod evident amprenta subiectivității și care explică frenezia dăruirii ce e, în cazul Laurei, rezultatul unei egoiste asumări a începerii războiului. Considerat o alternativă pentru existența ei plină de conflicte din care ieșise înfrântă sau abdicase, războiul venise " la ceasul, la timpul când aștepta ceva care să legiuiască ceea ce nu era bine legiuit, (...) venise pentru ea." Frustrarea de fericire a constituit, în viziunea ei, elementul declanșator al procesului de prefacere, de transformare. Asumarea războiului: " Singură Laura rămânea miruită, însemnată pe frunte de abdicare, închinată puterii de distrugere și resurrecție" va avea consecințe patologice. E vizibil ceea ce, științific vorbind, numim " exacerbarea forței voliționale, dublate de exagerarea dispoziției euforice punctate prin intermediul percepției"¹⁰: " Laura simți în ureche un vâjâit ușor. Se aplecă să-l asculte. Își auzi inima jelind.". Suntem, prin această imagine, în fața unui modelului uman aflat la

limita între existențialism și expresionism.

Semnificații nebănuite dobândește ceea ce psihologia numește simplu "pricepere": ridicat la nivel de artă, actul pansării, căruia i se dedă "cu grație și îndemănare", o determină să filozofeze: "Dexteritățile care înfăptuiesc cer și ele o educație. Dureros adevăr!", dar îi stârnește și compasiune, straniu asociată urii, revoltei, complex de sentimente pe care nu le vom mai regăsi asociate bolii în romanele următoare: "Nicio altă împrejurare nu stărnise cândva în Laura atâtea sentimente meschine (...) Forța elementară specifică naturii umane, sângele, i se dezvăluia în întregime. (...) Îi reveni imaginea mâinii. Zdreanță...chiselită... Mâna omului... Uriaș lucru! Mâna omului făurise glonțul...și Urgia, oare cine?"¹¹

Imaginea mâinii sângerânde începe să o obsedeze, să o chinuiască, creând o situație tensionată, o stare de anxietate, devine chiar o idee prevalentă, caracterizată prin "aparitia ca o reacție aparent logică la o situație reală, dar ce devine disproporționată și neconcordanță cu realitatea, subordonând idei adiacente."¹² Personajul dezvoltă o formă nouă de empatie, emoționantă prin acuitatea trăirii: "Ideea asta o supsesse pe ea de sânge. Pătimea din patima asta. Sângele acela de acolo, scurs și încheșat, încheșat pe al ei sau îi curgea fără vad."¹³

Punctul culminant îl constituie, însă, întâlnirea cu omul "căruia i se vedea inima". E aici un uimitor studiu al comportamentului uman într-o situație-limită, comportament departe de orice posibilă intuiție a cititorului, contrariind nu numai prin ineditul reacțiilor, ci și prin cel al sentimentelor: "Își văzu de drum destul de liniștită, fără de nicio vitejie a simțirii. Parcă simțirea i-ar fi fost zidită, cum își zidise Manole soția și, dinapoia zidului, glasul ei abia stins chema mila."¹⁴ Asistăm, deci, la o scădere a excitabilității la stimuli exteriori ce ar fi declanșat în mod normal, reacții specifice. Această rigiditate afectivă și emoțională se amplifică: "Nu îi era nici milă, nici frică, nici înduioșare. Ca și cum cuvintele i se pironiseră mai mult în cuget." Singurul semn de umanism stă sub semnul generalității, al unui patriotism - mască a durerii: "Se gândi la noblețea pământeană a neamului nostru."

Aceeași varietate de reacții este detectabilă și atunci când e vorba de fenomenul morții: moartea fetei familiei Damian și aruncarea ei din tren produce discontinuitate în lumea ideilor. Încercarea de reconstituire a situației e realizată printr-o acumulare progresivă de interogații retorice care nu fac decât să crească starea de tensiune și să scadă posibilitatea înțelegerii actului: "Laura avea o obsesie: cum se va fi petrecut fapta crudă?...Ce vorbe își vor fi spus unii altora? Mama ce va fi zis, ce vor fi făcut? Cum va fi fost când a murit fetița?... Și pe urmă...când au aruncat-o...gestul!...Tot întrebându-se, pierdea noțiunea realității, îi părea lucru cu neputință. De ce nu s-au coborât la prima haltă să o îngroape? "Însă confirmând afirmația: "Fiecare om poartă în sine forma întreagă a condiției umane"¹⁵, Laura intuiește răspunsul, crudul adevăr: "Laura își schingiua închipuirea fiindcă sta deoparte, dar acolo, în tumult, tulburările imaginației dispar. Rămâne o noțiune elementară: morții și viii!" E surprinsă aici admirabil animalitatea, lupta pentru supraviețuire ce mai caracterizează, încă, ființa umană. Anihilarea procesului predilect al creativității, imaginația,

poate singurul proces cognitiv superior specific omului, reduce întreaga activitate umană la cea mai elementară reacție a lumii vii: autoapărarea.

O relație specială e cea înfiripată între ea și Dobre, țiganul care, aflat pe patul de moarte, vrea să-i afle numele pentru a i-l pomeni în lumea de apoi. Dezgustată inițial de "urâta lui arătare", de "lamentul acela țigănesc", emoționată în momentul neașteptatei rugăminți "Cuvântul îi ridicase iar un val de sânge în obraz. O s-o pomenească! Ce frumoasă sară!", Laura ajunge să simtă acut durerea la moartea lui Dobre. Sentimentele nu i se mai supun, ființa ei se identifică cu mortul sau, așa cum aprecia P.L.Landsberg în capitolul *Repetiția morții aproapelui*: "Am constituit un noi cu muribundul. Și tocmai acest noi, tocmai prin fața proprie a acestei noi stări de ordin personal ajungem la cunoașterea trăită a propriei noastre necesități de a muri. O clipă rămânem în ținutul morții. Imediat după aceea ne întoarcem în tărâmul umbrelor. Nu ne-a atins în acea clipă copleşitorul frig al morții? Vom mai fi oare aceiași după ce-l vom fi simțit?"¹⁶. Într-adevăr, "Fără știrea ei, ceva din ea agoniza acolo, în odaia lugubră; toată ziua, toată seara Laurenția șezu înmărmurită și reculeasă, cu o răsuflare adâncă în piept. Și noaptea nu dormi, cu mâinile petrecute pe după genunchi, cu ochii în întuneric, fără gânduri și fără imagini, numai de veghe, așa cum arde o lumânare lângă un mort."¹⁷. E în această chinuire ceva din trecerea celui dus prin Purgatoriu, ceva din asceza omului aflat la cumpăna dintre două lumi. Laurenția se află, așadar, în fața uncia dintre cele mai importante probleme ale umanității: admiterea morții, dar imposibilitatea explicării ei; ea nu înțelegea, dar credea. Experiența e un nou prilej de metamorfozare, dar în sensul resemnării: "Laurenția va fi ca firul de iarbă care dă din nou fragil și, ca și el, plâpândă, fiind renăscută peste ce a murit. Va ști că trebuie să trăiască și va aștepta viața."; îmbogățit cu noi semnificații, citatul va fi reluat în final.

Interesantă sub aspect psihologic și moral este scena morții telegrafistului, membru al aceleiași familiei Damian. Revenindu-i ingrata sarcină de a anunța tragedia familiei și judecând sub impulsul propriei afectivități, Laura refuză inițial: "Cu ce drept Laura să aducă iarăși durere și moarte?". Dar gândind actul, ea ajunge, fie în spiritul moralei creștine, fie în spiritul filozofic al liberului arbitru, să aleagă calea adevărului: "Căci nu va ascunde. Va spune! Cea mai dureroasă siguranță e mai milostivă ca îndoiala. Omul trebuie să știe ceea ce este pentru el! Ce are și ce a pierdut! La ce întrebuintare să-și închine sufletul și făptura." . Însă, în mod paradoxal, siguranța pe care o dovedește în asumarea propriului act se dovedește a fi fost aparentă, căci în noaptea care urmase "nu se putuse odihni. De cum adormea, își simțea mâinile, perina ude de lacrimile Ancuței, iar în nesomn i se părea că aude ciocănituri, gemete, un fel de vuiet sinistru ca un ecou de îngropăciune."

Se pare că momentul are reverberații în plan intelectual, căci este declanșată o adevărată confesiune existențială. Capitolul intitulat *Carnetul zilelor pustii* e singurul scris la persoana I, spre deosebire de celelalte "concepute în linia unei complicități autor-narator specifică stilului indirect liber"¹⁸. Precedată și succedată de experiența morții, experiența căsătoriei dobândește semnificații cu totul speciale prin problematica interioară pe care o dezvoltă. Propunerea

dascălului Gore determină instaurarea unor stări ce oscilează între frică și conștientizarea măreției actului. Aflată sub incidența celui mai frecvent tip de afect, frica, Laura reușește să conștientizeze fiecare schimbare produsă în propria ființă. Absorbirea "curgerii nesimțite" a vieții, paloarea, ștergerea oricărui gând sau sentiment, instaurarea fricii, reducerea ideilor la noțiuni puține: " E nebun...Sunt singură...să ajung la ușă." Sunt, mai apoi, înecate într-o cugetare rece, lucidă: "Asist la acest lucru grozav(...) Am în fața mea un om care înnebunește. Dacă mișc sau vorbesc, pot grăbi clipa și nu pot ști ce va face mașina dezlănțuită fără paznic"; îi fusese frică numai o secundă, apoi își recăpătase frăgezimea și slăbiciunea prin surprinderea adevăratei semnificații a gestului, căci dascălul Gore " îi oferea numele, avutul, situația și toate energiile nobilei lui de om."¹⁹

Un fapt aparent ne semnificativ, dar elocvent din punctul de vedere al semnificației psihanalitice, este împotrivirea Laurei la coborârea în refugii. Freud considera casa drept un simbol al ființei. Subsolvurile, pivnițele corespund, așadar, subconștientului. Refuzul coborârii în refugiu corespunde refuzul pătrunderii în subconștient. " gestul nu plăcea Laurei. Nu-l primea cu rațiunea, nici cu voința, nici nu îi cerea instinctul fricii."²⁰. E aici o luptă a conștientului reprezentat de principalele componente (gândire, voință, afectivitate) cu subconștientul și aceasta dată în vederea prevenirii unor posibile dureri provocate de o conștientizare mult prea acută. Mergând mai departe, putem asocia lupta interioară generată de conflictul conștient-inconștient cu dualitatea instaurată în conștiința ei la vederea armatei ruse: " Laura se gândea adeseori pe urmă: *De nu i-aș fi văzut niciodată!*, dar tot de atâtea ori : *ce păcat ar fi fost să nu-i văd!*, pentru că era o privește așa de curioasă și pitorească și pentru că dacă nu-i vedea, n-ar fi știut...". Pentru Laura, viața începea de acolo de unde începea sufletul. E explicabil astfel sincretismul simțirilor detectabil atât de frecvent, cu implicații în întregul registru al vieții psihice: " Emoția lua la ea proporții mari. Era un instrument receptiv, care trebuia să înregistreze durerile timpului de acum, cu intensitatea lor culminantă."²¹

Momentul în care analizează gesturile ce premerșeră morții telegrafistului, gesturi ce dovedeau premoniția, presentimentul morții e un prilej de a introduce *neliniștile* sale filozofice: " Cum știa fără să știe...Cum suntem noi dacă nu fapte reduse la limitele cunoașterii...cum suntem orbi în întuneric...și ce putere impalpabilă are instinctul a vedea și simți necunoscutul."

Carnetul zilelor pustii are rolul de a sintetiza și de a conferi noi semnificații convingerilor sale. Moartea celor din jur declanșează o încercare de individualizare a omului. Întrebărilor esențiale: "Cine este? Cum o chema? De care semn se lega existența ei? Ce așteptase? Ce crezuse?", ce ar genera într-o situație normală teamă, liniște, angoasă, le urmează o stare de calm, o înțelegere a vieții prin acceptare. E un fatalism creștin ce nu lasă loc îndoielii în grija pe care cineva, Marele Anonim, ne-o poartă: "Dar nu mă tulbur și aștept ceea ce trebuie să fie; nu mă tulbur fiindcă știu că nu pot pieri dacă trebuie să scap, nici să scap dacă trebuie să pier", dublat de propria experiență a dureroasei vieți și a morții. Laura, după propria mărturisire, nu mai trăiește pentru nimeni și nimic. Inexistența sensului vieții nu atrage, însă, după sine moartea. E doar o perpetuă mișcare între zile pustii

în care, reînviindu-i în ea pe cei morți, murea și ea câte puțin. Căci "morții pe care îi iubim neucid", iată adevărul pe care Laura îl descoperă. Existența noastră nu se limitează la a trăi, la a ignora experiența morții la a elimina durerea și deznădejdea. Înțelegerea vieții sub acest aspect declanșează în Laura un proces de retragere din realitatea imediată prin adoptarea unei stări vegetative: "își trăia zilele în afara gândurilor și a faptelor." Refularea trecutului ce sta sub semnul macabru devine evidentă: ieri e refuzat cu violență.

Încheierea războiului o surprinde în această stare ce se dovedește a fi fost prevestitoare. Decizia rămânerii acasă, refuzul întâmpinării armatelor române sunt justificate: "Lucrarea măreață a victoriilor se făcea în ea, lăuntric.". Rememorarea morții lui Dobre, a Ancuței, a doamnei Damian nu mai e dureroasă, căci este văzută necesitatea, simbolismul acestora. " Încheiau fără revenire o epocă de nebunie și cruzime. Întreaga făptură e pregătită să întâmpine viața, bucuria, cu patimă și bucurie e pregătită să întâmpine Reînvierea."

Evoluția personajului de-a lungul romanului este evidentă; Laura nu e un clasic alter-ego al scriitoarei și nici nu se poate rezuma restrictiv la: "o emotivă sentimentală și umanitară"²². Elementul generator al transformării este contactul cu moartea, contact ce înlesnește înțelegerea sensului vieții, maturizarea emoțională și spirituală ca punct terminus.

Carmen ARDELEAN

¹ Ion Vlad, *Romanul universurilor crepusculare*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2004, p.24.

² Mihai Miroiu, *Virginia Woolf*, București, Editura Univers, 1977, p.65.

³ Al. Oprea, *Fața nevăzută a literaturii*, București, Editura Eminescu, 1980, p.130.

⁴ Sanda Radian, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, București, Editura Minerva, 1986, p. 189.

⁵ Hortensia Papadat-Bengescu, *Scrisori către G. Ibrăileanu*, 13 februarie, 1919

⁶ Hortensia Papadat-Bengescu, *Balaurul*, București, Editura Militară, p. 49.

⁷ Hortensia Papadat-Bengescu, *op.cit.*, p.65.

⁸ Hortensia Papadat-Bengescu, *op.cit.*, p.30.

⁹ Valeriu Ciobanu, *Hortensia Papadat-Bengescu*, București, Editura pentru Literatură, 1965, p. 86.

¹⁰ Gh. Vuzitas, A. Anghelescu, *Neurologie și psihiatrie*, București, Societatea de Știință și Tehnică, 1996, 0.102.

¹¹ Hortensia Papadat-Bengescu, *op.cit.*, pp.42-46.

¹² Gh. Vuzitas, A. Anghelescu, *op.cit.*, p.104

¹³ Hortensia Papadat-Bengescu, *op.cit.*, p.57

¹⁴ Idem, p. 91.

¹⁵ Paul Ludwig Landsberg, *Eseu despre experiența morții*, București, Editura Humanitas, , 1992, p.29.

¹⁶ Idem, p. 30.

¹⁷ Hortensia Papadat-Bengescu, *op.cit.*, p.101.

¹⁸ Gh. Lăzărescu, *Romanul de analiză psihologică în literatura interbelică*, București, Editura Minerva, 1983, p.63

¹⁹ Hortensia Papadat-Bengescu, *op.cit.* 134.

²⁰ Idem, p. 76

²¹ Ibidem, p. 79

²² Valeriu Ciobanu, *op.cit.* p.85.

Lungul drum al percepției de sine - de la periferia conștiinței către centrul ei

Dramaturgul american Eugene O'Neill se dovedește a fi un subtil analist al sufletului omenesc în piesa "Lungul drum al zilei către noapte" (scrisă în anul 1940 și oferită soției sale la aniversarea celui de-al 12-a an de căsnicie), în care prezintă o familie care e pe punctul de a se destrăma din cauza problemelor neasumate și nerezolvate, care îi hăitue, din trecut și până în prezent. Edmund (personificarea lui O'Neill însuși) suferă din cauza tatălui pe care îl admiră, cu toate că acesta îi tratează accesele de tuse cu superficialitate, refuzând să cheme un medic mai bun, însă mai scump, dar și din cauză că își ascunde adevărata stare înaintea mamei, pentru a o proteja. Mama care, de la nașterea lui Edmund, este dependentă de morfină, alunecă tot mai mult într-o lume halucinantă, se refugiază în amintirile dintr-o perioadă a vieții în care încă totul părea posibil și lumea întreagă era plină de speranță și fericire. Tatăl pare a fi încorsetat în obișnuințele și credințele din trecut, el însuși fiind abandonat de un tată iresponsabil la vârsta de zece ani și forțat să-și caute de lucru pentru a răzbate. Fratele mai mare, Jamie, dat afară din școli și lipsit de orice ambiție în viață, își înecă nesiguranța și lipsa de orizont în alcool și în frecventarea prostituatelor...

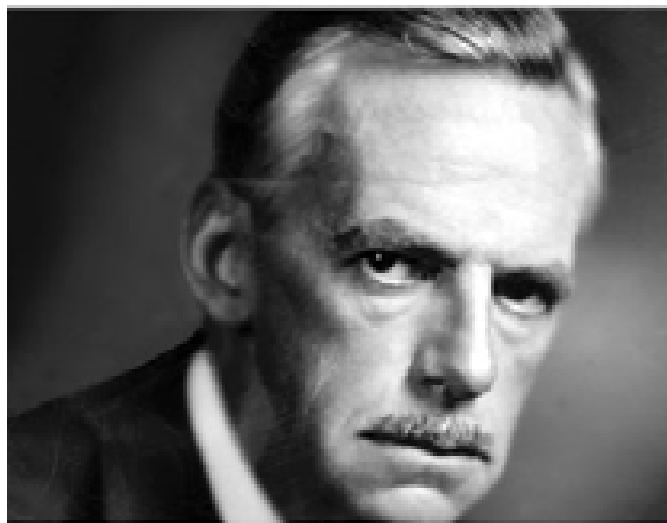
Summo summarum, un mic univers pe deplin închis, în care fiecare suferă, fie din cauza lui însuși, fie din cauza celorlalți, fără să fie dornic sau în stare să se apere altfel decât făcându-i, la rândul său, să sufere pe cei din jur. O descriere halucinantă a unei lumi în care omul nu este în stare să se autodescopere, să-și descopere potențialul de supraviețuire și de creativitate, o lume în care ranchiuna și lipsa de orizont sunt ridicate la rang de mare artă.

În lumea lui O'Neill, nimeni nu e personaj principal, în situația bizară în care fiecare personaj trăiește la periferia celorlalți, interacționând, pe rând cu fiecare. Nici unul dintre ei nu știe cu adevărat ce dorește de la viață și de la cei din jur și pentru fiecare acest lucru reprezintă o greutate insurmontabilă.

Privite cu un ochi contemporan, personajele ar putea fi tratate azi medicamentos, ori pe cale hipnotică, înregimentate în nenumărate programe de rehabilitare fizică și psihică. Societatea de azi dispune de variate metode educaționale, preventive și profilactice pentru prevenirea și tratarea dependențelor de droguri, alcool, a deficiențelor de inadaptare socială și altele.

Însă aceste probleme, departe de a fi rezolvate în lumea contemporană, se adâncesc tot mai mult.

Într-o lucrare prezentată de Institutul de Cercetare a Calității Vieții, la o sesiune de comunicări din 2002 (Spațializarea sărăciei extreme în sate și orașe, asistent de cercetare: Adriana Lazăr) este vehiculată ideea că situații de criză, cum ar fi pierderea locului de muncă, boala unui membru al familiei, mai ales dacă acesta este și principalul, sau chiar singurul aducător de venit, comportamentul deviant al unuia dintre membrii gospodăriei sau pierderea locuinței, din varii motive (neplata chiriei, demolarea casei, căderea în datorii) reprezintă tot atâtea praguri prin care individul sau întreaga familie decade pe spirala sărăciei, iar ieșirea din

Eugene O'Neill

circuitul decăderii este tot mai grea, dacă nu chiar imposibilă.

Conform aceleiași lucrări, spațializarea centru-periferie este "îmbogățită" cu un al treilea concept, anume ghetto-ul, un fenomen mai recent în peisajul urban românesc, denumit autohton "groapa de gunoi", format la marginea periferiei sau chiar ușor în afara așezării și care este populat de indivizi și familii decăzute ireversibil din onesta categorie de "cetățean". Fără acte, având un adăpost improvizat sau o casă construită ilegal, neînregistrați cu acte în regulă ca locuitori ai zonei, aceștia sunt automat plasați în afara programelor de ajutor social (pentru a cere ajutor de acest tip este nevoie de depunerea actelor de identitate și a numeroase cereri la primărie, poliție etc.) "Absența școlilor, a bisericilor, a lăcașelor de cult, a spațiilor comerciale demonstrează slaba penetrare a acestor zone de către instituțiile publice, dar și de către organizații și firme private", scrie A. Lazăr în lucrarea prezentată.

Trecătorul nu percepe adevărata tragedie din aceste ghettouri. El se situează la distanță, punându-și inconștient "la rece", în siguranță sentimentele față de acești decăzuți ai sortii, atât de neatractivi din cauza comportamentului, mirosului neplăcut, murdăriei și lipsei de civilizație.

Tocmai această "groapă de gunoi" aflată la periferia periferiei a fost ridicată la rang de artă prin filmul "Dodesukaden", multă vreme neacceptat la el acasă, în Japonia, tocmai din cauza problemelor pe care le ridică și a ideilor pe care le conceptualiza.

Fără să ofere soluții problemelor prezentate în film, regizorul Akira Kurosawa, alături de scenaristul Shinobu Hashimoto au descris, în 1970 existența precară, tragică unor paria care trăiesc, sau cel puțin încearcă să facă acest lucru, în groapa de gunoi de la marginea capitalei japoneze. Întâlnim aici toate categoriile de personaje: de la meseriașul bătrân care își oferă agonisirea hoțului nocturn în schimbul cutiei de scule (furate inițial de către acesta), cu ajutorul cărora își câștigă existența (interesantă paralela care poate fi trasă aici

Între acest personaj și preotul blând al lui V.Hugo (monseigneur Bienvenu), care îndeasă în traista lui Jean Valjean și sfeșnicele de argint, spunând că i le dăruise, alături de celelalte valori - materiale - din casă, pentru a-l salva pe acesta, nu neapărat de mâna lungă a justiției, ci mai degrabă de sine însuși. Reacția lui Valjean este aceeași cu a hoțului lui Kurosawa : "Jean Valjean tremblait de tous ses membres. Il prit les deux chandeliers machinalement et d'un air égaré./ Maintenant, dit l'évêque, allez en paix./ - À propos, quand vous reviendrez, mon ami, il est inutile de passer par le jardin. Vous pourrez toujours entrer et sortir par la porte de la rue. Elle n'est fermée qu'au loquet jour et nuit." (Les Misérables, ed. digitalizată, <http://www.ebooksgratuits.com/>, pag.178)) la copilul care moare după ce a consumat pește stricat; de la căutătorul prin gunoaie care visează tehnicolor casa, cu acareturile și poarta de fier pe care și le-ar construi dacă ar putea pune deoparte ceva bani și ar putea scăpa de viața din groapă la tânărul debil, Rokkuchan, care se pregătește în fiecare dimineață să-și ia în primire tramvaiul imaginar, mijloc de evadare din viața sordidă pe care o duce; de la promiscuitatea plină de aburii beției a golanilor care își împart soțiile, pentru că niciodată nu știu pe la casa căruia îi apucă noaptea, până la fetița muncită până la epuizare, agresată sexual de unchiul la care locuiește, sub ochiul neștiutor - sau, poate, numai indiferent al mătușii...

Realitatea mondială ne oferă acum, la început de mileniu III, un al patrulea concept, care vine să contracareze noțiunea de ghetto, de "groapă de gunoi" de mai înainte, din care nu există nici o ieșire și în care se concentrează scursorile societății. Acest al patrulea concept ar fi globalizarea (sau mondializarea), nu neapărat renunțarea la noțiunile de centru sau periferie ci, mai degrabă, impunerea accesului la tehnologie și la circulația cunoștințelor ca model de societate modernă.

Desigur că mondializarea poate aduce, prin intermediul internetului, noutățile și oportunitățile din orice domeniu, pentru a le putea savura pe lângă cafeaua neagră de dis-de-dimineață direct pe monitorul calculatorului. Doar că este nevoie de un anumit statut social-economic pentru ca individul să aibă acces la aceste noutăți și oportunități. În gropile de gunoaie de la marginea orașelor nu funcționează calculatoarele - nu că nu ar exista, încet-încet și la noi, calculatoare viabile, aruncate la gunoi din cauza îmbătrânirii tehnologice, ci din simplul motiv că în locul pomenit nu există electricitate.

Iată astfel că dualitatea centru-periferie, opoziția de tip yin-yang, lumină-întuneric, alb-negru suferă, în timp, o dezmembrare cathartică, un "split" istoric într-un cvartet interactiv, în nuanțe de cenușiu, o simfonie în patru timpi în care depinde de viziunea dirijorală, care parte devine pe moment cea mai importantă. Pentru că, așa cum lumina nu poate exista fără întuneric, ori binele nu se poate impune fără a se opune răului, există undeva o condiție sine-qua-non a unei anume opoziții, nu neapărat în sens peiorativ, negativ, răuvoitor, ci poate înțeleasă ca un îndemn spre autoînchiziție, reînoire, renaștere din propria cenușă ca mitica pasăre phoenix, învățând din greșelile trecutului spre a le ocoli și a face loc unor greșeli viitoare, greșeli noi demne de o lume nouă, cu altă orientare ideologic-filozofică dar, evident, cu aceleași preocupări pe plan psihologic.

Va exista totdeauna o dispută pentru dobândirea priorității asupra unei anumite locații fizice (centrul civic de azi, sau odinioară centrul satului, magazinul central), ideologic (Capitala, Parlamentul, Guvernul, Palatul Cotroceni, la noi, Casa Albă, Piața Tien-an-Men, L'Arc de Triomphe ori Big Ben pe alte meleaguri), culturalizator-educativ (Sibiul, Bucureștiul, Târgoviște, Iași, Cluj, Timișoara, altfel foarte interesant dispuse geografic pe harta țării), nu în ultimul rând cultural (festivalul Enescu, Sibiul-capitală culturală 2007, dar și celebrul Cenaclu de Luni, unde îi întâlneai în anii '80 atât pe celebrii momentului - N.Stănescu, N. Manolescu, Ioan Luchian Mihalea, N.Caranfil - cât și pe celebrii în devenire, având în vedere că Ion Stratan, Ion Bogdan Lefter, Nichita Danilov sau Mircea Cărtărescu au devenit personaje-cult după anii '90), sau chiar a-cultural (talk-show-urile Becali).

Centrul ca atare este o autodefiniție în sine, "... centrul e mai întâi centru față de sine însuși și abia pe urmă față de periferie, care-i este secundă și exterioară. Din această secundaritate temporală, ori doar logică, ia naștere apoi și denivelarea axiologică între cele două: centru e centru și pentru că el concentrează, generează și diseminează valorile - ale existenței, ale cunoașterii, ale acțiunii etc." (O.Pecican, în Observator Cultural, 25.07.2007)

Este de notorietate că românul, îndoctrinat de o jumătate de secol de înaintare glorioasă spre comunismul leninist-stalinist-ceaușist s-a învățat să primească ordine, indicații prețioase, ba chiar și admonestări "de la centru". Ar fi interesantă întocmirea unei culegeri a expresiilor idiomatice corolare noțiunilor de centru-centralizare, așa cum le vede concetățeanul nostru, peste decenii.

Există însă nenumărate contraexemple (din punct de vedere matematic, acestea s-ar putea constitui nu atât într-o mulțime punctuală, finită și numărabilă, cât într-un ideal, o mulțime de elemente ce tind să se înmulțească spre infinit, o mulțime dotată cu legi interne care îi oferă o anumită autonomie) prin care am putea demonstra exfolierea (nu neapărat căderea în derizoriu a) noțiunii de centru, în primul rând datorită fenomenului de mondializare. Astfel, marile centre ar putea fi dezmembrate în nenumărate centre (asociații) mai mici, autoasumate de un număr mai mic de indivizi, nu neapărat legați geografic sau istoric, dar care, prin intermediul tehnologiei moderne, a internetului pot comunica permanent, indiferent de distanțele care-i separă. Pe circumferința cărui centru ar putea gravita o asociație cu membri în zeci de state, care comunică prin intermediul unui forum și își fac cunoscute lucrările pe o pagină virtuală de internet? Cum altfel s-ar putea dezvolta prietenii fondate pe marginea acelorași preocupări și interese între oameni care, probabil nu se vor întâlni fizic niciodată?

Întorcându-mă aici la rândurile de început ale acestui studiu, vreau să reiterez convingerea mea că problemele fundamentale au fost și rămân aceleași, indiferent de modelul sociologic adoptat.

Macroscopica dispută pentru prioritatea centrului vis-à-vis de periferie, a cetății față de provincie ori a unor asociații cu statut de funcționare și fonduri proprii vis-à-vis de altele, în care relațiile dintre membri sunt mai puțin încorsetate în vreo formă "legală" este redusă, privită de aproape, la problematica existențială a omului, la celebrul "a fi sau a nu fi", la descoperirea propriei personalități creative, la găsirea

locului individului în societate.

Perceperea sinelui reprezintă înțelegerea ultimă, descoperirea existenței personale ca entitate unică, inimitabilă și irepetabilă. Descoperindu-și și acceptându-și sinele, omul realizează în același timp și faptul că, paralel lui, pot exista alte identități la fel de complexe și unice. Descoperindu-și centrul, omul devine echilibrat, admite și recunoaște locul său unic în lume alături și pe plan de egalitate cu aceia asemeni lui. Cel conștient de sine nu se ascunde după învinuiri și scuze, își poate fixa cu claritate scopurile și poate acționa pentru atingerea lor. Așa cum spunea John Locke (în lucrarea sa "An Essay Concerning Human Understanding" (1689)) :

"PERSON, as I take it, is the name for this self. Wherever a man finds what he calls himself, there, I think, another may say is the same person. It is a forensic term, appropriating actions and their merit; and so belong only to intelligent agents, capable of a law, and happiness, and misery. This personality extends itself beyond present existence to what is past, only by consciousness, —whereby it becomes concerned and accountable; owns and imputes to itself past actions, just upon the same ground and for the same reason as it does the present. All which is founded in a concern for happiness, the unavoidable concomitant of consciousness; that which is conscious of pleasure and pain, desiring that that self that is conscious should be happy."

Victimă conjuncturală, personajul Harey al celebrului roman metafizic "Solaris" (Stanislaw Lem), proiecție vie a sentimentului de vinovăție și a frustrării lui Kris, fostul soț din viața reală de pe Pământ este oricum, numai fericită nu. Actul suprem al percepției de sine are aici un profund substrat tragic: într-o completă inocență, această ființă aparent indestructibilă, manevrată de un fel de subconștient colectiv care se descoperă a fi altceva decât ce fusese programată a fi,

Albert Camus

în stare să-și ofere eternitatea pe altarul iubirii purtate lui Kris. Rămâne antologică secvența din filmul lui A.Tarkovski (Solyaris, 1972) în care Harey (Natalia Bondarciuk) se privește în oglindă, căutând înfrigurată și neputincioasă dovada realității existenței proprii.

Din contră, aflați la vârsta căutării de idealuri, ori la vârsta negației, adolescenții gravitează la periferia autodescoperirii, căutând să se autodefinească, să găsească un înțeles vieții pline de mister dinaintea lor, un imbold care să-i impulsioneze a căuta mai departe. Invidiat de confrăți (din cauza succesului imens la public) și criticat de nenumărate ori pentru prezentarea exagerată a misticismului și magiei într-un roman destinat cititorilor celor mai tineri (young adults), romanul Harry Potter (J. K. Rowling) prezintă tocmai drumul inițiativ al unui copil (cam ieșit din comun, e drept, dar care copil iubitor de aventuri nu ar vrea să se simtă centrul universului său), de la prima zi de școală, de-a lungul a șapte ani, spre descoperirea adevăratei personalități, a celui "sine" care îi permite să plece mai departe și să-și accepte destinul.

Departate de a fi un lucru facil, percepția sinelui este o călătorie plină de meandre, unde scăpărările înșelătoare de pe nisipurile mișcătoare ale interacțiunilor interminabile și inevitabile cu societatea, școala, familia, educația impusă sau autoeducația formală și informală pot fi ușor luate drept luminița legendară de la capătul tunelului. Marii teoreticieni ai psihologiei educaționale plasează în anii de liceu (și, eventual, facultate) vârsta optimă la care se poate interveni pozitiv în orientarea ideatică a minții tinere, dornice de a se autodefini și impune.

Percepția de sine nu este un înlocuitor al personalității, o dublare superfluă a sumei calităților unui individ. Însă trebuie să admitem că numai o personalitate puternică, având în spate o educație și o cultură peste nivel mediu poate ajunge la conștientizarea valorii personale. În caz contrar asistăm la situații tragi-comice asemănătoare celebrului talk-show în care self-made milionarul Becali s-a cocoțat nonșalant, pe o scară proprie a valorilor, deasupra filozofului Andrei Pleșu.

Artele abundă în prezentarea eroilor care se autoanalizează la nesfârșit în încercarea de a se autodefini. În timp ce pentru diagnosticieni importantă este exfolierea veșmintelor cu care se înfășoară psihicul individului, într-o vană tentativă de a se autoproteja (de exemplu, în psihanaliza freudiană), iar pentru preoți împăcarea cu sinele măcar în pragul morții, pentru artiști, ca pentru maestrul Zen cândva, important este drumul parcurs de individ până când acesta ajunge în pragul autodefinirii.

Conștiința și percepția sinelui sunt concepte încă aflate sub lupa filozofilor. Am putea asimila noțiunea de conștiință aceleia de Univers, iar centrul acestui univers ar putea fi sinele, perceput ca entitate unică și irepetabilă de către individ.

Născut într-o lume în care legile fizice îi impun o traiectorie fixă și imuabilă pe linia naștere-trăire-moarte, omului nu îi rămâne decât speranța (Camus, Ciurma) că viața nu este totuși doar o călătorie iluzorie. Spiritul uman, prin speranță, sens, identitate, percepție de sine, țel, frumusețe, bunătate, fericire, dragoste, pace - este ceea ce ne deosebește de orice altă ființă din jurul nostru.

Simone GYÖRFI

Un excentric cu pretenții: H. Bonciu

Considerat de critica literară un scriitor de raftul doi, H. Bonciu a stârnit totuși valuri destul de mari în contextul literaturii interbelice românești. Fără a fi un scriitor de prim plan al literaturii interbelice și niciun autor cu succes la public, el rămâne o prezență interesantă a epocii prin nota sa de originalitate atât în ceea ce privește viața omului, cât și prin personajul său cu nume neobișnuit, Ramses Ferdinand Sinidis, care a declanșat un adevărat scandal literar.

Spiritul său libertin a refuzat afilierea la grupările artistice ale epocii, reușind să rămână original într-o perioadă de convulsii, în care tradiționalismul coexistă cu modernismul, iar avangardismul făcuse carieră literară. Nu e stăpânit de dorința de afirmare, dovadă fiind faptul că publică puțin, debutează târziu în volum (deși primele versuri îi apar în 1918, își tipărește primul volum abia în 1932), lucru ce determină și lipsa de reacție a criticii, așa încât, până la scandalul provocat de apariția celor două romane, H. Bonciu era un cvasinecunoscut.

Misteriosul personaj - care se ascunde în spatele unor nume de împrumut precum Sigismund Absurdul, Bon-Tșu-Haș sau H. Bonciu (tot un pseudonim) - este de fapt Bercu Haimovici, fiul Ghizelei (Nadler) și al lui Carol Haimovici. Puținele informații biografice, pe care istoria literară le deține, nu reușesc să contureze pe deplin figura acestui scriitor bizar. Puse cap la cap, ele conturează mai degrabă o schiță de portret, adunată din fragmente dispartate. Deși s-a născut la Iași, viața lui se leagă de București, deoarece familia se mută la scurt timp după nașterea sa în capitală, unde viitorul scriitor va urma școala primară și liceul. Informațiile despre biografia lui fiind sumare, nu se poate preciza cu exactitate dacă scriitorul s-a înscris la Facultatea de Litere a Universității din Berlin înainte sau după primul război. Posibil să se fi înrolat pe front, așa cum putem deduce din fragmentele corespunzătoare imaginii războiului prezente în ambele romane. Ipoteza că primul său contact cu atmosfera culturală berlineză și vieneză are loc înainte de război pare plauzibilă, dacă luăm în considerare faptul că a colaborat la revista "Scena" în 1918 cu versuri originale și traduceri din Peter Altenberg, dar și la "Rampa" (1920, 2-3 octombrie), unde publică versuri scrise la Berlin, sau în aceeași "Rampa", o zi mai târziu, unde publicarea *Poemelor către Ead* traduse din Anton Wildgans este însoțită de o prezentare elogioasă, semnată de Em. Cerbu și reluată de Mioara Apolzan în prefața primei ediții postbelice a romanelor lui Bonciu.

Anii studenției sunt hotărâtori în conturarea gustului estetic al viitorului scriitor, deoarece în cele două capitale ia contact cu mediile artistice de avangardă, dar și cu expresionismul german, un curent mai puțin cunoscut mediului cultural românesc și care-și va pune amprenta definitiv asupra scrisului său.

Pe de altă parte, în prefața ediției din 2005, Adriana

Babeți reconstituie traseul întâlnirii lui Bonciu cu Ady Endre la Viena în 1917. Informația îi aparține lui Geo Șerban, care - într-un interviu din *Facla*, 9 ianuarie 1936 - relatează despre relația extrem de apropiată cu marele poet maghiar și despre felul în care acesta i-a servit drept prototip în romanele sale.

Cu privire la debutul publicistic există mai multe ipoteze referitoare la problema datării, urmărită de istoricii literari Ov. S. Crohmălniceanu, Mioara Apolzan, Ion Simuț sau Adriana Babeți, însă data certă, pe deplin verificabilă (confirmată și de cele două prefațatoare ale celor două ediții postbelice) este prezența sa din 1918 în revista "Scena" cu poezii și traduceri marcate de accente expresioniste. Va publica apoi versuri, eseuri, pamflete, traduceri (din Rilke, Richard Beer-Hoffman, Anton Wildgans, Richard von Schaukal, A. H. Klabund, Alfons Petzold, Karl Spitteler, Ady Endre), în "Rampa", "Adevărul literar și artistic", "Viața românească", "Adam", "Facla", "Azi", "Meridian", "Lumea românească".

Criticii literari semnalează influența expresionistă a versurilor sale, dar și o amprentă avangardistă, nevalidată în momentul publicării pe de o parte datorită faptului că Bonciu nu se grăbește să-și adune versurile într-un volum (debutul editorial are loc abia în 1932 cu volumul *Lada cu năluci*), dar și pentru că nu se simte solidar cu nicio grupare literară din România și nici nu e preocupat de propria receptare¹. În consecință, aprecierile criticii (Pompiliu Constantinescu, Felix Aderca, G. Călinescu) vor fi rezervate.

Lucrurile nu sunt foarte diferite nici în cazul celor două romane (*Bagaj sau confesiunile unui om în patru labe* și *Pensiunea doamnei Pipersberg*) apărute la interval scurt (1934 și 1936) și care vor deconcerta atât publicul cât și criticii în privința încadrării în contextul prozei interbelice, fiind de o factură cu totul nouă prin sfidarea tuturor formulelor consacrate. Nimeni nu ar fi putut atunci anticipa ampla campanie de presă ce se va declanșa în 1936 pe tema moralității în artă și nici procesul pentru pornografie intentat unui grup de scriitori și chiar arestarea câtorva dintre ei. Romanul *Bagaj...* va stârni un adevărat scandal în epocă, în urma căruia H. Bonciu va fi acuzat de pornografie, alături de Tudor Arghezi, Geo Bogza și Mircea Eliade, iar Bonciu și Bogza chiar vor aduși în fața instanței. Dosarul acestui proces va fi reconstituit de Z. Ornea (*Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995), Gabriela Omăt (notele la E. Lovinescu, "Sburătorul". *Agende literare*, V, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Academia Română, Institutul de Istorie și Teorie Literară "G. Călinescu", Editura C.N.I. "Coresi" S.A., 2001) și Adriana Babeți (prefața la H. Bonciu, *Bagaj... Pensiunea doamnei Pipersberg*, Iași, Editura Polirom, 2005). Este interesant

totuși de remarcat faptul că în aprilie 1937, când i se întentează procesul, H. Bonciu își publicase recent și cel de-al doilea roman, cu pagini la fel de crude ca și primul, însă numai *Bagaj...* va fi în atenția scriitorilor "moralști".

Dacă reacția criticii se lasă așteptată, adeziunea scriitorilor e mai promptă și admirativă. Primul este Tudor Arghezi, care semnează câteva fraze promoționale pe banderola ce însoțește romanul *Bagaj...* Lui Arghezi i se alătură bunul prieten al proaspătului romancier, Anton Holban, care semnează un articol elogios în *Adevărul*, XXXIX, nr. 15724, 17 aprilie 1935.

Critica literară se dovedește însă mai circumspectă, rezerva sa datorându-se - potrivit Mioarei Apolzan - atât opțiunii artistice și gustului diferit, cât și unei "anume rezistențe față de expresionism și, în general, față de avangardism". Romanul este întâmpinat cu rezerve de Pompiliu Constantinescu, iar după opinia lui Mihail Sebastian (*Rampa*, 1 martie 1935) nici măcar nu avem de-a face cu un roman (*Un roman? Evident, nu*). Reacția lui G. Călinescu va veni abia după apariția celui de-al doilea roman, când criticul va publica o cronică în "Adevărul literar și artistic" (9 februarie 1936), unde le cataloghează pe ambele drept "poeme în proză, pe o urzeală de jurnal intim", semnalând influențele romantice și expresioniste, precum și similitudinile cu scriitorii germani. Tonul criticului devine mai tranșant în masiva *Istorie a literaturii române...* din 1941, unde îl include pe Bonciu (alături de Tzara, Urmuz, Geo Bogza, Ion Barbu, Ion Vinea, Mateiu Caragiale Al. Robot) în capitolul *Dadaști. Suprarealiști. Hermetici*, considerându-l un "sentimental leșinător și verbos, indiscret în etalarea persoanei sale și suferind, literar vorbind, de priapism", "lipsit de personalitate artistică", "prea înrăurit de grupul austriac al poeziei germane".

În *Istoria literaturii române contemporane* (1941), Eugen Lovinescu îi rezervă un loc distinct în capitolul III, *Poezia epică urbană. 4. Proza "modernistă", fantezistă, pamfletară, lirică, eseistică, pitorească*. Deși nu contestă validitatea artistică a celor două romane, Lovinescu nu agreează acest tip de scriitură: "Meritul esențial al acestor romane este o violență stilistică reținută, totuși, într-o demnitate de limbă și o acuratețe de finit artistic remarcabile. Cât despre fond, ca să zicem așa, bântuie o dezlănțuire sexuală, o obsesie multiplicată într-o serie de variații erotice de natură mai mult patologică; arta scriitorului nu-i ascunde dezolarea" (p. 224). În toiul campaniei de presă declanșată împotriva pornografilor, Lovinescu va publica câteva fragmente înainte de apariția *Istoriei...*, subliniind prin aceasta că judecata estetică trebuie disociată de cea morală. Și ca dovadă în susținerea acestei judecăți, argumentele pe care le aduce pentru a-și susține rezerva în privința scrisului lui Bonciu sunt strict estetice. Dovadă că, atunci când se declanșează procesul, Lovinescu se solidarizează public cu scriitorii în cauză. Numai că paragrafele sale declanșează resentimente atât în tabăra apărătorilor morali, cât și a scriitorilor pornografi. Nemulțumit de verdictul lui

Lovinescu, Bonciu îi răspunde în presă cu un portret-pamflet extrem de acid intitulat *Criticul de porțelan*. La rândul său, criticul va reacționa la fel de acid publicând în "Adevărul" din 8 mai 1937 articolul intitulat *Scriitorul X*, pe care-l va include ulterior în volumul *Aqua forte* cu titlul *Poetul absolut*: "Pe poetul absolut îl cunosc de câțiva ani. Un bărbat înalt, bine legat, elegant, cu figura brăzdată de farurile mari ale ochelarilor, oriental în toată înfățișarea, în privirea languroasă a unor ochi de un verde vegetal, în glasul moale, târăgănat, efeminat, înclieat, de convalescent. Căci «poetul absolut» e veșnicul convalescent al unei boli ce nu iartă: *literaturita*. De oriunde ai porni, de la constatarea vremii de afară, de la evenimentele zilei, de la Hitler sau de la Berilă și Brandabura, de o gripă ce te chinuie sau de la războiul din Abisinia, pe căi nesimțite dar implacabile, în mai puțin de cinci minute conversația cu dânsul lunecă la artă, la arta lui, firește, la ce a scris, scrie sau va scrie, la tortura cu care compune, la înaltele lui concepții asupra frumosului, la eternitatea artei față de micimile zilei și așa mai departe. Oricât ai căuta să te scuturi, lianele ochilor vegetali te țin strâns și te trag la fund, în obsesia omului înveninat de propria lui literatură. Căci pentru acest vlăjgan, sportiv de altfel, ce nu se sfiește să apară în costum de skieur și pe ulițele capitalei, nu există altă realitate decât cea a artei, și în primul rând, firește, cea a artei lui. Scriitorul e, în adevăr, un artist, temutul artist al unei literaturi obsedate de erotism și de căutarea noutății de situații și de expresie; de aici, o stridentă a lipsei de gust, fixată însă cu o peniță subțire și cu o «acuratețe» stilistică și chiar cu «un finit» ce meritau o soartă mai bună".

După război, scriitorul Bonciu va reveni sporadic în atenția criticii. Primul care îi va menționa numele este Ov. S. Crohmălniceanu în cursul de istorie a literaturii române interbelice, tipărit în 1964, asupra căruia va reveni într-o ediție revizuită, în trei volume (*Literatura română între cele două războaie mondiale, 1917-1945*). Bonciu va fi încadrat la capitolul *Literatura "autenticității" și "experienței"*, alături de Camil Petrescu, A. Holban, Mircea Eliade, M. Sebastian, M. Blecher și alții, unde autorul *Bagajului...* se încadrează în "ramura austriacă a neoromanticilor și expresioniștilor germani Peter Hille și Peter Altenberg, Alfons Petzold și Anton Wildgans, de asemenea pregătitorii și reprezentanții a ceea ce s-a numit *Die neue Sachlichkeit*, școala realismului atroce, sarcastic, grotesc și brutal, Klabund, Kastner etc." (p.501). Ideea va fi dezvoltată tot de Ov. S. Crohmălniceanu în studiul *Literatura română și expresionismul* (1971).

Până la apariția primei reeditări postbelice a romanelor lui H. Bonciu din 1984, datorată Mioarei Apolzan, trebuie menționat faptul că Sașa Pană va include fragmente din *Bagaj...* și *Pensiunea...* în *Antologia literaturii române de avangardă* (1969). Ediția din 1984 apărută la Editura Dacia în seria *Restituiri*, îngrijită de Mircea Zăciu, cu o prefață substanțială și

documentată semnată de Mioara Apolzan suferă din păcate din cauza cenzurii.

Însă recuperarea scriitorului H. Bonciu are loc abia după 1990, când numele lui se regăsește în *Dicționarul scriitorilor români*, *Dicționar analitic de opere literare românești*, *Dicționarul general al literaturii române*, *Dicționarul cronologic al romanului românesc*, *Dicționarul biografic al literaturii române*. Tot în această perioadă este lăudabilă intenția Editurii Aius din Craiova, care în anul 2000 tipărește a doua ediție postbelică a romanelor lui Bonciu, însă aceasta are ecouri modeste datorită slabei difuzării a cărții. De un ecou mai amplu se bucură ediția din 2005, apărută la Editura Polirom și îngrijită de Adriana Babeți, care realizează un amplu și pertinent studiu introductiv. Autoarea studiului încearcă să sugereze înființarea unui nou canon, însă, referindu-se la acest studiu, criticul Ion Simuț consideră că "H. Bonciu nu reprezintă un pericol real pentru ierarhia consacrată a valorilor interbelice. Din această parte, nu e nici o speranță de schimbare a canonului"².

Tot după 1990 apar încercări remarcabile de reconfigurare a peisajului literar interbelic, în care este menționată explicit opera lui H. Bonciu. Dintre acestea merită menționate lucrarea de sinteză *Evreii în mișcarea de avangardă românească* a lui Ov. S. Crohmălniceanu, volumul lui Mihai Zamfir *Cealaltă față a prozei* (1988), Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc* (1999), Carmen Mușat, *Romanul românesc interbelic* (2004), Ovidiu Morar, *Avangardismul românesc* (2005), Livia Iacob, *Romancierii interbelici* (2006). De o atenție deosebită de bucură H. Bonciu din partea lui Nicolae Manolescu, care în *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură* (2008) îl consideră "un prozator foarte talentat, care a derutat critica interbelică aproape în întregul ei și pe care aceea postbelică, cu excepții onorabile, l-a dat uitării. Dacă l-ar fi citit, tinerii prozatori ai generației 2000 ar fi descoperit în el un precursor".

Excentric atât în viața privată cât și în literatura pe care o promovează, acest "bolnav de literatură", cum îl numește Eugen Lovinescu, reprezintă un moment distinct în peisajul literaturii române interbelice. Fără a avea o influență deosebită asupra scriitorilor epocii, H. Bonciu rămâne original prin refuzul încorsetării într-un curent, promovând un stil aparte, greu de încadrat chiar și de către criticii literari experimentați.

Alina IANCHIȘ

Bibliografia operei:

- Bagaj...*, București, 1934
Pensiunea doamnei Pipersberg, București, 1936
Pensiunea doamnei Pipersberg, ediție îngrijită, prefață și note de Mioara Apolzan, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984
Bagaj... Pensiunea doamnei Pipersberg, Editura Aius, Craiova, 2000

Bagaj... Pensiunea doamnei Pipersberg, studiu introductiv de Adriana Babeți, Editura Polirom, Iași, 2005

Bibliografie critică

În volume:

- Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ediție și prefață de Al. Piru, Editura Minerva, București, 1988
 Crohmălniceanu, Ovid. S., *Evreii în mișcarea de avangardă românească*, Editura Hasefer, București, 2001
 Idem, *Literatura română și expresionismul*, Editura Universalia, București, 2002
 Idem, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I, Editura Universalia, București, 2003
 Grigorescu, Dan, *Dicționarul avangardelor*, Editura Enciclopedică, București, 2003
 Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 1999
 Iacob, Livia, *Romancierii interbelici*, Institutul European, Iași, 2006
 Lovinescu, E., *Istoria literaturii române contemporane, 1900-1937*, Editura Minerva, București, 1989
 Idem, *Memorii. Aqua forte*, Ediție îngrijită de Gabriela Omăt, Editura Minerva, București, 1998
 Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008
 Marino, Adrian, *Cenzura în România. Schiță istorică introductivă*, Editura Aius, Craiova, 2000
 Morar, Ovidiu, *Avangardismul românesc*, Editura Fundației Culturale Ideea Europeană, București, 2005
 Mușat, Carmen, *Romanul românesc interbelic. Dezbateri teoretice, polemici, opinii critice*, ediția a II-a, Humanitas Educational, București, 2004
 Sasu, Aurel, *Dicționarul biografic al literaturii române*, Paralela 45, Pitești, 2006
 Zamfir, Mihai, *Cealaltă față a prozei*, Editura Eminescu, București, 1988
 ****Dicționarul general al literaturii române*, Academia Română, București, Univers Enciclopedic, 2004

În periodice:

- Apolzan, Mioara, *Valențe expresioniste în proza lui H. Bonciu*, în "Revista de istorie și teorie literară" nr. 2, aprilie-iunie 1983
 Cernat, Paul, *Excentricul H. Bonciu și literatura "pornografică"*, în "Ziua", 9 iunie, 2005
 Simuț, Ion, *Atentat la canonul interbelic*, "România literară" nr. 44/2005
 Sora, Simona, *Venale, Grizete, midinete -bordelul literar*, în "Dilema veche", nr. 87/2005

¹ V. Mioara Apolzan, prefață la ediția din 1984

² Ion Simuț, *Atentat la canonul interbelic*, "România literară" nr. 44/2005

Lipicosul

Tamási Áron

(...)

Cum, poznaș și fără de griji, m-aș fi cățarat pe peretele colțului din stânga, m-am trezit brusc că am sărit drept în plasa păianjenului. Pânza abia a tremurat un pic, dar a fost îndeajuns ca meșterul să se trezească deîndată. Avea șase ochi înspăimântători și în clipa aceea i-a ațintit pe toți șase asupra mea. Am simțit că nu pot să fac nici o mișcare și că-mi pierce toată voința. Așa am petrecut niște clipe prelungi și înfiorătoare, dar niciuna n-a fost atât de terifiantă ca aceea când am observat că meșterul cel teribil a pornit către mine. Întâi și-a întins înspre mine doar cele două brațe fixate pe maxilar, apoi le-a curbat și le-a menținut așa, ca pe niște gheare de pisică. După aceasta, și-a dus înainte primele două picioare și am văzut că și celelalte șase se pregătesc să le urmeze.

Dar spiritul se deșteaptă abia când greutatea îl copleșesc.

- Nu-mi poate ucide decât trupul! străfulgeră gândul cel binecuvântat prin minte.

M-am liniștit întrutotul, eram gata să mă sacrific ca un erou. Am așteptat până m-a înșfăcat cu cele două brațe ucigătoare ale sale, dar, înainte de a mă injecta cu veninul de sub încheieturi, mi-am schimbat fulgerător locul.

Va să zică, m-am strecurat în păianjen.

Nici nu vă pot spune cât de ciudat a fost!

Am simțit o săgetare în pânțele, crupa prelungă a gâtului mi s-a cutremurat, picioarele mi-au zvâcnit și cei șase ochi ai mei mi-au scăpărat în șase feluri diferite. Dar toate acestea n-au durat decât vreme de o șfichiuire de vânt. Apoi toate au revenit la normal și m-am simțit de parcă aș fi fost păianjen și în perioada cât am fost purice.

Mai mult chiar, câtă vreme aveam o pradă la îndemână, n-am lăsat-o să se prăpădească, ci, fără pic de rușine, mi-am mâncat fostul meu trup. Apoi am făcut turul plasei, ca un rege care-și inspectează cetatea. Avea forma unei pălunii și era construită fără greșală. Parcă îmi aminteam și de felul cum am țesut-o. Am coborât în străfundul ei, acolo mi-am verificat senzorii de sub

maxilar, ghearele țesătoare de pe piciorușe și mulțimea de glande cu care fusesem înzestrat, dintre care unele secretau venin, altele picurau substanța necesară elaborării firului.

Când am realizat cu cât de variate și trebuincioase instrumente am fost înzestrat, m-au cuprins deopotrivă bucuria și fudulia, ca pe un copil aflat în fața noilor jucării primite cadou. Deși s-ar fi convenit ca un păianjen exemplar să stea liniștit și înțelept în plasa lui, m-am lăsat purtat de valul bucuriei și am început să mă joc cu ele. Iute, mi-am făcut de lucru cu cele patru fuse care torceau fire din glandele situate în partea de jos a pântecului, apoi am început să mă cobor pe fir în jos, dar într-un fel atât de temerar, întrucât s-ar fi potrivit ca număr de senzație la circ. În același timp, am început să mă leagăn, întâi mai potolit, apoi cu oscilații din ce în ce mai ample. N-o făceam doar ca să mă distrez, ci ca să pot ajunge pe perete, deoarece îmi propusesem să fac ceva care necesita să ajung acolo. Când am reușit să-mi ating țelul, am prionit firul de perete, apoi mi-am continuat pedestru drumul către fereastră. N-am neglijat nici să las un alt fir în urma mea, pentru că, m-am gândit, astfel n-o să întâmpin nici o greutate ca să regăsesc drumul atunci când voi dori să mă întorc în cetatea mea. După ce am parcurs o bucată bună de drum, m-am aruncat în gol, ca să ajung într-un alt punct de prionire.

Procedând cu înțelepciune, am străbătut fără probleme drumul până la fereastră și, prin ochiul știrb de geam, pe unde pătrusesem la început, am pășit frumușel în antecamera largii lumi. Aici am coborât până pe pervaz și m-am delectat cu priveliștea dimineții înrouate de primăvară, când pământul tresălta molatec, iar soarele, pornit să urce cât mai sus, țintea poznaș cu săgețile razelor sale mugurii ce stăteau gata să plesnească. Ar fi meritat să privesc îndelung această tânăra dimineață, ca în cele din urmă să dobândesc un pic de înțelepciune de pe urma ei, dar nu peste multă vreme am auzit niște pași. Mi-a rămas doar timpul necesar să fug repede în colț și

să mă încovoi, că în fața ferestrei a și apărut o femeie mai lungă decât Coloana Infinitului, înveșmântată cu totul în negru. Nu-mi trebuiau șase ochi, mi-ar fi ajuns doar doi, ca s-o recunosc că în namila cea întunecată o pot cinsti pe nana Sari, văduva, mama lui Matei. Am găsit cu cuviință să dovedesc o asemenea cinstire, încât m-am făcut cât am putut de mic, de parcă nici n-aș fi fost păianjen, ci o boabă de piper, ce vestește nesfârșimată cât de usturătoare e lumea aceasta.

Nana Sari se chiorî pe geam, iar dacă a văzut că stăpânii mei încă dorm neîntorși, s-a tras mai în spate și a aruncat o privire către poartă. Brusc, mi-a trecut prin cap gândul că-mi pot lua rămas bun de la ea, dar n-a fost să fie. În loc să se îndepărteze, îi spionă din nou pe mirii adormiți, apoi se pregăti să se așeze. În mână ținea o oală cu urechi de culoare albastră, pe care a așezat-o cu grijă lângă perete, pe pământ. Mai adusesse ceva într-o năframă vărgată, ce sta să plesnească, pe care a depus-o lângă vas. Apoi a început să se plimbe prin micuța grădină, a răscolit pământul ici și colo, dar n-a ocolit nici pomii. De aici s-a întors iarăși la casuță și a început să examineze pereții și cele aflate prin preajma lor. Ajunsesse cu inspecția până în partea din dos, când se auziră

din nou pași. Bătrână se retrase iute după colț, iar eu în mine.

L-am recunoscut dintr-un foc și pe noul venit, care nu era altul decât baciul Moji, tatăl văduv al Martei cele mici. Omul acesta îmi era mult mai simpatic decât uriașa femeie cernită și mi s-a părut că-i examinează pe cei din cameră într-un mod mult mai plăcut. N-a remarcat imediat oala și bocceaua burdușită de sub fereastră, dar în momentul în care le-a zărit, n-a șovăit nici o clipă, ci s-a îndreptat cu amândouă brațele către ele. Dar nici nana Sari n-a stat cu mâinile în sân, ci apărură brusc din spatele casei.

- Nu le-ai da pace? spuse ea o crăiasă a cărei împărăție se află în pericolul de a fi înșfăcată.

Baciul Moji tresări la auzul neașteptatei admonestări, dar apoi răspunse cu demnitate, pe un ton prietenos:

- Nici prin cap nu mi-a trecut că-ți îi aurul aici, sub fereastră.

- Dar dumneata unde-l ții?

- De-ai fi oleacă mai tânărucă, ți-aș spune.

Nana Sari s-a preschimbat pe dată într-o pușcă, doar să apeși pe trăgaci și imediat i-ar fi sărit ochii din cap, șiuierând ca două gloanțe. Cum, cuprinsă de indignare, n-a reușit să găsească repede o replică pe măsura mâinii sale, își luă vasul și bocceaua, apoi porni să plece.

Bătrânul tocmai se așezase pe o buturugă mare care stătea acolo, în fața casei.

- Da' încotro le mâni pe-acelea?

Femeia se opri și-i răspunse:

- Atâta minte am și eu, să nu-ți îndop fata cu bucatele mele.

Baciul Moji făcu șugubăt:

- Ehe, unde-o mai fi fata aceea a mea?

- Iaca acolo, sub plapumă, iar soarele sus pe cer.

Trebuie să-i fi trecut ceva foarte nostim prin cap, întrucât a început să rădă în hohote:

- Hai, vino mai aproape să-ți zic ceva.

Și atât o rugă, ba frumos, ba în șagă, până când nana Sari chiar veni și se așeză lângă el.

- No, ce vroiai să-mi spui? se interesă văduva fără pic de supărare în glas.

- Eu? Doar că mai demult toate

erau altfel. De pildă, pe vremea când te-a luat bărbatu-tău de soție. Ei,

Doamne, cum s-au schimbat lucrurile!

- La ce te referi când spui asta?

- La vorbele dumitale, cum că mireasa e sub plăpumioară, iar soarele sus pe cer.

Nana Sari se înăsprî și întrebă suspicioasă:

- Și nu-i adevărat?

- Ba da, acum acestea-s adevărul și realitatea, dar pe când ai fost mireasă, dragă cuscră, era tocmai de-andoaselea. Adică soarele era sub plapumă și mireasa în ceruri.

- Adică, dragă cuscre, ce vrei să spui?

Baciul Moji îi răspunse șugubăt:

- Eu doar am încercat să te fac să înțelegi: ehei, ce demult, departe, în străfundurile unei lumi pe dos, s-a întâmplat să fi și mățulăță mireasă.

Bătrâna făcu iar o mutră de parcă era gata să pocnească, dar de această dată n-a mai pornit în goană către poartă:

- Nu merită să răspund pălăvrăgelii dumitale, decise și depuse vasul și bocceaua pe pământ, apoi se furișă din nou sub fereastră. De parcă ar fi așteptat numai acest moment, bătrânul a sărit să ridice capacul de pe oala cea albastră și a cercetat-o: era plină ochi cu cafea cu lapte încă aburindă. Nu s-a codit defel, ci a ridicat-o la buze și a tot sorbit din ea până n-a mai rămas nici un strop. Tocmai se ștergea pe gură, când a catadicsit și cuscră să privească în spate.

- Ce faci dumneata acolo? a întrebat cu severitate.

- Această cafea merita s-o beau cu plăcere.

Nana șari a ridicat oala și a examinat-o cu o privire atât de sfredelitoare, încât n-a lipsit mult să-i ciuruiască fundul în vreo două locuri. După ce s-a săturat de privit și a constatat că totuși cafeaua n-a revenit într-însa, își aținti privirea asupra lui baciul Mozsi.

- Care dintre ei doarme la marginea patului? întrebă bătrânul, drept care femeia răspunse uimită, cu un dispreț sesizabil:

- Iete! Mai are și chef de vorbă!

Dar nu reuși să-l transforme pe bătrânul Moise într-un adversar pe măsura amărăciunii sale, deoarece acesta, în loc să sară la bătaie, se

apucă să desfacă și năframa.

- Cu aia, ce poștești?

- Eu? Să conversez.

Zis și făcut. Prinse un picior de pui și mușcă din el fără pic de teamă.

Femeia înmărmurise, lipsea doar un pic să se transforme în stană de sare. Cu toate acestea, baciul Moji termină de ros prima pulpă, apoi întinse mâna și după cea de-a doua.

- Poștește la masă, cuscră! o invită amabil, iar apoi, când se sătură de-a binelea, mulțumi cum se cuvine pentru micul dejun și se îndreptă către poartă.

- Vin și mâine, tot pe la ora asta, îi spuse întorcându-se din cadrul ei, apoi dispăru.

Nana șari privi o vreme în urma lui, apoi luă unul dintre oasele puiului, se ghemui în mijlocul cărării de intrare, se roti așa, împrejurul-i, de trei ori, apoi aruncă osul peste umăr. După ce isprăvi aceasta, stoarse picăturile de cafea din oală în căușul palmei stângi, se duse lângă ușă și-i unse lemnul cu lichidul respectiv.

Apoi își adună boarfele și ieși pe poartă fără să se grăbească.

Să vă zic drept, am urmărit curios și am ascultat cu mare atenție toate acestea, dar venise timpul să fiu lăsat de capul meu. Amorțisem și mă săturasem să tot stau ghemuit. În plus, răceala dimineții începuse să-mi roadă părțile mai gingașe ale trupului meu. Din cauza vremii grele, cel mai mult au avut de suferit picioarele mele, care au înțepenit atât de tare, încât, dacă n-aș fi pășit cu multă grijă, aș fi putut, cu ușurință, să mă trezesc cu oricare dintre ele frânte. Dar m-am dovedit suficient de îndemânatic în această privință și m-am întors întreg prin geamul spart. Ajuns înăuntru, mi-am tras răsuflarea lângă prima legătură de ancorare și aerul molatec m-a ajutat să-mi revin. După ce m-am odihnit, am pornit iarăși cu multă grijă și, deși nu m-am arătat la fel de zburdalnic ca la plecarea, am ajuns binedispus la capătul firului, care m-a condus până la plasă.

(...)

fragment din romanul "Matei Sfarmă-Gheață" (Jégtörő Mátyás, 1935)

traducere de

Györfi-Deák György

Calculatorul călător prin nouri

(o poveste despre treburile cele balaurești și lucrările unor solomonari cu multă știință)

- Parcă l-ați programat să mă înnebunească. Dacă afară e un soare de plajă, i se năzarește a ploaie și oprește toată circulația apei din sistemul de irigație. Când în sfârșit socotește că-i senin, parcă sperie soarele. Nu trec două ore de la pornirea motopompelor și apare ditamai norul, cu toată găteala lui de tunete și fulgere, de stai cu frica în sân că-ți transformă parcelele în stufărișuri. Barem de i-ați monta un simulator de reumatism, căci timpul probabil pe care și-l calculează parcă ar fi citit din stele. Ce ne-ați băgat în fermă, un creier electronic sau o piază rea?

Inginerul-agronom Ilie își adună palmele într-un gest de disperare. Ghiță Solomonaru, depanatorul trimis de C.T.C.-D.A.C. (Centrul de Tehnică Cibernetică a Direcției Agricole Citadom) își încheie liniștit nasturii halatului. Era atât de curat, încât agronomul simți că-l pârjolește strălucirea pânzei apretate și-și șterse cu palma fruntea nădușită, fără să bage de seamă că o brăzdează cu urmele degetelor sale pline de țărână.

- De când merge așa? întrebă tehnicianul răsucindu-și degetul arătător la tâmplă.

- De răsalaltăieri, bată-l grindina.
- A trăznit prin împrejurimi când a fost ultima furtună?
- În această zonă, nu.

Solomonaru scoase un pix, îl înfipse în buzunarul de la piept și se așeză în fața consolei.

- Ei, să vedem, dihanie de living room, care ți-i baiul?

Creierul electronic al sistemului de prelucrare și comandă multiplă DRAGON G-100 își licări în continuare luminile de control ca și cromatoforii unei caracatițe. Ar fi trebuit să-i zică POLIP sau HIDRA, se gândi Solomonaru privind cablurile diferite colorate, ce plecau înspre cele patru zări de la interferențele calculatorului.

- Atunci să pătrundem în pântecul monstrului!

Dacă văzu că Ilie se uită prelung la el, fără să priceapă ce vrea să zică, îl

lămuri:

- Ia să vedem ce are în memorie.

Începu cu softul de contabilitate.

- Aha! arată cu degetul. Interessant.

- Sunt cheltuielile din casă.

- Văd că știe să adune și să scadă fără probleme. Ei, dar luna trecută ați lăsat baierile pungiilor cam slobode.

- A fost ziua de naștere a lui Nelu, fiul meu cel mare. I-am promis că dacă intră la facultate îi fac cadou un electroscuter, să aibă cu ce veni acasă când i se urăște cu binele.

- Unde e aspirant?

- La institutul de genetică aplicată.

Urmă o lungă pauză. De afară, se auzea numai cotcodăcitul orățăniilor și, în răstimpuri, mugetul lui Daisy, semn că îi era sete. De fapt, o chema Margareta, dar copiilor li se păruse că e un nume prea lung și pompos pentru o văcuță, așa că-l anglicizaseră. De rostit îl rosteau neaș: "Dei-zi", cu ultima silabă separată, ca un imperativ. Ar fi putut să-i spună Margot. "Regina Margot", zâmbi Ilie, gândindu-se la ugerul de dimensiunile unei găleți, care alăptase atâția vițeluși și sugari.

Programatorul lucra cuprins de o ciudată frenezie, parcă fără să respire, deschizând și închizând fișiere.

- Nu-i rău, aruncă peste umăr într-un târziu. Inginerul nu înțelese dacă acum se referea la cariera aleasă de copil sau la mașina aceasta, "dată-n beteșugul lui Hamlet". Genetica îi atrăgea pe mulți tineri, deoarece era o știință a rezultatelor spectaculoase: iepuri cu blănița luminescentă, alge superlipicioase, găini fără puf și pene, joiane producătoare de lapte îmbogățit în anticorpi, căpșune fără semințe de la căpșuni crescuți ca vița-de-vie, pe araci. Puțini se gândeau însă la posibilitatea că lucrurile ar putea să scape de sub control, iar lumea să se preschimbe într-un imens Jurassic Park, adică omul, "suprema creație", să se transforme din creator în hrana creaturilor sale.

Ilie crescuse la țară, așa că manifesta scepticism în multe privințe. Copil mic, taică-său îl trimisese cu bivolița la pășune.

Primăvara planta arpagic în grădină, vara săpa varza și culegea gândacii de pe cartofi, toamna depănușa cocenii de cucuruz, iarna spărgea nuci.

Cunoștea tot lucrul pământului, așa cum fusese el deprins de la mama natură de către țărani, urmărind ritmul impus de trecerea anotimpurilor.

Genetica îi părea o lipsă de răbdare, un fel de a face lucrurile de pe o zi pe alta, fără a cugeta la faptul că reprogramarea viețuitoarelor produce, în lipsa unor testări validate de trecerea timpului, ceva cu totul nenatural. E adevărat, comerțul lega colțuri de lume diametral opuse, omenirea prospera, populația se înmulțea vertiginos, iar miliardele de guri gânguritoare cereau zi de zi păpică.

Solomonaru se întoarse către el, smulgându-l din reverie.

- Pare sănătos la minte, gândește cum l-au învățat la fabrică. Altundeva trebuie să fie hiba. Ia să vedem, nu cumva visează urât?

Monitorul afișa un noian de cifre frumos încolonate, însoțite de scurte mențiuni criptice, diferite colorate.

- Registrul de intrare-ieșire din fermă, explică Ilie.

- Ați constatat vreo eroare?

- Doamne păzește!, făcu inginerul, stăpânindu-și o înjurătură. Sper să nici nu fie! Aici sunt numai mii și mii de tone. La cea mai mică greșală, datoriile mă mănâncă.

- Ce înseamnă 165 l met-a grp 7 pras?

- Combustibilul pentru grupul șapte prășitoare automate. O sută șaiszeci și cinci de litri metanol amestec.

- Pe data de alaltăieri. Corect?

- Corect!

Ghiță Solomonaru se uită candid la agronom și declară nedumerit:

- Nu pare să aibă nimic.

Omul protestă disperat.

- Dacă nu avea, nu vă chemam.

N-am de gând să vă plătesc deplasarea din buzunarul meu.

- Nu trebuie să vă faceți griji.

Orice echipament trebuie verificat în răstimpuri. Și noi trebuie să ne

câștigăm pâinea, îi făcu semn să rămână răbdător, că îi va da de capăt.

Chipul tehnicianului radia încredere în propriile forțe. Oare câți ani să aibă?

Afară, în ogradă, Armageddon, cocoșul campion, trâmbiță un cucurigu răsunător, ca o trâmbiță a Judecății de Apoi, să se audă până dincolo de geamurile orașului clădire.

- Oricum, nu regret că am venit, mărturisi programatorul. Îmi place aici. E cu totul o altă lume decât cea a orașului.

- Mie îmi spuneți? oftă Ilie.

- Nu pareți prea mulțumit de viața de aici. Ați părăsit de mult Citadomul?

- De vreo doi'spe ani.

- Păi vedeți? Ați și uitat cum arată soarele privit din spatele unei sticle termoizolatoare, umplute cu argon și acoperită cu folie antiradiație. Are o cu totul altă înfățișare, cu un ceva înfricoșător, de parcă o tavă cu jăratec ar fumega într-o oglindă. Iar aerul! Aerul de aici miroase a balegă, a roșii copilite, a câmpuri înflorite, nu a ozon, a lipsă de praf, a sterilizare. Mi-aș schimba oricând meseria cu a dumneavoastră.

- Sunteți tânăr. Vorbiți prea ușor. Știți că această fermă produce cele necesare pentru hrana a 700.000 de oameni? Iar ca să supraveghem buna desfășurare a lucrurilor suntem doar o echipă de opt oameni.

- Că necăjiți mai sunteți!

- Altceva e să-ți duci viața în pustietate...

- Pustietate e asta, lângă o nevastă ca a dumitale? Și-apoi copiii... Câți aveți?

- Cinci.

- Să vă trăiască!

Ilie se revoltă.

- Luați lucrurile prea în glumă. De pildă, când simțiți nevoia să vă distrați, ce faceți dumneavoastră, orașenii? Deschideți ușa, traversați coridorul și ați găsit imediat un prilej să vă omorâți plictiseala. La fiecare etaj, se înșiruie baruri, saloane, muzică, fetițe vesele, cluburi, săli de proiecție, teatre, restaurante, birturi - locuri unde să vă întâlniți cu prietenii la un sprîț.

- Iar eu duc dorul unei galerii de viață de vie care să-mi umbrească

fereastra, de unde să-și ia zborul păsărelele speriate, dimineața, când îmi deschid geamul, replică Solomonaru.

- Ciudat. Credeam că dumneavoastră, tinerii, nu puteți trăi fără să vă desprindeți de Citadom.

- Hmm! făcu tehnicianul, în vreme ce examină în fugă un alt șir de semne ciudate. Am un unchi în Făget, cale de niciun ceas cu "Săgeata", sus, la munte. Pe-acolo îmi fac veacul vara, la umbra cetinilor, când vreau să uit de calculatoare și metehnele lor.

- Știu Făgetul, mergem adesea la lac sau chiar mai departe, la peșteră. Uneori vin și artiștii, țin concerte...

- Hopa! șase-șase, poartă în casă! Asta cum a ajuns aici?

- Ce? Jocul de table?

- Da. Îmi puteți spune cum a ajuns în programul de modelare stohastică?

- Exact despre asta discutăm. Ce faceți dumneavoastră după o zi de muncă? N-am atâtea degete la mână câte posibilități aveți. Dar aici, când n-am chef să deschid televizorul și nici să trag o fugă până la vecinu', stau și eu la o partidă de table cu calculatorul. Am un program foarte bun.

- De la cine l-ați primit?

- De la Puiu, nepotu-meu de soră, el mi l-a adus.

- Aflați atunci că el vinovatul.

- Cum adică?

- El este cel care v-a sabotat sistemul.

- Aș! Cum se poate?

- Simplu. DRAGON G-100 are la bază un algoritm care elaborează o serie de scenarii ale timpului probabil, pornind de la o distribuție întâmplătoare a variabilelor: presiune, temperatură, umiditate. Scenariile sunt confruntate ulterior cu datele primite de pe teren și atunci creierul electronic ia decizia corespunzătoare.

- Și ce-are asta de-a face cu jocul meu?

- Programul de table apelează aceiași rutină, subprogramul de generare aleatoare a unor valori, de fiecare dată când frecați babaroasele. Ia priviți! Aici e șirul ales ca bază pentru variabila umiditate, sunt numai valori întregi, cuprinse între 1 și 6.

Nici un 7, 8 sau 9. Le culege de parcă

ar da cu zarul. Aici e hiba!

Apoi apăsă câteva taste și decretă victorios:

- Adică, asta a fost!

- Numai atâta? se minună agronomul.

- Da.

- Atâtica?

- Mă rog, pentru mine ar fi interesant să aflu cum anume s-au încrucișat cele două programe, în ciuda măsurilor luate de creatorii sistemului. Dar, ce să-i faci, nu poți să le prevezi pe toate!

Un zâmbet larg îi înflori pe față. Iar ochii, ochii aceia plini de viață, străluciră șugubăț, în vreme ce buzele enunțară cu voioșie una dintre formulările echivalente ale "legii porcării universale":

- Nu există nici un lucru care să nu poată fi stricat de nepricepuți, întrucât ei sunt foarte pricepuți în astfel de treburi.

Ghiță Solomonaru stinse monitorul, scoase pixul din buzunarul de la piept și începu să-și dezbrace halatul.

- Puteți cupla servomecanismele, să le urmărim funcționarea. Acum că v-am strunit "balaurul", nu văd de ce m-aș grăbi să mă întorc. Am muncit destul pentru astăzi.

Agronomul se bucură să audă asta, dar nu înțelese de ce tehnicianul se îndreaptă către ieșire. Tânărul puse mâna pe clanță, deschise ușa și se opri în cadrul ei. Privi curtea scaldată de razele solare, găinile care scormoneau după ceva bun de ciupit, câinele întins lenș la umbra cisternei pentru stropit, căsuța albă, fără etaj, cu pridvor prelung și balustradă de lemn, de pe care se revărsau globurile împurpurate ale mușcatelor din ghivece. În vârful stâlpului de lângă grajd, Armageddon dădu din aripi și scoase un nou răcnet cocoșesc, în așteptarea unui răspuns la provocarea sa. Nu-i răspunse decât Margareta cea însetată.

- E o vreme frumoasă, constată tânărul. Ce-ați zice de o partidă de table la umbra nucului din curte?

- Ce să zic? Mărie, adă o litră de vin, din cela roșu, să-l cinstesc pe domnu' programator, că ne-a scăpat de griji.

Dilema lui Benedict al XVI-lea

James Herbert Brennan este un scriitor irlandez născut în 1940. În mod obișnuit, preferă să semneze Herbie Brennan, dar a folosit și diferite pseudonime: Maria Palmer (în cazul romanelor din seria "Horrorscopes"), Cornelius Rumstuckle ("Cartea de vrăjitorie" produsă de moda Harry Potter) etc. În dicționare apare trecut și ca J. H. Brennan. La noi, a fost practic necunoscut până în urmă cu vreo doi ani. În 1993, Mihai Dan Pavelescu i-a tradus povestirea "Călcâiul lui Ahile", apărută în suplimentul "Strict secret". În 2008, Editura RAO a început să-i publice "Cronicile Împărăției de Purpură" (Faerie Wars), într-o ordine ușor schimbată. Primul volum apărut la noi, "Împăratul de purpură" (The Purple Emperor, 2004) a fost tălmăcit de Monica Mariana Vlad. Anul acesta (2010), a apărut și primul volum din serie, "Războaiele Împărăției de Purpură" (Faerie Wars, 2003), în traducerea Cristinei Petrescu. Vor urma "Stăpânitorul" (Ruler of the Realm, 2006) și "Domnul Feeriei" (Faerie Lord, 2007). Iată clasică triadă de lumi: noi (pământeni), cei buni (elfii) și cei răi (demonii). Întâmplările nu sunt tratate exclusiv în cheie fantastic-eroică, ci cu trimitere la realitățile curente, privite ca un rezultat al unei evoluții paleoastronautice.

Ideea că oamenii au fost aduși de pe alte planete reprezintă o obsesie a autorului nostru. În 1998, i-a apărut "Martian Genesis", unde susține că pământeni provin de pe Planeta Roșie. Deși poartă numele unuia dintre primii sfinți irlandezi, Breanainn sau Brendan Călătorul, scriitorul este un adept "new-age" prea puțin atras de cele sfinte. Inițial, a fost membru al grupului "Frăția Luminii Interioare" (Fraternity of the Inner Light), în cadrul căruia a studiat Cabala și a deprins primele concepte ezoterice. Împreună cu soția, Jacquie Burgess, sunt cofondatori ai unei mișcări intitulată "știința sacră" (Sacred Science). Ulterior, după ce s-a asociat cu Dolores Ashcroft-Nowicki, a intrat în colectivitatea "Servitorilor Luminii" (Servants of the Light). A publicat mai multe cărți despre ocultism, magie, misticism, proiecții astrale, vrăjitorie, viața de după moarte.

După moartea charismaticului papă Ioan Paul al II-lea, conclavul din Vatican I-a ales ca și succesori pe cardinalul Joseph Alois Ratzinger, originar din Bavaria. Noul pontif și-a luat numele de Benedict al XVI-lea, lucru care i-a produs scriitorului "new-age" o mare surpriză și o cu totul altfel de celebritate decât și-ar fi dorit. De ce? În 1977, la 37 de ani, în numărul din septembrie al revistei "The Magazine of Fantasy and Science Fiction", lui Herbie Brennan i-a apărut povestirea "The Armageddon Decision" (Decizia cu privire la Armageddon). Netrecută pe coperta publicației, uitată de fani, ea este în prezent universal accesibilă online (am putea spune "urbi et orbi") sub forma traducerii italiene: "Il dilemma di Benedetto XVI", pentru că - da, da, da! - personajul principal din această narațiune apărută în urmă cu 28 de ani este actualul Sfânt Părinte.

În 1978, traducerea italiană a dat titlul unei antologii de proză scurtă SF, o selecție a celor mai bune povestiri apărute în revista americană în perioada 1976-1977, prezentată și de Wikipedia în limba română. Alături de textul amintit, ea cuprinde o serie de narațiuni semnate de nume mai mult sau mai puțin cunoscute ale anticipației tehnico-științifice: Isaac Asimov (Friday the Thirteenth); Alan Dean Foster (Him); Hilbert Schenck (Three Days at the End of the World); Raylyn Moore (Getting Back to Before It Began); Manly Wade Wellman (Where the Woodbine Twineth); James Michael Reaves (Shadetree); Haskell Barkin (Time is Money); Stephen Tall (The Man Who Saved the Sun).

Tot ca o coincidență uimitoare, se amintește faptul că volumul italian din colecția "Urania" a apărut în 26 martie 1978, cu câteva luni înainte de alegerea cardinalului Carol Wojtyła ca Suveran Pontif, predecesorul lui Benedict al XVI-lea. Chiar și acest din urmă eveniment a fost anticipat în 1968, deci fix cu un deceniu înainte să se întâmple. Este vorba de filmul "În pantofii Pescarului" (The Shoes of the Fisherman), cu Anthony Quinn în rolul principal, unde cardinalii îl aleg pe primul papă din Răsăritul Europei, Kiril Lakota, un episcop ucrainean (țară

vecină cu Polonia) surghiunit în Siberia, bun cunoscător al tradițiilor evreiești. Carol? Kiril?

Lațul de potriviri nu se oprește aici, noul cap al creștinătății din superproducția americană își alege numele de Luca I, la fel ca în mult mai târziu scrisul "Îngeri și demoni" (Angels and Demons, 2000) de Dan Brown (toată lumea se inspiră de undeva, precum bine se zice în Ecclesiastul 1:9 : "nimic nu e nou sub soare"). Personajul din film (primul suveran pontif originar din răsărit) și-a explicat astfel opțiunea: numele e menit să reflecte intenția de a oferi o conciliere simbolică între știință și religie (indiciile arată că evanghelistul Luca, discipolul apostolului Paul, a fost medic).

În "Dilema lui Benedict al XVI-lea", Sfântul Scaun se află la Geneva, de parcă profeția lui Malachia (un alt sfânt irlandez) s-ar fi împlinit deja și Cetatea Eternă ar fi fost distrusă. Armageddonul (nume ebraic: Muntele Megiddo) reprezintă locul unde "Apocalipsa lui Ioan" 16:16-19 proroceste că va avea loc bătălia finală dintre oștile dumnezeiești și cele ale Necuratului. În povestirea lui Herbie Brennan, câmpul de luptă se va muta în regiunea orașului Anderstraad, un fel de Bruxelles "avant la lettre". Antihristul este dictatorul fascist Victor Ling, care a preluat puterea și deține controlul marelui oraș.

Singurul care i-ar putea opri ascensiunea este Papa, prevenit printr-o viziune, dar care se îndoiește de claritatea ei, pentru că ea ar putea fi atât un mesaj divin cât și o halucinație oarecare. În mod paradoxal, în loc să apeleze la experiența și intuiția unui confesor sau la rugăciunile unui călugăr cu viața fără de păcat, cum ar fi obișnuit, Papa acționează în stil "New Age" și îl trimite pe cardinalul Orsini după cel mai celebru medic psihiatru din epocă: doctorul Steinmann, top-șoc: un medic evreu, la fel ca și Sigmund Freud.

Decorul este descris plauzibil. Principalele clădiri ale papalității au fost reconstruite aidoma în "Noul Vatican" situat pe malul lacului Geneva ("poate cu un exces de marmură"), dar Capela Sixtină pare lipsită de farmec fără celebrele fresce ale lui Michaelangelo. Deși s-a mutat în țara Cantoanelor, paza nu e asigurată de binecunoscuta gardă elvețiană, ci de legionarii romani, iar postul de radio Vatican a fost înlocuit de televiziunea holografică. Vraja teleportării fantastice în timpul viitor este ruptă de apariția și utilizarea unei mașini Rhamboïd fabricate în Germania, folosite pentru... diagnosticarea psihiatrică. Ea, precum se obișnuia în SF-ul anilor '30, are multe cadrane, două câști din care spânzură sârme, bâzâie și trebuie reglată cu multă atenție. Principalul rezultat îl constituie faptul surprinzător că bătrânul Papă a fost deja investigat cu metoda

Rhamboïd, dar cardinalii au dorit să fie siguri și de aceea au cerut opinia încă unui specialist, care să nu fie catolic.

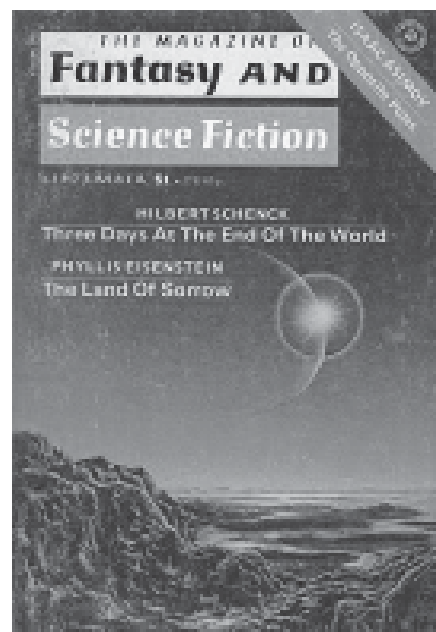
Obiectivitatea dublului demers de diagnosticare poate fi pusă sub semnul îndoielii de faptul că Sara, fata de 17 ani a doctorului Steinmann, a participat la o manifestație împotriva lui Victor Ling și a fost ucisă, aspect cunoscut de cardinalul Orsini. În fine, toate semnele arată că hotărârea a fost luată, iar Armageddonul, atacul împotriva Anderstraadului, va deveni o realitate. "Indiferent dacă este sau nu Antihristul, sunt convins că Victor Ling este un om rău", îi mărturisește înaltul prelat psihiatrului transformat ad-hoc în conspirator.

Povestirea vizează două aspecte morale:

1. Este oare cinstit să fim conduși de politicieni care suferă de diferite boli și astfel pot fi manipulați de anturajul lor?

2. Lupta de la Anderstraad va fi declanșată în urma a două mărturii subiective și mincinoase. În acest caz, dilema cititorului poate fi formulată astfel: "bătălia finală" va fi între Bine și Rău sau între un Rău mai mic și un Rău mai mare?

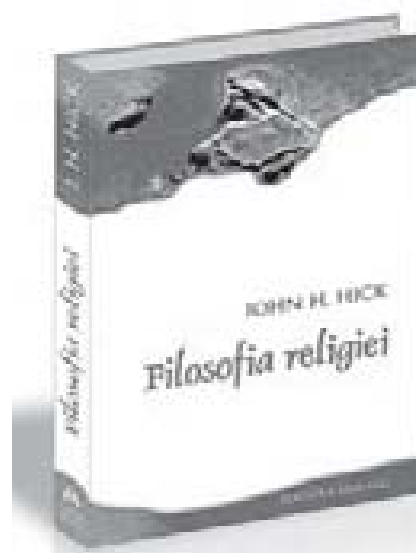
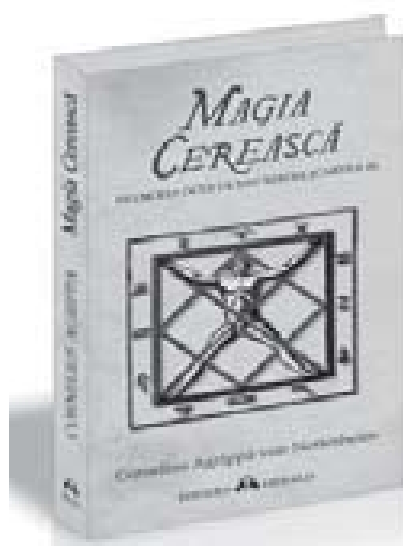
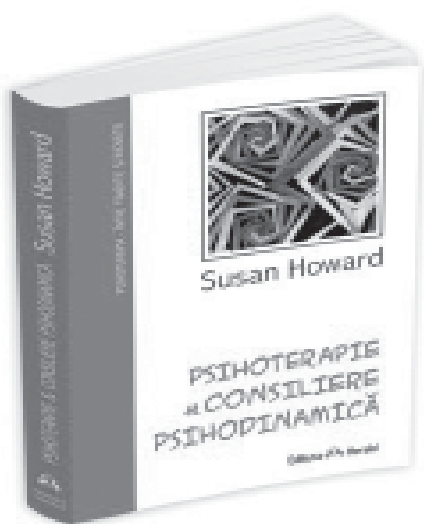
Dacă am răspunde la aceste întrebări, aici și acum, ar însemna că, la rândul nostru, am încerca să-l manipulăm pe cititor. Să ne amintim însă de unde provine îndoiala. Ea este o reacție rațională naturală, deviată cu îndemănare de către cei interesați să submineze anumite certitudini. Oricine

se lasă manevrat de alții nu scapă de responsabilitatea alegerii. Când este vorba să ia o decizie importantă, fiecare om decide singur și, implicit, își asumă consecințele rezultate. Fiecare dintre noi este responsabil, dar nu numai pentru propria evoluție, ci și pentru felul cum acceptă să se dezvolte grupul social din care face parte: "gașca", echipa, comunitatea, cartierul, tribul, partidul, națiunea. În sociologie, viitorul reprezintă rezultanta tuturor hotărârilor luate de membrii unei societăți. "Dilema lui Benedict al XVI-lea", decizia de a declanșa "bătălia finală", ne afectează pe toți și ar trebui să fie problema de conștiință a fiecăruia dintre noi.

GYÖRFI - DEÁK György

Noutăți la Editura Herald

Aspecte privind activitatea de învățământ în localitatea Noțig în sec. XIX -XX

(I)

Atestat documentar în anul 1387, Noțigul sat de oameni liberi la început, așezat în frumoasa Culme a Sălajului, a cunoscut de-a lungul timpului în procesul devenirii lui, toate momentele importante ale istoriei poporului român.

Încă de la începuturile sale, biserica a fost instituția fundamentală a satului, lăcaș de cultură și hrană spirituală. Nu întâmplător primii dascăli ai satelor au fost slujitorii bisericii.

Merită menționată în acest sens activitatea desfășurată de protopopul Noțigului, Andreica Vasile, unul din colaboratorii apropiați ai lui Gheorghe Șincai care din 1782 este numit din partea guvernului de la Sibiu, director al școlilor naționale românești greco-catolice din Transilvania, post în care va desfășura timp de 12 ani o activitate neobosită, pasionantă și competentă, înființând 376 școli, redactând manuale școlare și veghind cu dragoste și exigență la buna desfășurare a luminării poporului său și limba națională.(1)

Un rol important i-a revenit lui Andreica Vasile în înființarea școlilor din zona Cehului și deci și din Noțig. În anul 1811 raportul din plasa Cehu-Silvaniei menționează că din 17 sate, școli cu dascăli cât de cât pregătiți și așezați sunt numai în 9 sate dintre care și Noțigul.(2)

Puținele date pe care le deținem cu privire la biserică și școală se datorează Sematismelor de la Gherla, conform cărora în 1867 districtul Noțig avea inspector școlar lipsă. În acel an învățătorul satului era Moldovan Vasile la un

număr de 81 de copii.

La 1 noiembrie 1869 protopopul Vasile Gheție trimite la Gherla un act în care sunt cuprinse declarațiile ce fac parte din protopopiatul Noțig prin care locuitorii satului Noțig se pronunță pentru menținerea caracterului confesional românesc al școlii lor.(3)

În 1872 are loc la Băsești Adunarea generală cu scopul de a înființa reuniuni filiale ale învățătorilor români sălăjeni. Astfel se înființează Reuniunea filială Bred-Noțig-Ciocmani, având ca președinte pe Teodor Pop, protopop, iar vicepreședinte pe învățătorul Ioan Jarda. Pentru a se ajunge la rezultate mai bune această Reuniune sau cerc se reorganizează și se ajunge la Cercul Noțig-Năpradea. Acesta a funcționat cu succes până în 1874 când fiecare cerc, tract protopopesce a fost declarat cerc filială de sine stătător.

Câțiva ani după înființarea Cercului Noțig-Năpradea, atunci când formau două cercuri, mai era viață și activitate în cadrul lor, iar cei care le compuneau se interesau de cauzele învățământului popular, cultivării de sine și de prosperarea reuniunii generale. Zelul membrilor însă an de an s-a micșorat și în urmă nu s-au mai ținut nici adunările prescrise prin statut și regulament. Aceste cercuri au devenit moarte, în zadar orice încercare a comitetului și prezidiului reuniunii era fără rezultat.

În anul 1904 Tractul Noțig - Năpradea în adunarea generală ținută la 8 noiembrie în Domnin, au hotărât reactivarea celor două tracturi confirmându-se din nou activitatea, delegându-și noua administrație.

Președinte fiind Gavril Cerebeț - protopop, vicepreședinte Ipathic Teodor, învățător în Domnin, notar Vasile Mihalaca în Bârsa și casier Alexandru Man învățător în Șoimuș. De atunci încoace acest tract lucrează și se năzuiește a contribui la înaintarea și înflorirea reuniunii.(4)

După Sematismele de la Gherla cu privire la satul Noțig din punct de vedere demografic, școlar și confesional situația se prezintă astfel (prin elevi cu repetiție se înțelege adulți care învățau carte). (vezi tabel 1)

În timpul Primului Război Mondial (1914-1918) învățător în Noțig era Vasile Macavei, el primește în anul 1916, 400 coroane ajutor pentru scumpete în 10 rate și 500 coroane ajutor pentru haine.(6) Iar la 14 martie 1918 un ajutor de război de 1400 coroane. Salarul preotului Clement Pop în 1914 era de 389,74 coroane.(7)

Informații mai amănunțite despre școala din Noțig le găsim în "Monografia școlii din Noțig" scrisă de un inspector școlar (ce nu-și dezvăluie numele) în perioada interbelică, din nefericire nedată, după calculele noastre e posibil să fie scrisă în anul 1933 sau 1934 și pe care o redăm în întregime datorită farmecului ei.

1. În satul Noțig există școală cam de pe la 1850, unde învăța numai cine dorea, durând obiceiul acesta aproape 20 de ani. La început nu a fost local propriu pentru școală, se foloseau anumite case pe care oamenii le lăsau să se facă în ele școală pe câte 1-2 ani, locuind proprietarii caselor la rude sau la părinți.

Prima școală a fost în casele unde

Tabel 1

Nr crt	Anul	Nr populație	Nr elevi	Nr elevi cu repetiție	Greco-catolici	Reformați	Evrei
1.	1877	893	60		893		
2.	1866	706	60	24	685	5	17
3.	1896	762	115	36	731	7	24
4.	1900	731	107		712		19
5.	1906	768	120	36	733	12	23
6.	1914	962	78	35	924	13	25

locuiește astăzi (în perioada interbelică) Traian Dodocan, apoi s-a mutat într-o casă care a existat în locul din fața casei lui Bumbaș Nuțu, de unde peste vreo 3 ani s-a mutat într-o casă mică care era așezată în vale pe locul unde este astăzi casa lui Rus Petru. Din acest loc s-a mutat apoi într-o casă pe care au făcut-o locuitorii satului ca să fie pentru todeauna a școlii.

Acest local era în locul unde sunt azi casele pentru locuința directorului școlii. Era o casă unde într-o cameră mai mică locuia învățătorul, iar în alta mai mare învățau școlarii. Casa proprie a școlii s-a construit de sat în 1892 și s-a terminat în 1897, de când datează localul propriu al școlii.

2. Școală românească a existat chiar de la început (1850). N-a fost transformată în școală cu limbă străină pentru că oamenii satului nu au voit să primească ajutor de la statul ungar ca să nu-i oblige să învețe limbă străină. Iată ce mi-a spus un bătrân Bumbaș Nuțu de 81 de ani, născut în 1852 și cu 6 ani de școală primară: "Noi românii n-am vrut să ne dicteze în școală ungerii și de aceea ne-am făcut singuri școală, spunând că nu ne trebuie ajutor de la stăini. Totuși au fost nevoiți să primească a învăța pe cărți în care era scrisă o lecție pe o pagină românește iar alături pe cealaltă pagină era scrisă aceeași lecție în ungurește. Citeam în ungurește după învățător, dar nu pricepeam nimic."

3. Susținătorul școlii a fost satul ca și astăzi, locuitorii lui sunt de religie greco-catolică. Ei au construit localul școlii, mobilierul, plătind multă vreme

pe învățător. Oamenii din sat au contribuit cu câte 2 zloți pentru ridicarea școlii, muncind și cu palmele pe lângă meșterii angajați la lucru. Pentru plata învățătorului, până a fost plătit de stat, fiecare om și cel ce nu avea copil la școală dădea pe lună un florin. Servitorii nu se băga la școală deoarece serviciul îl făceau cu rândul 2 școlari pe zi.

4. Învățătorii care au funcționat la școală în ordine cronologică după cum i-a pus Bumbaș Nuțu au fost dieci la biserica din sat neavând școli speciale făcute și doar învățau și ei să scrie și să citească de la precedenții dieci și cantori ai bisericii. *Vezi tabel 2.*

5. Acești dascăli se foloseau de sistemul monitorial în învățarea copiilor întrebându-i numai "mnemotehnica": dacă un elev nu știa lecția pune învățătorul pe un alt elev ca să-i spună și dacă nici în cazul de față nu putea să o reproducă, cel care știa era pus de învățător ca să-l scuipe pe cel ce nu știa, aplicându-i și bătaia cu palmele. De multe ori dascălul, dacă un elev nu spunea lecția "mot a mot" se descindea la curea și-l bătea la palmă, punându-l apoi în genunchi într-un colț cu grăunțe de porumb, unde îl ținea un ceas.

Examenul după fiecare clasă s-a dat la biserică unde venea protopopul Stanciu din Năpradea. Cine știa să citească bine era răsplătit de protopop, mai ales dacă știa și rugăciuni, cu câte un florin. Inspecția la școală o făcea tot protopopul. Aceste lucruri s-au petrecut cam până la 1900. Se predă la școală lecții din abecedar și catehismul. În abecedar lecțiile erau scrise românește cu alfabet latin pe o

pagină, iar pe cealaltă pagină tot aceeași lecție era scrisă în ungurește. În afară de aceasta învățau să scrie cu cerneală cu tocul pe hârtie și cu condeiul pe tăbliță, iar la aritmetică învățau să numere și să scrie cifrele.

6. Învățătorii dinainte de 1900 nu au desfășurat aproape nici o activitate extrașcolară, ei doar mergeau la biserică unde-și îndeplineau serviciul de cantori sau de dieci. Dintre toți învățătorii doar Cimpoia Vasile a desfășurat activități extrașcolare organizând șezători, serbări culturale, citea "Basmele" lui Ion Creangă și Petre Ispirescu, "Poveștile" lui Petre Dulfu, Gazeta "Foaia noastră" la care erau abonați câțiva săteni.

7. La nivel de sat doar 23% sunt neștiutori de carte, asta și datorită hărniciei învățătorului Cimpoia Vasile.

8. Învățătorii între 1852-1900 erau plătiți de sat. Fiecare familie contribuie pe an cu câte un zlot, 5-6 cupe de mălai, 5-6 cupe de grâu, pe lângă aceasta se mai făcea clacă la învățător când erau chemați de acesta.

9. Până în 1900 s-a folosit abecedarul și catehismul, iar între 1900-1919 s-au folosit manualele: Istoria naturală, Gramatica, Geografia, Catehismul, Istoria, Biblia, Aritmetica, Caligrafia, Desenul.

10. Din Școala Noțig au ieșit oameni cu carte precum Bumbaș Ilie care avea 6 clase primare, 4 clase de liceu și 3 ani de școală minieră la Baia Mare unde a devenit conductor tehnic la o mină de aur, Filip Lazăr care avea 6 clase primare, 4 clase liceu și 2 clase de școală normală, a devenit plutonier de poliție în Chișinău.

Tabel 2

Nr crt	Numele si prenumele	Perioada	Profesia
1.	Moldovan Vasile	1852-1868	Diac
2.	Zăgrean Ioan	1868-1870	Diac
3.	Oros Gavrilă	1870-1878	Diac
4.	Tudoran Alexandru	1878-1886	Cantor
5.	Șoimușan Indrei	1886-1891	Cantor
6.	Tiberiu Lazăr	1891-1894	Învățător
7.	Gheția Vasile	1894-1902	Învățător
8.	Ștef Mihai	1902-1904	Învățător
9.	Enghiș Petru	1902-1910	Învățător
10	Macavei Vasile	1910-1922	Învățător
11	Moldovan Petru	1922-1925	Învățător
12	Remus Senchea	1925-1926	Învățător
13	Cimpoia Vasile	1926-1931	Învățător

11. Postul 2 de învățător s-a înființat în 1929. Registrele școlare nu se știe de când se conduc întrucât după Primul Război mondial au fost arse toate dosarele, fiind scrise în ungurește. Nu mai există nici un document vechi sau fotografii cu școala din acea perioadă.(8)

Bibliografie:

1. Ion Lungu "Școala Ardeleană", Ed. Minerva, București, 1978, p.123
2. Nicolae Albu "Istoria școliiilor românești din Transilvania între 1806-1867", Ed. Did și Ped București, 1971, p.188
3. Arhiv. Statului, Cluj Napoca "Fond Eparhia Gherla" dosar 3398, fila 9
4. D. Lazăr, I. P. Stoica "Schia monografică a județului Sălaj" Simleul Silvaniei 1908, p.218
5. Arhiv. Statului Sălaj "Fond protopopiatul greco-catolic Noțig" dosar nr.1, fila 154
6. Ibidem, fila 202
7. Ibidem, fila 14
8. Idem "Fond Revizoratul școlar al județului"
"Monografia școlii Noțig"

(II)

Realizarea statutului național unitar român și-a pus puternic amprenta asupra întregii evoluții economice, politice, sociale și culturale a țării în perioada ce a urmat.

În lumea satelor, reforma agrară promisă țăranilor în momentele de cumpănă din istoria țării constituia problema fundamentală ce-i frământa pe locuitorii lor. Nu a fost un proces simplu, iar Legea de reformă agrară publicată în Monitorul Oficial nr. 93, din 30 iulie 1921 o demonstrează prin însăși conținutul ei, care cuprinde trei părți:

I. noua împărțire a pământului cultivabil: expropriere, împărțire, colonizare

II. crearea, respectiv, extinderea pășunilor comunale

III. reglementarea drepturilor de folosință a pădurilor de către pătura țărănească. (1)

Aplicarea ei nu a fost ușoară, a durat mult și a produs nemulțumiri. Așa se explică de ce numai la 3 iulie

1931 Comisia OCOT Cehu Silvaniei consideră definitivă hotărârea de împărțire a locurilor de casă și cultură din hotarul comunei Noțig prin exproprierea din moșia lui Wesselenyi Rozalia. În conformitate cu art 10 din Legea Agrară pentru suprafața ce urmează a se da pentru interese publice și generale, Comisia în numele legii hotărăște:

- se împroprietărește sesia parohială cu 5 iugăre
- se împroprietărește Biserica Greco-catolică cu 5 iugăre
- se atribuie pentru sesia cantorală 4 iugăre
- se atribuie pentru sesia școlară 8 iugăre
- se atribuie pentru grădina școlară 3 iugăre, drept câmp de experiență
- se atribuie ca lot zootehnic 8 iugăre
- se atribuie pentru teren de tir și sport 2 iugăre (2)

În total pentru instituțiile comunei Noțig au fost acordate 35 iugăre egale cu 20 ha și 30 ari, din care 6 ha și 38 ari pentru școală.

La nivelul satului au fost 110 îndreptățiți pentru împroprietărire, marea majoritate a loturilor primite au fost de 2 iugăre și doar câteva de trei iugăre. În total, prin Reforma Agrară din 1921 s-au acordat 13 iugăre loc de casă, 234 iugăre teren arabil, 343 iugăre pășune și 150 iugăre pădure.(3)

În ce privește cele 6 ha și 38 ari atribuite școlii cu generozitate de statul democratic român interbelic, au fost acaparate samavolnic de statul totalitar prin decretul 308 din 1.II 1953, care prevedea că bunurile agricole, suprafețele de pământ, terenuri părăsite ce nu pot fi lucrate de persoane fizice și instituții din mediul rural vor intra în proprietatea statului la cererea acestora.

Pentru a rămâne în zona funciară a problemei, menționăm că la 15 septembrie 1962 școala Noțig primește 0,50 ha teren arabil ca lot școlar în baza articolului 24 din legea nr 6 din 1957, lot acordat de Comitetul Executiv al Sfatului popular Sălățig în colaborare cu Gospodăria Agricolă Colectivă "Veac nou" din Noțig. (4)

În urma "Dictatului de la Viena" din 30 august 1940, România pierde Nord-Vestul Transilvaniei, un

teritoriu de 42.493 km pătrați, ce cuprindea și județul Sălaj și o populație de 2,6 milioane de locuitori. În perioada septembrie 1940 - septembrie 1944 învățământul în satul Noțig s-a desfășurat în limba maghiară.

După război (1945) învățător și director a fost Ardelean Gheorghe, care a depus mari eforturi pentru punerea localului școlii în stare de funcționare după stricăciunile produse în timpul războiului. La 15 august 1948 se adresează preimpretorului pentru a i se acorda 4,2 m pătrați de sticlă cu scopul de a o înlocui pe cea spartă, cerere avizată favorabil .(5)

Schimbările profunde ce au loc în societatea românească, prin aplicarea modelului stalinist în economie, cultură și învățământ prin Legea Învățământului din 1948, ce introduce modelul sovietic de organizare a acestuia, se resimte puternic și la nivel de localitate.

Iată ce situație trebuie să trimită directorul de școală la 23 octombrie 1951 la Raionul Cehu Silvaniei: situația alfabetizării, frecvența lunară, colecțiile de fier, cârpe, gogoși, jir și hârtie, realizările acțiunilor pentru luna prieteniei româno-sovietice, tabel cu burse pe clase și categorii sociale, tabel cu membrii corpului didactic, situația familială, copiii, avere, tabel cu analfabeții, originea lor socială și apartenența politică, raport cu aplicarea hotărârilor CC al PMR în legătură cu îmbunătățirea condițiilor de muncă și trai a cadrelor didactice. (6)

La 2 noiembrie 1951 prin hotărârea CC al PMR "Guvernul asigura pentru fiecare familie de cadru didactic minim 6 litri de petrol lunar, iar vara unde nu este lumină electrică 3 litri."(7)

La 3 decembrie 1951 directorul școlii este înștiințat de organul superior că trebuie să deschidă cursurile de alfabetizare, să asigure școala cu manuale și rechizite școlare și cu cadre didactice. Școala Noțig primește pentru iarna 1951-1952 1545 kg lemne și 773 kg cărbune.(8)

Localitatea Noțig fiind așezată la o distanță apreciabilă față de centrul de comună Sălățig, lipsiți de o cale de comunicare directă, iar cele existente mai tot timpul erau impracticabile,

Notigul s-a aflat într-o "splendidă izolare".

Din aceleași motive, Comitetul Executiv al Sfatului Popular avea mai puțin în atenție școala de aici. Drept urmare, la 2 septembrie 1951 același organ constată că toate școlile de pe raza comunei sunt pregătite pentru începerea anului școlar, mai puțin Noțigul.(9)

În anul 1952, școala funcționa în clădirea construită în 1897, aflată acum într-o stare foarte rea, deoarece era construită din cărămidă nersă. Activitatea de predare - învățare se desfășura 5 ore pe zi, școala avea un spațiu de 84 m cubi, 4 săli de clasă, cancelarie cu o suprafață de 20 m pătrați, nu au apă curentă, se încălzește cu trei sobe, există 7 ferestre, wc-ul a fost construit în 1945, exista un post de îngrijitor cu un salariu de 3328 lei.

La 1 ianuarie 1952 efectivele de elevi au fost următoarele: cls I =17 elevi, cls II=17 elevi, cls III = 31 elevi, cls IV =38 elevi, un total de 103 elevi, învățător fiind Ardelean Gheorghe.(10)

Școala din Noțig a fost lăsată aproape tot timpul să se descurce. Ieșirea din izolare se făcea în momente mai deosebite. Astfel la 24 ianuarie 1955 directorul școlii, Ardelean Gheorghe, face apel la Sfatul popular Sălățig să intervină energetic dacă se impune chiar cu miliția deoarece deputatul sătesc Boje Izidor (care mai târziu va lucra la școală ca îngrijitor) nu are autoritate asupra proprietarilor de cai, și aceștia refuză să meargă în pădure după lemne sau la alte lucrări de interes obștesc, în schimb în interes personal se duc în fiecare joi la Jibou (zi de târg) .

La 15 februarie 1955 din nou directorul școlii intervine la aceleași autorități pentru declanșarea unor lucrări de scoatere a hornului din pod pentru evitarea unui incendiu și asta în condițiile în care grinzeaua era aproape arsă. În caz de refuz el își declina orice responsabilitate (11).

În anul școlar 1956-1957 efectivele de elevi au fost următoarele: cls I=18 elevi, cls II=25 elevi, cls III= 21, cls IV= 16 elevi, în total 80 elevi, funcționau 2 învățători, iar din luna aprilie mai sunt încadrați

încă 2 învățători. Pentru prima dată în învățământul primar fiecare clasă își avea învățătorul ei, prezența era de 100%, iar pentru încălzit s-au adus 1400 m steri de lemne (12).

Creșterea numărului de elevi, spațiul insuficient conduce la luarea unor măsuri de construire a unui nou local de școală, deoarece cel vechi funcționa din 1897. În acest sens este întocmit un "memoriu ce cuprinde lucrările ce se vor efectua în satul Noțig, proiect tip SC 156, școală cu 2 săli de clasă".

Construirea noii școli are la bază Hotărârea Adunării Populare din 1959 cu ocazia votării contribuției voluntare, prilej cu care locuitorii au votat ca pentru anul 1960 din sumele planificate să înceapă construcția școlii. Este întocmită documentația în vederea obținerii autorizației pentru începerea lucrării, valoarea devizului este de: executat prin regie 91000 lei, iar prin contribuție voluntară 53651 lei.

Materialele de construcție au fost transportate de locuitorii satului prin muncă voluntară, nefiind necesară investirea unei sume de bani pentru transport, de asemenea și munca necalificată a fost asigurată tot de locuitorii satului. Fundația se executa din piatra prevazută cu o centură armată, pereții se executa din cărămidă, planșeul și acoperișul din lemn de esență tare, acoperit cu țiglă profilată.

Autorizația pentru executarea lucrării are numărul 288 din 21 decembrie 1960, fiind emisă de Sfatul popular al Regiunii Maramureș. În anii 1970 se continuă lucrările de construcție prin extinderea ei cu încă 4 săli de clasă, situație în care se găsește și în prezent. (13)

La propunerea Comitetului executiv al Sfatului popular al raionului Cehu Silvaniei, locuitorii satului Noțig contribuie cu 4000 lei din totalul de 20.500 lei cât era la nivelul comunei Sălățig pentru construirea Liceului din Cehu Silvaniei, unde vor învăța toți elevii din raion.(14)

În anul școlar 1961-1962 școala din Noțig devine de 7 ani, dar sunt multe greutăți, inerente oricărui început, mai ales în ce privește școlarizarea, 3 elevi nefiind

școlarizați. Efectivele de elevi fiind următoarele: cls I =28 elevi, cls II =22 elevi, cls III=22 elevi, cls IV =18 elevi, cls V =26 elevi, un total de 116 elevi. (15)

În anul școlar 1963-1964 în clasa a VII-a erau 26 elevi care în anul școlar următor 1964-1965 vor face parte din prima promoție de elevi cu 8 clase elementare din istoria țării. În clasa I au fost înscriși 22 de elevi.

Școala a fost dotată cu 16 bănci, 2 catedre, 10 scaune, 1 tablă de scris (17).

În anul școlar 1964 - 1965 începe și la Noțig învățământul curs seral anul I și II, prezența este însă nesatisfăcătoare (18).

Ciclul gimnazial va funcționa până în anul școlar 1999-2000 când din lipsă de elevi se desființează. În prezent școala funcționează doar cu ciclul primar. Noțigul, la fel ca multe așezări rurale, cunoaște din plin efectele industrializării forțate practicate înainte de 1989.

BIBLIOGRAFIE

1. Lucrețiu Pătrășcanu - Reforma agrară în România Mare și urmările ei în "Studii economice și social - politice 1925-1945", Ed. Politică, Buc. 1978; p.64.
2. Arhivele Statului Sălaj - Fond, Comisia Reforma agrară 1921, Hotărârea 556/1931
3. Ibidem - dosar, nr. 8
4. Idem - Fond , Primăria Sălățig, dosar nr. 153
5. Ibidem - dosar nr. 19.
6. Ibidem - dosar nr. 22.
7. Ibidem - dosar nr. 25.
8. Ibidem - dosar nr. 25.
9. Ibidem - dosar nr. 26.
10. Ibidem - dosar nr. 46.
11. Ibidem - dosar nr. 95.
12. Ibidem - dosar nr. 117.
13. Ibidem - dosar nr. 178.
14. Ibidem - dosar nr. 132
15. Ibidem - dosar nr. 152.
16. Ibidem - dosar nr. 154.
17. Ibidem - dosar nr. 157.
18. Ibidem - dosar nr. 165.

Ioan CÂMPIAN

Autorul este profesor la Școala Gimnazială "Avram Iancu" din Aluniș, județul Sălaj.

Amintiri despre mama

(Fragment din romanul *Bătut de vânturi și de ploi*)

Mama, dacă îi punem la socoteală tot ce a îndurat în toată viața ei, o putem considera o martiră. Când o copleșeau greutățile, izbucnea în plâns și zicea:

- Doamne, cu ce am greșit eu pe lumea asta? Și cât o să mai pățimesc? N-am ajuns încă la capătul suferințelor? Mai întâi, mi-o luași pe mama și-o dusăși la tine. Mă lăsași mică și neajutorată și mă blestemași să mă chinuiesc până la sfârșitul zilelor... Și plângea, plângea...

În aceste momente de cumpănă, am aflat noi, copiii, drumul mamei prin viață, presărat cu obstacole foarte greu de trecut, iar eforturile făcute au lăsat urme adânci nu numai pe fața-i adânc brăzdată, dar mai ales în suflet. Astfel, după moartea mamei ei, au rămas orfani doi copii, ea, cea mai mare, și frate-său, nenea Gogu, pe care a trebuit să-l crească. Tată-său s-a recăsătorit cu Ghioroianca, poreclită așa pentru că era din Ghioroiu, și i-a făcut repede doi copii, pe Marin și pe Rița, de creșterea cărora s-a îngrijit tot mama. Vai de pielea ei, săraca, dacă se întâmpla să nu fie mulțumită *muma*, căci așa îi pretinsese să-i zică. Mâncă bătaie ca hoții de cai și nu putea să-i spună nici lui taică-său, așa că îndura.

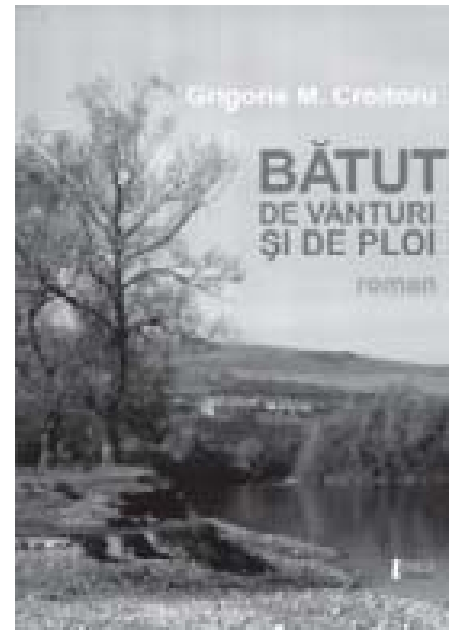
Apoi s-a măritat cu tata și a venit în Preotești, bucurându-se că a scăpat de necazurile de care a avut parte în Gorunești. Aici a dat de altele și mai mari. La scurt timp s-a îmbolnăvit soacră-sa și a zăcut la pat ani mulți. Cine a îngrijit-o? Mama. Mama o curăța de câteva ori pe zi, mama o spăla, mama o hrănea, mama o întorcea de pe o parte pe alta. În timpul acesta trebuia să-și țină și casa ei, să-și crească și copiii ei, să-l țină om între oameni și pe tata. Viața a început s-o lovească și pe linia familiei ei. I-au murit primele două fete, Ioana și Maria, în jurul vârstei de patru ani. Apoi au mai venit alți cinci copii, pe care a trebuit să-i facă mari și să le dea drumul în viață. Cine? Mama. În timpul acesta, pe lângă greutățile inerente dintr-o familie numeroasă și nu prea avută, a mai lovit-o, tot pe mama, năpasta cu mine,

când am picat în apa clocotită și m-am opărit. Timp de mai bine de un an de zile a trecut prin toate chinurile iadului. Ar fi vrut să-și pună capăt zilelor, dar se uita la mine cum mă chinuiesc și nu-i venea să mă părăsească, considerându-se vinovată de starea în care mă aflam.

Și ne-a crescut pe toți, cinci la număr, și ne-a văzut cum plecăm de lângă ea unul câte unul, iar bărbatul a părăsit-o când avea mare nevoie de el. A rămas singură, ea care dăduse viață, ocrotise viață și veghease ca noi să creștem mari și sănătoși. Eu am fost ultimul care s-a dusa de lângă ea, lăsând-o tot în lacrimi. Câte lacrimi a vărsat poate că s-ar fi umflat Aninoasa din mal în mal. Au mai bucurat-o nepoții, pe care îi mai strângea lângă ea. Dar s-au dus și aștia și tot singură a prins-o sfârșitul. Doar cu Nela, ea a mai stat în preajma ei.

Pentru că a îngrijit-o pe bunica, a primit niște pământ, cu acte în regulă. Chiar tata zicea: "ăsta este pământul mă-tii", când îl ara, când îl rărița, când îl lucram. Parcă voia să ne facă să înțelegem bine și să nu uităm că mama și i-a câștigat singură, muncind din răsputeri.

De la mama am învățat multe, dar cea mai aspră lecție pe care mi-a dat-o a fost despre cinste. Cel mai rușinos și degradant este să furi. Orice, și un ac ori un nasture. Mie mi-a făcut cu ochiul o ceașcă de porțelan. Mi se părea așa de frumoasă, încât, de câte ori intram în casă la țuca Mitra lui Știoi, simțeam cum mi se ridică sângele la cap, inima îmi bate tare și repede, iar ochii îmi rămâneau pironiți pe ceașcă. Azi așa, mâine tot așa, poimâine la fel, pâi până când? Până într-o zi, când am rămas cu baba Vărzoaica în casă. Cum baba nu prea vedea, m-am dus lângă fereastră și, viu sau te iau?, am luat-o și-am aruncat-o în sân, zbughind-o pe ușă afară. Până la fântână nu m-am oprit. Am scos o găleată de apă și-am băut până m-am săturat. Ce bună era apa din cănița. Cum să bei apă din găleată cu gura? Te mai uzi pe barbă, pe nas. Ba îți mai intră și pe nas și te ustură. Cu cănița, frate, așa e civilizată și igienică.

Așa este, dar când ai acasă o mamă, care n-are de lucru și observă cănița la tine:

- Ia să văd și eu cănița aia, Gogule!

- N-am, mamă, nimic, ce-ți veni, ce căniță?

- Poate mi se păru, da ia să văd eu ce ai în sân. Uite asta, eu îi spun căniță, tu cum îi spui? Să-ți fie rușine. Neam din neamul nostru n-a furat un cap de ață, auzi, un cap de ață. Ici, în bătătură stau. Să te duci acum s-o duci de unde o luași. Hai, dă-i drumul.

Puteam zice nu? Nicicum.

Cobor coasta, trec Aninoasa pe punte și ajung la poartă la țuca Mitra. Am văzut-o în bătătură și m-a podidit plânsul. Femeia mă cheamă la ea și-mi spune:

- Veniși să-mi aduci cana, așa-i? O luași și tu să bei apă cu ea. Bine făcuși, dar să n-o spargi, ai grijă. Poți s-o mai ici, da s-o pui la loc.

*

Faptul că nu m-au certat și nu m-au bătut a însemnat mai mult decât măsurile extreme. Am intrat în multe case, dar nici prin gând nu mi-a mai trecut să mai pun mâna pe ceva.

Mama nu m-a bătut, în sensul real al cuvântului. Că mi-a dat o nuielușă peste spate, nu consider bătaie. Pe a doua nu mai apuca să o dea, fiindcă

ori o zbugheam, ori o prindeam de mână și începeam să răd și o dezarmam. Râdea și ea și amâna pentru altă dată bătaia. De fapt, ea s-a simțit toată viața vinovată pentru ce mi s-a întâmplat. Dar nu a fost doar vina ei, ci și a lui Titi și Ion, cei doi frați care n-au avut grijă de mine și m-au lăsat nesupravegheat și am căzut în ceaunul cu apă aproape clocotită și m-am opărit. Urmările au fost groaznice, iar unele le voi duce până la mormânt.

A avut mama motive să mă bată? Oleoleo, Doamne, Doamne! Unu, două, trei...zece, o sută? Da de unde! Mii, și numai într-o zi! Dacă ar fi vrut să mă bată, trebuia să stea numai cu ciomagul în mână și dă-i, și arde-l, să-i scârțâie oasele.

Mă gândesc la neastâmpăr. Eu nu puteam să stau o clipă într-un loc. Intram în casă, întorceam totul cu susul în jos, ieșeam afară, și mai mare prăpăd. Zbura găina în podul șoprului, o lăsam până se așeza bine pe cuiabar și eram lângă ea. Luam oul și mă duceam la mama, ținându-l la spate.

- Mamă, mi-e foame!

- Păi acuși mâncași. Nu vezi ce fac? Stăi barim să toc la rațele ăstea. N-auzi cum măcăne?

- Mamă, mi-e foame!

- Du-te și bagă-l în spuză să se coacă, că e bun copt. Pune și un pic de cenușă peste el, că să nu se spargă.

- Nu, punc-l în tigaie.

- O, mâncar-ai foc! Unde e, mă, ciomagul ăla să-ți trag câteva...

- Nu-l căuta, că-l pitulai. Ai satărul în mână, dă cu satărul...

*

Înainte de Paști îmi cumpăraseră și mie niște pantaloni noi. Cu cămașă albă și teniși în picioare, cu pantalonii legați cu o curea de-a lui Titi, eram când în casă, când afară.

- Gogule, așa parcă arăți și tu ca om. Vezi, astăzi nu te duci la Aninoasa să vii ca purcelul acasă. Să te țină și pe tine hainele ăstea noi sărbătorile.

- Nu mă duc, mamă, cum să mă duc în Aninoasa. Mă duc până la nenea să-mi dea ou roșu.

- Du-te, da vezi că are poartă și poarta o face omul la curte, ca să intre pe ea cine vine la el.

- Știu, mamă, știu, nu-mi repeta de atâtea ori. Nici popa nu toacă de două

ori pentru o babă surdă. Eu nu-s nici babă și nu sunt nici surd.

Din prispă, mă sui pe pridvor și sar în bătaură. De ce să ies pe porțiță și să cobor cele cinci trepte ale scării, când pot sări peste pridvor? Prea complicat. Fiindcă mama ieșise și ea în prispă, a trebuit să deschid poarta pe care intram în grădină. Ajung la poartă la Balamuc, - îl chema Ion, dar toată lumea îi zicea Balamuc -, fratele cel mai mare. Era deschisă, dar cum să intri pe poartă când poți trece peste gard? Poarta este pentru moșnegi nu pentru copiii sprinteni și ușori. Avea acesta un gard înalt, înalt și făcut din niște stinghii de salcâm ascuțite la vârf ca niște sulite. O adevărată probă de îndemânare pe care o trecusem de atâtea ori. Acum vroiam ceva mai deosebit, să prind un punct de sprijin cu un picior pe gard și să sar direct dincolo. Era incitant, nu mai făcusem niciodată așa ceva. Măsor gardul cu privirile, îmi fixează stinghiile pe care le voi prinde cu mâinile și pe care îmi voi sprijini piciorul, îmi încordez mușchii și fac o săritură pe verticală și mă prind cu mâinile. O sfortare și pun și piciorul sus. Trebuia un mic balans și eram dincolo. L-am făcut, dar n-am observat că manșeta de la piciorul drept era agățată în vârful ascuțit al stinghiei și am rămas agățat în gard cu capul în jos și cu piciorul în sus. A venit Vica, cumnată-mea, țipând că moare copilul spânzurat în gard, și mă salvează. Balamuc, care văzuse totul pe fereastră, râdea de se prăpădea.

- Lasă-l, fă, că așa-i trebuie, el nu văzu poarta? Na, că-ți rupsăși și pantalonii. De-ar lua mama băta la tine, să-ți rupă oasele!

Nu mi-a mai trebuit nici ou, nici nimic de la Balamuc, măcar că Vica mă striga să mă duc în casă, că așa se face în ziua de Paști, să-mi dea ou și ce se mai dă. N-am mai auzit-o. Și mie îmi părea rău că mi-am rupt pantalonii și, de m-ar fi bătut, nu mi-ar fi părut rău. Meritam.

- Ce făcuși, Gogule? mă întreabă mama, punându-și mâinile în cap. Chiar în ziua de Paști! Mult te ținură! Și doar îți spusăi să ai grijă, ca să te țină măcar de sărbători! Acum ce faci? O să stai acasă de sărbători, asta o să faci, și după sărbători te bășic cu nuiaua, vai de pielea ta o să fie.

Nu mă dusei la Aninoasa, mă

dusei la Balamuc. La Aninoasa, și dacă murdăream pantalonii, nu-i rupeam și-i aveam; la Balamuc îi rupsei și nu-i mai am. Păi dacă și-a făcut și el stinghiile așa de ascuțite și de înalte, cu ce sunt eu de vină? Nu puteam să nu încerc să sar peste ele!

*

Nu era un locușor, nu doar din casă, din șopru, din pătul, din cotețe, din bătaură, ci și din împrejurimi, în care să nu știu eu ce se întâmplă. La toate cuiburile de păsări din plopii de pe marginea Aninoasei, până la Măiag și Ruginoasa, Vâlcea, Băurel și Râpa lui Costică al Dudii mă duceam cu ochii închiși. Și le negustoream cu prietenii de joacă:

- Patru nasturi și arăt un cuib de presură, o alviță pentru un cuib de cintează, un cocoloș de floricele pentru un cuib de codobatură...

- Mamă, mă duc la Olteț.

- N-au puii de brabete pene. Când or avea, te duci, până atunci pune-ți pofta în cui.

- De unde să-ți aduc pui de brabete? De la râpă, de la strașina șoprului, de la pătul sau din plopul din marginea Aninoasei?

- Și cine se suie după ei?

- Eu, mamă.

- Uliuliu, muică, de-aia ești jupuit pe picioare, pe burtă, pe piept și pe mâini? Tu te urci în copaci după cuiburi?

*

- Mamă, mă bătu Gogu, fir-ar al dracu să fie, că i-oi sparge capul cu cărămida asta!

- N-o bătui, mamă, minte, ziceam eu de pe poartă. La o adică, să sar dincolo repede și să-mi iau tâlpașita la timp.

Era prea deșteaptă mama, nu se încumeta ea să fugă după dracu, când avea din start handicapul distanței dintre noi. Nici măcar nu zice nimic la văicările Neli. Și mai știa ce știa toiți.

O băteam pe Nela, sora mea mai mare cu trei ani ca mine, din răzbunare. Fiind cel mai mic, primeam bătaie de la toiți. Cei mari, nenea și Titi, - gaga nu m-a bătut niciodată -, nu prea-și puneau mintea cu mine, mai mult mă atenționau și mă amenințau că mă bat, ori îmi mai ștergeau câte o palmă, mai mult peste

căciulă nu peste cap, sau câte un picior în fund, dat cu latul și nu tare, tocmai să nu mă doară. ăștia nici nu prea stăteau pe acasă, că plecau pe la București ori prin alte orașe cu treburi. Cu Nela era războiul cel mare și se întâmpla de câteva ori pe zi. La început, mă bătea, fiind mai mare și mai puternică decât mine. Doar câte un ghiold în spate îmi da și era de ajuns. Nu știu cum făcea de-și prindea degetul mare între arătător, strângea mâna pumn și rămânea nodul degetului afară. Cu nodul acesta îmi trăgea câte o lovitură în șira spinării, la mijlocul spatelui, de mi se tăia răsuflarea. Nu mai puteam face nimic.

Cât am așteptat să pot s-o bat! Am mâncat la ghiolduri de mi-a ajuns mulți ani. Dar cum totul are și un sfârșit, a venit și vremea mea. I-am aplicat, într-o zi, metoda aplicată lui Burdușel și a ținut.

Burdușel era un berbec. Rămăsese orfan de mic și l-am hrănit cu biberonul. I-am dat cât i-am dat numai lapte, apoi îi făceam lapte cu păsat. Punea mama mai multă apă la mămăligă și, înainte de a o mesteca, luam eu o strachină de păsat. Puncam laptele în păsat și turnam amestecul în sticlă. Îl suga pe tot și făcea o burtă ca un burduf. La început i-am zis Burdufel. A crescut mare. S-a făcut un noaten de toată frumusețea. Avea niște coarne răsucite cu vârful îndreptat spre afară. Pe măsură ce creștea, eu mă jucam cu el, îl scărpinam între coarne și s-a învățat să împungă. Îi bătea pe toți berbecii de-i burdușea. După ce se loveau de trei-patru ori în capete, se repezea la adversar și-i dădea una cu vârful ascuțit al cornului în burtă și era gata. Pentru asta i-am zis Burdușel. A început însă să mă burdușească și pe mine. Venea și-mi trăgea câte un cap de mă făcea grămadă jos. M-am tot gândit ce să fac cu el. Alor mei nu le-am spus, că îi făceau de petrecanie, ori îl vindeau, ori îl făceau pastramă. Într-o zi am scăpat de belea, eu, iar el de tăiere. M-a lovit, dar n-am căzut jos. Când a vrut să mai dea o dată, l-am plesnit cu ciomagul peste bot. Tare, cred, că a luat-o la fugă. L-am ajuns și i-am mai tras două ciomege pe spinare și gata. Când mă apropiam de el și ridicam ciomagul în sus, o lua la fugă.

Așa am făcut și cu Nela. Când a venit să mă lovească cu ghioldul în spate, ca de obicei, i-am plesnit un ciomag peste glezna de la piciorul stâng. A urlat ca din gură de șarpe, iar eu am luat-o la fugă. M-am întors numai seara târziu acasă. Mama mi-a zis că am lovit-o rău, că nu poate pune piciorul în pământ.

- Da voi, până acum, de câte ori m-a bătut ea, i-ați zis ceva? Nu. De acum încolo o să dau și mai tare și unde nimeresc. Să știe! Gata, eu nu mă mai las bătut.

*

Aproape zilnic, trecea prin sat un alvițar. Îi ziceam alvițar, fiindcă așa striga el: "Alvițaaar!" "Vindem alvițeee!" "Hai la alvițe proaspete și bunee!". Avea în coșurile sale mari, pe care le ducea pe cobiliță, nu numai alvițe, ci și susan, nuga și felurite bomboane, într-un coș, celălalt coș era plin de ghemotoace de floricele frumos colorate. Le dădea pe bani și ouă.

- Mamă, i-auzi alvițarul!

- Ți se păru, muică, nu e. Fu mai devreme și trecu.

- Nu trecu, mamă, e la fântână. Puse coșurile jos și scoase apă să bea. Îl văzui eu de pe gard de la dud.

- Hai la alvițe, neamule! Bomboane, susan, Floricelece! Hai la floricele proaspete și bune!

- Auzi, mamă? Dă-mi, mamă, un leu. De-mi dai un leu și jumătate, mă duc cu vitele o săptămână și de prânz și de nămiaz. Nu zic nimic. Hai, mamă, dă-mi!

- Îți dau un leu, că măi mult n-am, da o lună de zile să nu-mi mai ceri.

- Nu mai cer, că nici nu mai vine el până poimâine. Dacă îmi dai numai un leu, nu mă lași să mai caut și un ou? Știu că le luași, da poate că întârzie vreuna cu ouatul, spre norocul meu!

- Ei, dacă e pe-așa, ai tu sigur un cuiabar pe care nu-l știu eu.

- N-am, mamă, n-am. Mă lași?

- Te las, mă, du-te, să nu te mai aud. Și vezi că se apropie nămiazul. Să nu uiți de ce zăsași.

Avea dreptate mama. Aveam oușorul pus deoparte, dar vroiam să am aprobarea ei. L-am luat și-am zbughit-o pe coastă în jos. Am ieșit pe poartă, că aveam oul în mână și, de-l spargeam, nu mai mâncam floricele

"proaspete și bune".

Și era alvițarul acesta un om care te cucerea. Înalt, pe cap cu o pălărie mare de paie, cărunt pe la tâmpile, sprâncene groase și mustăți răsucite și aduse în sus, pe obraji. Niște ochi jucăuși, pătrunzători și calzi. Când se uita la tine, simțeai că e om bun. Și curat îmbrăcat.

- Ce să-ți dea moșul ție? Cât ai? Un leu și un ou. Oul nu-l furași, așa-i?

- Nu, nene, nu-l furai! Mi-l dădu mama. Și banii.

- Bine, te cred. Să nu furi de-acasă. E mare rușine să furi. Ce să-ți dau?

- Alvițe și floricele.

- Ia să-ți dau eu cele mai frumoase alvițe. Uite ăstea - una roșie și una albă -, și floricelele cu ce culoare să fie?

- Tot roșie.

- Bine, ia ghemotocul acesta. Să le mănânci sănătos!

- Mulțumesc, nene. Să mai veniți.

*

- Mamă, mi se sparse opinca de tot. Se rupse și obiala, iar ciorapul are o gaură cât călcâiul, sunt cu el pe jos, gol.

- Dacă nu te mai astâmperi și tu, ce să-ți fac? Ia-le pe cele de la Adam, că altele nu cred că mai avem. De-or mai fi ceva fâșii pe acolo, numai tacto hotărăște. Își mai face el o pereche sau două și, de rămâne piele, îți face și ție.

- Acum îmi trebuie, că n-oi sta în casă, după sobă. Ce, eu sunt de stat în casă?

- Nuuu! Cum să stai tu în casă! Doar trebuie să pleci în pădure sau te duci să tragi în jug și-ți degeră copitele, Doamne ferește! Da cât ești de prăpădit, cred că nici gerul Bobotezei nu te prinde pe tine. Lasă că mâine cântă cucu și poți umbla desculț. Nu mai e mult până mâine.

- Bine, mamă, eu îți spusai. Iau eu de unde gălesc. O să se pomenească cineva fără opinca...

*

- Mamă, mi se rupseră pantalonii în tur, uite ce gaură am aici, în partea stângă. Fu zăpada moale pe Pietriș și se băgă trocul cu botul în ea. Alunecai pe troc și se agățară într-un cui și se rupseră.

- Da pielea nu se rupse? Măcar o

scrijelitură așa, pe bucă, să curgă sângele. Și să-ți presar niște sare, să te aud urlând. Nu e nicio pagubă dacă rămase pielea, acoperă pielea gaura din pantaloni. Știi cum se zice: "Cine sare garduri multe îi dă câte un par undeva".

- De ce râzi tu de mine, mamă, în loc să-mi spui ce să fac?

- Îți dau ac și ață și cârpește-i. Asta să faci. Eu n-am timp, acuși vin ceilalți și trebuie să le pun masa.

- Io îți bag ața în ac, că tu nu vezi să o bagi, apoi împungi și eu trag. Parcă tu zici: "Mama-mpunge și io trag, / Ce mai cămășuță-mi fac!" Hai, mamă, că terminăm repede, îi dau jos...

*

- Mamă, mă iei și pe mine la bălci la Ciuturoaia, sâmbătă?

- Și să te leg de brăul meu, ca să te țin lângă mine?

- Nu, mamă, nu, șed cuminte lângă tine, nu mă mișc. Și nu cer să-mi cumperi ceva. De-ai vrea, nu zic nu, da de nu vrei, nici nu-mi case gura. Să mor, mamă, dacă nu-ți spun adevărul. Zău, mamă. Hai, mamă, ia-mă cu tine.

- Taci din gură, mincinosule mic, că, din bălci de la Laloșu, n-ai plecat până nu ți-am luat șuierici. Te-ai așezat jos și ai început să plângi. Și după ce ți l-am cumpărat, mi-ai spart urechile cu el până acasă, și acasă, până s-a strămbat ăl bătrân la tine. Nici nu câștig eu pe ce vând ca să-ți cumpăr ție ce vezi la bălci.

- Un fluier, mamă, un fluier doar și nimic mai mult. Cânt și eu cu el când mă duc cu oile pe coasta Baurului, să-mi mai treacă de urât. Nici bomboane nu-mi trebuie, că, sigur, se bat armenii și nu sunt. Hai, mamă, ia-mă, ia-mă, mamă. Tu ești cea mai bună mamă din lume.

- Și ce faci tu pentru cea mai bună mamă din lume?

- Ce-mi zici tu să fac, mamă?

- Bine. Du-te în grădină și adă trei dovleți mai mari. Poți să-i rupi cu vreji, îi tai cu toporu și îi arunci la porci. Pentru porcei îi tai bucăți mai mici. Aduci apoi un braț bun de foi de floarea-soarelui și unul de foi de vrej de dovelete, să tocăm la rațe și la găște. Pentru găște mai rupi, de prin porumbi, un braț de costreie mai

tânăra și le-o arunci să aibă ce mânca. Fugi până la vie și aduci niște aguridă să acrim tecile de fasole, că neacrite nu sunt bune. Uită-te la dud și vezi dacă sunt lemne tăiate. Dacă nu sunt, tai două brațe bune de lemne, ba mai bine trei, ca să am și mâine. Știu că lucrul acesta îți place, așa că îl faci cu bucurie, aduci un urciur de apă de la fântână...

- Și toate astea să le fac, ca să mă iei la bălci la Ciuturoaia?

- Nu pentru asta, pentru că ești copilul meu, iar eu sunt mama ta. Cea mai bună mamă din lume, așa ziceai. Te-am purtat în burtă, uite aici, nouă luni de zile, te-am adus pe lume cu dureri de care n-o să simți tu niciodată, ți-am dat să sugi până ai fost mare, râdeau ceilalți de tine, te cresc, te hrănesc, te îmbrac, te spăl, te culc și nu-ți cer nimic. Te oferiși să-mi ajuți. Astea sunt lucrurile de făcut acum. Și le poți face și tu. Ia să te văd. Nu le faci ca să te iau la Ciuturoaia. Le faci că ești copil harnic și la noi toți muncesc. Vezi pe cineva stând? Și tac-to intră în casă numai seara. Io mă culc ultima și mă scol prima. Io sunt cu pun-te, masă, ia-te, masă; deșterne-te, pat, așterne-te, pat; mătură, scutură, spală, toarce, țese, croiește, coase, cârpește. Și tot așa, zi și noapte, de când mă știu. Cui să-i cer socoteală? Lui Dumnezeu, da nu mă aude... Gata, hai la lucru. Știu că poți, numai să vrei.

*

- Mamă, astăzi nu mă duc cu găștele, fir-ar ale dracu' de găște, că nu stau. Apă în Aninoasa nu este, iau gâldanele la rând, le scot dintr-unul și fug la altul, mă ceartă oamenii. Ieri, era să mă bată nea Gheorghe Țărcovnicu.

- Minți, mă Gogule, da minți rău. Gheorghe nu te-ar fi bătut pentru nimic în lume. Eu i-am dat Miței să sugă, sunteți ca frații, și-am ținut-o la noi aproape un an de zile, când a fost Lisăndrina, mama ei, bolnavă. Vezi că poate o fi fost altcineva.

- Ei, atunci, fu altcineva, da strigă la mine și eu fugii cu găște cu tot.

- Bagă-le în gâldan la noi, că nu te bate nimeni.

- Da, nu mă bate, vine tata cu boii și nu mai beau apă cu găinați de găște și, atunci, folosește biciușca. Deseară

trebuie să ud...

- Mă Gogule, tu vrei ceva de la mine? Spune ce vrei, nu o lua pe ocolite, că dacă am îți dau. Hai, spune ce vrei, da bani să nu-mi cei.

- Nu-ți cer, mamă, nu-ți cer bani. Lasă-mă să mă duc și eu cu copiii după mânărtgi pe Ruginoasa. Toți se duc: Gelu, Aurică, Nicu lui Guică, Nicu lui moșu Vasile, fratele lui Aurică, Rinu, Gena, Colina...

- Ho, că înșiri tot satul. Te las, da le aduci demâncare la găște și le-o arunci în curte, la locul lor.

- Io gândeam că scap de rupt plivituri și costreie. Mai bine le dau drumul o jumătate de ceas, pe Aninoasa, să pască, să bea apă și să se scalde.

- Și cum știi tu cum trece o jumătate de ceas?

- Le mân până la Marița lui Gilă și înapoi și trece jumătatea de ceas.

- Și-or veni cu gușile pline! Hai, du-te, că de-atunci erau sătule, da așa îți place ție să te contrezi cu mine.

*

- Mamă, eu nu mă mai duc cu oile fără Leu.

- Da, Gogule, cine este de vină că nu-l mai ai pe Leu?

- Jandarii, mamă, că mi l-au omorât. Azi, trecu un lup și-mi fu frică fără câine. Începui să plâng și să strig: "Lupu!, Lupu!, Săriți!" Noroc că erau Lecă și Baba Vărzoaica mai încolo și veniră și ei. Să-i întrebi, dacă nu mă crezi.

- Io nici nu știu bine cum s-a întâmplat atunci. Nu puteai să-l lași acasă? Da-l luai cu tine și când te duceai la privată. Nu avea nicio clipă odihnă: ba să te care călare, ba să te tragă cu căruțu' prin bătătură, ba să-ți aducă ciocănelu'. După mintea ta, l-ai fi pus să te tragă și pe coastă în sus și l-ai fi culcat și cu tine în pat.

- Cum nu știi, mamă, că ți-am spus de o mie de ori. M-am dus cu găștele la Aninoasa și l-am luat și pe Leu cu mine. Eu fugeam pe punte și râdeam de el că nu putea să fugă la fel de tare ca mine, dar când ajungea la drum, mă prindea până la țata Mitra lui știori. Găștele se scâldau în Aninoasa. Au venit jandarii cu câinele lor. Eu l-am prins pe Leu de zgardă.

- Bă, ce umbli cu câinele după tine? Știi că nu e voie? Ți-l împușc,

zice unul dintre ei.

- Păi... aici stau și acum îl bag în curte. Hai, Leu! zic eu, și-l prind cu amândouă mâinile de după gât și-l trag spre curtea țatei Mitra.

- Stai că nu pleci așa, să vedem care câine este mai tare, al nostru sau al tău?

- Nu, că al meu nu știe să se bată. Și încep să plâng, să-mi lase câinele în pace. Nu mai apuc să mai zic ceva, că îi și dă un picior în burtă. Câinele sare la el și nu-l mai pot ține, dar nu-l mușcă, fiindcă am strigat: "Nu, Leu! Nu, Leu!". Atunci își ia pușca din spate și vrea să-l lovească, dar nu poate din cauza mea, că l-am prins iar în brațe și am strigat din toate puterile să-mi lase câinele în pace, fiindcă îl duc acasă. Celălalt jandarm dă drumul câinelui lor, care avea la gât o zgardă cu cuie. Leu era mai mare și mai puternic, îl pune la pământ, dar nu-l putea apuca de gât. Jandarmul îl lovește cu patul puștii peste cap, peste spate, pe unde nimerea, iar câinele lor l-a mușcat până l-a lăsat fără suflare. Celălalt jandarm mă ținea pe mine. Am țipat și am scăpat, fugind acasă, dar acasă nu era nimeni. Am luat toporul și am revenit în Aninoasa, dar ei plecaseră, dădeau cotul la Dinică. M-am dus la câine și mi s-a părut că este mort. Am plâns tare. Apoi am văzut că, parcă, i se mișcă o pleoapă și i se bătea inima încet. Am luat apă cu căciula din Aninoasa și am turnat pe el. Și-a revenit puțin și am început să-l târăsc spre casă, că nu l-am putut lua în spate. De aici, știi că nu s-a mai făcut bine, a orbit, iar când și-a simțit sfârșitul aproape a plecat de acasă și a murit la Măiaș.

- Și, acum, ce vrei, Gogule, să-l înviez eu? Nu pot, că ți l-aș aduce înapoi. Știu că ți-a fost drag. Cât timp a bolit, nu te-ai mișcat de lângă el. Nici la masă nu veneai, iar laptele l-a mâncat numai el. Ba a trebuit să-l mai și mint pe ăl bătrân, când căuta ulceaua să-și bea laptele, cum îi place lui, închegat și amestecat, să-l bea ca pe apă. Mă întreba unde este laptele lui și-i spuneam că nu mai are vaca lapte, nu știu ce este cu ea. Nu zicea nimic, pune ulceaua la loc și ieșea afară, nervos. După moartea lui Leu, găsește iar lapte în ulcea și mă întreabă cum de are Roșia lapte după ce a murit câinele. Și eu tac, să nu te

dau de gol. Spune mai bine ce vrei, că nu te smiorcăi tu degeaba, vrei ceva.

- Vreau, mamă, vreau un cățel, să-l cresc mare ca pe Leu, și mă duc în fiecare zi cu oile și cu găștele. Și te ascult, mamă, te ascult, nu-ți ies din vorbă nici cât e negru sub unghie.

- Știu eu, Gogule, cât țin făgăduielile tale, barim nu mai zice nimic. Știu ce poamă ești și câte parale faci. Te pomenești că-l și gășiși?

- Îl gășii, mamă, îl gășii și-l și adusei, e în șopru, îl băgai sub tărână. Să vezi cât e de frumos! și ce vesel! Dă tot timpul din codiță. Stai să ți-l arăt.

*

- Mamă, faci tu ceva pentru mine? Hai, mamă, te rog, mamă!

- Ce auzii? Nu-mi vine să cred. Îți ieși ție pe gură "te rog"? Mare minune, Gogule! Înseamnă că te arde rău la călcâie, dacă scoseși tu vorbele alea.

- Nu la călcâie mă arde, mamă. Călcâiele sunt bătătorite, uite, toval, mamă, șorici fript, nici măcăcinii de dafini de pe Vâlcea ori din Valea cu Stoboru nu mai intră în ele. Mai sus mă arde, pe la pulpe, pe la genunchi, că rămăseși fără un crac la izmene.

- Îl rupseși de tot, Gogule? Nu se poate cârpi ruptura?

- Nu se poate, mamă, dar se poate repara și va veni și mai bine.

- Stăi o țără, să bag mălaiul acesta în țest. Până termin eu de frământat și-l așez pe cârpător, fugi tu în grădină și rupe niște frunze mari de irean, să pun sub el. Găsești pe lângă măr sau pe lângă gardul lui Balamuc.

- Da faci așa cum zic eu, nu cum vei gândi tu. Tu numai tivești pe unde spun eu. Auzi, mamă?

- Aud, aud, hai, du-te și lasă-mă să termin, că vin oamenii de la lucru și trebuie să le pun masa.

Vin repede cu frunzele și reiau discuția cu mama:

- Mamă, să-ți explic cum trebuie făcut. Io tăiai pe la genunchi cracul rupt. Îl tai tu și pe celălalt egal cu ăsta și tivești amândoi cracii, ca să nu se desfire. Io nu știu. Îmi faci, mamă? Am și io pantaloni scurți.

- Mare mincinos ești, Gogule, cât ești de mic. Nu știu de unde scornești atâtea minciuni. Noroc că nu omoară

pe nimeni și nu lasă pe nimeni nici schiop, nici orb. Tu de-aia îți tăiași izmenele, ca să-ți faci pantaloni scurți. La cine văzuși? Dacă nu-mi spui, nu-ți fac și te las în curu' gol.

- Nu mă lași, mamă, că tot ție ți-e rușine să mă porți așa. Vino până în Aninoasa și vezi că toți copiii au pantaloni scurți făcuți din izmene. Ce să-ți mai spun?

- Și cum le rupseși, Gogule?

- Cu mâna, mamă, cu mâna. Și tăiai cu foarfecile. Tăiai cam strâmb, da îndrepti tu când tivești.

- Ce meriți tu acum, Gogule, da ai noroc cu ce ai. Nu știu până când te-o mai ține norocul acesta. O să se termine și atunci vai de pielea ta!

- Ce să merit, mamă? Să-mi faci pantalonii scurți. Nu sunt copilul tău? Norocul meu o să țină, mamă, până m-o face mai mare. C-o să plec departe, mamă, așa spuneai c-ai auzit ursitoarele. Aș vrea să nu mă părăsească norocul niciodată. Când oi pleca de lângă tine, ne-om duce dorul și-om plânge amândoi, tu pe-aici și eu pe-acolo, pe unde m-or duce picioarele.

- Hai, du-te, că-ți fac, ai puțină răbdare.

Cu mâneca de la cămașă își șterge lacrimile care țâșniseră din ochi și se apleacă să pună mălaiul pe cârpător și să-l bage în țest.

*

- Gogule! Gogule!! Gogule!!!

Mama mă striga de la poartă, crezând că sunt pe Aninoasa. În ruptul capului nu-și putea închipui că aș fi putut fi în fundul fântâni.

- Aici, mamă! - strig eu cât pot de tare, ca să mă audă

- Vino, să aduci un urciol de apă rece. Da acum vino. Sunt la poartă cu urciolul gol. Vino.

- Hai cu el până la fântână.

Coboară mama coasta și se oprește la salcâm.

- Unde ești? De ce te ascunzi? Io n-am timp de joacă.

- Aici, mamă! Vino, până lângă fântână și uită-te în jos.

Vine mama, bombănind, se oprește lângă fântână și se uită în jos. Mă vede în fundul fântâni și înmărmurește. Nu poate să scoată o vorbă. Își pune o mână la gură și alta la inimă. Încep tot eu să vorbesc, ca

să-i treacă uimirea și să-și revină.

- Mamă, nu e apă în fântână și intrai să umpli găleata, că poate vine vreo femeie să ia apă. Găleata de la fântână nu intră printre pietrele astea și o umplu eu cu cana. Altfel, s-ar duce după apă de băut până la Cocoșoica și e tare departe. Nici la Răducănești nu este apă.

- Și cum ieși tu de acolo? - întrebă mama, gâfâind de emoție.

- O să vezi. Trage găleata și umple urciorul. Bagă apoi găleata în fântână s-o umplu.

Așa face mama. Bagă găleata, o umplu și, ținându-mă cu mâinile de lumânare și cu picioarele din piatră în piatră, în câteva clipe, sunt afară. Mama începe să se închine și să se roage lui Dumnezeu să-mi dea minte.

- Și de mult timp faci tu trebușoara asta?

- Nu așa de mult și numai când nu este apă. N-auzeai când mă strigau femeile? De-aia mă strigau, să le umplu gălețile. Nu ți-am spus, că nu mă lăsai. De nu făceam eu treaba asta, de unde luai tu apă acum?

- Nu ți-e teamă că-ți pică vreo piatră în cap, că se surupă fântâna asta?

- Nu, mamă, că are Dumnezeu grijă de mine. Și nu zici tu că ce e rău nu pierde?

- Ei, Gogule, Gogule! - oftează mama și mă prinde pe mine de o mână, ia urciorul în cealaltă și urcăm coasta spre casă.

Tocmai atunci venea cu vadra pe cap și cu un urciur în mână Coțofeanca. Coborâse din vârful dealului de la ea după apă. Ne vede și mă întrebă:

- Gogule, e, mă, apă în fântână?

- Nu prea e, dar umplui o găleată, scoate-o și pune-o în vadră.

- Nu-mi ajunge, mă, o găleată, că am și urciorul. Lasă-l, țăță Măric, să-mi scoată și mie apă, să nu mă duc cu urciorul gol.

Îmi aplec capul într-o parte și mă uit la mama zâmbind. Îmi pune mâna pe cap, mă întoarce cu fața spre fântână și mă împinge, fără să zică un cuvânt.

*

Nu știi dacă o auzea Dumnezeu, când se ruga la el, căci se ruga zilnic, sau așa a fost ursită. Credea în ursitoare. Sigur este că și-a păstrat vigoarea trupeză până în ultimii doi

ani de viață, când și-a pierdut vederea și a căzut la pat bolnavă. Mîntea i-a fost limpede până când a chemat-o uncheașul definitiv la el.

A presimțit și momentul morții. Prin 10 martie, cred, am venit de la școală, mi-a pus Margareta să mănânc și apoi mi-a spus vestea tristă că mama este pe moarte. Îmi arată telegrama trimisă de Nela. Am și plecat seara în Oltenia. Am ajuns în ziua următoare în Preotești. Mai întâi, m-am oprit la gaga, în Oculești. Îmi spune că nu trebuia să vin, că mama nu e pe moarte, trebuia să aștept telegrama de la ea, așa ne înțeleseserăm.

Am plecat în Preotești. Mama era trează. A simțit când am intrat în casă. Încearcă să se tragă mai sus pe pernă, dar nu poate. M-am dus s-o ajut, fără să vorbesc cu ea. Mă îneca deja plânsul.

- Tu ești, Nelă? De ce nu vorbești? O, nu ești tu!

Începe să mă pipăie pe mâini, pe haine, cu mâinile, apoi îmi pune mâna pe căciula din cap și o lasă pe față.

- Uliuliu, muică, doar nu ești tu, Gogule! Nu te măi văd, muică! Ce este pe la tine? N-o să vă mai văd niciodată, muică, nici copiii, nici pe Măria. Spune-mi despre ei.

- Suntem bine, mamă, bine și sănătoși. Ne-am mutat în casa noastră de doi ani, nu mai stăm în locuința școlii. Ne-am făcut o casă frumoasă și ne simțim bine în ea. Mamă, mai ții minte visul meu? Mi s-a cam împlinit: m-am însurat cu fata pe care am visat-o, mi-am făcut casă și am trei copii frumoși și sănătoși. Dar am și un mare regret și ți-l spun acum, aici, pe pat, înainte de a te duce, poate, la tata, nu ți-am fost de niciun ajutor și-mi pare tare, tare rău. Dacă ai fi venit la noi, atunci, știi tu, când l-am avut pe Mihai, aș fi putut face și eu ceva pentru tine. Și câte neacazuri ți-am făcut, mamă, numai eu știu!

- Ce-ți veni, Gogule? Le-am uitat de-atunci. Să-ți spun și eu un secret, că nu știu dacă oi măi apuca să ți-l spun. Tu crezi că eu eram supărată pe tine atunci? Mă bucuram, Gogule, îmi părea bine că nu erai un motofleacă de copil, să te ții cu mâna de fusta mea și să smiorcăi toată ziua. Știam că o să reușești în viață și ai reușit. S-ar bucura și uncheașul, de-ar trăi, să te vadă. Da i-oi spune eu, când oi ajunge

lângă el acolo, la Peret. Nu mai am mult și ne-om întâlni din nou. Crezi că multe așteaptă părinții de la copii? O să vezi și tu cât o să te bucuri când ai tăi o să ajungă bine. N-o să mai aștepti nimic de la ei. Te-i bucura când or veni să te vadă și te-or întreba de sănătate. Lasă-le pe ălea, au fost și au trecut. Când te duci înapoi? Io nu mor încă, da să vii când oi muri, să-mi faceți și mie o înmormântare ca lumea, ca să se vadă că am și eu copii. Suntăștia aici, să vii când ți-or trimite telegramă că am murit.

Am început să plâng. A dat de lacrimi când a pus mâna pe față.

- Da ce faci, plângi? Nu plânge, muică. Îmi pare bine că veniși, că aflai și io despre voi, despre tine, despre Măria, despre copii. Ai o nevastă bună, Gogule, să ai grijă de ea. Să aveți grijă unul de altul și amândoi de copii. C-or zbura ca puii de păsărică și-ți rămâne și voi ca mine. Eu nu crescui șapte? N-avui pe niciunul lângă mine, doar pe Nela. Nu plânge!

Și ea plângea. I se înnodau lacrimile sub barbă, dar probabil că nu le mai simțea, îi luase Dumnezeu luminile ochilor de doi ani.

Nu mi s-a părut a fi pe moarte, așa că m-am înțeles cu surorile mele ca să-mi trimită gaga telegramă, când va muri, și să vin la înmormântare. Am plecat cu imaginea ei din acest moment, stând pe pat, rezemată de mine, cu piciorul stâng puțin îndoit și cu cotul mâinii stângi proptit în genunchi, iar palma sprijinea capul.

Dimineața, în ziua de 25 martie 1981, ziua de Bunavestire, o cheamă pe Nela și-i spune să se ducă la popa Aurel, în Boghea, să vină, să facă rânduilele, că ea se duce. Să-i pună hainele lângă ea. Să nu uite lumânarea și să i-o aprindă repede după ce pleacă popa, că nu durează mult și pleacă, se duce la uncheaș, acolo de unde nu s-a întors nimeni. Nu se știe dacă mai poate să-i spună și nu vrea să moară fără lumânare.

Așa s-a și întâmplat. A plecat popa. I-a făcut semn la lumânare și, după ce a aprins-o, s-a mai uitat o dată prin casă și a închis ochii pentru totdeauna. S-a uitat este un fel de a spune.

Grigorie M. CROITORU

Infinitivul - note morfosintactice

1. În articolul de față ne propunem să descriem câteva elemente privind morfosintaxa infinitivului, o formă verbală cu un statut controversat în gramatica limbii române actuale. Infinitivul este forma verbală nepersonală care exprimă, din punct de vedere noțional, sensuri calificative procesuale¹ și cunoaște, în limba română, forme intermediare între verb și nume. Gramaticile tradiționale consideră infinitivul o "formă nominală" a verbului, *denumind* acțiunea exprimată de verb.² În evaluarea comportamentului gramatical al acestei forme verbale nonfinite, ne raliem teoriei gramaticienilor neotradiționaliști clujeni care argumentează că infinitivul reprezintă un mod verbal veritabil, capabil să actualizeze explicit sau implicit categoriile verbale specifice: *modul, timpul, diateza, tranzitivitatea, persoana și numărul*, în ciuda trăsăturilor nominale prezente în unele contexte. Totodată, funcționând similar modurilor personale, infinitivul constituie în orice context și nucleul predicțional al grupului verbal independent sau dependent pe care îl structurează (cf. Pomian 2008).

Pentru a argumenta această perspectivă se impune analiza categoriilor gramaticale pe care infinitivul le actualizează explicit (*modul, timpul, diateza, tranzitivitatea*) și implicit (*persoana și numărul*).

1.1. Se știe că *modul* este categoria gramaticală care exprimă aprecierea vorbitorului față de acțiune, de proces, felul în care acesta prezintă procesul, iar în cazul infinitivului spunem că acesta exprimă procesul în desfășurare, într-un mod general, abstract, de unde și termenul de infinitiv (adică "neterminat", "nehotărât").³ De asemenea, infinitivul comută cu toate modurile personale sau nepersonale, ceea ce înseamnă că nu este corespondentul conjunctivului în toate situațiile⁴:

Ex: (a) infinitiv = indicativ

Ea pretinde a ști multe lucruri. = Ea pretinde că știe multe lucruri.

(b) infinitiv = imperativ

A se agita înainte de întrebuire!

Ion Diaconescu⁵ arată că există construcții când infinitivul nu comută cu conjunctivul:

- *constă în a ... Problema constă în a stabili sarcinile fiecăruia.*

- *a început prin a ... Președintele a început prin a le mulțumi.*

Din cele prezentate mai sus se observă că infinitivul nu reprezintă o variantă a conjunctivului, deși - într-adevăr - în majoritatea întrebuirilor sale este echivalent cu conjunctivul: *El nu poate veni la noi. = El nu poate să vină la noi.*

1.2. Din punct de vedere *temporal*, infinitivul are două forme: *infinitiv prezent*, respectiv *infinitiv perfect*, acest fapt fiind o manifestare a naturii sale verbale și o caracteristică prin care se apropie de modurile personale. Infinitivul prezent se referă la infinitivul scurt însoțit de morfemul *a*:

E ușor a scrie versuri ... (M.Eminescu)

Infinitivul perfect e alcătuit din *a fi* și participiul verbului de conjugat:

"... strigă el enervat **de a fi chemat** în teatru la rampă."⁵

1.3. Infinitivul realizează explicit opoziția de *diateză*, atât la prezent cât și la perfect.

- diateza activă: *A citi este o plăcere./L-a pedepsit pentru a fi mers la discotecă.*

- diateza reflexivă: *A început a se gândi la situația complicată în care se afla./*

Nu m-ar mira a se fi gândit la tine atâta timp.

- diateza pasivă: *Nu-i place a fi compătimit de alții./Înainte de a fi fost adus la noi era tare abătut.*

- diateza activă-pronominală: *A început prin a-și pune problemele la punct./*

L-am lăudat pentru a-și fi făcut singur temele.

1.4. Opoziția *tranzitivitate/nontranzitivitate* apare la infinitiv, iar prezența acestei categorii gramaticale la infinitiv este un alt argument în favoarea acceptării lui ca fiind exclusiv o formă verbală. Tranzitivitatea se manifestă ca și în situațiile în care verbul este la mod personal:

Ex: · infinitive tranzitive: *Îi place a ajuta oamenii.*

A vrut a-i scrie. "

- infinitive intransitive: *Nu-i place a umbla desculț.*

A fost muștrat pentru a fi urlat pe coridor.

- infinitive intransitive prin pasivizare:

Înainte de a fi fost arestat, toți îl considerau un om cinstit și sufletist.

1.5. *Persoana și numărul* reprezintă categorii gramaticale absente în mod explicit în cazul infinitivului, acest mod necunoscând flexiunea verbală. Însă, în plan contextual (implicit) se observă că persoana verbului predicat caracterizează și verbul la infinitiv. (*Elevii pot veni./ Ei vor a-l ajuta în această situație dificilă.*)

În cazul construcțiilor absolute, infinitivul poate dezvolta un subiect propriu care poate fi substantiv, pronume sau numeral cu valoare substantivală:

Înainte de a veni Marcel la noi, eram furioasă.

În loc de a munci amândoi, soțul își menaja soția.

În ceea ce privește construcțiile absolute care au drept centru un verb la infinitiv se știe că prezintă atât trăsături comune cât și distincte în raport cu construcțiile absolute gerunziale și participiale. Au în comun faptul că pot avea determinanți de tip verbal, inclusiv un subiect propriu diferit de cel al verbului regent (*Fără a fi fost susținuți de alții, ei tot au câștigat.; Până a veni profesorul, elevii strigaseră prin clasă.*), dar se deosebesc prin prezența, în general, a unei prepoziții (*până, fără, spre, pentru*) sau a unei locuțiuni prepoziționale (*în loc de, înainte de, departe de*). asemenea construcții sunt echivalente cu propozițiile subordonate corespunzătoare: *Fără să fi fost susținuți de alții, ...; Până să vină profesorul, ...*, iar înlocuirea infinitivului cu conjunctivul a crescut în plan diacronic.

Notă: Construcțiile absolute infinitivale reprezintă construcții complexe alături de construcțiile infinitivale relative, construcțiile comparative, cele exceptive și alte câteva tipuri, iar analiza lor sintactică este dificilă.

Alte situații când subiectul infinitivului e diferit de subiectul propoziției din care face parte sunt: *Vine vremea de a pricepe omul ce-i bine și ce-i rău. **

E o absurditate a se bate cineva pentru ochii unei actrițe.

*

În relație cu persoana se află și numărul, categorie care se constituie tot prin apel la contextul în care apare verbul la infinitiv. Astfel, în mod indirect (implicit) infinitivul se poate combina cu toate persoanele, atât la singular, cât și la plural (**Eu știu** merge acolo fără indicații. / *Am venit* cu intenția de a vă invita la masă.)

Prin urmare, combinându-se cu forme neaccentuate ale pronumelor personale și dezvoltând adeseori un subiect al său, infinitivul actualizează indirect categoriile de persoană și număr identificabile contextual.

2. Gramaticile tradiționale susțin ideea că infinitivul are natură gramaticală dublă: de verb și de substantiv. De altfel, se consideră că toate modurile nepersonale au comportamente duble sau triple.

2.1. Am arătat mai sus (1.1 - 1.5.) că infinitivul prezintă o serie de particularități de tip verbal. Considerăm că acestea sunt destule argumente pentru a considera infinitivul ca verb în orice situație, orice altă particularitate fiind accidentală și specifică acestui mod. Chiar dacă am prezentat mai sus categoriile gramaticale explicite și implicite pe care infinitivul le actualizează, vom reveni asupra câtorva dintre ele și vom adăuga altele care susțin teoria conform căreia infinitivul este numai verb:

(a) Infinitivul este utilizat ca formant al unor timpuri compuse:

(a1) viitorul (*voi merge /vei merge/va merge...*)

(a2) prezentul condiționalului-optativ: (*aș alerga/ai alerga/ar alerga...*)

De asemenea, infinitivul intră în structura imperativului negativ de persoana a II-a singular: (*nu fi !/nu mânca !/nu duce !*)

(b) Infinitivul se utilizează cu valoarea modurilor personale:

(b1) infinitiv = conjunctiv (*Nu a apucat a-i spune. = să-i spună*)

(b2) infinitiv = indicative (*Nu l-am văzut a săpa. = că săpa*)

(b3) infinitiv = imperative (*A nu se călca iarba! = Nu călcați iarba!*)

(c) Se combină cu determinatele specifice verbului:

(c1) S: *Înainte de a citi Ion, profesorul făcu liniște.*

(c2) NP: *A fi părinte nu este ușor.*

(c3) EPS: *Ei vroiau a-l considera expert.*

(c4) c.d.: *Nu e sănătos a mânca grăsimi.*

(c5) c.i.: *Dorința lui fierbinte era de a se adresa*

publicului.

(c6) complement de agent: *Acest exemplu putea fi explicat de profesor.*

(c7) ccl: *El insista a merge acasă.*

cct: *Se apucă a citi tocmai atunci.*

ccm: *A proceda așa nu mi se pare corect.*

(d) Infinitivul are și funcție sintactică de predicat când este utilizat cu valoare imperativă: *A nu se rupe florile!*

A nu se apleca în afară!

A se agita înainte de întrebuire!

În acest sens, cercetătorul Ion Diaconescu⁷ admite faptul că infinitivul este un mod *dependent*, apărând în prezența unui regent față de care îndeplinește diferite funcții sintactice (subiect, nume predicativ, atribut, complement direct,

complement indirect, cct, ccm, ccs), dar vorbește în același timp de existența unor situații în care verbul la infinitiv nu se mai subordonează altei unități sintactice, îndeplinind singur funcția de predicat. Considerând ca definitorie pentru valoarea predicativă a verbelor la modul infinitiv poziția sintactică a verbului în structura propoziției al cărei nucleu predicativ îl prezintă, gramaticianul distinge două situații:

(1) în *propoziții independente*, prin care se transmite sau se formulează o recomandatie, o indicație, o interdicție sau o prescripție, infinitivul îndeplinește funcția de predicat, fiind utilizat cu valoare de imperative (*A nu se fuma ! / A se păstra la loc uscat!*)

(2) în *propoziții subordonate*, construite cu pronumele și adverbele relative *cine, ce, care, cât, unde, când, cum, dependente* de verbele *a avea* și, mai rar, *a fi*, infinitivul se definește ca mod predicativ, fiind echivalent cu conjunctivul:

Nu are cine mă ajută la chimie = *Nu are cine să mă ajute la chimie.*

N-avea pe unde intra. = *N-avea pe unde să intre.*

Ion Diaconescu e de părere că în aceste construcții numite construcții infinitivale relative, verbul la infinitiv se caracterizează prin autonomie, nedepinzând de o altă unitate (de un regent), fiind în incidență zero⁸. Datorită acestei trăsături infinitivul nu poate îndeplini decât funcția de centru sau nucleu predicativ, deci de predicat. În continuarea demersului său, Ion Diaconescu propune ca așa-zisele construcții infinitivale relative, interpretate ca părți de propoziție dezvoltate sau complexe, să fie considerate prin statutul lor sintactic, propoziții subordonate relative (subiective sau completive directe).

Aceeași poziție o adoptă și Dumitru Irimia⁹ care consideră că infinitivul se constituie ca predicat verbal când, de fapt, "își depășește, ca înțeles, cadrul formei sale", fiind folosit cu valoare de imperativ sau ca echivalent al conjunctivului.

Notă: Infinitivul cu valoare de imperativ poate apărea la forma pozitivă numai atunci când verbul este reflexiv impersonal. În forma negativă pot apărea și verbe active.¹⁰

Din cele prezentate mai sus, se observă că natura verbală a infinitivului se manifestă clar printr-o serie de caracteristici de ordin sintactic, acest mod verbal fiind utilizat în două situații distincte:

(1) *dependent de conjugare*, situație în care intră ca element formativ de bază fără morfemul a în structura unor timpuri și a unor moduri compuse:

- viitorul I sau academic;

- condiționalul-optativ prezent;

- imperativul negativ la persoana a II-a singular

Ex: *Veți reuși cu siguranță dacă vă doriți atât de mult. Cred că nu l-ai ajutat în locul meu.*

Nu striga la mine!

(2) *independent de conjugare*, când îndeplinește singur diverse funcții sintactice și păstrează capacitatea de a se combina cu un nominativ (subiect, nume predicativ sau element predicativ suplimentar), un dativ (complement indirect), un acuzativ (complement direct, complement indirect, complement circumstanțial sau element predicativ suplimentar) sau o subordonată (subiectivă, predicativă, completivă directă, completivă indirectă, circumstanțială sau predicativă suplimentară).

Caracteristicile verbale ale infinitivului se dovedesc astfel multiple și statutul lor nu este echivoc. Totuși, unele gramatici vorbesc despre o valoare nominală a infinitivului.

2.2. Valoarea nominală a infinitivului ar fi dată de faptul că infinitivul îndeplinește funcții sintactice specifice substantivului (exceptând-o deci pe cea de predicat):

(a) subiect: *Urmează a se stabili.*

Notă: În Gramatica limbii române (1966, vol.I, p.224) se subliniază faptul că infinitivul cu funcția sintactică de subiect apare uneori precedat de prepoziția **de** ("*E groaznic de a vedea cum aceste jivine se răped la starouri.*")

Acceași lucrare face observația că această construcție apărută datorită influenței construcției similare a supinului (**De văzut e ușor.**) sau din limba franceză, nu este recomandabilă.

(b) nume predicativ: *Dorința lui este de a reuși la facultate.*

(c) element predicativ suplimentar: *Îl lăsa a greși întotdeauna.*

(d) atribut: *Plăcerea de a-l asculta era amestecată cu suferință.*

(e) complement direct: *El nu putea continua în acest fel.*

(f) complement indirect: *Era mereu pregătit de a-și apăra interesele.*

(g) complement circumstanțial de scop: *A venit pentru a-l ajuta.*

(h) ccz: *Erau mâhniți pentru a nu fi reușit la concurs.*

(i) ccm: *A reușit fără a se strădui prea mult.*

(j) cct: *Înainte de a veni el, toți eram mai veseli.*

(k) complement circumstanțial opozițional: *În loc de a învăța, el cânta.*

De asemenea, se consideră ca trăsătură nominală a infinitivului legarea sa de regent prin prepoziție (întotdeauna în prezența morfemului **a**. Cele mai frecvente prepoziții și locuțiuni prepoziționale care se combină cu infinitivul sunt: *de, pentru, spre, prin, fără (de), înainte de, în loc de, departe de.*

Observăm însă că infinitivul, chiar dacă stă pe poziția unui substantival, nu are categorii specifice numelui (*genul,*

declinarea, cazul, etc.), el fiind o formă verbală în toate contextele.

Bibliografie

1. DIACONESCU, Ion (1989) , *Probleme de sintaxă a limbii române actuale. Construcție și analiză*, București: Ed. Științifică și Enciclopedică.
2. DIACONESCU, Ion (1977), *Infinitivul în limba română*, București: Ed. Științifică și Enciclopedică.
3. CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, Gh. (1974), *Morfologia limbii române*, București: Ed. Științifică.
3. GLR= *Gramatica limbii române*(1966), Vol. I-II, Ediția a-II-a revăzută și adăugită, București: Editura Academiei.
4. IRIMIA, Dumitru (1976), *Structura gramaticală a limbii române. Verbul*, Iași: Ed. Junimea.
5. NEAMȚU, G.G. (2000) , *Curs de sintaxă a L.R.C.* ținut la Facultatea de Litere, U.B.B., Cluj-Napoca, anul universitar 2000-2001.
6. POMIAN, Ionuț (2008) *Construcții complexe în sintaxa limbii române*, Pitești: Paralela 45, Coleția Gramaticile Paralela 45.

Andreea PURDEA

Autoarea este profesoară la Școala Gimnazială Corneliu Coposu din Zalău.

¹ Vezi Neamțu (2000).

² Vezi GLR (1966 I: 224).

³ Vezi Constantinescu-Dobridor (1974: 225).

⁴ Vezi Diaconescu (1977:120-122).

⁵ Ibidem, p.125.

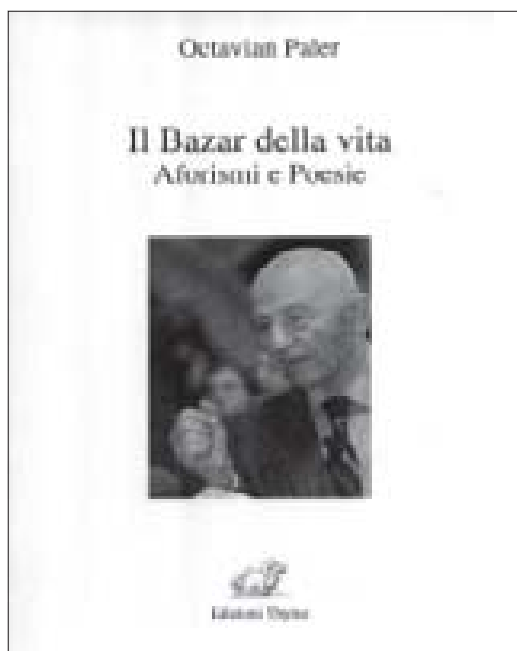
⁶ Vezi GLR (1966 I:225).

⁷ Vezi Diaconescu (1989: 224).

⁸ Vezi Diaconescu (1989: 95).

⁹ Vezi Irimia (1976:185).

¹⁰ Vezi Gramatica limbii române (1966 I: 227).

Octavian Paler, tradus în Italia

"Il Bazar della vita. Aforismi e Poesie"/ "Bazarul vieții. Aforisme și poezie" - așa se intitulează volumul din Octavian Paler tradus de zălăuanca Alina Breje și apărut anul acesta la Editura "Thyrus" din Terni, regiunea Umbria din Italia. Apariția lucrării a fost sponsorizată de Asociația "Comitato del Castello", prezentarea fiind făcută în cadrul celei de-a 14-a ediții a Festivalului "La Terra in Fiore" - Castello di Arrone, 2010, pentru încurajarea integrării culturale multietnice. Traducerea realizată de Alina Breje ar fi prima din Octavian Paler apărută în Italia. Tot cu sprijinul asociației menționate, Alina Breje a realizat o antologie de poezii și citate din autori români, "La Terra Sotto le Stelle", care a fost prezentată în 14 august 2010 în cadrul manifestării cu același nume, ajunsă la a 14-a ediție, care a avut loc la castelul din Arrone, provincia Terni, regiunea Umbria.

(D. S.)

Piatra fermecată

Trăia odată, într-un sat, un copil. Părinții lui muriseră și el nu mai avea pe nimeni. O ducea destul de greu, dar îi plăcea să lucreze. Și, așa, azi la unul, mâine la altul, își câștiga puținul din care să trăiască. Seara se întorcea la căsuța lui. De fiecare dată, îi aducea câte ceva să mănânce și găinușei porumbace pe care o avea.

Într-o seară, întorcându-se acasă, găsi găina moartă. Cineva o lovise, avea picioarele rupte, iar capul era plin de sânge. Ionuț, căci așa îl chema pe copil, o luă și începu să plângă:

- Of, Doamne, Doamne! se văieta bietul copil, dacă și tu ai murit, acum nu mai am pe nimeni!

Și cum plângea cu găina moartă în brațe, văzu că apăru, ca din pământ, un moș cu o barbă albă și lungă. Acesta se apropie de el și-i zise:

- Nu plânge, dragul moșului! Ia pipota de la găină și înăuntru vei găsi o piatră fermecată. Această piatră îți va fi de mare ajutor în viață, o să-ți îndeplinească orice dorință. Dar nu uita, nu spune nimănui de piatră și vezi-ți de lucru! Să nu lași lucrul din mână! și zicând acestea, moșul dispăru.

Băiatul nu mai stătu pe gânduri. Luă pipota găinii, o crăpă și înăuntru găsi o pietricică rotundă, de culoare albă. Se gândi să încerce puterea pietrei. Cum era numai zdrențe și cum mâncase toată ziua doar o coajă de mălai cu ceapă, îi zise pietrei să-i dea niște haine și niște mâncare. Îndată, văzu mâncarea care aburea și mirosea frumos, iar hainele de pe el nu mai erau rupte și cârpite.

A doua zi, se duse iar la lucru la un vecin. Acesta, când îl văzu, îi spuse că a mai crescut, dar el nu zise nimic. Toată ziua tăie lemne, iar seara se întoarce acasă.

Cum ajunse acasă, îi ceru pietrei să-i potolească foamea. Tot așa făcu trei zile. După aceea, toată lumea băgase de seamă că se făcuse un flăcău voinic și frumos și se uita la el întrebător și parcă le era frică să-i mai dea de lucru.

Într-o zi, Ionuț își strânse lucrurile și le puse într-o trăistuță, piatra și-o ascunse într-un buzunar și plecă în lumea largă. Merse el ce merse și ajunse la curțile împărătești. Din palat se auzeau cântece și chiuituri.

- Ce se petrece aici? întrebă Ionuț pe un slujitor care ducea un coș cu pâine.

- E vai și-amar de noi! O vrăjitoare a blestemat împărăția să se distrugă prin risipa oamenilor, iar când nu va mai fi nimic, va veni ea să și-i facă pe toți slugi. Împăratul este bolnav de supărare, că blestemul a căzut în primul rând pe fata lui, care cheltuiește și risipește tot ce-i în castel.

- Dar nu se știe cum se poate scăpa de vrăjitoare și de blestemul ei? întrebă flăcăul.

- Asta-i rău, că nu știe nimeni. Vrăjitoarea vine în fiecare dimineață călare pe un fuior de vânt și râde de tot ce vede, așteptând să se sfârșească toate. Ce-i mai rău e că nimeni nu pune mâna să facă ceva.

Ionuț ieși pe poartă și, mergând gânditor, încet, zări un bolovan. Se așeză pe el, scoase pietricica din buzunar și zise:

- Spune, pietricica mea, / Răul cum pot îndrepta?"

Pietricica sări în ureche și-i șopti ceva. Flăcăul clipi din ochi că a înțeles, luă pietricica și o puse la locul ei în buzunar. Îmbucă ceva din merindea ce avea și se îndreptă pe o potecă ce ducea către un codru. Acolo, văzu o căsuță. Bătu la poartă.

- Intră, se auzi un glas dinăuntru.

Flăcăul intră în căsuță. Pe un scaunel stăteau un moșneag, care cioplea într-un lemn.

- Bună seara, moșule!

- Sănătate să ai, tinere! Ei, m-ai găsit?

Bătrânul ridică ochii. Atunci flăcăul recunoscu pe bătrânul care-i spusese de pietricică.

- Știu de ce ai venit la mine. Te voi ajuta. Ca să poți scăpa împărăția de blestem, trebuie să o faci pe fata împăratului să facă trei lucruri: să toarcă un fus dintr-un caier, să facă o oală de mâncare și să sape florile

din grădina palatului. Din așa toarsă de ea, tu vei face o funie. Mâncarea o va da slujitorilor, iar dintr-un pumn de flori să facă o fiertură și să o dea împăratului. Eu atâta te ajut, mai departe o să te descurci singur.

Flăcăul îi mulțumi și se întoarce la palat. Pe drum, se tot gândi cum ar putea să facă ce i-a spus moșneagul. Auzind că fetei îi plac mult lucrurile scumpe, se hotărî să încerce s-o amăgească. Astfel, îi ceru pietricicăi să-i facă o pereche de pantofi din aur, o rochie bătută-n diamante și o colivie cu doi porumbei. Luă lucrurile și se așeză în apropierea ușii pe unde ieșea fata împăratului să meargă la plimbare. Când ieși din castel, îl zări. Se uită la el și-l întrebă cine-i.

- Ia, uite, sunt un negustor!

Ea îl privi cu luare-aminte și băgă de seamă că era un flăcău frumos.

- Câți bani vrei pe lucrurile acestea?

- Acestea nu-s pe bani! Cine le vrea are de făcut trei lucruri.

Îi spuse fetei ce trebuie să facă dacă vrea să aibă lucrurile pe care le avea flăcăul.

- Nu-mi trebuie nimic, dacă nu le dai pe bani. Și să vreau să fac ce-ai zis, nu pot, că nu știu nici să torc, nici să fac mâncare, nici să sap.

- Nu-i nimic! Dacă tu nu știi, eu voi găsi o fată care pentru a avea acești pantofi, această rochie și colivia cu porumbeii o să facă orice. Sunt destule fete vrednice în lume, că și așa despre fata împăratului s-a auzit că risipește totul.

- Nicio fată de pe lume nu-i ca mine! strigă ea. Uite, o să vezi că și eu pot face ce-ai spus. Dar, dacă reușesc să fac, atunci am și eu o dorință - să rămâi aici, la curțile împărătești.

- Vom vedea! zise flăcăul.

Fata porunci să i se aducă cele necesare. O bătrână îi arătă cum se toarce și se dovedi destul de îndemânică. Termină caierul și-i dădu fusul flăcăului. Făcu mâncarea și-i chemă pe slujitori și le dădu să mănânce. Mult se minună când văzu că mâncarea din oală nu se termină. Care cum termina de mâncat, parcă se trezea din altă lume. Mergea fiecare și puneă mâna să facă ce avea de lucru.

Fata luă sapa și curăță florile de buruienile care le năpădiseră. Cu coada ochiului se uita la flăcăul care împletea funia din așa toarsă de ea. După ce termină de săpat, fata luă un pumn de flori și făcu fiertura pe care o duse împăratului. Împăratul, cum bău din licoare, cum se și sculă din pat:

- Îți mulțumesc, fata mea, că m-ai vindecat!

- Tată, cred că toți ne-am vindecat de blestemul vrăjitoarei. Uite, toți oamenii măricii tale lucrează, nimeni nu mai petrece și nu mai trândăvește în palat!

- Dar cum ai reușit, fata mea?

Atunci fata îi povesti tot împăratului. Dar nu termină bine de zis, când se auzi un vâjâit puternic. Era vrăjitoarea, care venea furioasă văzând că blestemul ei s-a risipit. Dar Ionuț, cum o văzu, o prinse de păr și o răsuci, apoi o trânti de pământ și o legă cu funia de un copac. Ea gemea ca turbată. Dar spre mirarea lor, văzură că din ce în ce se face tot mai mică, până dispare, iar funia se înalță spre cer, se făcu ca o flăcă și pieri.

Fata îl luă pe împărat să-i arate voinicul cel cu izbânda. Ea îl îndrăgise pe flăcău de când îl văzuse, dar acum nu știa cum să i-o spună. Totuși, își călcă pe inimă și zise:

- Făt-Frumos, ne-ai scăpat de blestem! Eu ți-am cerut să rămâi în împărăția noastră...

- Flăcăule, o întrerupse împăratul, dacă ești așa de vrednic cum ne-ai arătat, aș dori să conduci tu împărăția și s-o iei pe fiică-mea de nevastă.

Ionuț o luă pe fată de mână și-i mângâie părul. Vezi că și lui îi plăcuse fata, dar nu se arătase.

Apoi se făcu o nuntă ca-n povești. Trăiră mult, dar niciodată nimeni nu știu de piatra lui fermecată.

Maria CROITORU

Un evreu din Ardeal a relatat

Doctorul Alexandru Marton s-a născut în 1927, la Toplița-Mureș, a fost în lagărele morții, mama sa a fost gazată la Auschwitz (n.n. ce ar spune cineva care nu vrea să creadă că au existat camere de gazare și nu de dezinfectie?), și-a pierdut tatăl la Mauthausen, a fost eliberat de americani, în Austria. Revenit în România, absolvă Medicina la Târgu Mureș, iar în 1941 s-a stabilit în Israel, unde a fost medic primar ginecolog la spitalul Bikur Holim din Ierusalim. În 1998, a publicat pe propriile speze cartea de memorii SPERANȚA (Ed. Minimum). Să parcurgem, cu inima strânsă (cei care știu ce este compătimirea) această zguduitor document. Pe poarta lagărului de la Mauthausen, cândva o localitate de odihnă pentru turiști, era o inscripție cu litere gotice - "Voi, ce intrați aici, lăsați orice speranță", citat din Dante. Naziștii știau să preia din cultură până și ceea ce umanismul, Renașterea dăduse mai bun. Presiunea psihologică trebuia să fie maximă. Primul glonț era cel al înjosirii, cruzimii. Relatarea începe cu anul 1937. Războiul, Holocaustul păreau niște pericole prezumtive. Organizațiile WIZO, HAȘOMER HAȘAIR, BETAR funcționau, copiii beneficiau de atenție, educație. Școala evreiască era la Miercurea Ciuc. În primăvara anului 1941, jandarmii unguri porecliți "Kakas tollas" (pană de cocoș) au apărut, după ruptul Transilvaniei de Nord și au trecut la evacuarea evreilor la Cluj. Era prima etapă, încă nu se prevestea finalul acestor acțiuni. Viața la Cluj a fost relativ liniștită, desigur, fără facilitățile din locul natal. La începutul anului 1944, trupele germane au ocupat orașul, iar în martie au fost evacuați evreii din zona gării. A existat șansa refugiuului în România, pentru o sumă consistentă, dar tatăl, care, la fel ca majoritatea evreilor, nu bănuia ce se petrece cu evreii în

lagărele germane a refuzat. În aprilie 1944, un conte austriac, locuitor în Ardeal, a povestit unui evreu cu care era în relații bune, tot adevărul despre Auschwitz, pentru că avea o rudă în grad mare, în SS. Comunitatea din Secuieni, evreii de acolo nu l-au crezut. La 10 mai 1944, marea majoritate a evreilor din zonă au fost trimiși la Oradea, iar de acolo la Auschwitz. Contele nu mințise. Deportarea a fost pregătită minuțios. La început s-au organizat ghetouri înconjurate cu sârmă ghimpată, s-a format o poliție internă, de evadare nici nu putea fi vorba. Promisiunea era - veți merge într-un lagăr de muncă unde condițiile vor fi mult mai bune. Autoritățile fasciste maghiare învățaseră bine lecția naziștilor. Din 24 mai 1944 a început transportul spre ... neant, adică, spre Auschwitz. Acela era lagărul promis. În 1944, trăiau în Ungaria și Ardealul de Nord 800.000 de evrei. Primele victime au fost cei trecuți de 60 de ani. În Budapesta circa 15.000 de evrei bogați și-au cumpărat libertatea și au ajuns în Elveția. Reichul accepta bani pentru viața unui evreu, doctrina nu era atât de rigid respectată. Din partea evreilor, la toate transporturile spre Auschwitz, participa dr. Rezso Kasztner. Rolul său nu-i poate aduce vreo laudă postumă, deși, cineva trebuia să trateze cu nemții. Din ghetou spre Auschwitz, tot transportul era supravegheat de naziști. Aceeași propagandă - veți fi îngrijiiți, veți munci pentru Reich. Neğaționistii de azi ar avea material de... documentare (falsă). Nu vom reda în continuare calvarul evreilor către moarte. Este greu de citit pentru un om care nu a trecut prin asemenea infern, ca să nu spunem despre cei care l-au trăit.

Boris MARIAN

Strigătul de disperare

A fost în vacanța de vară. Eram la școală încă, destul de măricel. Vremea era tare frumoasă. Eu stăteam în curtea casei, pe leagănul făcut de tatăl meu și citeam o carte. Lângă mine, jos pe pământ, pisica "torcea". Nu departe dormea și Rexi, cățelul șoricar ce semăna tare bine cu o vulpe. Florile miroseau și, din când în când, din cauza vântului, din grădina răzbea un miros de fructe și legume. Era plăcut și liniștitor. Pe stradă trecea câte o mașină la intervale destul de mari. Tot așa se auzeau și oameni vorbind. Mai departe în vecini se auzeau câini lătrând. Cartea avea un conținut interesant. Uneori mă opream din citit și priveam în gol, mă gândeam la acțiunea cărții sau pur și simplu visam... cu ochii deschiși. La un moment dat am auzit o pasăre scoțând sunete ciudate. M-am uitat în direcția aceea și am văzut nu departe de mine, pe gardul de la stradă, un zid gros ca la o cetate, o pasăre frumos colorată. N-am înțeles la început ce sunt cu acele sunete. Pasărea insistă. M-am uitat mai atent și am descoperit jos lângă poartă o păsărică. Pisica a ridicat și ea capul, semn că a auzit "strigătele" de disperare scoase de pasăre. Păsărica a fost poate la primul ei zbor și a căzut pe pământ. Mama ei a intrat în panică, văzând mai ales pisica și așa s-a dat de gol. Acum pisica s-a ridicat în picioare și s-a întors către pasăre. S-a uitat și în timp destul de scurt a văzut ce se petrece. S-a făcut parcă și mai mică, alungindu-se și apropiindu-și corpul de pământ. Era pregătită de atac. Pasărea de pe gard a zburat în spatele nostru și continua să scoată sunete deosebite. Pisica nu lăsa "pasărea de pe gard..." Am apucat pisica de gât, era tare supărată, mai-mai să mă atace ca o adevărată...felină. O țineam strâns și m-am dus cu ea în bucătărie. După ce am închis ușa

i-am dat drumul. S-a repezit la ușă. În făruriia ei eu am rupt o felie de pâine în bucăți și am turnat lapte peste. Pisica la început a ezitat, apoi s-a apucat să înfulece cu poftă și așa eu am ieșit din nou în curte. M-am dus lângă zid unde era pasărea cea mică și neajutorată. Am luat-o în mâini, inima îi bătea tare-tare. M-am dus lângă atelierul tatălui meu și am pus pasărea pe acoperiș. La poartă a venit tanti Aurica, vecină cu noi și m-a strigat. Am întrebat: "Ce s-a întâmplat?" M-a rugat să o ajut. Săraca, avea un handicap la picioare. M-am dus și dintr-o debara am scos un săculeț cu porumb pentru găini. Când am ieșit în stradă m-am întâlnit cu Viorel, mai mare cu un an ca mine. El stătea la a treia casă, mai sus de mine, lângă fântână și a fost după cumpărături. Era prietenul meu cel mai bun de joacă. Am stat de vorbă în stradă. După un timp el s-a dus acasă și urma ca după masă să jucăm un meci de fotbal cu băieții de pe strada noastră. Am fost băieți pentru două echipe. Am intrat în curte și mi-am văzut cartea lăsată pe leagăn. M-am așezat la locul meu și am început să citesc. După câteva cuvinte citite m-am oprit pentru că în jurul meu, în aer, au zburat mai multe păsări scoțând triluri deosebite. Atunci mi-am adus aminte de păsărica căzută și am înțeles mesajul neamurilor ei. Mi-au cântat mie drept mulțumire că le-am salvat pe cineva drag lor. Din ziua aceea am aruncat praștia și n-am mai vânat păsărele. Apoi de câte ori treceam pe sub un pom unde erau păsărele parcă îmi cântau doar mie. Chiar dacă sunt mulți ani de atunci și azi aud trilurile acelea minunate.

Adalbert GYURIS

Caiete Silvanie

Cercuri pe apă

**"Dacă nu pot să fac istoria,
o îndur..."**

Ce m-o fi determinat să mă gândesc, în dricul verii, cu obstinație la istorie?! Poate afirmația lui Octavian Paler - "Dacă nu pot să fac istoria, o îndur..." -, pe care o trăiesc și eu și, desigur, mulți dintre D-voastră, pe de-a-ntregul, cu toată trista resemnare. Poate tocmai că suntem în luna august și mă gândeam că în urmă cu peste două decenii pe vremea asta ne pregăteam asiduu de manifestările dedicate zilei de 23 august, mai de bine de patru decenii decretată Ziua Națională a României. Poate pentru că mama îmi povestea că dânsa a prins trei zile naționale - 10 mai, 23 august și 1 Decembrie. (Dar, ce mă mir?! Și eu am prins, până acum, două...) Poate pentru că am luat iar din raft romanul istoric și alegoric al lui Stefan Heym "Relatare despre regele David", o superbă parabolă despre cum se scrie istoria, despre mecanismele puterii totalitare dintotdeauna. (Subiectul romanului poate fi povestit în câteva fraze, semnificațiile lui sunt însă de-o profunzime remarcabilă, ca să nu mai vorbim despre multiplele valențe ale cărții, cognitive, etice, estetice,

povestea în sine, scriitura, informații culturale diverse. Regele Solomon îl cheamă la palat pe reputatul istoric Etan ben Hosaia, poruncindu-i să scrie biografia regelui David, tatăl lui Solomon. De fapt i se cerea să scrie o istorie favorabilă regelui David, printre altele un tiran însetat de putere, și în același timp un imn de slavă dinastiei regale, legitimată divin, și o odă de preaslăvire regelui Solomon, guvernării din vremea sa. Când istoricul Etan vrea să împace adevărul cu ficțiunea, este pedepsit prin "tăcerea morții".)

Poate pentru că mă întreb, uneori, în ce "buclă" a istoriei mi-aș fi dorit să ... nimeresc pentru a fi pe deplin utilă, împlinită, mulțumită, fericită..., nemințită.

"Dacă nu pot să fac istoria, o îndur...", mărturisirea Octavian Paler. Toți o îndurăm și am face-o cu și mai multă înțelepciune dacă istoria ar purta epitaful pe care i l-ar fi scris Lev Tolstoi: "Nu voi ascunde nimic!".

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

APĂRAREA

Apocalipsa (I)

Îmi e din ce în ce mai greu să înțeleg mecanismele lumii, nenorocita asta de "roată a lumii" care nu se mai învârtă ca pe vremuri, ci o ia aiurea prin Univers. Șocați suntem cu toții, de la politicieni și miliardari la ultima otreapă ce stă cu punga la gură în zona Gării de Nord din București.

Nimic nu mai e pe făgașul normal, familiile se destramă, femeile umblă după aventuri extraconjugale și bărbații la fel, firmele cad, gospodăriile particulare sunt înghițite de puhoaic ori de cutremure, băncile nu mai au lichidități, avioanele se prăbușesc, submarinele dispar, accidentele navale umplu mările și oceanele cu țitei, energia e tot mai scumpă - oamenii sunt într-o viteză socială fără precedent. Nu e tăcerea aceea dinaintea nașterii lui Isus, ci spaima că mâine e posibil să nu mai ai ce mânca, asta în condițiile în care, în drumurile mele prin România, am văzut sute de hectare de teren necultivate. Toată lumea vrea "să vândă", nimeni să producă; dacă ești conștient de ce va urma și vrei să cumperi o suprafață arabilă, oriunde, ți se cer prețuri de parcă ai fi companie a petrolului. Oamenii fug în stânga și-n dreapta după bani dar vor să-i

obțină fără a munci, că așa i-au învățat toate guvernele (nu mă refer numai la cele din România) iar acest fenomen nu mai poate fi stăvilit.

Internetul și jocurile pe internet distrug generația care va urma, pensionarii vor să lucreze dar nu-i angajează nimeni căci sunt bătrâni și nevolnici, politrucii vor concedii în locații exotice iar bani nu sunt "la buget", schingiuirea popoarelor (prin reducerea veniturilor, cum s-a făcut și la noi, cu proverbialele 25% și TVA de 24%) este abia la început. Foametea bate la ușa popoarelor, populația nu atinge mortalitatea scontată prin introducerea "E"-urilor în alimente, globalizarea forțată ne aduce aminte de celebrul "toți pentru unul și unul pentru toți", cum am învățat unii din noi în școlile comuniste, marile concerne stau cu producția pe stoc, bisericile s-au transformat în S.R.L.-uri, indiferent despre ce cult religios am vorbi.

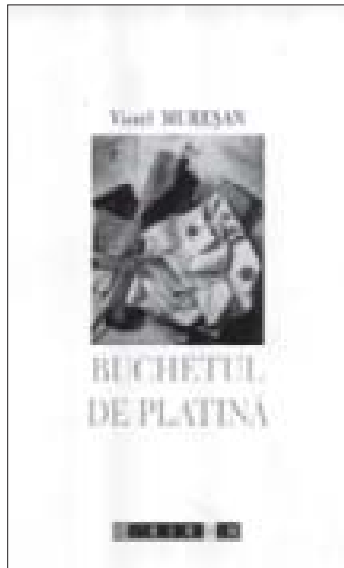
Iar acesta este numai începutul.

Ștefan Doru DĂNCUȘ

Abonează-te la cultură!
www.caietesilvane.ro

Malaxorul cu reviste, cărți și fructe de pădure

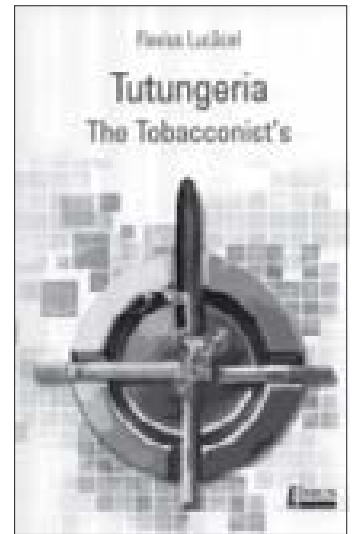
■ Poetul **Viorel Mureșan** revine pe cea mai înaltă scenă a poeziei românești cu "**Buchetul de platină**", volum apărut de curând la Editura "Eikon" din Cluj Napoca. Apariție editorială de excepție, noua carte a poetului stabilit în "centrul lumii" de la Surduc, județul Sălaj, beneficiază de desenele inspirate ale lui Marcel Lupșe, cunoscutul artist plastic transilvănean. "Buchetul de platină", carte compusă din trei grupaje - "Numește muzica ochilor", "Cartea arsă" și "33 de armonii mici" (poeme haiku) -, ne dezvăluie, parcă, un Viorel Mureșan mai melancolic decât în precedentele opuri lirice, moartea, iubirea, singurătatea, bătrânețea devenind astfel prilej când de metaforă apăsată ori lină, când de incursiuni ludice ori intertextuale, toate însă aranjate în deja cunoscutele sale "sertare metafizice". Cu siguranță, Viorel Mureșan este unul dintre puținii poeți români contemporani care "sparg" metafora, care merg dincolo de ea, programat, asumat. Iată un exemplu despre "râsul metafizic" al poetului, în poemul "Vin și momente când nu-ți mai poți stăpâni râsul": "vântul era ținut în cârlige de piatră/când am început această plimbare// tu și eu/aceeași culoare ca anul trecut/printru pătratele de la casa cu șerpi// soarele și gândurile coboară o colină/din ochiul închis// vin și momente când/nu ne mai putem stăpâni râsul// moartea înaintea spre noi ca un felinar afumat// o mână ieșind dintr-o carte/să scuture singură o batistă/un timp". Cartea "Buchetul de platină" urmează să fie lansată în această toamnă.

Poetul Viorel Mureșan, stabilit la Surduc, este profesor de limba și literatura română la Jibou de zeci de ani, actualmente la Liceul Teoretic "Ion Agârbiceanu". S-a născut la 1 aprilie 1953 în Vica - Maramureș. Absolvent, în 1979, al Facultății de Filologie din Cluj Napoca, secția română - rusă. Între anii 1975 - 1979 a frecventat cenaclul și revista Echinoc devenind membru al redacției și, implicit, al grupării echinoxiste. A publicat aici pagini de poezie, eseu, traduceri. A colaborat, vreme de peste trei decenii, la importante reviste literare din țară. Este colaborator permanent și al revistei "Caiete Silvane", revista de cultură a Sălajului. Cărți publicate: poezie - "Scrisori din muzeul pendulelor" (Albatros, 1982); "Biblioteca de os" (Dacia, 1991); "Pietrele nimicului" (Dacia, 1995); "Ramele nordului" (Dacia, 1998); "Lumina absentă" (Paralela 45, 2000); "Ceremonia ruinelor" (Dacia, 2003); "Sâmbăta lucrurilor" (Limes, 2006, antologie de autor); critică literară - "Leonid Dimov - monografie" (în colaborare cu Traian Ștef), Aula, 2000.

■ La Editura "Limes" din Cluj Napoca a apărut recent o nouă carte de teatru semnată de sălăjeanul **Flavius Lucăcel**,

"**Tutungeria**". Cartea cuprinde piesele "Tutungeria" și "Chiuveta" (piesă publicată și în revista "Caiete Silvane"). Coperta și ilustrațiile sunt realizate de Matei László, versiunea în limba engleză de Mădălina Cadariu, iar prefața este semnată de criticul Mircea Ghițulescu. "Dramele lui Flavius Lucăcel nu seamănă între ele, ceea ce înseamnă că este capabil să se transforme tot timpul, să se reinventeze, cum o face, de data aceasta, în «Tutungeria», o secvență cu accentuat caracter personal despre revoluția «furată». (...) istoria politică recentă este o preocupare constantă pentru Flavius Lucăcel. Deși nu poate fi vinovat cu nimic, el își asumă vina comunismului ca și acum ar fi contribuit la făurirea lui. Pentru firile responsabile nu este nicio diferență între a făuri și a asista, între făptaș și martor iar Flavius Lucăcel este una dintre aceste firi responsabile. Până acum, «Chiuveta» este cea mai consistentă expresie dramatică a nevoii de a fi vinovat, care este un alt nume al responsabilității", a notat Mircea Ghițulescu.

Flavius Lucăcel a fost premiat - cum s-a menționat și în revista noastră - în cursul acestui an de Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor cu premiul "Cartea anului" la categoria teatru pentru volumul "Cei de fluturi", apărut anul trecut la Editura "Limes".

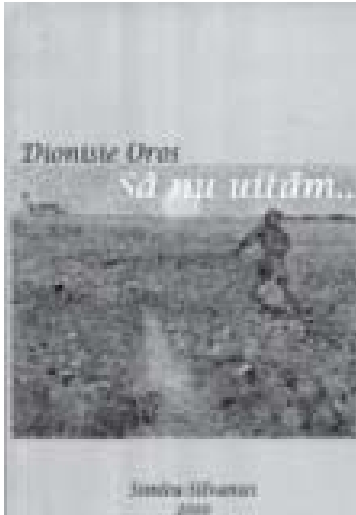
F. Lucăcel s-a născut în 26 august 1968, la Cehu Silvaniei, județul Sălaj. Între anii 1990 - 1992, a activat în Cenaclul literar "Dedalus" din Baia Mare. A debutat cu teatru în revista "Thalia" din Cluj Napoca (1993). Revista "Caiete Silvane" i-a găzduit mai multe piese de teatru (2007, 2008, 2009). Cărți publicate: 2006 - "Trilogia spațiului închis", Editura Eikon, Cluj Napoca; "Marțianul Telemah", Editura Eikon, 2008, Piesa Anului 2008 la Clubul Dramaturgilor București; "Cei de fluturi/ Butterfly Tea", Editura Limes 2009, Cluj Napoca și acum "Tutungeria/ The Tobacconist's" (Limes, 2010).

■ Revista de cultură **Argeș**, editată de către Centrul Cultural al Municipiului Pitești, a organizat, în 16 iulie 2010, la Sala Ars Nova de la Casa Cărții Pitești, festivitatea de acordare a premiilor revistei pe anul 2009. Un criteriu stabilit încă din 2004 este acela că premianții au fost selectați dintre cei care au semnat în paginile revistei în anul anterior. S-au decernat: Premiul *Opera Omnia* - Mihai Șora; Premiul pentru proză - Varujan Vosganian; Premiul pentru poezie - Marian Drăghici; Premiul pentru eseu - Leonid Dragomir; Premiul pentru dialog intercultural - Dan Arsenie; Premiul pentru critică literară: Al. Th. Ionescu (postum); Premiul pentru publicistică culturală - Irina Georgescu. Din 2004, am mai acordat premii unor personalități de prestigiu ale culturii din diverse domenii, cum ar fi: Constantin Bălăceanu-Stolnici,

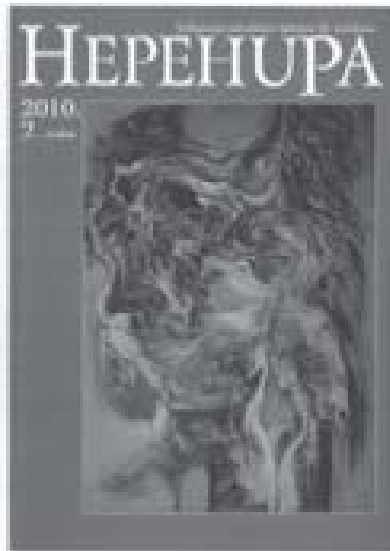
mass media

Mircea Bârsilă, Gh. Pantelie, Ion Focșa, Ion Gh. Vrâncanțu, Radu Cârnci, Radu Aldulescu, Ion Pantilie, Luminița Borta, Luca Pițu, Gheorghe Izbășescu, Gheorghe Păun, Mircea Diaconu, Robert Turcescu, Paul Goma, Liviu Ioan Stoiciu, Bogdan Suceavă, Mariana șenilă-Vasilii, Tudor Gheorghe, Flori Stănescu, Șerban Foartă, Conița Lena, Magda Ursache, Ileana Iordache-Streinu, Mircea Handoca, Nichita Danilov, Nicolae Oprea, Petru Pistol, Alexandru Tomescu, Gabriel Stănescu ș.a. (**Jean Dumitrașcu, redactor-șef al revistei "Argeș"**)

■ La Șimleu Silvaniei a apărut cartea "**Să nu uităm...**" scrisă de **Dionisie Oros**. Proza ce dă titlul volumului, cu puternice accente autobiografice, a apărut în revista "Caiete Silvane" în octombrie 2006. Cartea este completată de considerații ale autorului despre Biserica Greco-Catolică, despre moștenirile spirituale ale Zonei Șimleului, din care face parte și Bădăcinul lui Iuliu Maniu și despre situația (generală) actuală a țării.

■ A apărut nr. 2/ 2010 al revistei trimestriale de cultură în limba maghiară "**Hepehupa**". Din sumar: un articol al academicianului Egyed Ákos despre Széchenyi István și revoluția de la 1848 din Transilvania; scurte biobibliografii ale unor sălăjeni maghiari de seamă realizate de Bódis Ottilia; versuri de Cristian Contraș,

Daniel Hoblea, Kiss Lehel, Lakatos Mihály, Marcel Lucaciu, Viorel Mureșan și George Vulturescu, din volumul "Primăvara poeziei - 10", lansat cu ocazia festivalului cu același nume de la Zalău; criticul Szabó Attila despre artistul plastic Katona György; In memoriam Major Miklós. Revista de cultură a Sălajului "Hepehupa" apare din 2002 editată de Color Print Zalău, cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj, Centrului Culturii Tradiționale Sălaj și al Fundației "Communitas". Redactor - șef: Fejér László, secretar de redacție: Szóke Anna.

■ Am primit excelentul volum al poetului **George Achim**, "**Dulcețuri din fructe târzii de pădure**", Ed. Brumar, 2010, cu o postfață de Ion Pop, cinci tălmăciri în limba germană de Hans Dama și ilustrații de Valer Sasu. Ion Pop:

"Intitulându-și cartea *Dulcețuri din fructe târzii de pădure*, autorul ei a găsit o formulă sugestivă pentru procentul de «sentimentalism» nostalgic care-i marchează poemele, dar și pentru ambiguitatea ce-i caracterizează reveriile recuperatoare și de regenerare a sensibilității proprii, adică asociind himericul și senzorialul frust, livrescul cu faptul trăit, într-o subtilă regie a discursului exersată încă de la debut, cu acel «surâs postmodern» despre care vorbea odată Radu G. Țeposu, când comenta noile vârste ale poeziei românești".

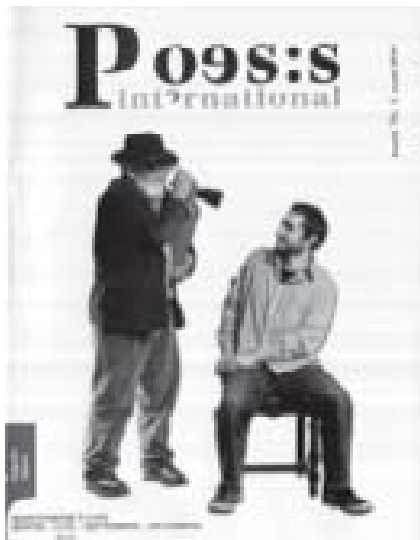
■ Interesant articolul lui Radu Cernătescu, "**Sadoveanu și Francmasoneria**", din "**Orizont**", iulie

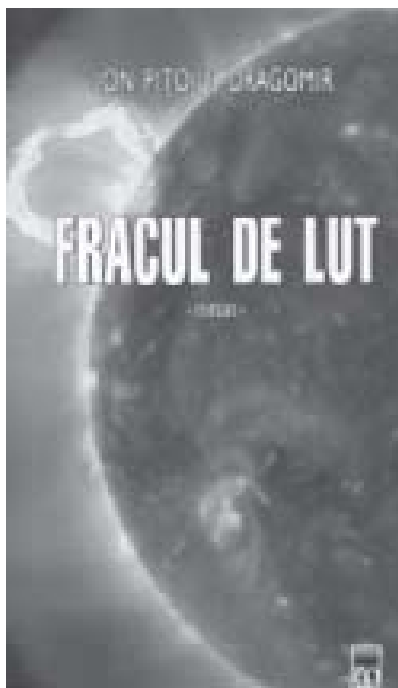
2010: "Tot aici (în Franța), familia lui Pangal (trecut în Orientul Etern la 1948) va primi o pensie viageră din partea statului francez. Ea nu se poate însă compara nici pe de parte cu fabuloasele onoruri cu care a fost copleșit Sadoveanu, cel pe care semnatarul acestor rânduri continuă să-l creadă unul dintre autorii morali ai scoaterii României din zona de interes a Lumii Libere".

■ Salutăm și noi apariția revistei "**Poesis Internațional**", revistă editată de Centrul Multicultural Poesis, director Dumitru Păcuraru, redactor-șef Claudiu Komartin. Din editorialul lui D. Păcuraru, "Nu cred în reviste, dar mi-e teamă de ele", am reținut: "Revista POESIS, condusă de George Vulturescu, a împlinit de curând 20 de ani, dimpreună cu alte surate de-ale sale sale, mai mult sau mai puțin prestigioase. După atâta amar de vreme ne despărțim. Dar mergem, totuși, împreună. «Bătrâna» Poesis rămâne în cârmuirea prietenului nostru, în vreme ce POESIS-ul zis «internațional» urmează să fie

realizat de un grup de mai tineri scriitori - Claudiu Komartin, Felix Nicolau, Robert Șerban, secția română, ca să zicem așa. Secția maghiară. Secția maghiară: Balász F. Attila, Francois Bréda, Karácsonyi Zsolt, Veres István, urmând ca echipa să se mai întărească din mers. Din colectivul redacțional mai fac parte subsemnatul Dumitru Păcuraru și Ion Mureșan. Noi ne-am rezervat dreptul de nu face mare lucru. Să muncească cei mai tineri, cum de altfel se întâmplă și la reviste mai cu moț. Cam acesta ar fi programul. Direcția urmează să o dea redactorii". Vânt bun!...

■ La Editura RAO din București a apărut de curând a 25-a carte semnată de scriitorul sălăjean **Ion Pițoiu - Dragomir: romanul "Fracul de lut"**. De același autor, proză, au mai apărut "Fântâna cu flăcări" (proză scurtă) și romanele "Coroana cu spini", "Cupa lui Socrate", "Hai - Ta", "Amanții" și "Doar 7611!" Volume de poeme: "În răs-cruci", "Ana - TEME în cântec", "În-crinări", "La-crima lui Moromete", "Tur-nul de viespi", "Prin-soare cu șoimii", "Ful-ger de iriși", "Scor-pioni de cleștar", "Panoplia lui Nero", "Sânger albastru", "Dresorul de spini", "Pergole pe fulger", "Fire de mare șal". Ion Pițoiu - Dragomir este membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Serie nouă, Anul VI, Nr. 8-9 (67-68), august - septembrie 2010

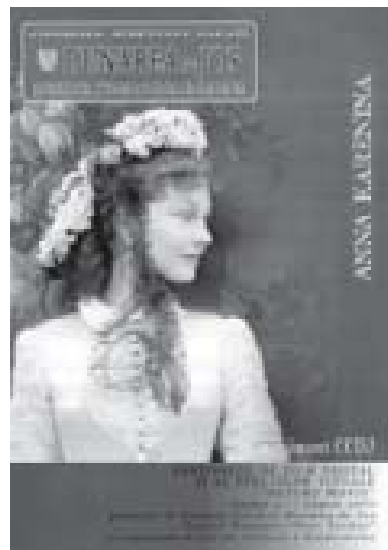
■ "Tribuna", nr. 190, 1 - 15 august 2010. Interviu cu

Dorina Lazăr: "Actorilor tineri le lipsește entuziasmul, dorința de a se perfecționa. Multora le lipsește patima pentru această meserie. Am auzit o tânără actriță plângându-se că joacă mult, că nu câștigă în raport direct proporțional cu cantitatea pe care o joacă, că alții nu joacă și câștigă mai mult. Nu mi se pare normal. Sigur, ai nevoie de bani pentru a trăi. Dar avere nu o să faci niciodată din profesia asta". Oare Sandra Bullock, cu o avere de 56 de milioane de dolari, acumulată în doar un an, este actriță?...

■ Felicitări și din partea noastră, revistei "Dunărea de Jos" din Galați, la apariția a 100 de numere ale seriei noi! La cât mai multe "diguri culturale"!

■ În FP România, iulie-august 2010, **Sorin Adam Matei** publică textul "Declarația de independență intelectuală", în care, spre final, afirmă: "Ce propun *Idolii forului*, în locul enciclopedismului și elitismului cultural? Un lucru simplu: aducerea în prim-planul conversației politice și sociale a specialiștilor, a unei veritabile «clase de mijloc a spiritului». Aceasta trebuie să militeze pentru descentralizarea nu numai a administrației și politicii. Ei trebuie să propună o declarație de independență intelectuală, similară cu aceea a Statelor Unite, care să proclame dreptul specialiștilor de a se exprima liber și fără teamă în arena publică, de a propune noi idei, de a le critica pe cele vechi și de a nu accepta idei de-a gata numai pentru că vin de la persoane care pretind rolul de «elite» pe baza unui talmeș-balmeș de lecturi acumulate amator între două apariții la televizor". "Vast program"! Mai ales că avem o "vastă" experiență în privința celor "cînșpe mii de specialiști"!...

Daniel SĂUCA

Caiete Silvane

ISSN 1454 - 3028

Adresa redacției: Zalău, Piața Iuliu Maniu, nr. 4,
Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com; www.caietesilvane.ro

Revistă de cultură editată de Centrul Culturii
Tradiționale Sălaj, sub egida Consiliului Județean Sălaj, a
Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul VI, Nr. 8-9 (67-68), august - septembrie 2010.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 6 lei

Colectivul de redacție:

Cristian Contraș - manager Centrul Culturii Tradiționale Sălaj
Daniel Săuca - redactor șef
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Ileana Petrean-Păușan, Elena Musca, Marin Pop - redactori
**Viorel Mureșan, Györfi-Deák György, Viorel Tăutan, Marcel
Lucaciu, Imelda Chintă** - colaboratori permanenți;
Marius Soare - tehnoredactor

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat
între: Consiliul Județean Sălaj; Prefectura Sălaj; Primăria Zalău;
Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural
Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău;
Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" Filiala Zalău; Biblioteca
Județeană "Ioniță Scipione Bădescu" Sălaj; Inspectoratul Școlar
Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar
"Silvania"; Centrul Culturii Tradiționale Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor
publicate revine în întregime autorilor.
Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic,
cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista "Caiete Silvane"
este membră a Asociației Publicațiilor
Literare și Editurilor din România (APLER) și a
Asociației Revistelor și Publicațiilor din Europa (ARPE).

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(achitând suma de bani aferentă abonamentului
dorit în contul Centrului Culturii Tradiționale Sălaj:
RO25TREZ5615010XXX002262
deschis la Trezoreria Zalău,
la care se adaugă taxele poștale de expediere).
Prețul unui abonament pe o lună este de 2 lei. Pentru
orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne
contactați la telefon 0260-612870. Revista poate fi
achiziționată și de la librăria de lângă Muzeul
Literaturii Române din București.

SUMAR

- Marcel Lucaciu**, Poem pentru "Caiete Silvane". Matelotul p. 1
Ex Libris Vasile Avram pp. 2-3
Viorel Mureșan, Pretexte pp. 4-5
Imelda Chintă, Poem în tăcere pp. 6-7
Marcel Lucaciu, Elogiul inimii pp. 7-8
Vianu Mureșan, Elemente structurale în basmul *Copil Aflat* pp. 9-10
Cristian Pașcalău, Dispersia memoriei în interferența infinită a
formelor pp. 10-11
Ștefan Doru Dăncuș, Cărțile României p. 12
Ileana Petrean-Păușan, Note de lectură. Trandafir Vid, *O iubire,
două iubiri* p. 13
Poeme de **Alexandru Jurcan** p. 14
George Vulturescu, Sfârșitul semnificației p. 15
Lucian Perța, Apelul de seară p. 15
Viorel Tăutan, Despre un anumit eveniment cultural pp. 16-17
Michel Vâlsan, Studii și documente despre isihasm (II), traducere de
Daniel Hoblea pp. 18-24
Viorel Tăutan, Există iubire interconfesională? pp. 25-27
Vasile-Romul Pop, Despre cinstirea relicvelor sfinte pp. 28-30
Vasile Burian, Mănăstirea din hotarul Bălanului - Sălaj pp. 31-35
Adalbert Gyuris, Preotul **Ion Petrică**: "Am ales teologia din dorința
de a-l cunoaște pe Dumnezeu" pp. 36-39
Ștefan Doru Dăncuș, Interviuri neconvenționale. Răspunde
prozatorul **Sorin Teodoriu** p. 40
Augustin Mocanu, Ion Taloș, omagiat la 75 de ani pp. 41-42
Augustin Mocanu, Frumuseți ale liricii populare locale pp. 43-44
Irimia Borca, Mărioara Borca, Nunta tradițională românească în
Zona Someș pp. 45-47
Anuța Pop, Considerații asupra ritualurilor de nuntă pp. 48 - 49
Camelia Zaha, Dictatul de la Viena și masacrele de la Ip și Trezna -
70 de ani pp. 50-51
Marin Pop, File din istoria satului Chilioara pp. 52-61
Carmen Ardelean, Reflexivitate și autoreferențialitate pp. 62-64
Simone Györfi, Lungul drum al percepției de sine - de la periferia
conștiinței către centrul ei pp. 65-67
Alina Ianchiș, Un excentric cu pretenții: H. Bonciu pp. 68-70
Tamási Áron, Lipicosul, traducere de **Györfi - Deák György** pp. 71-72
Györfi - Deák György, Calculatorul călător prin nouri pp. 73-74
Györfi - Deák György, Dilema lui Benedict al XVI-lea pp. 75-76
Ioan Cămpian, Aspecte privind activitatea de învățământ în
localitatea Noțig pp. 77-80
Grigorie M. Croitoru, Amintiri despre mama pp. 81-86
Andreea Purdea, Infinitivul - note morfosintactice pp. 87-89
Maria Croitoru, Piatra fermecată p. 90
Boris Marian, Un evreu din Ardeal a relatat p. 91
Adalbert Gyuris, Strigătul de disperare p. 91
Ileana Petrean - Păușan, "Dacă nu pot să fac istoria, o îndur..." p. 92
Ștefan Doru Dăncuș, Apocalipsa (I) p.92
Daniel Săuca, Malaxorul cu reviste, cărți și fructe de pădure pp. 93-95

Coperțile sunt ilustrate cu lucrări prezentate în expoziția "MasKolektiv plus", Galeria de Artă "Ioan Sima" Zalău, iulie 2010.

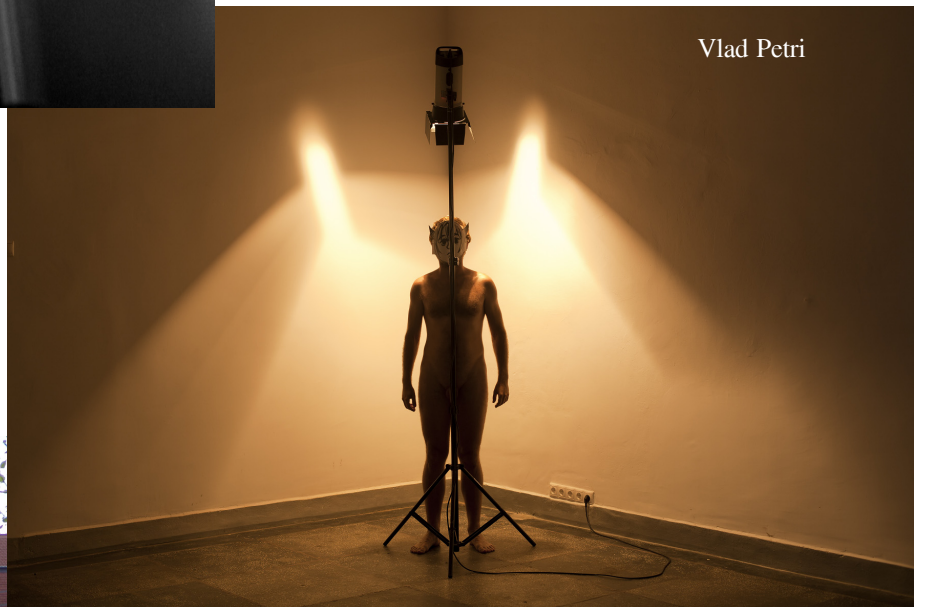
Serie nouă, Anul VI, Nr. 8-9 (67-68), august - septembrie 2010

Mira Marinceaș

Crina Prida

Vlad Petri

Radu Ilea

Dorel Găină

Dorel Găină

Cosmin Năsui

Mira Marincea

M a s K o l e c t i v p l u s

Curator: Andor Komives

Muzeul de Artă Ioan Sima, Zalău

Vernisaj 9 iulie 2010, ora 12.00

Expozanti: G+G

Radu-Constantin Ilea

Andor Komives

Mira Marincas

Lucian Muntean

Cosmin Năsui

Vlad Petri

Crina Prida

Attila Szabo

Mihaela Simionca

Tomi Tothpal

Dan Vezentan

